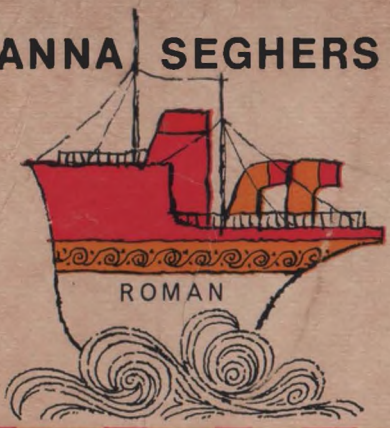
ANNA SEGHERS

ROMAN

TRANSİT

ÇEVİREN: BURHAN ARPAD

Çağımızın Edebiyatı: 3

ANNA SEGHERS: TRANSİT

Türkçesi: Burhan ARPAD

Birinci Baskı

Kapak: Said Maden

ANNA SEGHERS

TRANSİT

ROMAN

Türkçesi
BURHAN ARPAD

FAHİR ONGER YAYINLARI

FAHİR ONGER
YAYINLARI

Cağaloğlu Ceridehane
Sok. No. 11/10
P.K. 918 İSTANBUL

YAYLACIK MATBAASI
İSTANBUL—1967

ANTİ - FAŞİST ALMAN ROMANINDA ANNA SEGHERS

İki emperyalist savaş arası tedirgin dünyasına kapitalizmin son bir saldırıyla yüklediği Faşizm, gelip geçmiş bütün yüzyılların insanlık tarihi için bir an olsun unutulmaması gereken en korkunç yüzkarasıdır. 1917 Rus ihtilâlinin gerçekleştirdiği ilk sosyalist ülke, insan emeğini sömüren sermaye yönetimli dünyada büyük kaygılara yol açmıştı. Sömürücü ve sömürgeci büyük sermaye, can çekişirken son bir hortlama çabasındaydı. İlk örneği İtalya'da yeni bir devlet tipi olarak ortaya çıkan Faşizm, kısa bir sûre sonra Almanya'da yuvalandı ve hızla çöreklenip seksen milyonluk koca bir ülkeyi gamalı haçın kollarıyla kıskıvrak bağladı. Faşizmin Almanya'da kullandığı maske, Nasyonal Sosyalizm: Milli Sosyalizmdi.

Birinci Dünya Savaşında saldırgan ve sömürücü açgözlülüklerini doyuramayan Alman büyük sermayecileri, Birinci Savaşı kazanan karşı sermayeci devletlerin baskıcı dış politikasıyla ekonomisi sarsılan Almanya'da yığınları çabucak ele geçirdiler. Krupp ve öteki ağır endüstricilerin paraca ve her bakımdan desteklediği politika şarlatanı Hitler, yığınları kısa sürede arkasından sürükledi ve 1933 yılı ocak ayında Naziler yönetimi ele geçirdiler. Naziler'in faşizmi, Millet Meclisi'ni ateşe vermek, bütün solcu ve hatta liberal partileri kapatmak, on binlerce emekçiyi, aydın ve sanatçıyı kamplara atmak, binlerce kitabın küllerini savurmakla işe başladı. 1933 - 1945 yılları arası, Alman toplumu için olduğu kadar batı kültürü açısından da kapkaranlık bir dönemdir. Bu dönemde Alman yazar, sanatçı ve bilim adamlarının çoğu sınır dışında, sınırlar arasında ve ülkeden ülkeye dolaşır durumdaydı. 1940 Fransız yenilgisi ve Nazi sürülerinin Norveçten Yunanistan'a ve Fransa'dan Moskova önlerine kadar bütün Avrupa'yı kaplaması, Faşizme karşı direnen bir avuç Alman aydınını

gittikçe daha kötü durumlara düşürdü. Otel odalarında canlarına kıydılar. Hastane köşelerinde öldüler. Fakat direndiler. Faşizme karşı tek silâhları kalemleriyle döğüştüler. Oysa, bu güçlü silâh, ana dilin konuşulduğu toplumdan da yoksundu. Yine de başarıya ulaştılar sonunda. 1933 den sonraki karanlık dönemde olsun, yerle bir edilmiş savaş sonrası Almanyasında olsun, hatta günümüze kadar, Alman edebiyat ve sanatının milletler arası değerini Nazilerin sınır dışına kaçırdığı, ya da kamplara tıktığı kişiler sürdürdü.

Anna Seghers, sayıları gittikçe azalan bu nesil Alman yazarları arasında önemli ve kendine özgü yeri olan bir romancıdır. Varlıklı bir ailenin çocuğu olarak gençlik yıllarını geçirmiş, üniversitede sanat tarihi, felsefe, hatta sinoloji öğrenimi yapmıştır. Fakat böylesine klâsik öğrenim, daha çok genç yaşta toplumdan yana savaşa atılmasına engel olmamış ve St. Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması (*) eseri için Kleist Edebiyat armağanı kazandığı yıl, Alman Komünist Partisine yazılmıştır. 1933 de tutuklanmış, fakat bir yolunu bulup kamptan kaçarak gizlice Fransa'ya geçmiştir 1940 da Naziler Fransa'yı işgal edinceye kadar eserleriyle olduğu kadar yapıcı çalışmalarıyla da faşizme karşı mücadele etmiş, İspanya iç savaşına ve bir çok barış kongrelerine katılmıştır. 1940 dan sonraki yıllarını geçirdiği Meksika'da bu yolda çalışmalarını sürdürmüştür. Nazi yönetimi çökünce Almanya'ya dönmüş ve önemli nuvellerini bir araya toplıyan «Ölü kızların gezintisi» ve daha önce Hollanda'da bastırdığı ilk büyük romanı «Kurtuluş»u yayınlamıştır. 1950 de Alman yazarları II. kongresine sunduğu «Barışın korunmasında yazarın ödevi» konulu raporundanberi Demokrat Almanya Cumhuriyeti Yazarlar Birliği Başkanıdır. Aynı yıl Dünya barış şurasına seçilmiş ve ertesi yıl Lenin Barış Armağanı kazanmıştır.

Transit romanı, Seghers'in öteki romanlarından değişik bir niteliktedir. 1933 - 1945 yıllarında sınırlar arasında kovalanan ve vize, transit, pasaport, konsolosluktan gayrı hiç bir ülkü tanımaz duruma düşmüş yüzbinlerce insanın acı serüveni anlatılır bu romanda. Seghers'ten otobiyorgrafik parçaların da ağır bastığı

(*) Türkçesi: Hasan Kuruyazıcı, Fahir Onger yayınları..

Transit, 1940 Marsilya'sında sıkışıp kalmış yüzbinlerin bunalımını, gerçeklere dayanan bir psikoloji tekniğiyle verir. Ne var ki, Anna Seghers gibi bilinçli politikacılık potasında gelişmiş bir edebiyatçı, Transit'i sadece mülteciler romanı olmaktan öteye götürür, Transit, sadece bir geçiş vizesi avcıları romanı olmaz, değişen, gelişen insanoğlunun iç dünyasındaki geçiş'i de verir.

Esentepe, 19 Ağustos 1967
Burhan Arpad

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Montreal gemisinin Dakar'la Martinique arasında battığı sanılıyor. Bir mayına çarpmış olmalı! Gemi acentası bilgi vermiyor. Sadece bir söylenti, belki de! Fakat, mültecilerle dolu olarak denizlerde dolaşan ve yolcularının kâğıtlarının süresi bir kaç gün önce bitmiş diye hiç bir limanda demirlemesine izin verilmemektense açık denizde yanmalarına göz yumulan bir sürü gemiye kıyasla, Montreal'ın batması, bir vapur için çok olağan bir ölüm. Ne var ki, bütün bunlar bir söylenti değilse. Gemi o arada düşmanların eline geçmiş, ya da Dakar'a geri çağırılmış da olabilir. Böyleyse yolcular şimdi çölün kenarında bir kampta çayır çayır yanıyorlardır. Fakat belki de işleri rast gitmiş ve Okyanus ötesine sağ salim varmışlardır. Bütün bunları biraz sıkıcı mı buluyorsunuz? Canınız mı sıkılıyor? Benim de. İzin verin de, sizi dâvet edeyim. Şöyle gerçek bir akşam yemeğine yetecek param yok, yazık ki. Bir bardak pembe şarapla bir Pizza ısmarlayabilirim. Rica ederim, oturun masama, önünüzde neyi görmekten hoşlanırsınız? Pizza'nın açık ateşte nasıl pişirildiğini mi? Şu halde yanıma oturun. Eski liman semtini mi görmek istersiniz? Böyleyse karşıma oturmanız daha uygun. Saint Nicolas kalesinin arkasında güneşin batışını seyredebilirsiniz. Bundan sıkılmazsınız elbette.

Pizza, özelliği olan bir hamur işidir. Bir pasta gibi yuvarlak ve kırmızıdır. Tatlı sanırsınız. Fakat ısırınca biberli olduğunu anlarsınız. Biraz daha tadınca üzerine kuru üzüm ve kıraz değil, kırmızı biber ve zeytin konulmuş olduğunu farkedersiniz. Alışırsınız. Fakat yazık ki burada şimdi Pizza için de ekmek karnesi istiyorlar.

Montreal'in gerçekten batıp batmadığını bilmeği pek istiyorum. Bütün yolcuları sağ salim öte kıyıya varmışlarsa orada ne olur durumları? Yeni bir hayata mı başlarlar? Bir meslek mi tutarlar? Komiteden komiteye mi koşarlar? Balta girmemiş ormanda ağaç kökleri mi çıkarırlar? Büyük suyun öte kıyısında herşeyi ve herkesi gençleştiren o vahşi tabiat gerçekten varsa, onlarla yola çıkmadığıma adeta pişmanlık duyarım. Zira birlikte yolculuk etme olanağını yüzde yüz ele geçirmiştim. Biletimin parası ödenmişti. Vizem ve transit iznim vardı. Fakat burada kalmayı daha uygun buldum, birden.

Montreal gemisinde bir karı koca var. Şöylesine bir tanışmıştık. İstasyonlarda, konsoloslukların bekleme odalarında ve polis müdürlüklerinin vize kısmında yapılan bu şöylesine bir tanışmaların ne olduğunu siz de bilirsiniz. Acele para bozdurur gibi çabuk çabuk şöyle bir kaç söz. Ancak bazı bazı bir söz, bir sesleniş, bir yüz akılda kalır. Bütün bunlar çabucak, kaçamak oluverir. Bir bakılır O yana doğru kulak kabartılır. Sonra bir karışıverilir. Bütün bunları başından sonuna bir bir anlatmayı pek isterim. Ne var ki, başkalarının başını şişirmekten korkarım. Bu gibi heyecan verici haberlerden bıkkınlık getirmiş değil misiniz? Kıl payıyla atlatılmış ölüm tehlikeleri, soluğu kesen kaçışlar gibi bütün bu heyecanlı hikâyelerden usanç getirmediniz mi? Ben kendi payıma bunların hepsinden bıkkınlık getirdim. Bir demircinin ömrü boyunca kaç metro

demir tel yaptığını anlatması ve kullandığı âletleri, ya da bir kaç öğrencinin okul görevi hazırladıkları o yuvarlak ışık gibi şeyler beni biraz heyecanlandırabiliyor, şimdi.

Pembe şaraba dikkat edin! İçimi de görünüşü gibidir, ağaç çileği şurubuna benzer. Aşırı neşelenirsiniz. Herşeylere çok kolay katlanırsınız. Her şeyi kolayca söylersiniz. Fakat sonra ayağa kalkınca, dizleriniz titrer. Sonra bir hüzne kapılırsınız, öylesine bir hüzün ki, yeni bir kadeh şaraba kadar sürer. Yerinizden kalkamazsınız, bir şeye karışamaz olursunuz.

Ben de bir zaman bazı şeylere biraz karışmıştım, bugün düşündükçe utanırım. Biraz utanırım, sadece. Zira geçmişe karıştılar. Başkalarının canını sıkmaktan da pek utanırdım. Fakat herşeyleri yine de anlatacağım, başından sonuna kadar.

II

Kış sonuna doğru, Rouen yakınlarındaki bir iş kampına düşmüştüm. Dünya savaşına katılan bütün orduların en hor görülen üniforması sayılan Fransız «Yükümlü işçi» kılığı vardı, sırtımda. Yabancıyız diye yarı tutsak, yarı asker sayıldığımızdan, geceleri dikenli teller arkasında uyuyorduk. Gndüzleri «Çalışma görevi»nde kullanılıyorduk. İngiliz cephane gemilerini boşaltıyorduk. Müthiş bombardmanlar altında. Alman uçakları öylesine alçaktan uçarlardı ki, gölgeleri sırtımızı yalardı. Ölümün gölgesi altında, derlerdi buna ve anlamını kavrardım. Bir gün, Franzschen adlı bir delikanlı ile cephane boşaltmaktaydık. Yüzü, şimdi sizin suratınız kadar yakınımdaydı. Hava güneşliydi. Bir hışıltı oldu. Tam bu sırada, Franzschen başı-

nı kaldırdı. Yüzüne kapkara bir gölge vurdu. Yanıbaşımızda çat diye bir ses. Bütün bunları bizim kadar yakından bilirsiniz. Eninde sonunda herşeyin bir sonu vardır. Almanlar yaklaşıyordu. Korkulara ve acılara dayanma ne işe yarardı bundan böyle? Dünyanın batışı çok yakındı. Yarın, belki bu gece, ya da hemen. Zira hepimiz de o sıra buna benzer düşünüyorduk, Almanların gelmesi konusunda. Bizim kampta bir ana baba günü başlamıştı. Kimi ağlıyor, kimi dua ediyordu. Kimileri de, canına kıymağı deniyordu ve bunu başaranlar da oluyordu. Bazıları, bu mahşer gününde ortadan kaybolmayı uygun buluyordu. Fakat kamp komutanı çıkış kapısına makineli tüfekler yerleştirmişti. Almanya'dan kaçmış olan bizleri, Almanların gelir gelmez kurşuna dizeceğini ona anlatmağa çalışıyorduk, boşuna. Ne var ki, o, verilen buyrukları başkalarına ulaştırmaktan gayrısını anlamıyordu. Kampın ne olacağı hakkında yeni buyruklar bekliyordu, sadece. Oysa onun komutanı çoktan savuşmuş, bulunduğumuz küçük şehir boşaltılmış, civardaki köylüler kaçmıştı. Almanların varmasına belki daha bir iki gün vardı, ya da iki saatten çıkagelirlerdi! Şu da var ki, komutanımız en kötülerden değildi; doğruluğu elden bırakmamak gerekir. Onun gözünde bütün bunlar gerçek bir savaştı, hâlâ; alçaklıkları, ihanetleri, aklı almıyordu. Sonunda, açıkça konuşmadan da, onunla bir anlaşmaya vardık. Yeni buyruk gelmediğinden, çıkış kapısında bir makineli tüfek kalacaktı, fakat duvarı tırmanıp sokağa atlarken, öyle pek aşırı ateş açılmıyacaktı.

Bunun üzerine, bir düzüne kadar insan, kamp duvarını geceleyin aştı. Aramızdakilerden Heinz adlı biri, sağ bacağını İspanya savaşında kaybetmişti. İç savaş bitince güney kamplarında uzun süre kalmıştı. Hiç bir çalışma kam-

pında işe yaramıyacak bu insanı bizlerin arasına gönderivermek, kim bilir kimin aklına gelmişti! İşte bu Heinz, arkadaşlarını duvara tırmanırken omuz vermekle görevlendirildi. Onlar da onu, bütün gece sırayla taşıdılar. Zira Almanlardan kaçmak için pek acele ediyorduk.

Almanların eline geçmekten korkmakta hepimizin de pek inandırıcı nedenleri vardı. Ben, 1937 yılında bir toplama kampından kaçmıştım. Gecenin karanlığında Ren nehrini yüzerek geçmiştim. Bundan ötürü de bir altı ay kadar epiyce onurlanmıştım, kendimce. Sonra da dünya için ve benim için yeni yeni olaylar patlak verdi. Fransız kampından kaçtığım o gece Alman toplama kampından kaçışımı düşünüyordum. Ben ve Franzschen çabuk çabuk yürüyorduk. O sıra çoğu insanın düşündüğü üzere, Loire'ın ötesine ulaşmak gibi çocuksu bir amacımız vardı. Ana yolu bırakmış, tarlarlarda yürüyorduk. Boşaltılmış köylerden geçiyorduk. Sütle dolu memeleri sağılmamış inekler böğürmekteydi. Yiyecek bir şeyler arıyorduk. Fakat yaban frenk üzümlerinden ambarlara kadar herşey silinip süpürülmüştü. Su içmek istiyorduk, fakat su tesislerini yer yer kesmişlerdi. Tekbaşına köyde kalmış olan bir bunak, bize hiç bir bilgi veremiyordu. Bu durumda ikimize bir ürkeklik geldi. Böylesine ölü bir dünya, doklara yapılan bombardımanlardan çok daha ürkütücüydü. Sonunda, Paris yoluna saptık. Hem gerçekte, bizlerden başkaları da vardı. Kuzey köylerinden doğru suskun insan selleri geliyordu, aralıksız. Eşya, tavuk kafesleri, çocuklar nineler ve dedeler, keçiler ve danalarla dolu ekin arabaları, yüksek köy evleri gibiydi. Bir manastır kamyonu rahibeleri taşıyordu. Bir ana, küçük kızını el arabasında sürüklüyordu. Kurtarabildikleri kürklerini giymekten gelen bir kendini beğenmişlik içinde kadınlar vardı otomobillerde. Fakat

benzin istasyonu diye bir şey kalmadığından, otomobilleri inekler çekiyordu. Ölüm halinde, hatta çoktan ölmüş çocuklarını sürüklüyordu, analar.

Bütün bu insanlar neden kaçarlar diye düşünmüştüm, o sıra. Almanlardan mı? Oysa Almanlar motörlü birliklerdi ve onlara yarı yolda yetişeceklerinden en küçük bir kuşku yoktu. Fakat bunu sadece bir an ve pek acınacak durumda olanları görünce düşünmüştüm.

Franzschen bir taşıta atlamış, ben de bir kamyonda yer bulmuştum. Bir köye girerken bir başka kamyonla benim kamyon çarpışınca, yaya olarak yürümek zorunda kaldım. Franzschen'i de gözden kaybettim ve bir daha göremedim.

Yine tarlalara daldım. Yoldan uzakta ve büyük bir köy evinde oturanlar vardı hâlâ. Yiyecek ve içecek vermelerini rica ettim. Köylü kadın bir tabak çorba, şarap ve ekmeği bahçe masasına koyunca şaşıp kaldım. Kadın, ailece epiy çekiştikten sonra, göç için az önce anlaştıklarını bu arada anlatmıştı. Herşeyi toplamışlardı, yüklemek kalmıştı, sadece.

Çorbama ekmek doğrar ve şarabımı içerken, sinekler vızlayıp duruyorlardı. Başımı kaldıramıyacak kadar yorgundum. Epiyce yakınlarda bir mitralyoz ateşi de duymuştum. Sesin nereden geldiğini kestiremediğim gibi, bu konuda kafa yoramayacak kadar da bitkindim. Tek düşünebildiğim, bu evdekilerin kamyonunda elbette bir yer bulabileceğimdi. Motörü çalıştırmağa başlamışlardı. Kadın, evle kamyon arasında heyecanlı heyecanlı gidip geliyordu. Bu güzel evi bırakmaktan pek üzüntü duyduğu belliydi. Böyle durumlarda bütün insanların yaptığı gibi, işe yaramaz herşeyi de çabuk çabuk toplıyorlardı. Kadın, daha son-

ra yemek yediğim masaya yaklaştı ve tabağı alarak: «Bitti mi?» dedi.

Tam bu anda ağzı açık kalıverdi ve bakışları çitin ötesine dikiliverdi. Dönüp baktım ve gördüm, hayır hayır, duydum. Önce gördüğümü mü, yoksa duyduğumu mu kestiremiyeceğim. Belki ikisi de bir andaydı. Motörü çalıştırılmağa başlamış kamyonun sesi motosikletlerin gürültüsünü bastırmıştı, belki! Çitin arkasında motosikletli iki kişi duruyordu ve sepetlerinde ikişer insan vardı. Haki renk üniformalıydılar. Adamlardan birinin Almanca: «Hay bok canına olsun, yeni kayış da şimdi koptu!» dediğini duydum.

Almanlar çıkagelmişlerdi! Bana yetişmişlerdi. Almanların varışını kafamda nasıl canlandırmış olduğumu bilemiyorum. Gökgürültüsü ve yer sarsıntısı gibi bir şey sanmıştım, belki! Fakat önce hiç bir olay geçmedi, çitin arkasına iki motosiklet geldi. Ne var ki tesiri, kafamdaki kadar büyük, hatta belki daha da büyük oldu. Uyuşup kalmıştım, olduğum yerde. Gömleğim sırsıklam olmuştu, bir anda. İlk kamptan kaçarken, hatta uçak saldırıları altında cephane boşaltırken hissetmediğim bir duygu vardı içimde. Ömrümde ilk olarak ölüm korkusu duymaktaydım.

Biraz daha katlanmanızı, dilerim. Asıl konuya geçeceğim az sonra. Anlıyorsunuz, belki de! Birine anlatmalı herşeyi sırasıyla, eninde sonunda. Neden öylesine korkmuş olduğumu bugün kendime bile açıklayamıyorum. Kimliğimin anlaşılmasından mı? Kurşuna dizilmekten mi? Doklarda çalışırken de böylesine usulca yokolabilirdim. Almanya'ya geri gönderilmekten mi? İşkenceyle yavaş yavaş öldürülmekten mi? Ren'i yüzerek geçerken de bu düşünceye kapılmıştım. Hem ben, sıkışık durumda yaşa-

mağa alışmıştım; memleketteydim durum kötüye gittiğinde. Böylesine çok korktuğum şey üzerine bir düşününce, korkum bir parça azaldı.

Akla en yakın ve en kolay davranışı yaparak, yerimden kımıldamadım. Kemerimi an önce iki delik gevşetecektim; onu yaptım. Anlamsız bir yüzle karısına yaklaşan köylü: «Şimdi yerimizde kalabiliriz, pekâlâ!» dedi. Kadın da, rahatlamış olarak: «Elbette.» cevabını verdi. «Fakat sen samanlığa git. Ben onlarla meşgul olurum, yemezler beni.» Kocası: «Beni de!» dedi «Asker değilim, sakat ayağımı gösteririm.»

Bu sırada çitin arkasındaki çayırlığa bütün bir motorlü müfreze varmıştı. Fakat bahçeye uğrıyan bile olmadı. Üç dakika sonra uzaklaştılar. Dört yıldır ilk defa yine duyuyordum Almanca buyrukları. Oh, nasıl da çatçattılar. Ayağa fırlayıp esas vaziyeti almama birşey kalmamıştı. Bir süre önce yürüdüğüm göç yolunu bu motörlü müfrezenin kestiğini sonradan işittim. Almanların bütün düzen tedbirleri ve buyrukları, korkunç bir kargaşalığa yol açmış, kan dökülmüş, analar haykırışmış ve bizlerin kurulu düzeni bozulmuştu. Bu buyruklarda aşağılık bir anlaşılırlık ve alçakca bir apaçıklık vızıltısı da vardı, alttan alta: Kafa tutmayın, sakın! Bağlı olduğunuz dünyanın - onu savunmadığınızdan, onun parçalanmasına karşı çıkamadığınızdan ötürü - çökmesi gerekiyorsa, nazlanmanın âlemi değil; yönetimi bize bırakıverin hemen!

Ama ben iyice yatışıvermiştim. Bahçe kanapesinde oturmuş olup bitenleri düşünürken, Almanlar önümden geçip gidiyor ve Fransa'yı işgal ediyorlardı. Fakat Fransa bundan önce de sık sık işgal edilmişti ve sonra hepsi yine gitmek zorunda kalmıştı yabancıların. Fransa bundan önce sık sık satılmış ve ihanete uğramıştı. Benim

haki üniformalı delikanlılarını sizler de çoğu kez satıldınız ve ihanete uğradınız. Korkum iyice geçmişti. Gamalı haçı bir hayalet gibiydi gözümde, şu bahçe çitinin arkasında dünyanın en güçlü orduları yürümekte ve uzaklaşmaktaydı. En küstah imparatorlukların yıkılışını, yeni ve yiğit devletlerin kurulduğunu görüyordum. Dünyayı yöneten kişilerin yükselişlerini ve çürüyüşlerini de görmekteydim. Sadece benim bol vaktim vardı, yaşamak için.

Gerçek olan şuydu ki, Loire'ın ötesine ulaşmak hayalim sona ermişti. Paris'e gitmeğe karar verdim. Dürüst bir iki tanıdığım vardı orada. Eğer hala dürüst kalabilmişlerse!

III

Beş günlük bir yürüyüşle Paris'e vardım. Alman birlikleri geçiyorlardı yanımdan. Araçların tekerlek lâstikleri kusursuzdu. Genç ve seçme askerler, güçlü ve sevimliydiler. Hiç savaş etmeden bir ülkeyi ele geçirmenin keyfi içindeydiler. Arkalarından gülerek bakan tek tük köylüler görülmeğe başlamıştı. Bir köy kilisesinde ölü bir çocuk için çan çalmaktaydı. Yolda çiğnenmişti. Bir dört yol ağzında parçalanmış bir köylü arabası duruyordu. Ölü çocuğun ailesinindi, belki de! Alman askerleri hemen yere atlayıp tekerlekleri onarmışlar ve köylüler onların bu dostça davranışını övgüyle karşılamıştı. Tarlada bir taşa oturmuş ben yaşta bir delikanlı ağlıyordu. Üniforma kalıntısı giysinin üzerine bir pardesü giymişti. Önünden geçerken omuzuna dokunup: «Bütün bunlar geçecek.» dedim. O: «Burayı elde tutabilirdik!» diye cevapladı. «Fa-

kat domuzlar bir saat yetecek cephane verdiler ancak. İhanete uğradık.» Ben: «Son söz söylenmedi, henüz.» dedim.

Yürüdüm yolumda. Paris'e bir pazar sabahı erken saatlerde girdim. Belediye yapısının damında gamalı haç dalgalanıyordu, gerçekten. Almanlar Notre-Dame'ın önünde asker marşları çalıyorlardı, gerçekten. Şaşıp kaldım. Paris'i bir baştan bir başa dolaştım. Her yerde Alman askeri otomobilleri ve her yerde gamalı haçlar vardı. Bir tuhaflaşmış ve hiç bir şey hissetmez olmuştum.

Bütün haksızlıklara ve başka milletlerin felâketine benim milletimin sebep olduğunu düşündükçe bunalıyordum. Zira bu adamların benim dilimle konuştuğu, benim gibi ıslık çaldığı su götürmez bir gerçekti. Eski dostlarım Binnet'lerin oturduğu Clichy'ye doğru yürürken, bu askerlerle bir milletten olmama rağmen yine de başka bir kişi olduğumu kavrıyacak sağduyu var mı Binnet'lerde, diye düşünüyordum. Hiç bir belgesi olmıyan beni evlerine alırlar mı, diye de düşünmekteydim.

Beni evlerine aldılar. Sağduyulu kişilerdi. Onların böyle sağduyulu olmalarına eskiden kızardım, çoğu. Savaştan altı ay önce, Yvonne Binnet'ile dosttuk. Kız henüz onyedisindeydi. Yurdundan kaçmış olan ben çılgın, oraların kargaşalığından ve yapış yapış duyguların ağır havasından kaçan ben, Binnet ailesinin o aydınlık sağduyusuna çoğu zaman içimden kızardım. Benim duygularıma göre, Binnet ailesi hayata aşırı bir iyimserlikle bakıyordu. Onların sağduyusunca, sözgelişi, gelecek hafta etin daha iyisini almak için grev yapılırdı. Hatta, onlara bakılırsa, günde üç Frank daha çok kazanmakla bütün aile sadece daha iyi doymuş olmaz, gücü ve mutluluğu da artardı. Ailesinin sağduyusuyla düşünen Yvonne'a gö-

re sevişme, biz ikimizin hoşça vakit geçirmesine yarardı. Bana göre ise, - bunu ona söylemiyordum, elbette - sevişme bazı bazı acıyla da bağdaşır, ölüm, ayrılık ve sıkıntılara katlanmak gerekir ve mutluluk, hiç bir neden olmadan, yasa da yerini bırakabilirdi.

Fakat Binnet ailesinin bu apaydınlık sağduyusu şimdi benim için bir mutluluk olmuştu. Sevinçle karşıladılar ve evlerine aldılar. Almanım diye beni Nazilerle bir tutmadılar. Karı koca Binnet'ler evdeydi. Askerlik yaşı gelmemiş küçük oğlanla, işlerin kötü gittiğini görünce üniformayı hiç geçikmeden çıkarıvermiş büyük oğul da evdeydi. Kızları Annette'in kocası Alman tutsak kampındaydı, sadece Kız, şimdi ana-babasının yanında oturuyordu çocuğuyla. Çekinerek anlattıklarına göre, benim Yvonne bir hafta önce yeğeniyle evlenmiş ve güneye göç etmişti. Fakat bunu hiç umursamadım. Ben sevişmeye aşırı düşkün değildim.

Binnet ailesinin erkekleri hep evde oturuyordu. Zira fabrikaları kapalıydı. Benim de en çok sahip olduğum şey, zamandı. Bu durumda, sabahtan akşama kadar birbirimize herşeyi anlatmaktan gayri bir şey yaptığımız yoktu. Almanların Fransa'yı işgalinin buradaki bayların pek işine geldiğinde hepimiz uyuşuyorduk. İhtiyar Binnet bir çok şeyi Sorbonne profesöründen daha iyi anlıyordu. Rusya konusunda tartışıyorduk, sadece. Binnet ailesinin yarısı, Rusya'nın kendinden gayrısını düşünmediği ve onları yüzüstü bıraktığı kanısındaydı. Binnet'lerin geri kalanı ise, burada iş başındakilerin Almanlarla ordunun batı yerine Rusya'ya saldırısı konusunda anlaştığını ve fakat Rusların bunu önlediğini ileri sürüyordu. Hepimizi hoşnut etmek istiyen ihtiyar Binnet, gerçeğin günün birinde aydınlığa kavuşacağını, dosyaların elbette bir gün

açılacağını ve fakat kendisinin o tarihte ölmüş olacağını söyliyordu.

Konuyu böyle dağıttığım için bağışlamanızı dilerim. Asıl konumuza pek az kaldı. Binnet'lerin büyük kızı Annet evde çalışılacak bir iş bulmuştu. Çamaşır paketlerini taşırken ona yardım etmekten daha iyi bir iş bulamazdım ben de kendime. Quartier Latin'e Metro ile gitmiştik. Odeon istasyonunda indik. Annette, Boulevard Saint-Germain'deki dükkâna gidiyordu. Ben de, Odeon metro istasyonu çıkış yerinde bir sıraya oturup onu bekliyordum.

Annette her zaman bekletirdi uzun süre. Fakat bundan bana neydi? Oturduğum sıraya güneş vurmuştu. Metronun merdivenlerini çıkan, ya da inen insanları seyrediyordum. Yaşlı iki kadın, bağırarak Paris Soir satıyordu. Karşılıklı kin besledikleri belliydi. Biri iki metelik fazla alınca öteki daha da kinleniyordu. Gerçekte, ikisi de yan yana durduğu halde, sadece biri iyi satış yapıyordu ve ötekinin yığını hiç azalmıyordu. İşi kötü giden satıcı kadın birden ötekine döndü ve çılgınca küfretti; mahvolmuş bütün hayatını onun kafasına vurur gibi bir hali vardı. Bir yandan da: «Paris Soir!» diye bağırıyordu. Bu sırada yaklaşan iki Alman askeri kahkayı basınca buna pek kızdım, bulut gibi sarhoş satıcı kadın Fransız dadımmış gibi. Yanımda oturan kapıcı kadınlar, bütün gece ağlıyan genç bir kadını anlatıyorlardı; bir Almanla gitti diye Gestapo'ya çağırılmış olan genç kadının kocası savaş tutsağıydı. Mülteciler dolu kamyonlar hâlâ aralıksız geçiyordu. Boulevard Saint-Germain'den. Bu arada, Alman subaylarının gamalı haçlı küçük otomobilleri de yıldırım hızıyla geçiyordu. Çınar ağaçlarından tek tük yapraklar üstümüze düşmeğe başlamıştı. Zira o yıl her şey erken solmağa başlamıştı. Böylesine boş vaktim olduğu

için canımın sıkıldığını ve fakat savaşı yabancı bir ülkenin insanları arasında bir yanacı olarak yaşamanın daha da ağır geldiğini düşünüyordum. Paulchen bu sırada çıkageldi.

Paulchen Strobel kampta benimleydi. Cephane boşaltırken bir gün eline basmışlardı. Elinin koptuğunu sanmışlardı üç gün. Zira o sıra hep ağlamıştı. Onun bu halini gerçekten iyi anlamıştım. Almanlar bizim kampı kuşatınca duaya başlamıştı. İnanın bana, bunu da anlamıştım. Şimdi bütün bunlardan çok uzaktı.

Ancienne Comédie sokağından gelmişti. Gamalı haçlı Paris'in ortasında bir kamp arkadaşına rastlamıştım! Ona doğru: «Paul!» diye seslenince korkuyla bir bakmış ve beni tanımıştı. Şaşılacak kadar neşeli görünüyordu. İyi giyinmişti. Odéon yol kavşağındaki küçük kahvenin önüne oturduk. Onu yine gördüğüme sevinmiştim. Fakat o epiyce dalgındı. Benim şimdiye kadar hayatımda hiç bir yazarla ilişkim olmamıştı. Anam babam beni montör yapmıştı. Kampta birisinin söylediğine göre, Paul Strobel bir yazardı. Onunla aynı dokta çalışmıştık, boşaltma işinde. Alman uçakları üzerimize pike yapardı. Benim gözümde bu Paulchen, biraz tuhaf ve çılgının biri de olsa, bir kamp arkadaşıydı yine de. Kamptan kaçışımızdan beri yeni bir serüven geçmemişti başımdan. Eskileri de unutmamıştım, daha. Zira hâlâ biraz kaçar, biraz saklanır durumdaydım. Fakat o, yani bizim Paulchen, bu bölümü kapatmışa benziyordu. Ona yeni birşeyler olmuş, daha bir güçlenmiş hali vardı. Benim hâlâ bağlı bulunduğum şeyler onun gözünde birer anı olmuştu. Paulchen: «İşgal altında olmıyan bölgeye gideceğim haftaya.» dedi «Ailem Marsilya yakınında Cassis'de oturuyor. Birleşik Amerika için Danger vizem var. «Bunun ne demek ol-

duğunu sordum. Olağanüstü tehlikede kişilere verilen özel bir vize olduğunu söyledi. Ben de: «Demek olağanüstü tehlikedesin!» dedim. Bunları söylemekten maksadım, gittikçe tehlikeli olan bu kıtada yaşıyan bizlerden daha olağanüstü ve bambaşka bir tehlikeyle karşı karşıya bulunduğunu anlamaktı. Biraz öfkeyle karışık bir hayretle beni süzdükten sonra: «Hitler'e karşı bir kitap yazdım.» diye fısıldadı «Bir sürü de makale. Beni ele geçirirlerse.. Ne gülüyorsun?» Hiç de gülmüş, hatta gülümsemiş değildim. Bunu aklıma bile getirmemiştim. 1935 yılında Nazilerin ölesiye döğdükten sonra toplama kampına attıkları Heinz'i hatırlamıştım; sonradan Paris'e kaçmıştı, İspanya'da Milletlerarası gönüllü ordusuna katılmak için. Orada bir bacağını kaybetmiş, sonra Fransa'nın bütün kamplarını dolaşmış ve sonunda bizim kampa düşmüştü. Şimdi neredeydi, acaba? Cıvıl cıvıl uçuşabilen kuşları düşündüm. Dünyada rahat kalmamıştı, amma bu biçim yaşamaktan hoşlanıyordum. Bizim Paulchen'in şu şeyi, neydi adı unuttum, hoşuma gitmemişti. O: «Danger vizesi Concorde alanındaki Amerikan konsolosluğunca da tasdik edildi. Kız kardeşimin en iyi arkadaşı Lyon'lu bir ipekli tüccarıyla nişanlı. Benim kâğıtlarımı da o getirdi. Geriye dönerken beni de alacak. Arabası için genel bir izin yetiyor, kaç kişi bineceğini bildirmesi yeterli görülüyor. Böylece de ben Alman kontrolünden kurtulmuş oluyorum.»

O günlerde çiğnenmiş olan sağ eline baktım. Başparmağı biraz büzük kalmıştı. Paulchen, başparmağını kapadı. Ben: «Paris'e nasıl geldin?» diye sordum. O: «Bir mucizeyle!» karşılığını verdi «Üç kişi yola çıkmıştık: Hermann Achselroth, Ernest Sperber ve ben. Achselroth'u tanırsın elbette! Piyeslerini biliyor musun?» Pi-

yeslerini bilmiyordum amma, Achselroth'u tanıyordum. Pek güzel bir delikanlıydı. Bir ırgat gibi sırtına geçirdiği o parça parça ve kir içinde «yükümlü iş» giysilerinden çok, subay üniforması yakışırdı. Paul, tanınmış kişidir o, diye temin etti. Evet, üçü birlikte varmışlardı, L. şehrine. Epiyce yorgun düşmüşlerdi. Bir kavşak noktasındaydılar. Paul, gerçekten bir kavşak noktası, diye temin etti gülümsiyerek. Hoşuma gitmeğe başlamıştı. Onunla oturmaktan pek keyiflenmiştim. O hâlâ yaşıyordu. Ben de hâlâ yaşıyordum. Evet, gerçekten bir kavşak noktasıydı ve boş bir konuk evi de vardı. Merdivenlere oturdukları sıra bir Fransız asker otomobili geçti, ordu eşyasıyla tıka basa dolu. Şoförün birden herşeyi boşalttığını üç de görmüştü. Achselroth birden yürüyüp şoförün yanına gitmiş ve birşeyler konuşmuştu amma pek dikkat etmemişlerdi, buna. Sonra Achselroth otomobile binivermişti, onlara bir el bile sallamadan. Şoför ise, kavşak noktasındaki bir yan yola sapıp yakındaki köye gitmişti. Ben: «Bunun için şoföre kaç para vermiş olabilir?» diye sordum «Beş bin mi? Altı bin mi?». «Sen aklını kaçırmışsın! Altı bine olur mu? Koca bir otomobil bu! Üstelik de ordu otomobili. Sonra, şoförün namusu da söz konusu! Bu da otomobil satışından ayrı bir konu. Görev sırasında otomobilini bırakmak vatana ihanettir! En azından bir on altı bin! Achselroth'un cebinde bu kadar çok para bulunduğunu bizler elbette bilmiyorduk. Az önce söylemiştim, bize dönüp bakmadı bile. Bütün bunlar ne korkunç, ne iğrençti!» «Her şey iğrençti, korkunçtu diyemezsin. Heinz'i, tek bacaklıyı hatırlamıyor musun? Bir tarihte arkadaşlar onun duvara tırmanmasına yardım etmişlerdi. Birbirlerinden hiç de ayrılmadılar. Onu yanlarında taşıdılar, işgal altında olmıyan bölgeye kadar.» - «Kurtula-

bildiler mi?» - «Orasını bilmem.» - «Achselroth başardı. Hatta, şimdi gemide, Küba yolunda.» - «Küba'ya mı gidiyor? Achselroth mu Küba'ya gidiyor? Neden?» - «Nasıl da sorabiliyorsun, neden, diye. Vizelerin en iyisini almıştı, geminin en güzelinde bir de yer.» Fakat Paulchen, parasını sizin ikinizle bölüşseydi otomobili satın alamazdı. Bütün bunlar, bir daha tekrarlanamaz yanlarıyla, pek eğlendiriciydi benim için. Paulchen: «Ne tasarıların var?» diye sordu. Hiç bir plân yapmadığımı ve geleceğimin pek bulanık olduğunu açıklamak zorunda kaldım. Her hangi bir partiye yazılı olup olmadığımı sordu. Hayır cevabını verdim, o tarihte Almanya'da partisiz olarak toplama kampına tıkılmıştım, zira partili olmadan da bazı alçaklıklar hoş görülemezdi. İlk tıkıldığım Alman toplama kampından kaçmıştım, zira ille gebermemiz gerekiyorsa dikenli tellerin arkasında olmamalıydı, hiç değilse. O tarihte sisli bir gecede Ren'i yüzerek nasıl geçtiğimi de ona anlatmak istedim amma, bu arada daha nice insanın nice nice nehri yüzerek geçmiş olduğunu tam zamanında hatırlayıverdim. Paulchen'in kafasını şişirmemek için bunu anlatmaktan vazgeçtim.

Annette yalnız dönmüştü eve çoktan. Paul o akşamı birlikte geçirmemizi istiyor diye düşünmüştüm. Fakat o susuyor ve beni tuhaf bakışlarla süzüyordu amma, ben yine de anlamıyordum. Sonunda, değişmiş bir sesle: «Dinle beni!» dedi «Kız kardeşimin arkadaşı, yani az önce sözünü ettiğim ve beni otomobiline alacak ipek tüccarının nişanlısı kız, bana gönderdiği mektuba bir başka mektup da eklemiş.. yakından tanıdığım bir adama verilmek üzere. Zira adamın karısı, Paris'e gönderilecek postayı ulaştırmasını ondan pek rica etmiş. Yazdığına göre, yalvarıp yakarmış.

Adam burada, Paris'te kaldı. Zamanında yola çıkamadı, hâlâ burada. Şair Weidel'in adını duymuşluğun olsa gerek! «Böyle bir adı hiç işitmemiştim. Paulchen, benden rica edeceği göreve bunun bir zararı dokunmayacağını temin etti, karşılık olarak.

Tedirginlik belirtileri gösterdi, birden. Belki de hep tedirgindi de ben farkına varmamıştım. Sözü nereye getireceğini pek merak ediyordum. Herr Weidel pek yakınlarda, Vaugirard sokağında oturuyordu. Rennes sokağıyla Raspail bulvarı arasında küçük bir otelde. Paulchen bu akşam oraya bir defa uğramıştı daha önce. Fakat, Herr Weidel otelde mi sorusu üzerine pek tuhaf bakmışlardı yüzüne. Otelin sahibi olan kadın da, mektubu almaktan kaçınmıştı. Kadın, Herr Weidel buradan taşındı mı sorusunu, kaçamaklı cevaplamıştı. Paulchen, mektupla bir de benim oraya gitmemi ve bir yolunu bulup adresi öğrenmemi söyledi, çekinerek; böylece de mektup adamın eline geçerdi. Acaba bunu yapar mıydım? Güldüm ve: «Hepsi bu kadarsa!» dedim. - «Belki de Gestapo alıp götürmüştür adamı?» - Ben: «Bütün bunları öğrenirim:» cevabını verdim. Paulchen'in bu haline gülesim gelmişti. Doklarda gemileri boşaltırken olağanüstü bir korkaklığı gözüme çarpmış değildi. Hepimiz gibi o da korkardı. Bu ortaklaşa korku sırasında bizlerden daha aşırı saçma sapan da konuşmazdı. Hepimiz gibi ölesiye çalışırdı. Zira korkuyu yenmenin en iyi çaresi bir şeyler yapmaktır; civcivlerin çaylağı beklemesi gibi çırpınıp titremektense elden geldiğince çok şey yapmalı. Ölüm karşısında böylesine aşırı çalışkanlığı yüreklilikle karıştırmamalı. Değil mi? Bazı bazı bununla karıştırılsa da gerçek anlamı bu dediğim gibisidir. Fakat şu sıra Paulchen'in benden daha yüreksiz olduğu su götürmezdi; dörtte üç boşalmış Pa-

ris'ten, gamalı haçlı bayraklardan hoşlanmıyordu ve üzerinde bakışlarını dolaştıran herkese hafiye gözüyle bakıyordu. Belki de bir tarihte başarılı bir iş yapmıştı da daha büyük başarılar elde etmek istiyordu ve şu anda benim kadar aciz, zavallı biri olduğunu aklı almıyor, buna katlanamıyordu. Arkasını hiç bırakmıyorlar sanıyordu. Gestapo'nun her işi bırakıp Weidel'in kaldığı o küçük otelin önünde Paulchen'i beklediğine iyice inanmıştı.

Bu durumda mektubu ondan almam gerekti. Paulchen, bu Weidel'in gerçekten büyük bir şair olduğunu bir daha temin etti. Böyle söylemekle görevime bir anlam katmak istiyor olmalıydı. Oysa benim için gerekli değildi böyle şeyler. Bu Weidel kıravat satıcısı da olabilirdi. Karmakarışık olmuş sicimi açmaktan her zaman pek hoşlandığım gibi bunun tersini yapmaktan, yani bir yumak sicimi arap saçına çevirmekten de keyiflenirim. Paulchen, ertesi gün Capoulade kahvesinde buluşmak üzere randevü verdi.

Vaugirard sokağındaki otel dar önyüzlü ve yüksek bir yapıydı, orta sınıf bir oteldi. Otelin sahibi kadın epiyce güzeldi. Zarif ve genç bir yüzü, kömür gibi saçları vardı. Beyaz ipekliden bir buluz giymişti. Düşünüp taşınmağa lüzum görmeden, boş oda var mı, diye sordum. Kadın, gözlerini üzerimde dolaştırırken: «İstediğiniz kadar.» diye gülümsedi. Ben: «Önce bir şey soracağım.» dedim «Otelinizde Herr Weidel adlı biri kalıyor. Acaba şu sıra odasında mı?» Kadının yüzü, yalnız Fransızlara özgü halle hemen değişiverdi; o eşsiz naziklik ve umursamazlık bir anda çılgınca bir öfkeye yerini bırakır, Fransızlarda. Kadın, öfkeden kısılmış bir sesle, fakat yine de olağan bir konuşmayla: «Bir günde ikinci olarak benden bu adam soruluyor.» dedi «Bay bir başka yere taşındı. Daha

kaç kişiye bunu açıklamak gerekecek?» - Ben: «Fakat bana bu konuda ilk defa bir açıklama yapıyorsunuz.» dedim «O bayın şimdi nerede oturduğunu bana söylemek lutfunda bulunur musunuz?» - Kadın: «Nerden bileyim bunu?» dedi. Onun da korkmakta olduğunun farkına varmıştım, yavaş yavaş. Fakat ne diye korkuyordu? Kadın: «Nerede kaldığını bilmiyorum. dedi «Gerçekten de daha fazla bilgi veremiyeceğim size.» O adamı Gestapo götürmüş her halde, diye aklımdan geçirdim. Elimi kadının koluna koydum. Kolunu çekmedi ve alaycılıkla tedirginlik karışmış bir bakışla beni süzdü. Ben: «O adamı tanıdığım falan yok.» diye temin ettim «Ona bir şeyler vermekle görevlendirildim. Hepsi bu. Onun için pek önemliymiş. Tanımadığım biri de olsa boşuna bekletmek istemem.»

Kadın beni dikkatle bir süzdükten sonra, giriş yerinin yanındaki küçük bir odaya götürdü. Bir süre bocaladıktan sonra:

«O adamın başıma neler açtığını aklınız almaz!» diye konuşabildi «Otele geldiğinde ayın onbeşiydi, akşama doğruydu ve Almanlar şehre girmişti. Ben otelimi kapatmamış ve bir yere de gitmemiştim. Babam söylemişti savaş sırasında, uzaklaşıldı mı herşeyi aşırırlar ve altüst ederler, diye. Almanlardan ne diye korkacaktım? Kızıllardan daha sevimliler benim gözümde. Onlar benim banka hesabıma dokunmazlar. Evet, işte o sırada Herr Weidel geldi, titriyordu. Bir insanın kendi memleketlisinden korkmasını pek gülünç bulurum. Ben pek memnundum, bir müşteri geldi otelime, diye. O sıra otelde tekbaşımaydım. Polise bildirme kâğıdını getirdiğimi gören Herr Weidel, bundan vazgeçeyim, diye yalvardı. Oysa bay Langeron, bizim bura Polis müdürüdür siz de bilirsiniz,

bütün yabancıların hemen bildirilmesi konusundaki titizliğinden vazgeçmiş değildi. Yürürlükteki düzeni korumalı, değil mi?» Ben: «Pek bilemiyeceğim bunu.» karşılığını verdim «Naziler de yabancı, hem de önceden haber verilmemiş yabancılardan.» - «Herneyse, bu Herr Weidel polis kâğıdı için pek sızlandı. Auteul'deki odasını henüz bırakmadığını ve ora polisine bildirilmiş olduğunu söyledi. Bu sözler hiç hoşuma gitmedi. Herr Weidel bir tarihte karısıyla benim otelde kalmıştı. Güzel bir kadındı, fakat hiç kendine bakmaz ve sık sık ağlardı. İnanın bana, bu adam heryerde tatsızlık yaratır.

Neyse, tanrıya bağışlayıp dediğini yaptım ve ona: «Fakat sadece bir gece için.» dedim. Parayı önceden ödedi. Amma ertesi gün ortaya çıkmadı. Kısa keseyim. Maymuncuğum vardır. Sürgüyü de açabilirim. Sürgüyü itebilecek bir âlet yaptırtmıştım. «Çekmeyi açıp o âleti gösterdi, bir çeşit çengeldi» Kapıyı açtım ve adamı giyimli olarak yatakta boylu boyunca uzanmış buldum, gece masasının üstünde de boş bir cam tüp vardı. Tüp eğer dolu idiyse, bizim mahallenin bütün kedilerini öldürecek bir miktarı yutmuş demekti. Bereket, Saint-Sulpice karakolunda iyi bir tanışım vardır. İşte o yoluna koydu bu pürüzlü işi. Önce eski bir tarihle polis kâğıdını doldurduk. Sonra Herr Weidel'i ölmüş gösterdik. Daha sonra da gömdüler. Evet, o adam Almanların Paris'e girmesinden daha çok kızdırdı beni.»

Ben: «Ne var ki, ölmüş bulunuyor.» dedim.

Ayağa kalktım. Hikâyeden sıkılmıştım. Böyle karışık ölüm olaylarının pek çoğunu görmüştüm. Tam bu sırada kadın: «Bu yüzden başıma gelenler daha bitmedi dersem inanın bana.» diye yine başladı: «Bu adam, meza-

rından bile insanın başına belâlar getirmesini gerçekten iyi başarıyor.»

Yine oturdum.

«Bir el valizi kaldı otelde. Bu valizi ne yapayım ben şimdi? Olay geçtiği sırada burada, büroda duruyordu. Unutmuştum. Bu valiz yüzünden işi polisde alevlendirmeği hiç istemem.» - «Öyleyse Seine nehrine atıverin.» dedim. «Ya da kaloriferde yakın.» Kadın: «Yapamam bunu.» cevabını verdi. «Böyle bir şeyi göze alamam, asla.» - «Bana bakın, cesetten kurtulmanın yolunu bulduktan sonra bir el çantasını ortadan kaldıramıyacaksınız!» - «Fakat bu başka şey. Adam öldü. Resmi kayıtlar bunu gösteriyor. Fakat küçük valiz, hukuk konusudur; bir başkasına miras kalabilir. Mirasa hak ileri sürenler çıkabilir. Bir maldır.»

Bu konudan usanmıştım: «Ben alırım onu.» dedim «Bana göre hava hoş. Ölenle tanışıklığı olan birini tanıyorum, onunla karısına gönderirim, valizi.»

Otelci kadın pek rahatlamıştı. Sadece bir kâğıt rica etti benden, verdiğini belgelemek için. Bir pusulaya sahte bir ad yazdım, o da tarih koyup pul yapıştırdı. İçtenlikle elimi sıktı. Fakat ben valizi alıp acele uzaklaştım. Zira otelci kadın gözüme önce pek şirin görünmüş olsa da, sonradan bütün sevimliliğini yitirmişti. Uzun ve kurnaz görünüşlü başının sadece tepesinden ve kara perukasından gayrısını görmez olmuştum, birden.

IV

Ertesi sabah valiz elimde, Capoulade'a gittim. Paulchen'i bekledim boşuna. İpek tüccarıyla yola mı çıkmıştı

aniden? Yoksa, kapıda: «Yahudilerin girmesi yasak!» tabelası asılı diye mi girmemişti Capoulade'a? Fakat, Alman lar geldiğinde bir hristiyan duası okuduğu aklıma geldi. Hem aslında onu ilgilendirmemesi gereken o tabela, ben Capoulade'dan ayrılırken kaldırılmıştı. Belki müşterilerden birinin, hatta gazinocunun hoşuna gitmemişti! Belki de iyi çivilenmediğinden yere düşmüştü ve hiç kimse fazla önemsemediği için alıp yine çivilememişti.

Güzel bir gündü ve valiz ağır değildi. Concorde alanına kadar yürüdüm. Ne var ki, o sabah hava güneşli de olsa, Fransızların Cafard dediği bu sıkıntılı durum, yakamı bırakmıyordu. Güzelim memleketlerinde pek güzel yaşarlardı. Herşeyleri yolundaydı ve hayatın tadını çıkarıyorlardı. Fakat yine de bazı bazı keyifleri kaçardı, her şeyden sıkılırlar, toptan bir bomboşluk, bir sıkıntı sarardı hepsini. Şu sırada ise bütün Paris'in sıkıntısı vardı. Bundan ben nasıl korunabilirdim? Benim sıkıntım dün akşam başlamıştı, otel sahibi kadın gözümde sevimsizleştiği an. Bu sıkıntı şimdi bütün vücudumu ve ruhumu sarmıştı. Bazı bazı su birikintilerinde gürültülü sesler çıkar, diplerinde bir çukur olduğundan. Benim içimi dolduran sıkıntı da işte böyle gurultular çıkarıyordu. Concorde alanında gamalı haçlı kocaman bayrakları görünce, metronun karanlığına sığındım.

Sıkıntı, Binnet ailesini de buyruğu altına almıştı. Annet, dün kendisini beklemediğimden bana pek öfkeliydi. Annesine bakılırsa, benim herhangi bir kâğıt, bir belge edinmemin zamanı gelmişti; zira dün gazetede okumuştu, ekmeğin yakında vesikayla verileceğini. Bu sözlerden alındığım için yemeği birlikte yemiyordum. Büyük bir delikten farksız olan çatı katı odama çekiliyordum. Oraya bir kız arkadaş alabilirdim amma, hiç canım çekmiyordu böy-

le şeyleri. Öldürücü yaralardan söz açılır, öldürücü hastalıklar söz konusudur ve cansıkıntısının da öldürücü olanı vardır. İnanın ki, benim cansıkıntım öldürücüydü. Cansıkıntımın pek arttığı o akşam, valizin kilidini kırdım. Kâğıtlardan gayrı birşey yok gibiydi, içinde.

Müthiş cansıkıntımı gidermek için okumağa başladım. Okudukça okudum. Kolay okumamın nedeni, o güne dek hiç bir kitabı sonuna kadar okumamış olmamdı, belki! Paulchen'in gerçekten de hakkı vardı. Ben **bütün bunlar**dan hiç bir şey anlamıyorum. Benim dünyam başka. Fakat bu satırları yazmış olan o adam sanatının ustasıdır, derim. Öldürücü sıkıntımı unutmuştum. Öldürücü yaralarım da olsaydı, okurken unuturdum. Satır satır okudukçe, benim dilimle, ana dilimle yazılmış olduklarını seziyordum. Ana sütü içen meme çocuğu gibiydim. Bu satırların dili, Nazilerin gırtlak dolusu bağırdığı, ölüm buyruklarını haykırdığı iğrenç, bağlılık andları içtiği o gacırtılı ve gümbürtülü dil değildi; ağırbaşlı ve sessizdi. Yalnızmışım, yine bizimkilerleymişim gibiydim. Kızıp da gözümün hiç birşeyleri görmediği anlarımda beni yatıştırmak istiyen anacığımın sözlerini bulmuştum. Yalan söylediğim, ya da kavga çıkardığım zaman beni uyardığı sözlere rastlamıştım. Bir zaman kullanıp da sonra hiç ağzıma almadığım kendi sözlerimle karşılaşmıştım. O günden sonra bazı bazı kullandığım yepyeni kelimeler de görmüştüm. Bütünüyle oldukça karmakırışık bir hikâyeydi ve karışık kişileri vardı. İçlerinden birini bana benzetmiştim. Bu hikâyenin anlatmak istediği.. hayır, hayır, başınızı ağrıtmamak daha doğru. Ömrünüz boyunca yeterince hikâye dinlemişsinizdir. Benim için ise, bir çeşit başlangıçtı. Başımdan çok şey geçmişti amma, okumamıştım hiç. Bundan ötürüdür ki yepyeni birşeyle karşı-

laşmış bulunuyordum. Nasıl da okuyordum bilseniz! Bu hikâyede, bir sürü çılgın insan, aklı bir karış yukarda kişiler vardı. Hemen hepsi, hatta direnenleri bile, karanlık işlere karışıyorlardı. Böyle şeyleri ancak çocukluğumda okumuştum, hayır hayır, dinlemiştim. Çocukluğumun sevincini ve korkusunu duymaktaydım. Orman, o masallardaki kadar sık ağaçlıydı. Fakat bu orman, büyükler içindi. Kurt da masallarımdaki kadar kötüydü amma, büyük çocuklaraydı kötülükleri. Masallarda oğlan çocukları ayı kılığına sokan, kızları leylek yapan büyücü benim de karşıma çıkmıştı bu hikâyede ve korkunç değişimlerle göz dağı veriyordu. O insanlara, bütün karışık hallerine - hayatta da böyle yaparlardı -, sersemliklerine, alınyazılarına boyun eğmelerine rağmen, kızmıyordum. Davranışlarını kavrıyordum. Zira başından sonuna kadar izleyebiliyordum düşüncelerini ve herşey gereği gibi sonuçlanıyordu. Bütün bunları o adam anlattığından gözüme pek de kötü görünmüyorlardı. Hatta bana pek benziyen adam bile. Kişilerin hepsi belirli ve seçiktiler. Arafatta cezalarını çekmiş, o ölü adamın kafasındaki küçük yangından geçmiş bir halleri vardı.

Fakat o üç yüz sayfanın sonunda, benim için herşey kopuverdi. Sonu hiç bir zaman öğrenemedim. Almanlar Paris'e girmiş, adam birkaç parça öteberisini ve yazı kâğıtlarını toplamıştı. Sonra da beni o hemen de bomboş en son sayfada tek başıma bırakmıştı. Birden, yine o sonsuz tasaya ve öldürücü çansıkıntısına kaptırdım kendimi. Ne diye canına kıymıştı? Beni yalnız bırakmamalıydı. Hikâyesini sonuna kadar yazmalıydı. Şafak sökünceye kadar okumalıydım hepsini. Daha yazmalıydı, daha bir sürü hikâye yazmalıydı beni dertlerden korumak için. Beni daha önce tanımış olsaydı! Bütün bunlara beni karıştır-

mış olan şu Paulchen çılgını yerine. Yalvarırdım, canına kıyma diye! Saklanacak bir yer bulurdum ona. Yiyecek ve içecek götürürdüm. Fakat şimdi ölmüştü. Büyük kâğıtların en sonuncusunda yazı makinesiyle iki satır. Ben yapyalnızdım! O güne değin böylesine acınacak hale düşmemiştim!

Ertesi gün Paulchen'i aramakla oyalandım. Yer yarılmış da içine girmişti. Korkusundan belki de! Ne var ki, ölen adam onun yakın arkadaşıydı. Yolkavşağındaki otomobil alışverişi hikâyesini hatırlayıverdim. Eh, aslında bu Paul da döneğin biriydi. Akşam erken erken çatıdaki inime çekildim, hikâyeme döndüm. Fakat bu defa hayal kırıklığına uğramıştım. Hepsini yeniden okumak istiyordum, fakat içimde bir direnç vardı. İlk okuyuşta hırsla herşeyi kafama doldurmuştum. Ayni hikâyeyi bir daha okumak gelmiyordu içimden. Bir serüveni ikinci defa geçirmek, aynı tehlikeye bir daha katlanmak istemediğim gibi.

Evet, okuyacak daha başka bir şey yoktu. Ölü, benim hatırıma dirilmiyordu. Hikâyesi yarım kalmıştı. Tek başıma ve bitkin, oturuyordum izbemde. Valizi karıştırdım. Yeni ipek çoraplar, bir iki mendil, yabancı pullarla dolu bir zarf buldum. Adamın pul merakı vardı, demek! Olsun! Küçük bir kutu içinde iğneler, İspanyolca öğrenmek için bir kitap, boş bir parföm şişesi vardı, valizde. Şişeyi açıp, kokladım. Boştu. Ölen adam, tuhafın biriydi. Tuhaflık sona ermişti. Valizde iki de mektup vardı.

Mektupları dikkatle okudum. Fakat inanın ki, ucuz bir merakla değil. İlk mektubunu yazan, hikâyenin pek güzel olacağa benzediğini ve hayatı boyunca yazmış bulunduğu hikâyelerin en güzeli olduğunu bildirmekteydi. Ne yazık ki savaş sırasında böyle hikâyeler basmıyorlar-

dı. İkinci mektup bir kadındandı. Karısındandı, herhalde. Kendisini bundan böyle artık hiç beklememesini ve ortak yaşamalarının sonra ermiş olduğunu yazıyordu.

Mektupları yerlerine bıraktım. Hikâyelerini kimse istemiyor artık, diye düşündüm; karısı da yüzüstü bırakmıştı. Yalnız kalmıştı. Bütün dünyası yıkılmıştı. Almanlar Paris'e girmişti. Adam bu kadarına dayanamamış, son verivermişti yaşamağa.

Kırılan kilidi az buçuk onarmağı denedim. Valizi yine kilitleyim istiyordum. Ne yapmalıydım bu valizi? Ya şu dörtte üçü bitmiş hikâye! Alma köprüsüne gidip Seine nehrine mi atsaydım? Bunu yapmakla bir çocuğu sularda boğmak birdi. Paul'ın bana verdiği mektup aklıma geldi ve söylemeden geçemiyeceğim, başım derde girdi. Çok tuhaf gelecek amma, ben o mektubu hepten unutmuştum; Mektup belki de bir ip ucu verirdi, bütün bunlar için!

İki kâğıt vardı. Marsilya'daki Meksika konsolosluğunun mektubuydu kâğıtlardan biri ve Herr Weidel'in çağırılı olduğu, vize ve yol parasının hazır bulunduğu yazılıydı. Daha bir sürü bilgi veriliyordu, adlar, sayılar ve komiteler üzerine, fakat ben hepsini bir kalem geçtim o sıra.

İkinci mektup, adamı yüzüstü bırakan kadındandı, onun yazısıydı. İncecik ve temiz bir yazıydı. Bir çocuk yazısı. Adamın Marsilya'ya gelmesi için yalvarıp yakarıyordu. Onu hemen görmesi gerekiyordu, derhal görmeliydi. Bu mektubu alınca hiç oyalanmadan ve ne yapıp yapıp onunla buluşmalıydı. Bu lanetli ülkeden ayrılabilmek için daha pek çok zaman gerekliydi, şüphesiz. Bu yüzden vizenin süresi geçebilirdi. Gerçi vize elde edilmiş ve yol parası ödenmişti. Fakat hedefe dosdoğru götürebilen hiç bir gemi yoktu. Uğranılacak ülkeler transit vizesi istiyor-

du. Transit vizesi almak çok güçtü, pek uzun sürüyordu. Hemen ve birlikte harekete geçilmezse, bu yüzden herşey yine mahvolurdu. Sadece vize sağlamdı. Amma o da belirli bir süre için. Şu sıra önemli olan Transit vizesiydi.

Mektubu biraz karışık ve belirsiz buldum. Kesin olarak yüzüstü bıraktığı erkekten ne istiyordu böyle birden? Bundan böyle asla birlikte yaşamıyacağı adamla birlikte mi yolculuğa çıkmak istiyordu? Ölmüş adam bazı yeni bunalımlardan ve yeni yeni zor durumlardan kurtulmuş gibi bir düşünce belirdi kafamda. Yeniden görüşme istekleri, transit vizeleri, konsolosluklar ve okyanosun ötesine yolculuk tarihleriyle dolu o karmakarışık mektubu bir daha okuyunca, adamın şimdiki yerini daha uygun ve rahat buldum.

Neyse, valizle nereye gideceğimi şimdi biliyordum. Ertesi gün Meksika konsolosluğunu bir polise sordum. Paris'teki konsolos Marsilya'daki konsolosa bütün o kâğıtları göndersindi. Kadın oradan haber alırdı. Soruyu yönelttiğim polis - Clichy alanında Parisli bir trafik polisiydi - bana şöyle bir baktı; burada Meksika konsolosunu soran biriyle ilk karşılaşıyor olmalıydı. Konsolosluk adreslerinin yazılı olduğu kırmızı ve küçük bir kitaba baktı. Sonra, Meksika'yla ne ilişkim varmış gibilerden bir daha baktı yüzüme. Oysa kendi sorumu kendim tuhaf bulmuştum. Öyle ülkeler vardır ki, çocukluktan başlıyarak onları görmeden bir tanışlık duyarsınız insanı heyecanlandırırlar. Nedenini tanrı bilir. Bir resim, haritada bir nehrin kıvrımları, bir müziğin adı, bir pul size orayı hatırlatır. Meksika'yla hiç bir ilişkim yoktu, o ülkeyle hiç bir yakınlığım yoktu. O ülke için en küçük birşey bile okumuş değildim. Sonra çocukluğumdanberi okumağı hiç sevmezdim. Aklımda kalacak birşeyler de işitmemiştim

ora üzerine. Meksika'da petrol kaktüs ve koca koca sazdan kulübeler olduğunu elbette bilirdim. Fakat bundan gayrı orada neler bulunabileceği, ölmüş o adam kadar az ilgilendiriyordu beni.

Valiz elimde metro'dan indim, Longuin sokağında. Güzel bir semt diye, aklımdan geçirdim. Evlerin çoğu kapalıydı ve semt hemen hemen boştu. Zenginler hepsi güneye gitmişti. Tam zamanında yola çıkmışlardı. Yurtlarına çöken savaştan uzak kalmışlardı. Seine nehrinin arkasındaki Meudon tepeleri pek hoştu. Hava ne de maviydi! Alman kamyonları kıyı boyunca aralıksız geçiyorlardı. Beni burada neyin beklediğini Paris'te ilk defa düşündüm. Avenue Wilson'da solup düşmüş yaprak vardı. yığınla. Yaz geçmişti, ağustos yeni girdiği halde. Yazdan ötürü hayal kırıklığına uğramıştım.

Meksika konsolosluğu açık renk boyalı küçük bir evdeydi, düzgün kaldırım döşeli ve çiçekli bir bahçede pek hoş bir görünüşü vardı. Meksika'da böyle bahçeler vardır, her halde! Demir parmaklıklı kapının zilini çaldım. Epiyce yüksek olan tek pencere kapalıydı. İç kapıda bir arma asılıydı. Yeni ve pırıl pırıl olmasına rağmen pek seçemedim, armada neler olduğunu. Bir kaktüse tünemiş bir kartal görebildim, ancak. Bu evde de kimse yok sandım, önce. Fakat görev duygusuyla zili bir daha çalınca, iç kapının merdiveninde iriyarı bir adam göründü ve tek gözüyle - öteki gözünün yeri boştu - beni süzdü öfkeli öfkeli. Hayatımda gördüğüm ilk Meksikalı bu adamdı. Onu merakla süzüyordum. Soruma karşılık omuz silkmekle yetindi. Evin bekçisiydi. Elçilik Vichy'deydi. Konsolos geri dönmemişti. Telgraf hattı kesikti. Adam yine içeri girmişti. Bütün Meksikalılar o adam gibi iri yarı, suskun ve Yunan mitolojisindeki tekgözlü ilâhlar

gibiymiş sandım. Yeryüzündeki bütün milletleri tanımak gerek, diye hayal ettim. O ana kadar biraz kıskandığım ölmüş adama acıyıverdim.

Ertesi hafta hemen hergün gittim. Meksika konsolosluğuna. Tek gözlü her defasında yukardan bir el sallıyordu, daha bir şey yok anlamına. Elimdeki küçük valize bakarak beni kaçığın biri sanıyordu, belki de! Neden böylesine direniyordum? Vicdanlı oluşumdan mı? Cansıkıntısından mı? Yapı hoşuma gittiği için mi? Bir sabah parmaklığın önünde bir otomobil gördüm. Konsolos mu gelmişti, acaba? Deli gibi çaldım, zili. Benim tek gözlü dev merdivende göründü. Fakat bu defa öfkeliydi. Bas git, diye haykırdı, zil babanın malı değil. Sokağın bir köşesinden ötekine yürüdüm, ne yapacağımı kestiremeden.

Bir daha arkama dönüp bakınca şaşkına döndüm. Otomobil konsolosluğun önündeydi, hâlâ. Fakat orası şimdi insanla doluydu. Bu insan kalabalığı sadece üç dakikada, ben arkamı döndükten sonra, toplanıvermişti. Hangi çekici güçle buraya sürüklendiklerini, ne gibi bir esrarlı yoldan haber aldıklarını bilmiyorum. Hepsinin de o civardan olması kabil değildi. Fakat nasıl da uçar gibi buraya gelivermişlerdi? Kadınlı erkekli İspanyollardı. Benim gibi şehrin kıyısında bucağında bir yerlere başlarını sokmuşlardı. Onlar da benim gibi kaçıp gelmişlerdi. Fakat gamalı haç buraya da yetişmişti arkalarından. Bir kaç soru yönelttim. Buraya onları neyin çektiğini öğrenmiştim. Çok uzaklardaki bu ülkenin bütün İspanyol cumhuriyetçilerini kabul edeceği yollu bir söylenti, bir umut. Bordeaux limanında gemiler beklemekteydi ve hepsi de büyük bir gücün koruyuculuğu altındaydı. Almanlar bile engel olmazdı, gemilerin yola çıkmasına. Solgun yüzlü sıska ve yaşlı bir İspanyol, yazık ki bütün bunların doğru

olmadığını söyledi acı acı; şu sıra Meksika'da bir halk yönetimi işbaşında olduğundan gerçi vize alınabiliyordu, fakat Almanlar izin vermiyordu. Hatta Almanlar burada ve Brüksel'de tutukladıkları İspanyolları Franco'ya teslim etmişlerdi. Bunun üzerine bir başkası, yuvarlak ve kara gözlü bir genç, gemilerin Bordeaux'da değil, Marsilya'da hazır beklemekte olduğunu söyledi, haykırarak. Gemilerin adını bile söyliyordu: «Republica», «Esperanza», «Passionaria» diye.

Tam o anda benim tek gözlü dev merdiveni indi. Şaşıp kalmıştım: gülümsiyordu. Sadece bana karşı öfkeliydi, serserinin biriymişim gibi. Hepimize birer kâğıt dağıttı, konsolos tarafından sırayla kabul edilmemiz için adlarımızı yazmamızı yumuşak ve saburlu bir sesle söyledi. Bana da bu kâğıtlardan verdi amma, hiç konuşmadan ve ters ters bakarak. Fakat yılar mıydım hiç! Kabul saatim kâğıtta yazılıydı. Kâğıda, otelci kadına da söylediğim o sahte adı yazdım, aklıma esti diye. Kendi adımı konu dışı tuttum.

Ertesi hafta pazartesi günü için çağırıldım. O hafta sonu Paris'te geçen bazı olaylar benim için de önem taşıyordu. Almanlar, Fransız kadınlarına yardım eden ve çocukları kucağına alan bir Alman askerini gösteren afişler asmışlardı Clichy sokaklarına. Fakat afişler bir gecede parçalandı. Bir kaç kişi tutuklandı ve arkasından bir sürü beyanname dağıtıldı Nazilere karşı. Bu memlekette beyannameye kelebekler deniyor. Binnet'lerin küçük oğlunun en iyi arkadaşı da karışmıştı beyanname işine. Binnet'ler oğulları için korkuyorlardı. Yeğenleri Marcel, işgal altında olmıyan bölgeye bir süre için gitmemizi ileri sürdü. Binnet'nin oğulları, Marcel ve bir arkadaşı, birlikte gitmeğe karar verdiler. Yol hazırlıkları beni de kış-

kırtıyordu. Paris'te sürtmek için en küçük bir hevesim kalmamıştı, birden. İşgal altında olmıyan bölgeyi bir çeşit vahşi topraklar sanıyordum, orada kargaşalık hüküm sürüyordu ve benim gibi biri, isterse izini kaybedebilirdi. Hayatım bir süre oradan oraya sürtmekle geçecekse, hiç değil daha güzel şehirler, bilmediğim yerler olsundu. Onlara katılma isteğim, iyi karşılandı.

Yola çıkacağımız sabah valizi alıp bir daha gittim Meksika konsolosluğuna. Bu defa içeri aldılar, kâğıdıma bakıp. Yuvarlak ve serin oda, yapının o tuhaf dış görünüşüne uygundu. Kâğıda yazdırmış olduğum adla çağırıldım. Fakat adın benimle ilgisini hatırlayıncaya kadar üç defa seslenmeleri gerekti. Benim tek gözlü dev, sanırım hiç de istemiyerek ve kuşkulu, yol gösterdi.

Beni kabuleden o yusyuvarlak adamın kim olduğunu bilmiyordum. Konsolosun kendisi miydi? Konsolos yardımcısı mıydı? Konsolos yardımcısının sekreteri miydi? Yoksa sekreter yardımcısı mı? Valizi adamın önüne sürdüm, gerçeği hiç saklamadan, Meksika'ya giriş vizesi aldıktan sonra ölmüş bir erkeğin bıraktığını ve içindekileri karısına göndermek istediğimi anlattım. Ölünün adını söylemeğe vakit bulamadan, yusyuvarlak adam sözlerimi yarıda kesti, pek hoşlanmamış gibi ve: «Bağışlamanızı dilerim, fakat olağan zamanlarda bile size bir yardımda bulunamazdım.» dedi «Postaların işlemediği şu sıra ise hiç bir şey gelmez elimden. Hükûmetim bir adama hayatta bulunduğu sıra vize verdi diye, bu adamın bıraktıklarını kuriye torbamızla göndermemizi istiyemezsiniz benden. Bağışlamanızı dilerim, fakat benim bir noter değil, Meksika yardımcı konsolosu olduğumu gözönünde tutmalısınız. O kişiye hayatta olduğu sıra belki başka vizeler de, ne bileyim sözgelişi Uruguay ve Şili vizesi de ve-

rilmiştir, belki! Bu durumda, bana başvurmak hakkını kullandığınız gibi o meslektaşlarıma da gidebilirdiniz. Fakat benden aldığınızdan daha başka bir cevapla karşılaşmazdınız. Anlıyorsunuz, değil mi?»

Yardımcı konsolosa hak vermem gerekti. Utanarak ayrıldım. Buraya son uğrayışımdanberi, demir parmaklığın önündeki yığın daha da artmıştı. Sayısı pek çok pırıl pırıl gözler, büyük kapıya bakmaktaydı aralıksız. O erkekler ve kadınlar için bu konsolosluk resmi bir makam, vize de konsoloslukça verilen bir kâğıt değildi. Aşırı bir güven duygusuyla giderebildikleri kimsesizlikleri yüzünden şu evi bir ülke ve o ülkeyi bir evmiş gibi görüyorlardı. Alabildiğine büyük evde oturuyordu, onları dâvet eden millet. Buradaki evin kapısı sarı bir duvarın arasındaydı. Kapının eşiği bir aşıldı mı, konukluk başlıyordu.

Kalabalığın arasından son defa olarak geçiyordum. Başkalarının umutlarını ve acılarını paylaşabilen duygularım uyanmıştı. Benliğimin öteki yanı, kimsesizliği hayatın bir çeşit tadı sayan, kendisinin ve başkalarının acılarına sadece serüvenler diye bakan yanım, iyice sinmişti.

Daha sonra da, valizi kendim kullanmağa karar verdim; zira arka çantam parça parçaydı. Biraz öteberimi koydum valize, en alta da ölünün kâğıtlarını. Belki de günün birinde ben giderim Marsilya'ya.

İşgal bölgesi sınırını Almanlardan izinsiz geçmek zorundaydık. Sınırın yakınındaki küçük taşra şehirlerinde bir kaç gün aylak aylak sürttük. Heryerde Alman askeri doluydu. Sonunda konuk evlerinden birinde bir köylüyle tanıştık. Sınırın ötesinde adamın bir tarlası vardı. Ak-

şamın alacakaranlığında bizi tütün tarlasından geçirdi. Kucaklaştık ve hakkını ödedik. Karşılaştığımız ilk Fransız nöbetçisine sarılıp öptük. Pek duygulanmıştık ve kendimizi özgür hissediyorduk. Bu duygunun aldatıcılığını size söylemem gerekmez.

İKİNCİ BÖLÜM

I

İşgal altında olmıyan Fransa bölgesinin 1940 güzünü siz de bilirsiniz. İstasyonlar, barınaklar, hatta kiliseler ve şehir alanları tıklım tıklımdı; kuzeyden, işgal altındaki yerlerden, «Yasak bölge»den, Alsace ve Lorraine'den ve Moselle eyaletinden gelen mülteciler heryeri doldurmuştu. Paris'e doğru kaçarken rastlayıp saydığım o acınacak insan yığıntılarının kalıntıları. O sıra rastladıklarımın çoğu yollarda, ya da bir vagonda ölmüştü. Fakat bu arada bir sürü doğum da olabileceğini hesaba katmamıştım. Toulouse istasyonunda yatacak bir köşe aranırken, bavullar, çıkınlar, tüfek yığınları arasında yere uzanıp sıska çocuğunu emziren bir kadına çarptım. O yıl dünya ne de yaşlanmıştı! Meme çocuğu yaşlı görünüyordu. Çocuğunu emziren ananın saçları ağarmıştı. Ananın omuzundan bakan iki küçük erkek kardeşin bakışları arsız, yaşlı ve hüzünlüydü. Ölümden doğuma hiç bir şeyin bilinmez yanı kalmamış bu çocuklar, yaşlı insanlar gibi bakmaktaydı.

Bütün trenler, eski püskü üniformalı askerlerle doluydu. Askerler üstlerine atıp tutarak, lânetler ederek, yürüyüş buyruğunu yerine getirmekteydi. Bilmiyorlardı nereye gittiklerini. Memleketin geri kalan kısmının bir yerinde bir toplama kampında ya da yarın değişeceği yüz-

de yüz olan bir sınır geçit noktasında nöbet bekliyeceklerdi. Yahut, komutanın biri Almanlara kafa tutma kararı verdiğinden Afrika'ya taşınmak üzere gemilere. Fakat askerler varmadan komutan belki çoktan uzaklaştırılmıştır görevinden! Amma ne var ki, gidiyorlardı işte! Bu saçma yürüyüş buyruğundan gayrı bir tutamakları kalmadığından, belki! Yüceltici bir buyruğun yokluğunu duyurmadığı, büyük sözleri ve yitirilen Marsaillaise'i aratmadığı için, belki de!

Bir defasında bir insan kalıntısına rastladık. Kafası ve gövdenin üst yanı kalmıştı. Kol ve bacak yerinde içi boş üniforma sallanıyordu. Onu aramıza aldık ve ağzına bir sigara iliştirdik. Tutacak eli olmadığından dudakları yanınca homurdandı birden ve haykırmağa başladı: «Hiç değil bilseydin bütün bunların nedenini?» diye. Gerçekten de hüngür hüngür ağlayacak durumdaydık hepimiz... Anlamsız ve kocaman bir dönemeçte yol alıp duruyorduk.. Bazan barınaklarda, bazı bazı tarlalarda geceliyerek, kimi zaman kamyonlara ya da vagonlara atlayıp ve hiç bir yerde temel tutturamadan. İş bulmak diye bir şey akla bile gelemezdi ,elbette. Loire ve Garonne üzerinden geçen bu kocaman dönemeçte gittikçe güneye inerek Rhone'a kadar yol almıştık. Bütün bu güzelim eski zaman şehirleri yabanlaşmış insanlarla doluydu. Fakat o insanlar, benim hayal ettiğimden daha bir başka yabanlaşmıştı. O şehirlerde orta çağdan kalma bir belediyecilik, bir şehirlilik hakkı yürürlükteydi ve hepsinde de başka başkaydı. Yorulmak bilmiyen bir sürü memur gece gündüz yolları tarıyor ve - köpek yakalayıcılar gibi - ağır ağır yol alan insan yığını arasından kuşkulu kişileri bulup şehrin ceza evine tıkıyordu. Tutuklanan, baç ödiyecek durumda değilse, ya da çok kurnaz bir hukuk bilgini al-

dığı aşırı parayı köpek yakalayıcılarla paylaşıp kurtarmamışsa, bir kampa gönderiliyordu sonradan. Bundan ötürüdür ki insanlar, hele yabancılar, pasaportlarını ve kâğıtlarını gözleri gibi koruyorlardı. Yöneticilerin böylesine yüzde yüz bir çöküntü sırasında gittikçe daha dolambaçlı usulleri nasıl akıl ettiklerine pek şaşar olmuştum. Duygularına karşı toptan ilgilerini yitirmiş oldukları bu insanları tasnif ediyorlar, dosyalıyorlar ve damga basıyorlardı. Bir zamanların o büyük milletler göçü sırasında Vandaller, Gotlar, Hunler, Langobardlar da bu anlayışla teker teker tasnif edilebilirdi.

Yol arkadaşlarımın kurnazlığı sayesinde ben çoğu zaman kurtuluyordum o köpek yakalayıcıların elinden. Hiç bir kâğıdım yoktu. Kaçarken bütün kâğıtlarım kampta, komutanın barakasında kalmıştı. Kâğıtlarımın aradan geçen bunca zamanda yanmış olduğunu düşünebilirdim. Oysa, kâğıdın madenden ve taştan çok daha güç yandığını deneyle öğrenmiştim. Bir defasında bir lokantada masa başında kâğıtlarımızı kontrol etmek istemişlerdi. Dört arkadaşımın azbuçuk düzgün Fransız belgeleri vardı, Binnet'lerin büyük oğlunun terhis işlemi pek yolunda olmasa da. Sarhoş olan bizim köpek yakalayıcı, Marcel'in kendi kâğıdını masanın altından bana uzattığını farketmemişti. Fakat yine o memur ve hemen arkasından, çok güzel bir kızı halalarının ve amcalarının yanıp yakınmaları arasında lokantadan alıp götürmüştü. Belçikadan kaçmış olan bu yahudi ailesi, o kızı çocukları gibi bağrına basmıştı amma kâğıtlar yeterli değildi. Kızı Pyraenelerin bir köşesindeki kadın kamplarından birine tıkacaklardı, belki! Güzelliği ve yüzünün ayrılış anındaki anlatımıyla hâlâ gözümün önündedir. Arkadaşlarıma sormuştum, aralarında biri kızla hemen oracıkta evlense durum ne olabi-

lirdi, diye! Hiç biri de ergin olmadıkları halde aralarında müthiş bir tartışma başlamıştı kız için ve az kalsın kavgaya tutuşacaklardı nerdeyse. O tarihte hepimiz pek yorgun ve bitiktik. Arkadaşlarım yurtlarının durumu için utanç duyuyorlardı. Gençlikte bir yenilgiden çabucak toparlanılır. Fakat ihanet, insanın kolunu kanadını kırar.

O olayın ertesi gece, Paris'i özlediğimizi bir birimize söyledik. Orada gözlerimizin önünde müthiş sert bir düşman vardı ve biz ona katlanılmaz sanırdık. Fakat bu görünmez, hatta bilinmez dertler, söylentiler, rüşvet ve yalan dolanlara bakınca o gözle görünmez düşmanı daha katlanılır bulmaktaydık, şimdi.

Herkes kaçıyordu, herşey şimdilikti. Fakat bu durumun yarına kadar mı, ya da bir kaç hafta ve belki de bütün bir ömür boyunca mı süreceğini bilmiyorduk hâlâ.

Bize pek aklı başında görünen bir karara varmıştık: nerede bulunduğumuzu bir haritada bulduk. Yeğeniyle evlenmiş olan eski kız arkadaşım Yvonne'in oturduğu köyden pek uzakta değildik. Bunun üzerine yola koyulduk ve bir hafta sonra oraya vardık.

II

Yvonne'ın oturduğu köyde de epiyce mülteci vardı. Kocasına göndermişlerdi çoğunu, çifltik işlerine yardım etsinler diye. Fakat burada genel olarak sıradan bir köy hayatı vardı, yine de. Yvonne gebeydi ve bundan onurlandığı belliydi. Amma, beni kocasına tanıtırken ne de olsa biraz çekingendi. Hiç bir kâğıdım olmadan yolculuk ettiğimi öğrenen Yvonne, kocasını hemen o akşam köye

gönderdi; köyün belediye başkan yardımcısı da olan kocası, dostlarıyla ve bu arada Aigne sur Ange köyü Mülteciler Birliği Başkanıyla Altun Salkım'da içip geceyarısı döndü. Sarı bir belge ve bir sürü küçük küçük mülteci kuponları getirmişti. Daha iyi bir belge edinmiş olan biri geri vermişti ;adamın adı Seidler'di ve onun işine yaramıyan bu kâğıtlar benim için bulunmaz nimetti. Plebisit sırasında Saar'dan ayrılmış o adamın kâğıdına bir damga da Yvonne bastı. Okul atlasını çıkarıp o köyün bulunduğu yeri aradık. Haritaya göre o bölgelerin ve köy nüfus kütüklerinin yanmış olması gerekiyordu. Yvonne'ın kocası, eyalet başşehrinde mülteci fonlarından birinden bana para ödenmesini bile sağladı; zira ona göre bu benim hakkımdı, kâğıtlarım düzgün olduğuna göre.

Yvonne'un bütün bunları benden bir an önce kurtulmak için yaptığını anlamıştım. Yol arkadaşlarım da şuraya buraya dağılmış olan aile kişilerine bu arada mektup yazmışlardı. Marcel, deniz kıyısında şeftali bahçeleri sahibi bir büyük amca bulmuştu, kendisine. Binnet'lerin küçük oğlu, arkadaşını da alıkoyup kız kardeşinin yanında kalmak istiyordu. Bana gelince, Yvonne'un bir zamanlar sevgilisi olmuş bir insanım diye, burada hoş karşılanmıyordum ve istenmiyordum. Yvonne yine beni düşünüp bu defa George adlı bir amca oğlunu hatırlamıştı. Nevers'de bir fabrikada çalışırken, iş yeriyle beraber bir yerlere taşınmıştı, amma bilinmiyen bir nedenden ötürü oğlu Marsilya'da kalmıştı. Orada durumunun pek fena olmadığını, Madagaskarlı bir kadınla yaşadığını ve onun da kendi ekmeğini kendisi kazandığını, yazmıştı buraya. Marcel, Şeftali bahçelerinde bana bir iş sağlıyacağını söyliyordu. O iş oluncaya kadar ben de Marsilya'da dolaşırdım. Binnet'lerin yeğeni benim için ne de olsa bir daya-

naktı. Kendi anasını kaybetmiş bir çocuk gibi ben de bu Binnet'lere tebelleş oluyordum.

Marsilya'yı görmeği hep isterdim. Hem bir büyük şehri de pek özlemiştim. Şu da var ki, benim için bundan böyle heryer birdi. Vedalaştık. Marcel ve ben daha bir süre birlikte yolculuk ettik. Trenleri ve yolları durmamacasına dolduran yığınla asker, mülteci ve ordudan salıverilmişler arasında, tanış bir yüz, eski günlerimle her hangi bir ilintisi olan birilerini arıyordum elimde olmadan. Kamptan birlikte kaçtığım Franz, hatta Heinz karşıma çıkıverseydi, ne sevinecektim. Koltuk değnekli birini görünce, çarpıkça ağızlı ve kendi sakatlığıyla alay eder gibi bakan açık renk gözlü o küçük yüzle karşılaşıvereceğimi sanıyordum. İçimde birşeyleri yitirmiştim, hem de öylesine yitirmiştim ki, bunun ne olduğunu bile kestiremiyordum; hatta bütün bu kargaşalık arasında öylesine temeldendi ki kaybım, bunu gittikçe daha az arar olmuştum. Fakat o eski tanış yüzlerden biri olsun yine hatırlıyacağımı biliyordum.

Yalnızdım ve yalnız kalmıştım. Marcel de ayrıldı ve ben tekbaşıma Marsilya yolunu tuttum.

III

Marsilya garında insan avıyla görevli açıkgöz polislerin kordonunu hiç bir yabancının geçemiyeceğini yolda anlatmışlardı. Yvonne'ın sağladığı mülteci kâğıdıma pek fazla güvenim yoktu. Marsilya'ya iki saat kala trenden inip bir otobüse bindim. Bir dağ köyünde de otobüsten indim.

Dağdan doğru Marsilya'nın banliyösüne inmeğe baş-

ladım. Yolun bir dönemeç yerinde, tepelerin arasında, aşağılarda deniz göründü. Az sonra da, denize doğru çıkmış şehri gördüm. Bir Afrika şehri kadar çıplak ve beyazdı. Yatışmıştım, artık. Bir şeyden çok hoşlandım mı her yanımı saran o büyük rahata kavuşuvermiştim. Varacağım yere varmış olduğumu sanacaktım, nerdeyse. Aradığımı, her zaman aradığım şeyleri bu şehirde, artık, bulacakmışım sanıyordum. Yabancı bir şehre girerken böyle duygular beni ne de sık aldatmıştır!

İlk durakta bir tramvaya bindim. Hiç bir engelle karşılaşmadan Marsilya'ya girmekteydim. Yirmi dakika sonra Canebière'de geziniyordum, valiz elimde. Adı çok duyulan caddelerin çoğu hayal kırıklığına uğratır. Fakat ben, hayal kırıklığına uğramamıştım. Kalabalıkta, tepemizde esen rüzgâra kendimi vermiş, ışıklar ve ürpertiler içinde hızlı hızlı yürüyordum. Açlıktan ve aşırı yorgunluktan gelen hafiflemiş olmak duygumun yerini yüceltici ve hoş bir başka duygu almıştı. Beni gittikçe daha hızla yokuş aşağıya iten rüzgârla hafiflemiş gibiydim. Canebière'in bitiminde mavi mavi ışıldıyan zengin denizin ta kendisi, eski liman olduğunu anlayınca, bütün o bir sürü saçmalıklar ve sıkıntılardan sonra gerçekten ve tek mutluluk olan şeye en sonunda kavuştuğumu hissediverdim. Her insanın her an elde edebileceği mutluluğa, yaşamak mutluluğuna kavuşmuştum.

Bütün toplama kampları artıklarının, her yana dağılmış askerlerin, bütün orduların ücretli askerlerinin, miletlerin yüz karalarının, ordu kaçaklarının nereye akıp gittiğini son aylarda kendime sorar dururdum. Bütün bunlar demek buraya, bu kanala, Canebière'e akıyor, oradan da denize ve sonunda kendine bir yer bulup rahata kavuşuyordu.

Valizimi bacaklarımın arasında sıkıştırıp ayakta bir kahve içtim. Çevremde konuşulanlara kulak verince önünde şu kahveyi içtiğim tezgâhı Babil kulesinin dibindeymiş sandım. Fakat kulağıma sık sık vuran tek tük bazı sözler, belirli bir uyumla kafamda yer etmişti: Küba vizesi, Martinique, Oran ve Portekiz, Siam ve Casablanca, Transit ve kara suları.

Eski limana vardığımda pek mutluydum. Bugünkü saatteydi. Liman, savaş dolayısıyla hemen hemen bomboştu. Bugünkü gibi. Feribot, demiryolu köprüsünün altından kayarcasına yavaş geçiyordu. Oysa ben şu anda bütün bunları ilk defa görüyormuş gibiyim. Yelkenlilerin seren direkleri çıplak cepheli çok eski yapıları ikiye böler gibiydi. Şimdi de böyle. Güneş batıyordu, Saint Nicola kalesinin arkasında. Başıma gelen herşeyin, beni buralara iten ne varsa, çok yerinde olduğunu delikanlılara özgü bir mantıkla düşünmekteydim.

Chevalier - Rouse sokağını sordum. George Binnet'nin amca oğlu o sokakta oturuyordu. Dükkânlar ve pazar yerleri insanla dolup taşıyordu. Bu daracık yan sokaklarda hava kararmağa başlamıştı. Yemişlerin kırmızısı ve altun sarısı daha bir güclü ışıldıyordu. Ömrüm boyunca hiç duymadığım bir koku çarpıyordu burnuma. Bu kokuyu çıkaran yemişi aradım, amma bulamadım. Korsikalıların oturduğu mahalleye gelince, biraz dinlenmek için bir çeşmenin kenarına iliştim ve valizi dizime koydum. Sonra, merdivenli bir yolu tırmanmağa başladım. Yolun nereye çıktığını bilmiyordum.

Deniz arkamda kalmıştı. Balkon benzeri gezi yolunda ve karşı adalardaki fenerler, akşamın alacakaranlığında donuk donuktular, henüz. Doklarda çalışırken denizden nasıl da nefret ederdim! Yanına yaklaşılmazlığı ve

insana karşı ıssızlığı yüzünden onu acımasız sanardım. Fakat şimdi, o kirli ve perişan topraklardan geçip bin bir sıkıntıyla uzun bir yolculuktan sonra, buraya varınca insanlara karşı bildiğim şu bomboşluk ve ıssızlıktan daha yüce bir teselli olmadığını anlamıştım. Öylesine kırıksız ve tertemizdi.

Korsikalılar mahallesine geri döndüm. Aradan geçen zamanda gürültü azalmıştı. Pazar yeri boşalmıştı. Chevalier. - Rouse sokağını buldum. Tahta oymalı büyük kapının bronzdan el biçimi tokmağını vurdum. Bir zenci ne istediğimi sordu. Binnet'nin adını verdim.

Merdiven parmaklıklarının topuzları, renkli çini kalıntıları, aşınmış arma taşları bu evde bir zamanlar kibar birinin, bir tüccar, ya da gemicinin oturduğunu gösteriyordu. Şimdi ise Madagaskar'dan göç edenler, bir iki Korsikalı ve Binnet'ler oturuyordu.

Binnet'in dostu kadını gözden geçirdim. Aşırı güzel bulmuştum, amma istek uyandırmıyacak kadar da yabancı gelen bir yanı vardı. Zarif boyunda yükselen baş, sivri burnu ve kor gibi gözleriyle, vahşi bir kara kuşu hatırlatıyordu. Boylu kalçalarından oynak yerleri gevşekçe uzun ellerine ve hatta ip örgü pabuçlar içindeki ayak parmaklarına kadar her yanında hafifçe bir titreyiş vardı, yüz anlatımlarında öfke, sevinç ve yas bir anda değişiveren insanlarda olduğu gibi. Sorumu kısaca cevaplıyarak, George'un bir değirmende gece işine gittiğini ve kendisinin de şeker fabrikasından az önce geldiğini söyledi. Sonra yanımdan uzaklaşıp esnedi. Aklım başıma geliverdi.

Basamakları ikişer ikişer tırmanan bir oğlanla çarpıştık. Tam dönüp ona bakarken o da dönüp bana baktı. Gelişimin bu oğlanı da heyecanlandırıp heyecanlandırmadığını, burada gerçek bir yabancı ve istenmez bir kişi mi

sayıldığımı yüzünde okumak istemiştim. Tam bu sırada Binnet'nin dostu kadının sesi yükseldi. Eve geciken oğlunu paylıyordu. Açık kapı ağzında hâlâ duruyordu, kararsızlıkla. Sonradan bana anlattığına göre, geri çağırıp beklemesini söylesem mi diye, bocalamış.

Bütün bunları hiç eksiksiz anlatmamın nedenini sonradan anlayacaksınız. O akşamki ziyaret boşuna gibiydi. Gecenin ondan sonrası da boştu. Bütün yüreğimle koştuğum bu şehir de bana kucağını açacak diye hayaller kurmuştum. Beni ilk akşamdan bağırına basacak ve insanları da bir barınak gösteriverecek sanmıştım. Vardığım sıra beslediğim sevincin tersine şimdi büyük bir hayal kırıklığı duymaktaydım. Yvonne'un amca oğluna mektup yazmadığı belliydi; benden kurtulmak için yatıştırmak istemişti sadece. George'un gece işinde çalışması da canımı sıkmıştı. Olağan bir hayat sürebilen insanlar daha vardı, demek!

IV

Geceleyecek bir yer arıyordum yeniden. Uğradığım ilk altı otel, doluydu. Müthiş yorulmuştum. Küçük ve sessiz bir alanda külüstür bir kahvenin bana en yakın masasına oturuverdim. Şehir, uçak korkusundan iyice karartılmıştı, amma penceerlerin çoğunda zayıf ışıklar göze çarpıyordu, yine de. Burayı kendi şehri bilen nice bin insanın sakin ve rahat yaşadıklarını düşündüm. Bir zamanlar ben de böyleydim kendi şehrimde. Yıldızlara bakınca biraz yatıştım. Bilmem nedendir, ben ve benim gibiler bu yıldızları, kendilerine yakın sayarlar. Onların şu sıra kendi ışıklarını yakanlardan daha çok bize yakın olduğunu sanırlar.

Bira ısmarladım. Yalnız kalmak istiyordu canım. Fakat yaşlı ve ufak tefek bir adam oturdu yanıma. Sırtındaki giysiyi, başka biri çoktan atardı, amma o belki de bir rastlantıyla eline geçen bu redingotu saygı ve özenle korumuştu. Adam da giysisi gibiydi. Çoktan mezara girmiş olması gerekirdi, amma yüzü kararlı ve ciddiydi. Saçlarından son bir kaç tel, yana ayrılmış, elinin tırnakları özenle kesilmişti. Valizime bir bakıp, hangi memleket için vizem olduğunu soruverdi. Hangi memlekete yolculuk istediğimi değil, hangi ülke için vizem olduğunu soruyordu. Burada kalmak istediğim karşılığını verdim. O: «Vizeniz olmadan asla kalamazsınız!» diye haykırdı. Bu haykırışına bir anlam verememiştim. Nazikliği elden bırakmamış olmak için, onun neler tasarladığını sordum. Prag'da orkestra şefliği yapmıştı. Şimdi Caracas'ın ünlü bir orkestrasında iş bulmuştu. Oranın neresi olduğunu sorunca, alaycı alaycı, Venezuella'nın başşehri, cevabını verdi. Oğulları var mı, diye sordum. Hem evet, hem hayır karşılığını verdi. Büyük oğlu Polonya savaşında kaybolmuştu, ortanca oğlu İngiltere'de ve üçüncüsü Prag'daydı. Oğullarının yaşayıp yaşamadığını öğrenmek için uzun süre beklerse iş işten geçmiş olacaktı. Bunu ölüm anlamına kullandığını sanmıştım. O ise, orkestra şefliğini düşünmekteydi. Daha önce de bir kontrat imzalamış, vizeyi sağlamış ve transit vizesini de almıştı. Fakat çıkış vizesi verilmesi öyle uzun sürmüştü ki, bu yüzden transit vizesi ve giriş vizesi, dolayısıyla da kontratı yanmıştı. Çıkış vizesini geçen hafta vermişlerdi. Şimdi gece gündüz uğraşıyordu kontratının yenilenmesine, zira vizesinin uzatılması buna bağlıydı. Bu da, yeni bir transit vizesine bağlı bulunuyordu. Ben, çıkış vizesi ne demek, diye sordum şaşkınlıkla. Keyifli keyifli bir süzdü. Buralara yeni gel-

miş biriydim, hiç bir şeyden haberim yoktu. Uzun bir açıklama yapma olanağını kazandırmakla, epiyce bir süre için yalnızlıktan kurtarmıştım. Bir daha süzdükten sonra: «Fransa'dan ayrılabilme izni.» dedi «Zavallı delikanlı, bunları size kimse öğretmedi mi?» - «Kalınca hapse tıkıldıkları bir ülkeden bir an önce ayrılmağı özlemle istiyen insanları alıkoymak neye?»

Bu sözlerime öyle bir güldü ki, çene kemikleri birbirine çarptı. Bütün kemik yapısı ses veriyor sandım. Kemikli eliyle masaya vuruyordu. Pek hoşlanmamıştım adamdan. Fakat kalkıp gitmedim. Herşeyini yitirmiş oğulların hayatında, babalarının yanında geçirdikleri anlar vardır. Başka evladların babaları yanında demek istedim.

Adam şunları söyledi:

«Evet oğlum, şu sıra gerçek efendilerimizin Almanlar olduğunu biliyorsunuzdur hiç değilse. O milletten olduğunuzu sandığıma göre, Alman düzeninin, burada pek öğülen Nazi düzeninin anlamını da bilirsiniz. Eski dünyanın düzen anlayışıyla hiç bir benzerliği yok. Buna bir çeşit kontrolculuk demeli. Almanlar, Avrupa'dan göç etmiş insanları kontrol için hiç bir fırsatı kaçırmazlar. Bunca yıldır aradıkları karıştırıcılık olanağı diye bunu yaparlar belki!

«Peki, peki! Fakat kontrol edilmişseniz, vizeniz de varsa Transit'in ne anlamı kalır? Hem ne diye süresi geçer? Bu da nesi İnsanları ne diye bırakmazlar yeni yurtlarına taşınmağa?»

Adam: «Ah oğlum!» dedi «Bütün memleketler korkuyorlar, geçip gideceğimize orada kalırsak diye. Transit, bir memleketten geçiş izni demektir, kalınmayacağı önceden belirtilmek şartıyla.»

Sonra tavrı değişiverdi. Oğullarını hayatın içine bı-

rakan babaların değişik aşırı gösterişli ses tonuyla bana şunları söyledi:

«Delikanlı! Buraya hemen hemen hiç bir yol eşyanız ve amacınız olmadan geldiniz. Hatta, bir vizeniz yok. Vizeniz olmazsa valinin bile burada oturmanıza izin vermiyeceğini hiç düşünmüyorsunuz. Diyelim ki, herhangi bir şans eseri olarak, ya da kendi gücünüzle, pek seyrek olsa da arada bir rastlanılan bir dostluk sonucu - karanlıkların içinden, okyanusun ötesinden uzanıveren - hem de hiç beklemediğiniz bir anda ve belki de bir komite aracılığıyla vize aldınız! Bir an mutlusunuzdur! Ne var ki, bununla hiç bir şeyin bitmediğini pek çabuk farkedersiniz. Bir hedefiniz vardır, amma bu kadarı yetmez. Herkesin bir amacı vardır. Sadece bu amaçla ve stratosferden geçerek bir ülkeye girilmez. Denizlerden geçeceksinizdir, başka ülkelere uğrıyacaksınızdır. Transit vizesi gerekir. Bunun için ise aşırı bir zekâ ve bol vakit ister. Ne çok zaman gerektiğini kestiremezsiniz. Benim zamanım dar. Ne var ki, size şöyle bir bakınca, zamanınızın benden de az olduğunu sanıyorum. Zira gençliğiniz söz konusu. Fakat sakın şaşırmayın, bir Transit vizesinden gayrı herşeyi aklınızdan çıkarın. Deyim yerindeyse, hedefinizi bir süre için unutun ve önce ara memleketlerin önemli olduğunu, yoksa yola çıkmanızın suya düşeceğini düşünün. Herşey, hiç bir yerde kalmayacağınızı sadece geçeceğinizi, durumunuzun çok ciddî olduğunu konsoloslara iyice anlatmanıza bağlıdır. Bunun kanıtları vardır ve bütün konsoloslarca da istenir. Haydi diyelim ki, işiniz rast gitti, bir mûcize oldu, sayısı pek az gemilerde bir yer bulundu ve yolculuğunuzun bu yanı güvene alındı. Yahudiyseniz - böyle olmadığınızı biliyorum - Yahudilerden, saf kan iseniz hristiyanlardan, hiç bir inanca bağlı olmıyan

tanrısız biri, yada bir kızılsanız, partinizden ve benzeri bir yerden yardım görürsünüz. Herneyse, bu yollardan biri sayesinde gemiye binebildiniz! Fakat oğlum, bununla transit sorununuzun yoluna girdiğini sanmamalısınız. Hatta güvenseniz de! Zira arada öyle uzun bir zaman geçmiştir ki, ana hedef elden gitmiştir. Giriş vizenizi yitirmişsinizdir. Transit vizesi ne kadar gerekliyse, asıl vize olmadan da hiç bir değeri kalmaz. Böylece yeniden başlarsınız ve bunlar sürüp gider.

Diyelim ki, başardın hepsini. Evet oğlum, hayal gücümüzü zorlıyalım ve hepsini başardığını düşünelim. Vizen, transit vizen, çıkış vizen hep hazır. Yola çıkmağa hazır durumdasın. Yakın dostlarınla vedalaştın. Arkada kalan günleri unuttun. Sadece amacını düşünüyorsun. Gemiye binmekten gayrı hiç birşeyi düşünmiyorsun...

Dün bır delikanlıyla konuştum, senin yaşındaydı. Herşeyi yolundaydı. Fakat gemiye binerken, liman başkanlığı o en son damgayı basmağa yanaşmadı.»

«Ne diye?»

Adam, başlangıçtaki o yorgun haliyle: «Almanlar geldiğinde bir kamptan kaçmıştı.» dedi; gerçekten de yoruluvermişti «Kamptan bırakıldığına dair belgesi yoktu... İşte bundan ötürü de hiç bir işe yaramaz oluvermişti, her şeyi.»

Daha iyi kulak verdim. Bütün bu karanlık işler için yapılan uyarmaların hiç birini önemsememiştim amma, bu son nokta beni ilgilendirmişti. Ömrüm boyunca bir gün bile işitmemiştim, liman damgası diye bir şeyi. Zavallı delikanlı! Fakat, tedbirsizliğinin cezası. Önceden uyarıldığıma göre ben bu en son damgayı da başarırım. Ne var ki, yolculuğa çıkmağa hiç niyetli değildim:

«Bereket bütün bunlar söz konusu değil benim için.

Tek isteğim burada bir süre kalıp başımı dinlemek!»

Adam: «Nasıl yanıldığınızı bir bilseniz!» diye haykırdı «Üçüncü defadır tekrarlıyorum: burada bir süre kalıp başınızı dinleyebilmeniz için, yola çıkacağınızı ispatlamanız gerekir. Anlıyor musunuz?»

«Hayır!»

Ayağa kalktım. Anlattıklarından usanmıştım. Adam arkamdan seslendi: «Valizinizi unuttunuz!» diye. Onun bu seslenişi, haftalardır unuttuğum bir şeyi aklıma getirdi; Almanlar Paris'e girerken Vaugirard sokağındaki bir otelde canına kıymış o adamın mektuplarını hatırladım. Valizi kendimin saymağa başlamıştım, çoktan. Ölen adamın arkada bıraktığı incecik paket, benim öteberimin altında hiç yer tutmuyordu. Onları büsbütün unutmuştum. Oysa şimdi kendi elimle götürebilirdim konsolosa. Ölenin karısı uğrayıp geldi mi benim şeyler diye sorardı, elbette. Paris'te yakamı hiç bırakmıyan bir şey nasıl olup da böyle uçup giderdi? Ölümün bütün çekiciliği bundandı demek! Fakat böyle uçucu bir madde olan ben kendim idim belki de!

Oda aramağa koyuldum yeniden. Biçimi pek anlaşılmıyan koca bir alana çıkmıştım. Üç yanı hemen hemen karanlıktı ve dördüncü yanı, pırıl pırıl ışıklarıyla bir kıyıyı andırıyordu. Belsunce alanıydı Işıklardan yana yürüdüm ve az sonra bir sürü sokakta yolumu kaybettim yine. İlk rastladığım otelin kapısından daldım ve dik bir merdiveni tırmanıp otelci kadının aydınlık penceresine yöneldim. «Bütün odalar dolu» cevabına kendime hazırlarken, kadın bir müşteri kayıt defterini önüme uzatıverdi. Mülteci kâğıdımdakileri deftere yazarken dikkatli dikkatli baktıktan sonra dolaşma izni belgemi istedi. Durakladığımı görünce güldü ve: «Bana göre hava hoş, si-

zin başınız belaya girer, polis arama yaptığında.» dedi «Siz bir haftalığı önceden verin bana! İzinsiz kalacağınıza göre. Marsilya'ya gelebilmek için önceden valimizden izin almanız gerekirdi. Hangi memlekete gideceksiniz, sonra?»

Hiç bir memlekete yolculuğu düşünmediğimi söyledim. Almanlardan kaçmış, bir şehirden ötekine sürülmüştüm. Buraya yeni varmıştım. Ne bir vizem vardı, ne de gemi biletim! Denizleri yaya geçemezdim ya! Otelci, sâkin, hatta bir az uyuşuk bir kadındı. Fakat bu sözlerimi duyunca, şaşkınlıkla: «Yoksa Marsilya'da mı kalacaksınız?» diye haykırdı. Ben: «Neden olmasın?» dedim «Siz de burada kalmıyor musunuz?» Kadın, bu şakama güldü.

Ucunda tenekeden numarası sallanan anahtarı verdi. Odaya güçlükle gidebildim. Koridor, yığınla öteberi ve eşyayla tıkanmıştı. Kadınlı erkekli bir grup İspanyolun eşyasıydı. İspanyollar bu gece yola çıkacak ve Casablanca'dan Küba'ya, oradan da Meksika'ya gideceklerdi. Paris'de, Longuin sokağında, Meksika konsolosluğunun demir parmaklıkları önünde rastladığım çocuğun hakkı varmış, diye düşündüm, sevinerek. Yola çıkacak gemiler vardı, ve limanda bekliyorlardı.

Uykuda gemide sandım kendimi. Gemiler üzerine çok şey duyduğumdan, ya da gemiye binmek istediğimden değil. Fakat bir sürü izlenim ve duygular kargaşalığında başım dönüyordu ve pek bitkindim. Nedenlerini kendime bile anlatamıyacak kadar güçsüzdüm. Her yandan öyle müthiş bir gürültü geliyordu ki, sarhoş tayfalar arasında ve kaygan tahtalar üzerinde uyuyormuş gibiydim. Eşyalar yuvarlanıyordu gürültüyle, denizde sallanan bir geminin ambarına kötü yerleştirilmişlercesine. Fransızca sövüp saymalar ve İspanyolca ateşli vedalaşmalar du-

yuluyordu. Daha sonra, çok uzaklardan doğru, küçük ve sade bir türkü duyuldu ve bütün gürültüleri bastırdı. Memleketimde duymuşluğum olan bir türküydü, Hitler'in kim olduğunu - kendi de kim olduğunu bilmezdi o tarihte - hiç birimizin henüz bilmediği günlerde. Kendi kendime, ben rüya görüyorum, dedim. Sonra, gerçekten de uyudum.

Rüyamda, bir valiz kaybetmiştim ve en akla gelmiyecek yerlerde arıyordum. Memlekette çocukluğumda gittiğim okulda, Marsilya'da Binnet'lerin amca oğlunun evinde, Yvonne'ların çiftliğinde, Normandiya doklarında, valizi arıyordum. Birden görmüştüm valizimi. Yayalara mahsus köprü geçitte duruyordu. Uçaklar iyice alçalmışlardı. Müthiş bir korkuyla kaçtım tabana kuvvet.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Korkuyla sıçrayıp uyandım. Gece bitmemişti, daha. Otelde çıt çıkmıyordu. İspanyollar belki de denize açılmışlardı. Yeniden uyku tutturamadığımdan Yvonne'a bir mektup yazdım. Marsilya'ya girebilmek için gezi - izni belgesi gerekliydi. Gerçi şu sıra Marsilya'daydım amma, düzen gereği bir sürü kâğıtla yeniden girmem gerekiyordu. Mektubu atmak için hemen odadan çıktım. Otel sahibi kadının camlı odasında gece nöbetine kalmış çirkin ve saçları karmakarışık bir kız, yolumu kesti. Oda parasını vermiş miydim? Evet. Otelden ayrılacak mıydım? Hayır. Aman yarabbi!

Yokuş yan sokaklar henüz karanlıktı amma yıldızlar kaybolmağa başlamıştı. Günü büyük bir sabırsızlıkla bekliyordum, sadece bu şehri aydınlatacağı için değil, bilmediğim ne kalmışsa hepsine ışık tutsun diye. Fakat benim hatırıma hiç bir şeyin daha erken uyandığı yoktu. Kahveler hâlâ kapalıydı. Otele dönmem gerekti.

Odamın koridoru, o gece Marsilya'dan ayrılması gereken İspanyolların bavullarıyla tıkalıydı, hâlâ. Limandan geri dönmüşlerdi. Fakat erkeksiz. Kadınlar ve çocuklar, bavulların üstünde oturmaktaydı, yanıp yakınarak ve sövüp sayarak. Oysa bütün kafile, eşyalarıyla birlikte hangara kadar geçmişti ve yolculuğa hazır bekliyordu. Gemi-

yi de görmüşlerdi hangarın kapısından. O sıra Fransız polisi çıkagelmişti. Franco hükûmetiyle yapılmış bir anlaşma gereğince eli silâh tutacak yaştaki bütün erkekleri tutuklamıştı. İspanyol kadınları ağlamıyor ,dünyanın şu haline lânetler ediyorlardı, bazı bazı çocuklarının başını iki yana sallıyarak usul usul, bazı da kollarını açarak yüksek sesle. Sonra birden, Meksika konsolosluğuna gitmeğe karar verdiler; Meksika vizesi aldıklarına göre oraca korunmaları gerekirdi. Orada haklarını aratacaklardı.

Yola koyuldular. En başta bir kadın gidiyordu. Sarışındı ve bakışlarında hüzün vardı. Pelerin giydirdiği kiraz gözlü küçük bir kız çocuğuyla yürüyordu. Ben de onlara katıldım. Ölünün kâğıtlarını yanıma almıştım. Kadınların gideceği yer, o konsolosluğun adı, kâğıtları aklıma getirmişti. Vaktim çoktu! Onlarla hemen gidebilirdim, pekâlâ! Bu arada sabah olmuştu. Uyku akan gözlerim için aşırı aydınlık sayılacak bir sabah. Canebière'den yukarı çıkıyorduk. İspanyol kadın ve çocuklarından meydana gelmiş bu grupta tek erkek bendim. Onlar da bana alışmışlardı. Şu caddeyi dolduran bütün bu insanların arasında yola çıkmak istemiyen benden başkası yok gibime geldi. Fakat burada ille de kalmak istemiyorum demek, yine de aşırı. Buradan yolculuk ne kadar çetin de olsa, zorlayabilirdim. Yolumu buralara kadar uzatmıştım, aşırı bir engelle karşılaşmadan; tek engel, dünyanın şu kötü durumuydu ve yazık ki, tam da gençliğime rastlamıştı. Bütün bu olup bitenler bana da acı veriyordu. Şu sıra Paris'te ağaçların yaprakları dökülmüş ve havalar soğumuş olmalıydı. Naziler kömür ve ekmek soygunculuğu yaparlardı.

Çirkin görünüşlü ve büyük bir protestan kilisesinin

yanından, Madeleine caddesine sapmıştık. Kadınlar sessizleşmişti. Meksika konsolosluğu burası mıydı? Öteki yapılardan değişik yanı olmıyan bir apartmanın bir katıydı. Katın kapısı, öteki kapılardan farklı değildi; sadece arması vardı amma yoldan geçenler onu fark etmezdi, sadece bizim tedirgin tedirgen aranan gözlerimiz seçerdi. Buradaki arma, Paris'te güçlükle seçebildiğimden de kararmıştı. Kartalı ve tünediği kaktüsleri birbirinden güç ayırıyordum. Fakat armayı görünce, acıyla sevinç karışımı bir uzak ülkeler özlemi, bir çeşit umut içimi kaplamıştı, yine de. Neyi özlediğimi pek bilmeden. Belki de uçsuz bucaksız bir dünyaya ya da bilinmez bir adanmış ülkeye beslenen umuttu!

Kapıcı —o tek gözlü deve hiç benzemiyen, zekî ve sert bakışlı, teni sırım gibi, ufak tefek bir erkekti— bekliyenler arasından beni seçti. Nedenini anlamamıştım. Adımı ve neden ötürü başvurduğumu yazmamı söyledi. Yazar Weidel konusu için, diye yazdım. Bundan ötürü gözünde neden önem kazandığımı bilmiyorum, fakat kalabalık arasından hemen bir yol açıp yukarıya çıkardı. Küçük ön odada, görünüşe göre tercihli, on iki kişi kadar bekliyordu. Üçü sıska ve biri yağ tulumu gibi dört İspanyol sert bir tartışmaya tutuşmuşlardı ve bıçağa sarılacağa benziyorlardı. Sudan bir nedenle ve aşırı ateşlilikten çekişiyor olmalıydılar. Giysileri parça parça ve sakalı uzamış bir 'İş yükümlüsü', çiy renkli bir afişe yaslanmıştı, yorgunluktan. Kocaman afiş, insanların yerlerinden kolay kolay kımıldamadığı tarihlerde renkli ülkelerin çekiciliğiyle yolculuklara yeni baştan çıkarmak için asılmış olmalıydı. Odadaki tek sandalyede, güçlükle soluk alan yaşlı bir adam oturuyordu. Bir kaç erkek ve kadın daha vardı. Giysilerine, saçlarına ve kokularına gö-

re kamplardan geldikleri yüzde yüzdü. İyi giyimli, altın saçlı güzel bir genç kız da geldi benden sonra. Hepsi birden konuşmağa başladılar. Öylesine hep bir ağızdan konuşuyorlardı ki, hangi dil olduğunu bile pek kavrıyamadım:

«Orana yabancıları bırakmıyorlar!», «İspanya bizim gibilere geçiş izni vermiyor!», «Portekiz kimseyi almıyormuş!», «Martinique üzerinden bir vapur varmış!» «Oradan Küba'ya gidilebilirmiş!», «Orası hâlâ Fransız yönetimi altındaymış!», «Fakat, ne de olsa buradan uzaklaşmış olunurmuş!»

Biraz keyifli, biraz canı sıkkın bekliyordum. Çağırıldığımı duyunca, biraz neşeli ve biraz canı sıkkın, fakat duygusuz ve amaçsız, konsolosluk bürosuna girdim.

Ufak tefek, henüz genç ve gözleri fıldır fıldır bir adamın karşısındaydım. Gözlerinde beni görmekten pek hoşlanmış gibi bir ışıltı vardı. Bu ziyaretime sevindiği için falan değil, yaradılıştan böyleydi. Her gün bürosuna gelen her insanı görünce, sayıları binleri de bulsa, yeniden canlanıverirdi. O meslekten olanların içinde tekti, belki de! Sıralarından önce girmek istiyen önemsiz dalaverecilerin çevirdiği dolaplardan, eski bakanların bir gün kabul edilmek umutlarına kadar herşey, bu odanın her olayı onun gözlerini parıldatıyordu. Meksika'ya gitmek istiyen herkesi inceliyordu, o aşırı uyanık gözleriyle Rotterdam'daki depoları yanmış ve fakat en yüksek teminat akçesini ödeyecek kadar henüz paralı olan Hollandalı tüccardan, iç savaşta Pireneleri aşıp o kamp senin bu kamp benim Madeleine bulvarına kadar sürüklenmiş koltuk değnekli şu İspanyola varıncaya değin herkesi. Ve uygun bulduğu bir insanın ülkesine ayak basması için dosyadaki eksikleri ve yetersizlikleri azaltmak için

her şeyi yapardı, vize alabilir duruma gelsin diye.

İsteğimi biraz soğukça sordu. Üzerime diktiği gözlerinin keskin ve zekî bakışları, uyuşukluğumu gideriverdi, zekî ve ileri görüşlü yanımı harekete geçirdi.

Ağır ağır: «Weidel konusu için geliyorum.» dedim. O: «Evet,» cevabını verdi. «Bu ad dosyalarıma geçti.» Dosyalara boğulmuş şişman bir adama seslendi, adı biraz tuhaf değiştirerek. Sonra yine bana dönüp: «Bu arada başkalarıyla meşgul olacağım, bağışlayın!» dedi. Paketi masanın üstüne bırakıp hemen çıkmak istedim. Çalışırken rahatsız edilmesinden hoşlanmadığını gösteren bir el işareti yaptı. Sonra bir çokları çağırıldı. Dört İspanyol birlikte geldi. Gelişlerinde olduğu gibi gidişlerinde de omuz silktiler, işlerini yoluna koyamamış olmalıydılar. Ufak tefek adam da omuz silkti. Altun saçlı kadın da geldi. Ebro tugayına katılmış olan sevgilisini arıyordu. Konsolosluk Sekreteri, uyanık gözlerile kadını alışkanlıkla küçümsiyerek süzerken, elinde tugay listesi olmadığını söyledi. Vize için borçluluğunu belirtirken terliyen bir tüccar, Birleşik Amerika'dan geçiş vizesi alamamış olan İş yükümlüsü adam, konsolosluk binasını boyayacak bir işçi odaya girip çıktı. En son, çocuk denecek kadar genç yaşta bir çift girdi. El eleydiler. Neyin söz konusu edildiğini anlamadım amma, yapılan işlemi anladım. Vizelerini aldılar. Üçü de gülümsediler. Birbirlerini eğilerek selâmladılar. Odadan el ele çıkışlarını kıskandım. Meksika Konsolosluğu bürosundaki sandalyemde yalnız kalmıştım. Bu arada dosyam da getirilmişti. Adam: «Weidel'in kâğıtları işte!» dedi. Paris'te okumuş olduğum bir mektubu hatırladım, belli belirsiz. Ölünün arkasında bıraktığı kâğıtlara, masada duran şu kâğıtlara dikmiştim gözlerimi. Bir vize, sonra yine bir vize, kâğıt, sonra yine bir

kâğıt. Dosya, sonra yine bir dosya. Güvenli ve tam bir umuttu, bütün bunlar.

Konsolosluk kâtibine karşı hafif bir üstünlüğüm olduğunu farkediverdim. Hayatta bir Weidel'e karşı üstün olur, onu süzer ve keyiflenirdi. Fakat şu anda dosyayı boşuna bir titizlikle süzmesi beni eğlendiriyordu. Vize istekleri çemberine bir gölge, herşeylerden vazgeçivermişliğin gölgesi düşmüştü. Hemen açıklama yapacağıma, hiç bir işe yaramıyacak meşguliyetini biraz daha sürdürsün diye bekledim. Telefon çalmıştı. Reseptör'de «Hayır!» derken bile gözleri parlıyordu. «Hükûmetimin tasdiki daha gelmedi.» Sonra birden bana dönüp: «Bu da tıpkı sizin durumunuza benziyor.»

Ben hayretle: «Özür dilerim amma..» dedim. «Yanılıyorsunuz. Benim adım Seidler. Ben buraya sadece..» Durumu olduğu gibi açıklıyacaktım. Fakat açıklamalardan hoşlanmadığından, öfkeyle sözümü kesti: «Evet evet biliyorum.» diye. Bu sırada parmakları arasında tutuyordu, adımı ve ziyaret nedenim yazılı pusulayı. «Az önce meslektaşlarınızdan birine de söylediğim gibi, hükûmetimin onayı gelince vizeyi ancak alabilirsiniz. Pasaporttaki adınız Seidler ve yazarlık adınız Weidel ise hükûmetimin elinden ne gelir!»

Onun bu açıklamaları karşısında kafamın içi uğuldamağa başladı, rüzgâr çarpan telgraf telleri gibi. Hayatımı altüst edebilecek, hattâ mahvıma yol açacak bir şey yapacağım zaman beni kurtaran o kendi kendimi uyarma sinyalim harekete geçmişti.

Bu durumda gerekli cevabı verdim:

«Lütfen dinleyin beni! Burada çok daha başka birşey söz konusu. Bütün bunları Paris konsolosuna da anlatmıştım. İşte bir yığın kâğıt, müsvedde ve mektup...»

Öfke ve sabırsızlık belirtisi bir hareket yaparak: «Ne gösterirseniz gösterin!» dedi ve gözlerimin içine baktı. Uyanık ve keskin bakışları, kendi uyanıklık duygumu iyice kamçılamış ve eşit şartlarla boy ölçüşmeğe isteklendirmişti. Fakat o: «Boşuna zaman kaybettirmeyin.» diye direndi. «Zamanın her ikimiz için de büyük değeri var. En doğru davranışı hemen yapmalısınız.» Bunları söylerken gözlerini üzerimden hiç ayırmıyordu. Şimdi ben de onun gözlerine bakıyordum: «Nasıl bir davranış yapayım?» diye sordum. «Akıl verin, lütfen!»

«Son defa tekrarlıyorum: Vizeniz için baş vuran dostlarınızın hükûmetimi inandırmalarını sağlayın, pasaporttaki Seidler adınızla yazar Weidel'in aynı kişi olduğuna..»

II

Dalgın dalgın düşünerek yerime döndüm. Yâni dün akşamdanberi kaldığım otele. Oteli gündüz gözüyle ilk görüşümdü. Sokak yokuş ve dardı, amma hoşuma gitmişti. Sokağın «Korur» adı da hoşuma gitmişti. Otel de sokağın adını taşıyordu. Tek başıma bir odam olmasına pek sevinmiştim. Bir odada yalnız yaşamağa yeniden alışmam gerektiğini farketmiştim. Pencereye gidip aşağıya baktım. Sokağın sulama musluğunun anahtarını yeni açmışlardı. Fışkıran sert sular, kaldırımın bütün kirini sürükleyip götürüyordu.

Bu odada ne yapmalıydım? Bu dört duvar arasının anlamı neydi bana? Bir baskın mı beklemeliydim? Yeryüzünde gerçekten korktuğum tek şeyin özgürlüğümün elden gitmesi olduğunu şiddetle hissettim. Bir üçüncü

defa içeri tıktırmıyacaktım kendimi, hayır, aslâ! Dün akşam rastladığım yaşlı kaçık, Caracas orkestra şefi haklıydı: Buradan gitmeliydim ve gidemezsem, kalabilme hakkını kesin olarak elde edebilmeliydim. Ne var ki seçkin kişilerden falan değildim, ne bir yer için vizem vardı, ne de transit vizesi. Burada kalabilme iznim de yoktu. Kafamın içinde uçuşan düşünceleri uzaklaştırmağa çalışıyordum. Beynim uğulduyordu. Dış kapıdaki tabelânın zamanla kararmış arması, ufak tefek kâtibin uyanık ve fıldır fıldır bakışları. Tek başıma kalamayacaktım bu odada. Bir gece önce pek soğuk karşılanmış olmama rağmen, bu şehirde tanıdığım tek insan olan George Binnet'ye bir daha uğramak istedim. Chevalier sokağına gittim. Bronzdan el biçimi tokmağı yakalayıp kapıyı çaldım.

Binnet ailesiyle canınızı sıkacağım belki! Fakat asıl konuya iyice yaklaştık. Bazı gölgelerin bütün kapılardan nasıl da içeriye girebildiklerini anlıyacaksınız.

George Binnet, nereye gitmek istediğimi değil de nereden geldiğimi soran tek insandı. Size şimdi anlattığım her şeyi ona hemen anlatıverdim. Sadece şu Weidel konusunu hiç açmadım. Almanlar Paris'e girerken kendini zehirlemiş bir yabancıdan Binnet'ye neydi, değil mi? George dikkatle dinlemişti. Orta boylu ve gücü yerindeydi. Gri gözleri vardı, kuzey Fransalılar gibi. İş yerinin sersemce emirleri yüzünden buralara gelmişti. Onu fabrikada silâh altında göstermişler, fabrikayı Marsilya'ya taşıdıktan sonra da işçileri yüzüstü bırakmışlardı. Şimdi düşük ücretle bir un fabrikasında gece işinde çalışıyordu. Ne var ki, iş zamanının dışında başına buyruk ve keyifli bir hayat sürüyordu. Dostu kadının gözbebeği olan eşsiz bir kuşa ve çocuğuna da bakıyordu. Fakat çocuğa

karşı pek dikkatli davranıyordu, zira pek onurluydu.

Bu çocuğa karşı hemen bağlanıvermiştim. Masaya oturmuş, anlattıklarımı dinliyordu, sessizce. Onun için tasa duyuyordum. Gözlerindeki parıltının anlamı neydi? Şu dünyada olup bitenlerden gayrısını görmüş değildi bu gözler. Teni neden böyle koyu altun rengiydi? Günün birinde kollarına alacağı genç kızın, bambaşka bir dokusu olacaktı elbette. Konuşmalarımızı neden böyle dikkatle izliyordu? Öylesine büyük bir çaba gösteriyordu ki, dudakları titriyordu. Yetişkin biz iki erkeğin anlattıkları o yıl başımızdan geçenler, ihanetler ve kargaşalıklardı.

Binnet'in sevgilisi o akşam yemeğe alıkoydu beni. Koca bir sahan dolusu baharlı pirinç vardı. Üçünün de bana acındığını hissediyor ve bundan ötürü borçluluk duyuyordum. Büyük aşkları hep romantik açıdan görürler. Bir kaç saatlik hoşça bir vakit geçirmek, sana da yer verilen bir masabaşı.. İnsanı ayakta bunlar tutar, bundan ötürüdür ki insan dayanabilir.

O akşam Binnet'lerde yatışmıştım. Zira uzun süre yalnız yaşayan birine hayatı sorulunca bir rahatlar. Korur sokağındaki otel odamın dört duvarı arkasına çekilince bunalım başlayıverdi, yine.

Yatağa uzanır uzanmaz, sağ yandaki odada müthiş bir gürültü başladı. Başım dinç olsun diye hemen fırladım o yana. On iki kadar insan, iki parti halinde kâğıt oynıyordu. Üniformalarından ve tuhaf Arap baş sargılarından, yabancı lejiyondan olduklarını anlamıştım. Hemen hepsi de ya sarhoştu, ya da bağırıp çağırmak için sarhoş görünüyordu. Kavga etmiyorlardı amma, bir bardak isterken, ya da kâğıtlarını söylerken öyle bir eda takınıyorlardı ki, insanlar kendi aralarında daha başka türlü bir sonuç alamazmış sanılırdı. Hiç biri çağırmadığı

halde bir bavulun üstüne oturdum. Gürültü etmemelerini rica edeceğime içmeğe başladım. Şimdi yalnız değildim ve bu da bana yeterdi. Oyunda pek ateşli olmalarına ve kavgacılıklarına rağmen hiç hayret etmediler ve bavula oturmama ses bile çıkarmadılar. Zira buraya geliş nedenimi anlamışlardı. Evet, her şeye rağmen anlamışlardı en önemli olanı. Ötekilerden daha iyice giyinmiş ve burnuzu temiz olan ufak tefek bir adam, ciddî bakışlarıyla beni dikkatli dikkatli süzüyordu. Göğsünde parıltılı bir sürü madalye sallanıyordu.

Oldukça sert ve karışık bir içki içiliyordu bu odada. Her yanıma ateş basmıştı. O adamın göğsündeki madalyaları bulanık görüyordum.

«Ne yapıyorsunuz burada?»

«Les Milles geçiş kampından izinli çıktık. Odayı birlikte tuttuk, bütün izinliler için. Burası bizim, anlıyor musun? Bizim bu oda.

«Nereye yolculuk?»

Başına sardığı kocaman bir sarıkla daha da ufalmış olan bir cüce: «Almanya'ya!» diye lâfa karıştı. «Gelecek hafta memleketimizdeyiz.»

Açık pencerenin kenarına ata biner gibi oturup bir ayağını aşağıya sallandıran ve güzel olduğu kadar da küstah başını yana dayamış adam, tasasızca şunları anlattı:

«Siddi-bel-Abbes'e bir Alman heyeti çıkageldi. Lejiyondaki bütün Almanları yurda dönmeğe çağırdılar. Büyük af çıkmış. Bütün suçlular bağışlanıyormuş.»

«Hitler'den hoşlanıyor musunuz?»

İçlerinden biri: «Bize göre hava hoş!» dedi.

Adamın suratı öylesine karmakarışıktı ki, yüzünü seçmek için öne doğru eğildim. Ne ağzı, ne burnu yerli

yerinde değildiler, yassılmış ve yayılmışlardı. Ya da gözlerim bulanık görüyordu.

«Her şeye olduğu gibi o da umurumuzda değil! Hattâ hiç de umurumuzda değil!»

Pencerede oturan adam öteki ayağını da dışarıya sallandırmış ve odaya arkasını çevirmişti; omuzunun üzerinden doğru: «Yabancı lejiyonda törenle gömülmektense yurdumda kurşuna dizileyim!» dedi.

Cüce: «Bizde kurşuna dizmeği bıraktılar, kelle uçuruyorlar!» dedi.

Penceredeki adam, kendi kafasını yakaladı kulaklarından:

«Bunu gülle fırlatma oyununda kullanırsınız.!»

Yüz anlatımı acıklı adam: «Yurdumda.. Yurdumda..!» diye bir türküye başladı. Büzülmüş dudaklar arasından çok sade ve hoş geliyordu türkücük. Ben ya dün akşam rüya görmemiştim, ya şimdi rüya görüyordum. Göğsünde bir sürü madalya sallanan ufak tefek adam yanıma oturdu, bavulun üstüne:

«Hayır, ben dönmüyorum memleketime, başka yöne yolculuğum. Bana göre hava hoş değil, hiç! Ya sen?»

«Ben kalıyorum. Bak göreceksin. Eninde sonunda burada kalacağım.»

«Sarhoşluktan böyle konuşuyorsun. Burada kalınamaz.»

Çaresizlikten gelme bir ciddilikle kadeh tokuşturdu, benimle. Boynuna sarılmağı pek isterdim amma, göğsünü kaplıyan o yaldızlı sis buna engel oldu:

«Bunları neden taktılar sana?»

«Yürekli olduğumdan..»

Bavulun üzerinde top gibi oldum. Günün birinde bir odada yalnız yatayım diye paracığımın büyük kısmını

elden çıkarmıştım. Amma şimdi burada yatmak istiyordum. Ciddî bakışlı ufak tefek adam; kıvrıldığım yerden kaldırdı ve alışkın ellerle tutup odadan çıkardı. Hattâ yatağıma da uzattı.

III

Hafta bitmek üzereydi ki, bir sabahın erken saatinde kapıma hızlı hızlı vuruldu. Göğsü madalya dolu olan lejyoner odama hızla girdi ve: «Arama var!» dedi. Beni koridorun sonundaki küçük bir kapıdan usulca geçirip bir merdivenden çıkardı. Sonra odama koştu, yatağıma uzanıp izinli kâğıdını kontrole göstermek için. Alt kattan dama çıkılan ikinci bir merdiveni tırmandım ve bacalardan birinin arkasına çömeldim.

Öyle sert rüzgâr esiyordu ki, sıkı tutunmam gerekti. Dağları, Notre - Dame de la Garde kilisesi, mavi bir dörtgeni andıran eski limanı ve demir aktarma köprüsüyle bütün şehri görüyordum. Az sonra sis azalınca açık deniz ve adalar da göründü. Bir kaç metre öteye kaydım. Aşağı katlarda polisin kovaladıklarının başına neler geldiğini unutmuştum. Bir yığın ambarı ve mendireği seyrediyordum. Fakat hepsi boştu. O kadar dikkatli baktığım halde, görünürlerde hiç bir gemi yoktu. Dün bütün kahvelerde Brezilya'ya bir gemi kalkacak diye gevezelik edildiği aklıma gelmişti. Nuhun gemisinde hiç birimize yer yok, diye düşündüm! Her hayvandan birer çift, sadece. Ne var ki, o tarihte yetiyordu bu kadarı. Karar bilgiliydi. Şimdi çoğaldık yine.

Hafif bir gürültü duyup sıçradım. Küçük bir kediydi. Kızgın kızgın bakıyordu. Birbirimizi bir süre süzdük.

İkimiz de heyecanlıydık ve korkudan titriyorduk. Suratına doğru bir tısladım ve hayvan bir başka dama sıçradı.

Sokaktan doğru korna sesi duyuldu. Damın kenarından aşağıya baktım usulca. Polisler otomobillerine biniyorlardı. İki polis bir adamı otel kapısından sürüklüyordu. Sürüklenişin biçimine göre, adamın elleri kelepçeliydi. Polis arabaları gürültüyle uzaklaşınca, o adam ben olmadım diye, kötü ve memnun, düşündüm.

Odamın bulunduğu kata indim. Benim odanın solundaki odada polisin götürdüğü adamın karısının çevresinde bir sürü insan toplanmış, soru dolu bakışlarla süzüyor ve yatıştırmağı deniyorlardı. Ağlamaktan yüzü gözü şişmiş ve kızarmıştı, kadının: «Kocam dün akşam geldiydi Var'dan.» diye bağırıyordu. «Yarın Brezilya'ya gidecektik. Gezi - izni belgesi bile vardı. Marsilya'da oturma izni yoktu, sadece. Fakat ne yapacaktık bunu? Yarın gidecektik, nasıl olsa! İzin isteğimize cevap gelinceye kadar biz çoktan denize açılmış olacaktık! Şimdi hem vapur biletlerimiz yanıyor, hem de vizenin süresi geçecek.»

Sorular da, yatıştırıcı sözler de kesilmişti. Aklı başında bir cevap olmadığından. Odada bulunan lejiyonerlerin vurdum duymaz yüz çizgilerinde, kendi sokaklarını dolduran nice kadının haykırışları okunuyordu. Tek söz anlamıyordum. Bütün bu saçma, kuru ve akıl ermez yapmacıkların anlaşılmağa değer bir yanı yoktu benim için.

IV

Bir kaç gün sonra hayatımın biraz huzura kavuştuğunu sandım. Yvonne bir gezi - izni belgesi yollamıştı. Louvois sokağındaki yabancılar dairesine gittim, belgemle. Buraya ikinci gidişimdi. Fakat bu defa resmî olarak başvuruyordum. Belgeme bir damga vurdular. Memur, Marsilya'da bulunma nedenimi sordu. Dilim çözülmüştü. Yolculuk hazırlıkları için gelmiş olduğumu söyledim. Yolculuk hazırlığı gerekçesiyle bana Marsilya'da dört hafta kalma izini verdi. Bu kadar zaman pek uzun görünmüştü bana. Mutlu sayılırdım.

Yola çıkma çılgını yığınla insan arasında rahat ve oldukça yalnız yaşıyordum. Yapma acı kahvemi içiyor, ya da şekerli Banjuls'i boş mideye indiriyor ve limanın hayhuyuna, beni pek az ilgilendirse de, keyifle kulak veriyordum. Havalar soğumuştu. Fakat ben açık havada oturuyordum hâlâ. Bir pencere köşesinde, her yandan saldıran Mistral rüzgârından korunarak.

Aşağılarda, Canebière'in bitiminde görülen şu mavi su parçası, kıtamızın, hattâ dünyanın bir kıyısıydı; büyük Okyanus'tan, Çin'den, Vladivostok'tan buralara geliyordu. Adının eski dünya olması boşuna değildi. Amma burada bitiyordu. Kambur bir garson çocuk, karşıdaki gemi acentesinden çıkmış, kapının önündeki o sevimsiz küçük tahtaya bir vapurun adını ve hareket gününü yazıyordu. Kambur oğlanın arkasında bir anda kuyruk oluvermişti bir sürü insan. Şimdiye kadar sürdükleri hayatı, elden gelirse ölümü ve kıtamızı ancak bu vapurla arkada bırakabilirmiş gibi bir halleri vardı.

Mistral rüzgârları aşırı sert esince İtalyan pidecisinin masasında otururdum. Pizza'nın tatlı değil de kara

biberli, zeytin ve sardalyeli yapılmasına o tarihte hâlâ alışamamıştım. Açlıktan zayıf düşmüştüm. Bitkin ve yorgundum. Hemen her zaman biraz sarhoştum. Zira ancak bir Pizza ve bir bardak pembe şaraba param yetiyordu.

Pideciye girince şu dünyada çözümlenecek sadece tek ve çetin bir sorunum kalmış gibi oluveriyordum:

— Şimdi şu sizin oturduğunuz yerde, yâni, yüzüm limandan yana mı otursaydım, yoksa şimdiki gibi, açık ateşin önünde mi?

Zira her iki durumun da kendine göre üstünlüğü vardı. Eski limanın öbür yanındaki beyaz beyaz evleri, balıkçı teknelerinin seren direkleri arasından ve akşamın alaca karanlığında saatlerce seyredebilirdim. Aşçının hamuru vura vura yoğuruşuna ve kollarını ateşe uzatıp bir kucak odun atışına da saatler saati bakabilirdim. Sonra, ancak bir beş dakika ötede oturan Binnet'lere giderdim. Binnet'nin sevgilisi baharlı pirinç, ya da balık çorbası ayırmış olurdu. Dolu bir fincan mis gibi kahve de getirirdi. Bunu, biraz çekirdek kahveyle bol bol arpa karışımı aylık tayınından seçtiği kahvelerden yapardı. Ben de oğlana tahtadan ok yapardım, seyrederken başını omuzuma dayasın diye. Olağan bir yaşayışın her yanımdan sardığını hissederdim o anlarda. Fakat benim için bundan böyle ulaşılmazlığını da hissederdim. Bu arada Binnet gece işi için giyinirdi. Tartışırdık, o günlerin tartışılan konuları, Almanlar İngiltere çıkarmasını başaracaklar mıydı? Rusya ile andlaşma uzun sürecek miydi? Vichy'dekiler Dakar'ı Alman filosuna üs olarak verecek miydi?

O sıra bir genç kızla da tanışmıştım. Adı Nadine'di. Eskiden şeker fabrikasında çalışmıştı Binnet'nin sevgi-

lisiyle. Güzelliği ve zekâsıyla ilerlemenin yolunu bulmuştu. Şimdi Parisli Kadınlar mağazasının şapka bölümünde satıcı olarak çalışıyordu. Boylu bosluydu. Zekî bakışlı, ince ve kumral başında güvenlilik göze çarpardı. Koyu mavi mantosu her zaman pek yakışırdı. Yoksulun biri olduğumu hemen söylemiştim. Kız, bunun şimdilik zararı dokunmıyacağını, zira bana tutulduğunu ve evlenmediğimize göre de ölünceye kadar beraber yaşamak zorunda olmadığımız cevabını vermişti. Onu her akşam yedide alıyordum işinden. Güzel, iri ve güçlü ağzı, yüzüne ve kulaklarına az önce sürdüğü kelebek tozu benzeri sarımsı pembe pudranın keskin kokusu, açık renk ve sert bakışlı gözlerin altında aşırı yorgunluktan düşmüş sahici gölgelerle, pek hoşuma gidiyordu, o sıra! Gündüzleri açlığa katlanırdım istiyerek, akşama onu pek sevdiği Regence kahvesine —yazık ki kahve iki Franktı— götürmek için. Sonra küçük bir çekişme olurdu aramızda, benim odaya mı, yoksa onun odasına mı gideceğiz diye. Lejiyonerler dillerini şapırdatırlardı, Nadin'le önlerinden geçerken. Böyle bir sevgilim olduğundan beni daha büyük görüyorlardı. Yatağa uzanmamızla o edepsiz şarkılarına başlarlardı, bizi kızdırmak, ya da keyiflendirmek istercesine. Belki her ikisini de düşünürlerdi. Nandine, bu melunların kim olduğunu ve ne zırlayıp durduklarını sorardı. Kendime bile açıklıyamadığım bir şeyi ona nasıl anlatabilirdim? Kollarımda bir rastlantıyla yatan bu güzel kızdan bile uzaklaştıran ve şu bir sürü insana yaklaştıran şeyin ne olduğunu?

Binnet ve ben sevgililerimizden pek hoşlanıyorduk. Biri sarışındı, öteki esmer. Fakat kadınlar birbirlerini kıskanıyorlar ve birbirlerinden hiç hoşlanmıyordu.

V

Marsilya'da bir aylık kalma iznim bu arada bitmişti. Buraya pek de alıştığımı hissediyordum. Bir odam, bir arkadaşım ve bir sevgilim vardı. Fakat Louvois sokağındaki Yabancılar Dairesinin memuru bu düşüncede değildi. Adam: «Yarın buradan ayrılmalısınız!» dedi. «Yolculuğa çıkacaklarını ispatlıyabilen yabancıların Marsilya'da bir süre kalmasına izin veriyoruz, ancak. Sizin bir vizeniz, hattâ bir vize almak umudunuz yok. Burada kalma sürenizi uzatmak için hiç bir sebep göremiyorum.»

Bu sözleri duyunca titremeğe başladım. Belki ta içimden geliyordu bu titreme. Zira memurun hakkı vardı. Buraya pek kaynaşmış değildim. Korur sokağındaki otel odama fazla güvenemezdim. George Binnet ile arkadaşlığım çok yeniydi. Küçük oğlana bağlılığım zayıf bir duygulanmaydı, sorumluksuz. Nandine'den de bıkmağa başlamış değil miydim? Aylak, başıboş ve bağlantısız olmanın, geçip gidecek biri olmamın cezasıydı. Gitmeliydim buradan.

Bir deneme olanağı vermişlerdi ve ben kötüye kullanmıştım. Yüzümün kireç gibi olduğunu gören memur: «İlle de kalmanız gerekiyorsa..» dedi. «Yola çıkmak için kâğıtlarını beklediğiniz ülkenin konsolosluğundan hemen bir belge getirin, lütfen.»

Alma alanına yürüyerek döndüm. Hava buz gibiydi. Güneyin soğukları günün belirli saatleriyle bağlı değildir. Zira Mistral rüzgârları öğle güneşini bile buz gibi yapardı bazı bazı.

Rüzgârlar, en zayıf yerimi bulmak istercesine, her yanımdan saldırıyordu. Burada kalmama izin vermeleri için, yolculuk hazırlığımı belgelemeliydim, hemen. Saint-

Férréol yokuşunu indim. Vilâyetin karşısındaki şu kahvede otursam mıydı? Fakat orası bana göre değildi. Bütün yolculuk hazırlıkları bitmiş çıkış vizesi dairesinde, ya da Amerikan konsolosluğunda işi olanlar o kahvede otururdu. Bu akşam Nandine'le ayrılık yemeği yerdik, belki! Paramı çarçur etmemeliydim. Canebière'e varmıştım. Neden eski limana doğru inmemiştim? Neden tam ters yöne, yâni Protestan kilisesine doğru gitmiştim? Madeleine bulvarına kıvrılmam bundan ötürü mü aklıma gelmişti? Oraya gitmek istediğim için mi o yönü seçmiştim? Meksika konsolosluğunun bulunduğu o karanlık yapının önünde bir sürü insan vardı. Kapının üstündeki arma iyice silinmişti, kartal bile seçilmiyordu. Sert ve zekî bakışlı kapıcı, bütün dünyadaki konsoloslukların üstünde bir makamın gizli bir çok acele işaretini alnımda taşıyormuşum gibi, hemen tanıdı beni.

Gözleri fıldır fıldır o ufak tefek kâtip: «Yazık ki daha bir şey yok!» dedi. «Çok üzgünüm. Herr Weidel'le aynı kişi olduğunuzu teyid eden bir yazı hükûmetimden gelmedi, henüz. Söz konusu benim kuşkum, ya da güvenmem değil. Çok yazık amma, sizin için hiç birşey gelmez elimden.»

«Benim buraya gelmem, sadece...»

Bakışlarımız karşılaştı. Ondan daha kurnaz, daha cüretli davranmak ve ne olursa olsun yenilmemek isteğini şiddetle duydum:

«Buraya gelmemin sebebi, sadece...»

Lâfımı ağzıma tıkadı:

«Sağduyuyu elden bırakmayın. Benim için gerekli olan hükûmetimin bana...»

Usul sesle: «Sözümü sonuna kadar dinleyin, lütfen!» derken bakışlarımın daha kararlı ve ondan biraz daha

zorlu olduğunu hissettim. «Benim bugün buraya gelmemin tek nedeni, iki adımın da bir olduğunun tespiti işinin uzadığını gösteren bir belge rica etmek! Marsilya'da kalma iznimin uzatılması buna bağlı.»

Bir süre düşünüp taşındıktan sonra: «Bunu derhal verebilirim.» dedi. «Bağışlayın, rica ederim!»

Belgeyi alıp Louvois sokağına döndüm. Bir ay daha uzattılar Marsilya'da kalma iznimi. Yüreğim küt küt atıyordu. Bu bir aydan nasıl yararlanmalıydım? Şimdi gözüm açılmıştı.

Fakat hayatımı nasıl değiştirebilirim diye hiç bir çıkış noktası bulamıyordum. Olsa olsa Nandine'e karşı biraz daha başka davranabilirdim. Bu da kendiliğinden oluverdi. Yolculuğa hemen çıksaydım onu büyük bir aşk diye hep hatırlayacaktım. Fakat o haftanın sonunda, pudrasının kokusundan hoşlanmaz oldum, birden. Akşamları o güzel başını daha da güzel yapan yarım gülüşü de hoşuma gitmiyordu. Sanki hiç kollarıma almamıştım, onu. Nasıl davranacağımı kestiremiyordum. Onu kırmak da istemiyordum, bana karşı hep iyi davranmıştı. Fakat yardım ondan geldi bu konuda. Bir akşam: «Küçüğüm!» dedi. «Sakın darılma. Şu Noel yüzünden pazarları da çalışacağız, akşam geç vakitlere kadar da.»

Karşılıklı yalan söylediğimizi ikimiz de biliyorduk. Fakat yalanın böylesinin, gerçeğin kendisinden çok daha iyi ve nâmuslu olduğunun da farkındaydık.

VI

Bu arada son meteliğime kadar bitirmiştim. Fakat tasalandığım yoktu, hâlâ. Karnım çok acıkınca Binnet'lere gidiyordum. Hafiften acıkınca cigara içiyordum. Ye-

mek vaktini geçirdikten sonra, çok ucuz bir kahvenin önünde bir masaya oturuyordum. Suni kahve müthiş acı ve sakarin müthiş tatlıydı. Fakat o günlerde hâlimden memnundum. Özgürdüm. Odamın bir aylık parasını önceden ödemiştim. Yaşıyordum da. Üç katlı bir mutluluk içindeydim ve pek az kişi benim bu durumumdaydı.

Bütün milletlerin ve inançların ilk mültecileri yırtık bayraklarıyla geçiyordu gözümün önünden. Bütün Avrupa'yı baştan başa kaçıp geçmişlerdi, amma evlerin arasında kendi hâlinde ışıldıyan şu daracık mavi su parçası önünde şimdi ellerinden bir şey gelmiyordu. Zira gemi falan yoktu görünürlerde. Kara tahtaya tebeşirle yazılan gemi adları, boğazlardan birine mayın döküldü, ya da bir kıyı bombardıman edildi diye siliniveriyordu sık sık. Ölüm, hâlâ hiç birşey olmamış o şamatacı gamalı haçıyla gittikçe daha yaklaşıyordu. Fakat ona bir kez rastlayıp geride bırakmış olduğum için belki, ölüm de bir yandan kaçıyor gibime geliyordu. Fakat onu kimdi kovalıyan? Zamanla ve beklemekle ben ölümden de çok yaşayacağımı sanıyordum.

Omuzuma birisi dokununca ürkmüştüm: Caracas orkestra şefiydi. Gündüzleri taktığı koyu güneş gözlüğü, ölü kafasını andıran başının göz boşluklarını dümdüz gösteriyordu. Yüzüme bakarak: «Hâlâ buradasınız.!» dedi.

«Siz de öyle!»

«Çıkış vizemi dün verdiler. Üç gün geç olarak.»

«Çok mu geç?»

«Evet. Zira vizem hafta başında yanmıştı. Konsolosun vizemi uzatması, orkestranın iş anlaşmamı yenilemesine bağlı.»

«Yapmazlar mı bunu şimdi?»

Müthiş korkmuştu:

«Neden? Elbette yenilerler. Komite telgraf gönderdi. Bir ayda başarabilsem! Yoksa çıkış vizem yanacak yine. Bütün bunlar sizin başınızdan da geçecek!»

«Benim mi? Ne diye?»

Bir güldü ve yürüyüp gitti. Adımları öylesine ağır ve halsizdi ki, ülkeler ve denizleri geçmek şöyle dursun, Canebière'i bile zor geçer gibime geldi. Güneşliyordum dalgın dalgın. Kahveci tek bir fincan için daha ne süre göz yumardı oturmama? Nedendi bu yorgunluğum? Oysa gencim. Vapurlara kapağı atanlar haklı belki de! Ben hakkından gelmeği başaracağım bu melûn konsolosların! Tam bunları düşünürken bir sıçradım.

Karşı yandaki Mont Ventoux kahvesinden bizim Paulchen çıkıyordu. Kalıp kıyafeti yerindeydi. Giysileri de yeniydi. Canebière'i koşarak geçip onu masama sürükledim. Yakın dostum olmamıştı hiç bir zaman amma, kampta birlikteydik. Alman işgâli altındaki Paris'te de karşılaşmıştık. Boynuna sarılıp öpesim geldi o anda. Fakat o bana pek ilgilisiz bakıyordu. Acelesi de vardı: «Komite onikide kapatır.» dedi. «Ne haberler yine?»

«Yine mi?» diye düşündüm. O günden sonra birbirimizi ilk gördüğümüzün farkında bile değildi. Her gün kimbilir nice insanla karşılaşıyordu ilk defa!

«Sen nasılsın bakalım, Paulchen?»

Canlanıvermişti:

«Müthiş kötü! Kötülerin kötüsü durumum.»

Masama oturdu. Herşeyleri yeni baştan anlatacak bir adamdım onun için:

«Buraya gelince bir dilekçe verip ikâmet izni istedim. Aşırı dürüst davranmak, her şeyim yüzde yüz doğru olsun, istiyordum. Dilekçemi Yabancılar Dairesi'ne verdim. Memurun öğüdüne uyarak bir ikinci dilekçeyi

de valiye sundum. Bundan daha fazlası da gerekmez, diye düşündüm. İki dilekçeme de cevap aldım. Amma ne cevap! Yabancılar Dairesi yeni bir belge verdi, bak: «Marsilya'da zorla ikâmet!» yazılı üzerinde. Valilik de eski belgeme: «Geldiği eyâlete geri dönmesi gerekli.» damgasını vurdurdu.

Bir kahkaha attım.

Paulchen ağlamaklıydı:

«Gül bakalım. Fakat ben buradan gitmek zorundayım. Ben tehlikeli durumda olanlar listesindenim. Fakat çıkış vizemi vermiyorlar. Zira valilikçe buradan çıkarılma kararı var hakkımda.»

«Şu halde geldiğin eyâlete dön ve sonra yine gel buraya!»

Paul ağlar gibi bir sesle: «Fakat bunu yapamam.» dedi. «Yolculuk için gerekli belgeme «Marsilya'da zorla ikâmet» damgası vurulu. «Bırak gülmeği! Bereket dostlarım var işleri yoluna koyacak. Önemli dostlar! Unutma ki, Tehlikeli Durum - Vizesi var elimde.»

Bu en son söz benim için bir uyarma yerine geçti. Paris'de, Odéon alanındaki Carrefour kahvesinde birlikte oturuşumuz gözümün önüne geldi. O günden bugüne pek çok zaman geçmiş sandım. Ölmüş adamın kâğıtlarıyla oradan oraya dolaşmıştım. Onun adını kullanmıştım. Bir başkasının adı da olabilir ve daha çok işime yarayabilirdi. O adamı, kendi eliyle canına kıymış adamı saygı ve yasla hatırladım, ilk defa:

«Capoulade kahvesine niye uğramadın hiç? Dostun Weidel'in başına gelenleri biliyorsun, üzücü şeyler!»

«Evet, dünya da çok üzücü oldu.»

«Doğru, oldukça üzücü bir dünya. Oysa dostunun

bir de vizesi vardı. Meksika konsolosluğundan alınmış sapsağlam bir vize.»

«Ya! Çok tuhaf! Birleşik Amerika vizesi yok muymuş? Meksikaya gidenler, sadece...»

«Biliyor musun Paul, hakkın varmış! Ben sanattan anlamam amma, dostun Weidel bunun ustasıymış...»

Paul tuhaf tuhaf bir baktı:

«Çok doğru söyledin. Bir zamanlar bunun ustasıydı. Son eserleri, nasıl anlatayım bilmem..!... Biraz silikti.»

«Paul ben hiç anlamam bu işlerden. Ben bu Weidel'i bir defa okudum. En son yazdıklarını... Hiç anlamam bu işlerden amma, hoşuma gitti.»

«Adı neydi?»

«Bilmem.»

«Onun gibi birisinin Meksika'da bir şeyler yazabileceğini hiç sanmam.»

Hayretimden dona kaldım. Paul'le yeniden karşılaşmamızın da boşuna olmasından utanmam gerekmezdi. Paulchen, Weidel'in ölmüş olduğunu bile bilmiyordu. Bu savaş kargaşalığı arasında belki de bilemezdi. Yahut bilebilir de! Sorar soruşturur, arkasını bırakmazdı. Zira ölen kendi çevresinden biriydi. Weidel'in bütün bu işlerden neden bıkkınlık getirdiğini şimdi anlıyordum. Onu çok daha önce yapayalnız bırakmış olmalıydılar. Paul, bir süre sonra: «Önemli olan, bir vizesi bulunması.» dedi.

Susuyorduk. Sustukça da kafamın içi uğulduyordu. Sonunda: «Vize yetmiyordu tek başına.» dedim. «Vize, yazar adı içindi.»

«Bu gibi olaylara sık sık rastlanır. Gerçek adı Weidel değilmiş, demek! Bunu bilmiyordum.»

«Senin bilmediğin daha çok şey var, Paul!»

Gözlerinin içine baktım ve şunları düşündüm:

«Paulchen, sen bir budalasın. Bütün yetersizliğin de bundan. Kestane rengi gözlerinden sersemlik akıyor.»

Paul: «Asıl adı neymiş?» diye sordu.

Arkadaşının sağ mı, ölmüş mü olduğunu hiç merak etmiyorsun, diye aklımdan geçirdim. Sonra: «Adı Seidler..» dedim.

«Çok tuhaf! Adı Seidler olsun da Weidel adını kullansın! Komitemi harekete geçireceğim, bu olayı ele alması için. Ben komitenin güvenilir kişisiyimdir.»

«Paulchen, bunu başaracak kadar güçlüsün demek... Bu kadar kişi üzerinde böyle büyük nüfuzun var şu halde!»

«Belirli bir çevrede oldukça nüfuzum var. Weidel'in bize uğraması gerekiyor.»

Bizim Paul bir baltaya sap olmuş, bir masa bulmuş kendine, diye düşündüm. Şimdiye kadar onu hep umutsuz durumlarda görmemiş miydim? Paris'te, Normandiya'da hep böyle değil miydi? Budalanın biri. Hiç kuşkum yok. Bundan ötürüdür ki aşırı bir harekette bulunmuyor. Yaradılışın ona verdiği bir parçacık aklı belirli bir kişi ve belirli bir iş için kullanarak sonunda üstesinden geliyor. Paris'te, bir ipek tüccarıydı, yanılmıyorsam.. Yakın dostunun kocası olan bir adam.

Bir süre sonra: «Weidel insanlar arasına karışmaz oldu.» dedim. «Pek ürkekleşti. Çok insan tanıdığına ve kafan iyi çalıştığına göre sen hallediver onun işini. Sadece bir telgraf yeter..»

«Komiteme başvuracağım. Fakat Weidel'in —senin deyiminle— böylesine ürkekliğinden hiç bir şey anlamıyorum. Biraz yapmacık gibime geliyor. Bu arada seni iyi kullanmağa başlamış.»

«Anlıyamadım, ne dedin?»

«Seni kullanıyor dedim. Onu biliriz. Karısıyla çatışıp ayrılıncaya kadar hep birini bulmuştur, kullanacak. İnsanları büyülemesini iyi bilir. Fakat bunu bir süre için başarır, sadece. Kendi karısı bile...»

«Nasıl bir kadındı, karısı?»

Bir süre düşündü:

«Benim beğenime uygun değil... Kadın..»

Nedenini kestiremediğim bir tedirginlik duydum, hafifçe. Sözünü kesiverdim:

«Peki, anlaşıldı.. Zavallı Weidel için elinden geleni yapacaksın. Belirli çevrelerde epiyce sözün geçiyor. Bana bir kaç Frank borç verir misin?»

«Dostum, herhangi bir komitenin kapısında kuyruğa girip bir kaç saat beklemen yeter, bunun için.»

«Hangi komite?»

«Hey Allahım, sen de hiç birşey bilmiyorsun! Kuakerler Komitesi, Marsilya Yahudileri Komitesi, Hicem'ler Komitesi, Hayas Komitesi, Katolikler Komitesi, Protestanların Selâmet Ordusu Komitesi, Farmasonlar...»

Çabuk çabuk uzaklaştı. Bir anda kayboluverdi, Canebière'de.

VII

Otelci kadın önüme çıktı. Şimdiye kadar bu kadının başını ve göğsünü görmüştüm hep. Merdiven başındaki vitrinin arkasından görülen yerlerini. Oturduğu yerden aynı dikkatle izlerdi müşterilerin giriş çıkışını.

Kadın biraz gevezelik etti:

«Talihiniz varmış, polis yine geldi. Yanınızdaki odada oturan kadını götürmek istediler.»

«Neden?»

«Son aramada kocası tutuklandığı için erkek bir koruyucudan yoksun kalmış diye. Kocasız olarak ve yeterli belgeden yoksun olarak Marsilya'da yaşıyan bütün kadınları ele geçince şehrin yukarısındaki Bompard'a, yeni kadınlar kampına tıkıyorlar.»

Otelci kadının bütün bunları hiç de umursamadığı belliydi. Güvenliksiz yaşıyan müşterilerinden aldığı Frankları biriktiriyordu, elden geldiğince kısa sürede bir bakkal dükkânı açmak için. Araştırma ve baskın yapan polislerin şefiyle birlikte çalışıyordu ve hepimizin durumunu iyi bildiğinden, insan avından kişi başına belki de bir prim alıyordu. Köşeciğinde sessiz yaşayıp işlerini böylece yürütüyordu. Tutuklananların bütün yanıp yakınmaları ve umutsuzluklarını, bezelyeler, sabunlar ve makarnalar olarak hayâl ediyordu, sonunda.

Daha sonraki günlerimde Paulchen'in öğütlerini gerçekleştirmeği denedim. Fakat denemelerim bütün komitelerde başarısızlıkla sonuçlandı. Önceleri, büyük bir çiftlikte iş beklediğimi ve ufak bir yardım dilediğimi anlattım, burada kalabilmek için. Fakat hepsi omuz silktiler. Metelik alamadım. Cigara satın alacak param bile kalmamıştı. Bu durumda, anamdan babamdan öğrendiğim usullere başvurdum. İnsan başlangıçta dayanmasını bilmeli ve hiç bir şeyin arkasını bırakmamalıydı. Bu defa, herşeyden vazgeçtiğimi ve hemen yola çıkmak istediğimi anlatıyordum, hemen. Buna hepsinin aklı yatıyordu. Şu eski kıta'nın bir köşesinde şalgam tarlasında şansımı denemek için kazma satın alacağımı söylesem, beş Frank bile vermezlerdi. Ancak yola çıkmağa hazır durumda olanlara, herşeylerini arkada bırakanlara, para veriyorlardı. Ben de böyle davrandım ve yola çıkmağa hazırlanı-

yorum, göründüm. Gemi beklemeğe yetecek parayı alıyordum. Bu parayla oda kiramı ödüyor, cigara ve Binnet'in küçüğe resimli kitaplar satın alıyordum.

Marsilya'da ikinci ayım henüz bitmemişti amma, sonuna yaklaşıyordu. Bu arada Marcel'den bir mektup almıştım, amcası ile arasının iyi olduğunu ve bahara beni çiftliğe belki aldırabileceğini yazıyordu. Amma bu mektubu Yabancılar Dairesine Marsilya'da bekleme nedeni olarak gösterseydim, yüzde yüz içeriye atarlardı, ya da kimbilir nereye geri gönderirlerdi. Zira mültecilerin hep ve hep kaçması gerekir, birden değişip şeftali toplıyamazlar. Marsilya'da kalma iznimi ikinci defa uzattırabilmek için yeni bir belge gerekliydi, vize beklediğimi gösterir. İşte bu yüzden ister istemez bir daha uğramak zorundaydım, Meksika konsolosluğuna, o tarihte, bu belgenin kötülüğü yok diye düşünüyordum, kimsenin elindekini almıyacaktım ki! Sadece bir soluk aldıracaktı bana. Bu arada sayısız olay geçer ve hayatımın gidişini değiştirebilirdi. Belki daha önce Marcel'lerin çiftliğine de gidebilirdim. Özgürlüğümü elden kaçırmamağa bağlıydı, her şey. Böyle düşünüyordum Hepimiz de yıllardır böyle düşünüyoruz. Pek, pek bir damga vurulacaktı bir kâğıt parçasına. Ölmüş adamın bundan hiç bir kaybı olmıyacaktı. Ben ise en güvenilir, en yararlı bir ikâmet uzatması elde edecektim, bu yoldan. Gerçek bir ikâmet izni uzatımıyla hayatımın daha kökleşeceğine yüzde yüz inanıyordum. Serserilik içgüdüsünü de yitirecektim, böylece.

Madeleine Bulvarını tırmanırken yüreğim küt küt çarpıyordu. Önce, numarayı yanıldığımı sandım. Arma yoktu! Kapı kapalıydı!

Sokakta bir sürü insan duruyordu, kararsız ve şaş-

kın; rüzgâr esiyordu her yandan. Taşınma dolayısıyla konsolosluk kapalı, diye yakındılar bana. Vize verilmiyordu. Bir yere gidemezdik. Oysa en son gemi bu hafta yola çıkacaktı belki de! Belki yarın Almanlar gelecekti!

Sakalı uzamış «İş yükümlüsü», yaklaşıp: «Telâşlanmayın, arslanlarım!» dedi «Almanlar belki gelir amma, hiç bir geminin yola çıkmayacağı yüzde yüz. Vizeniz olsa da, olmasa da. Haydi, yerlerinize dönün!»

Fakat onlar, rüzgârla hem dönüp sarsılıyor, hem de oldukları yerden korkudan kımıldamıyormuşcasına, hâlâ bekliyorlardı, kapalı kapıyı açabilirlermiş gibi. Beklenilen vapur şu karanlık büyük suyun ötesine en son gemiymiş gibi solgun ve üşümüş bir halleri vardı; Fakat o gemiye binmelerine bile engel olunuyordu, daha nice acıya katlanacak biraz canları kaldığından.

Sonunda bir birlerinden ayrıldılar, ağır ağır. Yaşlı, iri yarı ve saçları bembeyaz bir adam kalmıştı. Homurdanır bir sesle: «Bıktım!» dedi «Yeni konsolosluk binasına da bir gideyim demezsiniz sanırım? Çocuklarımın hepsi İspanya iç savaşında öldüler. Pireneleri gerçerken karımı ölüm elimden aldı. Hiç birine sesim çıkmadı. Fakat niçin bana hiç bir şey olmuyor, anlamıyorum nedenini? Akpak saçlarım ve yaralı yüreğimle Marsilya'da, konsolos denilen şu sersemlerle çekişmem için hangi büyük amacım kaldı, delikanlım?»

Ben: «Ufak tefek konsolosluk kâtibi budala değil.» cevabını verdim. «Size saygı göstereceğinden hiç kuşkum yok.»

Yaşlı adam: «Söz konusu olan transit vizesi.» dedi. «Burada vizemi verseler de, orada Transit de ister. Vapur yolda batıverse isteğimi gizliyemiyeceğim. Yeni açıla-

cak konsolosluk binasına bir daha gitmemin boşuna olduğunu siz de görüyorsunuz, değil mi?»

«Evet, boşuna...»

Yaşlı adam beni bir süzdü ve uzaklaştı.

VIII

Ben de oradan uzaklaştım. Biraz yürüdüm yokuş aşağı.Önümden bir tramvay geçiyordu. Beş metre ötemde durdu. Kalkması biraz uzamıştı. Birinin inmesine yardım ediyorlardı. Birden: «Heinz! diye haykırdım.

Gerçekten de Heinzdi. İki koltuk değneğiyle kaldırıma bırakılınca, Madeleine bulvarını ağır ağır tırmanmağa başladı. O da beni görmüştü amma, soluk soluğaydı, seslenemedi.

Kampta birlikte geçen günlerden bu yana daha da ufalmıştı. Başı daha ağırlaşmış, Omuzları daha sıskalaşmış gibiydi. Ona bakınca, her yanı kopup döküleceğe benziyen vücudunda hayatın nasıl hapsedilebildiğini yeniden ve hayretle gördüm. Evet, hapsetmek deyimini bilerek kullandım. Gözlerinin aydınlık bakışı, bu hapsedilmiş hayatla alay ediyordu. Büyük ağzı, aşırı çabalamaktan, büzülmüştü.

Kampta bulunduğumuz sıra, bu gözleri üzerime çekmek için gülünç yollara başvurduğum çok olurdu. Bu gözler, insanlar üzerinde teker teker ve aşırı bir uyanıklıkla çabucak dolaşıp iç dünyalarını araştırmasını ve düşünceleri buluvermesini iyi bilirdiler; böyle anlarında o gözler daha bir aydınlıklaşırdı, yanıcı yeni bir ışığa madde katılmış gibi. Onun bakışlarını üzerime çekmek için hep yeni yeni rastlantılar aramam belki de bundan ötürüydü.

Zira bakışları benim iç dünyamda da bir şeyler araştırır gibiydi. Bunun ne olduğunu bilmezdim, bugün de bilmiyorum. Fakat iç dünyamda araştırılacak bir şeyler olduğunu, üzerimde dolaşan o aydınlık bakışlardan anlardım. Oysa bilirdim de, Heinz'in benimle pek ilgilenmediğini de bilirdim. O, bende bulunmıyan ve bence bir önem taşımıyan özelliklerden hoşlanırdı. Hiç değilse o sıra böyle düşünürdüm. Bu özellikler, o tarihte bana pek anlamsız ve sıkıcı görünen kayıtsız şartsız bağlanış, yerine getirilmez saydığım güven beslemek duygusu, uçsuz bucaksız savaş alanlarında oradan oraya sürüklenen eski sancaklar kadar gülünç ve bir işe yaramaz bulduğum sarsılmaz bir inanç gibi şeylerdi. Heinz her defasında: «Sen de bir insansın, amma...» der gibi bir davranışla benden uzaklaşırdı.

Ona yaklaşma duygusu onurumdan ağır basıncaya kadar uzak kalırdım, Heinz'den. Sonra yine denerdim, gözlerini üzerime çekmeği. Bazı bazı yardımına koşarak, bazı da sersemliklerimle.

Heinz bana doğru bir kaç adım atarken hatırladım bütün bunları. Son zamanlarda Heinz'i unutur gibi olmuştum, beni ona neyin böylesine bağladığını da. Paris'te, hatta yolda, istasyonları ve yolları dolduran yüzüstü bırakılmış sürüyle insan arasında onu aranmıştım, farkında olmadan. Marsilya'da aklımdan çıkmıştı. Zira olağanın tersine, önemli şeyler çabucak unutulur.

Heinz benden yana başını hafifçe eğip - elleri koltuk değneklerini tutuyordu - de bakışları üzerimde dolaşınca gözleri aydınlanmış ve aradığını buluvermişti. Beni arıyordu, sadece beni. Ben de iyice rahatlamıştım. Hâlâ yaşıyordum. Ne savaşın, ne hiç bir toplama kampının, ne faşizmin, ne oradan oraya dolaşmaların, ne bombardı-

manların, kargaşalıkların - ne denli güçlü olursa olsun - beni yokedemediğini anlamıştım. Yok olmamıştım. Kanlar içinde ölmemiştim. Yaşıyordum. Heinz de yaşıyordu.

İkimiz birden: «Nereden böyle?» diye sorduk.

Heinz: «Kuzeyden geldim Marsilya'ya.» dedi «Gözünün önünde tramvaydan indim. Şimdi de Meksika konsolosluğuna gideceğim.»

Konsolosluğun bir kaç gün kapalı olduğunu söyledim. O kirli kahvelerden birine oturduk. O tarihte haftanın dört günü pasta satışı vardı, henüz. Koşup gittim ve kocaman bir paketle döndüğümü gören Heinz, güldü: «Genç bir bayan mı sandın, beni!» diye.

Sonra şunları anlattı:

«Almanlardan kaçarken arkadaşlarım taşıdılar beni. Nöbetleşe taşıyorlardı. Loire'ı geçtik. Onlara yük olduğuma pek üzülüyordum, inan bana. Fakat Loire'de bir balıkçı, karşıya ancak benim hatırıma hepimizi geçireceğini söyledi. Böylece biraz işe yaramış oluyordum. Fakat birimizin kalması gerekti, kayık doluydu. Hartmann'ı hatırlarsın, o kaldı ben bineyim diye.»

«Benden çabuk yol almış olmana şaştım. Almanlar beni geçmişlerdi.»

«Sen yalnızdın, belki! Yine bir kampa atmasınlar diye Dordogne yakınlarında bir köyde beni gizlediler. Şimdi vizemi de sağladılar. Tam da benim geldiğim gün konsolosluk neden kapalı?»

Beni şöyle bir süzüp güldü:

«Seni düşünürdüm, yollarda, kimi zaman.»

«Beni mi?»

«Evet, herkesi düşünürdüm.. seni de. Her zaman tedirgin halini, hep tetikte oluşunu. Bir gün birşey aklına gelirdi, bir başka gün daha başka bir şey! Sana günün bi-

rinde bir yerde rastlayacağıma güvenim vardı. Ne yapıyorsun burada? Sen de yola çıkacak mısın?»

«Aklımın köşesinden bile geçmiyor. Durumun nereye varacağını görmek istiyorum. Sonun nasıl olacağını göreyim diyorum.»

«Bu sonu görmeğe ömrümüz yeterse. Olaylar sağlığımı çok bozdu. Yolculuğun nasıl çetin geleceğini anlatamam. Almanlara teslimi gerekenler listesinde adım var. İki ayağımı da yitirmemiş olsaydım yine kalırdım bir yerde. Fakat şu durumda yakalanmak pek kolay.»

«Bu şehri iyi tanırım. Sana bir yardımım dokunabilir mi? Amma, sen benden yardım bile istemezsin!»

Gülümsedi, beni iyice bir süzdü. Gözleri yine parıl parıldı, az önce rastlaştığımız anda gibi:

«Seni iyi tanırım. Saçmalıkların her çeşidini yapsan da beni hiç bir durumda yüzüstü bırakmıyacağını bilirim.»

Bunu bana daha önce ne diye söylememişti, diye aklımdan geçirdim; şu değirmenin çarklarında öğütülmemizden önce! Sonra, kâğıtları var mı, diye sordum.

«Kamptan bırakılma belgem var.»

«Bu belgeyi nerden ele geçirdin? Hep birlikte gece duvardan atlayıp kaçtık?»

«İçimizden biri akıllı çıktı. Son anların kargaşalığı arasında bir paket hiç kullanılmamış tahliye kâğıdını cebine koyuvermiş. Bu kâğıtlardan birini kendi adıma doldurttum. Gösterince köyde kalma belgesi aldım. Onu gösterince de Gezi - izni belgesi.»

O kâğıtlardan bir kaç tane daha vardı, cebinde. Bir tane bana verdi. Damganın uzağına yazmaktan kaçınmamı, söyledi. Önceden damgalı kâğıdı öyle doldurmalıydı ki, damga sonradan vurulmuş gibi görünsündü.

Heinz'e yine buluşmamızı söyledim:

«Belki bir yardımım dokunur sana. Eski limanda bir çok kıyı bucak bilirim. Hem, konuşacaklarım da var seninle. Kafamın içi öylesine allak bullak ki, hiç bir karara varamıyorum.»

Heinz beni dikkatle gözden geçirdi. Durumumun kötüce olduğunu hemen anladı. Gençliğimden gayrı şeyim yoktu ve o da geçip gidiyordu. Toplama kamplarında, yollarda, sıkıntılı otel odalarında ve sevmediğim genç kızlarla, hatta belki şeftali bahçelerinde, - günün birinde bana bir iş verirlerse - tüketiyordum gençliğimi. Yüksek sesle: «Ömrüm boşuna geçip gidiyor!» dedim.

Heniz, gelecek hafta aynı gün yine burada ve bu saatte buluşmamızı istedi. Yine görüşeceğimiz için çocuk gibi sevinmiştim. Günleri saydım. Buna rağmen de gitmedim buluşma yerine. Başımdan bir olay geçti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

George akşamın geç saatinde çıkageldi. Nerede oturduğumu Marsilya'da bilen tek insan oydu. Fakat odama hiç gelmemişti. Dostluğumuz o sıra pek gelişmemişti, henüz. Küçük oğlan hastalanıvermişti, nefes darlığı vardı; arada sırada olurmuş amma böyle ağırı ilkti. Hemen bir hekim bulmalıydı. Komşuları olan ihtiyar hekim pis sarhoşun biriydi. On yıl önce bahriyeden kovulunca gelip o semte yerleşmişti. Claudine'in dediğine bakılırsa, Alman mültecileri arasında iyi hekimler varmış! Çevremde böyle bir hekim arayıp bulmamı istiyordu.

Küçük oğlana ilk gününden pek ısınmıştım. Onun hatırına en akla gelmez komitelerde saatler saati bekler, yolculuk hazırlığı diye kopardığım paraları onun eksiklerini satın almak için harcardım. Binnet'yle konuşurken, yan gözle de ona bakardım. Pencereye oturmuş, ders çalışırdı. Onun anlıyabileceği kelimelerle konuşurdum, kendim de farkında olmadan. Bazı alıp kayıkla gezdirir, ya da dağlara götürürdüm. Önceleri epiyce suskundu. Başını sertçe geriye atmasını, gözlerinin parlayıvermesini, bir tayın oyun istemesine benzetirdim. Fakat salt oyun için de yapmış olsa, hoşuma giderdi yine. Şu batmış dünyada temiz kalabilmiş bir bakış bakışın dinlendiriciliği, Claudine'in pirinç sunarken o tatlı, fakat onurlu davranışı,

odaya girdiğimi gören çocuğun şaşırıvermiş gülümseyişi yatışmam için yetiyordu. Gözünden hiç bir şeyin kaçmadığını ve bizi, - bizim onu tanıdığımızdan daha iyi tanıdığını da sonraları farkettim. Şimdi hastalık, biraz gözümde büyütsem de, bu küçük hayata ağır bir vuru olacak, sanıyordum. Bilmiyorum hangi güç, belki de kaba, saçma ve aşağılık gerçekler - onu ortadan kaldırmayı, o ışıltılı ve tedirgin gözleri büsbütün söndürmeyi deniyordu. Ben George'dan daha çok kaygulanmıştım, hekim bulmakta. Otelde sordum. Belsunce yakınlarında Relais adlı küçük bir sokağı sağlık verdiler. O sokaktaki Aumage otelinin 83 sayılı odasında «eskiden» ünlü bir hekim, Dortmund hastanesinin eski direktörü oturuyordu. Bu «Eskiden» deyimi, gözümün önüne yaşlı birini getirmişti. Bu durumda olanların yurtları dışına çıkınca zamanın yön değiştiriverdiğini unutmuştum. 83 sayılı kapıyı vurunca, eşini yatıştıran ürkek bir genç kadın sesi duyuldu. İkisi de bu geç saatte bir polis baskınından korkmuştular, belki! Kapı aralanmış, fakat dışarıya çıkan olmamıştı. İnce bir bilek ve mavi ipekliden bir giysi kolu göründü önce. Kıskançlıkla hafiften heyecanlanma karışımı bir duyguya kapıldım. Kimi zaman hiç sebepsiz böyle olurdum. Belki, hiç tanımadığım bu hekimin yararlı olabilecek ve işe yarayabilecek durumunu kıskanmıştım. Belki de, yaşlı falan olmadığı ve yüzünü göremediğim kadının tatlı ve güzel oluşundan.

«Bir hekim arıyoruz.»

Kadının sesi, bir heyecan dalgalanmasıyla tekrarladı:

«Bir hekim arıyorlar.»

Bu sesten hemen sonra, erkek göründü. Tam bir hekim yüzü vardı. Saçları epiyce kırlaşmıştı amma, yüzü

gençti. Gerçi onun bu gençliğinin bir özelliği de vardı. Bundan bin, iki bin yıl önceki bir hekimden daha başka değildi, görünüşü; baş sallayışı, dikkatli ve kılı kırk yarar olduğu kadar ilgisiz bakışlarıyla; Bu bakışlar nice nice insan üzerinde dolaşırdı. Kuşkulanınca da parmak dokundururdu.

O gece hekim ve ben birbirimize pek dikkat etmedik. O, hastayı kısaca sormakla yetindi. Onun anlayışına göre, verdiğim bilgiler yetersizdi. Çocuğa aşırı bağlılığımdan kafamın içi karmakarışıktı.

Yarısı bozuk ve boş Belsunce ağaçlıklı yolunu hiç konuşmadan geçtik. Kuzey yanında mülteci arabaları duruyordu, hâlâ. Çamaşırlar asılmıştı. Arabalardan birinin arka camında ışık vardı.Yanım sıra yürüyen hekim: «Arabalarının tekerlekleri olduğunu çoktan unuttu bu insanlar.» dedi «Şimdi buraya kendi memleketleri gözüyle bakıyorlar.»

«Polisçe buradan kovuluncaya kadar...»

«Belsunce'ın öteki yanına gidene kadar. Bir başka polis yine öte yana kovalayıncaya kadar. Ne var ki, bizler gibi, büyük denizin ötesine geçmek zorunda değiller.»

«Siz de büyük suyun ötesine geçecek misiniz, Herr Doktor?»

«Geçmek zorundayım.»

«Neden?»

«Hastaları iyileştirmek için. Oaxaca'da bir hastanede bana bir bölüm verecekler. Hastane bu Belsunce ırmağı kıyısında olsaydı, okyanus ötesine gitmem gerekmezdi.»

«Nerede bu Oaxaca?»

Büyük bir hayretle: «Meksika'da..» cevabını verdi.

Ben daha büyük bir hayretle: «Demek oraya gideceksiniz?» dedim.

«Bir tarihte o ülke yüksek memurlarından birinin oğlunu iyi etmiştim...»

«Oraya gitmek zor mu?»

«Müthiş zor. Doğruca giden bir vapur yok. Transit zorunluğu, güçlüğü arttırıyor. Bir Amerikan vapuruna binmek gerekecek, belki de! İspanya üzerinden Portekize geçmek gerekiyor. Gerçi şimdilik bir başka yol daha var: bir Fransız vapuruyla Martinique'e, oradan da Küba üzerinden..»

Bütün benliğiyle tam bir hekim, diye aklımdan geçirdim. İnsanlara yardımdan gayrı düşüncesi yok. Şef değneğini bir daha havada sallamaktan başka şey düşünmiyen şu iskelet benzeri Avusturyalıdan ne değişik bir adam. Arapların kahvesiyle Maternité arasındaki yerden geçiyorduk. Her gün orada olan iki topal serseri, gündüzleri dilenmek için uzattıkları kollarını başlarının altına kıvırıp yatmışlardı. Başlarına neler gelmiş olursa olsun, memleketlerindeydiler, rahat uyuyorlardı. Bozulan ve çürüyen ağaçlar kadar vurdum duymazdılar. Saç sakalları bitli, tenleri kir içindeydi. Fakat yerlerinden yurtlarından uzaklaşmağı akıllarına getirmiyorlardı, hiç. Ağaçlar gibi.

Cumhuriyet caddesini geçiyorduk. Kimsecikler yoktu. Hekim, sonradan bensiz dönebilmek için, eski liman semtinin kapkaranlık ve bir sürü yan sokağına dikkatle bakıyordu. Gece sessiz ve soğuktu.

Chevalier - Rouse sokağındaki evin önüne varınca kapıyı çaldım. Hekim, çocuğunu iyi etmeğe geldiği Claundine'i bir süzdü. Sonra, daracık mutbağı hızla geçti ve çocuğun yatağına yaklaştı. Dışarı çıkmamızı işaret etti.

George değirmendeki gece işine gitmişti. Claudine, başını mutbak masasına koydu. Tozpembe avucu görünüyordu, çenesinin altından. Şimdiye kadar o bir çiçek, bir istridyeydi gözümde. Fakat şu ortak kaygulu anımızda, onu daha başka görüyordum: gündüzleri işe giden, erkeğine ve çocuğuna bakan yanıp yakınan sıradan bir kadın oluvermişti. George'un gözünde büyüleyici bir yanı yoktu bu kadının. Hekim için benden bilgi istedi. Hekimi aşırı övdüm, tuhaf bir kıskançlıkla. Az sonra da hekim mutbağa döndü. Claudine'i, kötü fransızcasıyla yatıştırarak, hastalığın sanıldığı kadar tehlikeli olmadığını ve fakat çocuğu hiç bir suretle heyecanlandırmamak gerektiğini söyledi. Bu son uyarma benimle ilgili gibime geldi. Oysa hekimin bana baktığı bile yoktu, bu konuda en küçük bir suç da yükliyemezdi. Sonra bir reçete çiziktirdi. Epiyce direndiği halde onunla Cumhuriyet caddesine kadar yürüdüm. Bu sırada da bana hiç bakmadı ve Binnet ailesi için hiç birşey sormadı. Bu gibi soruları önemsemez ve herşeyi kendi gözlemiyle öğrenmek ister bir hali vardı. Çevresinden saygı görmediği halde yeni bir şeyden hoşlanıveren okul öğrencisi sandım kendimi. İlâçları hemen o gece aldım, komitenin yol hazırlığım için verdiği paradan.

Binnet'lere döndüğümde çocuk uyuklamağa başlamış ve rahatlamıştı. Hekim, parçaları takılıp sökülen bir insan iskeleti modeli getirmeği söz vermişti. Çocuk, uykusunda bile hekimi sayıklıyordu. Adam ancak on dakikalığına buraya uğradı ve sözverişler, umutlarla dolu yeni bir dnüya doğuverdi, diye aklımdan geçirdim.

II

Şimdi en önemli yere geliyorum. Kasımın yirmi sekiziydi. Bu tarih aklımdan çıkmadı. Zira ikinci belgemin süresi o gün sona eriyordu. Ne yapsam diye kafa patlatıyordum. Heinz'in armağanı kamptan bırakılma kâğıdıyla yeni bir deneme mi yapmalıydım? Meksika konsolosluğuna mı gitseydim? Mont - Ventoux'da oturdum. Bu kahvede o sıralar haftada dört beş kez otururdum.

Binnet'lerden dönüyordum. Çocuk o tarihte biraz iyileşmişti. Hekimle iyi tanışır olmuştuk. Dostluk kurdum diyemem, zira adamın mizacına uygun değildi. Bizimle şakalaşırdı. Bizlere benzemiyen bir adamdı. Yola çıkma olanağının ne durumda bulunduğunu her gün anlatırdı. Hep de yeni yeni olaylar çıkardı. Yeni bir hastanenin akbadanalı duvarlarını ve hekimsiz hastaları gece gündüz hep görür gibi olduğunu söylerdi. Böylesine kendini vermişliği hoşuma gidiyordu. Kendisini aşırı önemsemesi de eğlendiriciydi. Hekim ilerde çalışacağı yerle şimdiden öylesine kaynaşmıştı ki, bizlerin de böyle düşünmemiz gerektiğini sanıyordu. Pasaportu vizeliydi eniydir. Çocuk başını duvardan yana çevirirdi, vize sözü açılınca. Ben sersem, bu konunun çocuğu sıktığını sanırdım o tarihte.

Hekim muayene etmek üzere başını çocuğun göğsüne koyunca kendi de rahatlar ve vizesini unuturdu. Kovalanan insanların heyecanlı yüzünün tıpkısı olan yüzüne bir yumuşaklık ve bilgelik gelirdi; bütün varlığı şu anda konsolosluk memurlarının ve konsolosların buyruklarından daha başka buyruklara uymaktaymış gibi olurdu.

Onun yola çıkış durumunu ve benim Marsilya'da kalabilme işimi düşünüyordum. Mont Ventoux kahvesi, Ca-

nebière'de, Quai des Belges'in köşesindedir.

Oturduğum yerle büfe arasında iki masa vardı. Masalardan birinde, saçları karmakarışık bir kadın oturuyordu. Bu ufak tefek kadın, bu saatlerde hep burada otururdu, sandalyesini biraz yan koyarak. Gözlerinde o hiç değişmiyen korkuyla hep ve hep aynı şeyi anlatırdı: Paris'ten kaçarken çocuğunu nasıl kaybettiğini. Yorulan çocuğunu bir asker otomobiline koymuştu. Tam o sıra Alman uçakları görünmüşler ve yolu bombalamışlardı. Bir toz duman yükselmişti! O ne şamataydı! Sonra çocuk ortadan yokoluvermişti. Ancak haftalar sonra ıssız bir çiftlikte bulunmuştu. Fakat çocuk bir daha eski haline gelememişti.

Kadının masasında uzun boylu ve ters suratlı bir Çek vardı. *Adam ille de* Portekiz'e gitmek istiyordu. Oradan İngiltere'ye geçip savaşa katılmak için, sadece. Bunu herkese anlatıyordu, usul bir sesle. Ben bile bir süre dinledim, can sıkıntısından patlıyacak gibi olarak. Öteki masada Fransızlar oturuyordu. Marsilyalı değillerdi gerçi, fakat buraların yerlisi sayılırlardı. Yeni gelenlerin korkuları ve yolculuğa bir an önce çıkabilmek çılgınlığı sayesinde geçinip gidiyorlardı. Korkunç derece yüksek bir para karşılığı küçük bir gemi kiralıyan iki karı kocanın başına gelenleri kahkahalarla anlatıyorlardı. Erkekler bir kamptan yeni kaçmışlardı, birlikte. Fakat satıcılar aldatmıştı zavallıları. Gemi su alıyordu. İspanya kıyılarına vardıktan sonra geri dönmek zorunda kalmışlardı. Rhone nehrinin ağzından girmişlerdi gerisin geri. Kıyı koruyucular tarafından topa tutulunca karaya ayak basmak zorunda kalmışlar, karaya çıkınca da tutuklanmışlardı. Bu hikâyeyi daha önce yüz defa dinlemişliğim var-

dı. Fakat bu defasının sonu yeniydi, benim için: erkekler iki yıl ağır hapse hüküm giymiştiler, dün.

Kahvenin oturduğum yanı Canebière'e bakıyordu. Oturduğum yerden eski liman görünüyordu. Topları olan küçük bir gemi, Quai de Belges'in önünde demirlemişti. Kül rengi bacaları, yolun arkasından, balıkçı teknelerinin seren direkleri arasından, Mont - Ventoux'yu cıgara dumanları ve gevezelikleriyle dolduran insanların başları üzerinden görünüyordu. Kaleye ikindi güneşi vurmuştu. Mistral rüzgârı mı başlamıştı yine? Yoldan geçen kadınlar kukuletelerini geçirmişlerdi başlarına. Döner kapıdan giren insanların yüz derileri soğuktan ve koşuşmaktan gerilmişti. Denize vuran güneşle, Saint - Victor kilisesinin mazgallarıyla, kurusunlar diye limanda rıhtım boyunca yere serilmiş balık ağlarıyla kimsenin ilgilendiği yoktu. Hepsi de Transit vizesinden, süresi dolmuş pasaportlarından, kara sularından ve Dolar kurundan, çıkış vizesinden ve sonra yeni baştan transit vizesinden söz ediyorlardı, durmamacasına. Kalkıp gitmek istedim. Tiksinmiştim. Fakat ruh halim bir anda değişti. Neden ötürü? Bende böylesine mizaç değişivermelerinin nedenini hiç bir gün anlıyamamışımdır. Az önce tiksindiğim o gevezelikler şimdi eşsiz bir anlam kazanmıştı gözümde. Çok eski zamanlardakinin benzeri liman dedikodularıydı. Eski liman kadar, hatta belki daha da eski dedikodular! Akdeniz kadar eski, bir gün bile susmamış masalımsı boşboğazlıklar. Finikelilerin ve Giritlilerin gevezelikleri, Yunanlıların ve Romalıların dedikoduları. Hiç bir gün hepsi de geveze ve dedikoducu değildi. Gemilerde bir yer bulabilmemekten ve paralarını yitirmekten ürkenler, gerçek kötülüklerden, ya da hayallerinde yaşattıkları korkunçluklardan dehşete kapılanlardı, dedikodu yapanlar. Çocuklarını kaybet-

miş analar ve analarını kaybetmiş çocuklar, kovalanmış ordulardan arta kalanlar, kaçmış esirler, gevezelik edenler. Her ülkeden kovulmuş yığınla insan, yeni memleketlere götürecek gemileri beklemek üzere denize koşan insanlar. O yeni ülkelerden de yine kapı dışarı edilecek olanlar. Ölümden hep ölüme koşan herkes. Burada, tam da burada, her zaman gemiler demirli olurdu. Zira burada Avrupa bitiyor ve deniz başlıyordu. Burada her zaman bir barınak bulunurdu, yolculuk denizde sürdürülecekti.

Binlerce yıldır yaşıyormuş gibiydim. Zira bütün bunları yaşamıştım. Delikanlılığımı duyuyordum. Bundan böyle olup bitecek herşeye ihtiras duyuyordum. Ölmezliğimi duyuyordum. Fakat bütün bu duygular yine geçivermişti, ben gibi zayıf birisine aşırı güçlü gelmiştiler.

Umutsuzluğa kapıldım. Umutsuzluk ve yurt özlemi. Yabancı ülkelerde ziyan ettiğim yirmi yedi yılımı benden yakınıyordu.

Yandaki masada anlattıklarına göre, Brezilya'ya giden 'Alesia' adlı bir vapuru İngilizler Dakar'da alıkoymuşlardı, Fransız subayları var diye. Bütün yolcular şimdi belki de Afrika'da bir kamptaydı. Bütün bunları anlatan ne keyifliydi! Yolcular da kendisinin durumuna düşmüş, gidecekleri yere varamamışlar diye! Bu hikâyeyi de daha önce bir çok defa dinlemek zorunda kalmıştım. Dümdüz bir türküyü özlemiştim. Kuşları ve çiçekleri özlüyordum. Çocukluğumda anamın beni paylayışını özler olmuştum. Of, ne öldürücü şeydi bütün bu gevezelikler. Güneş, Saint-Nicolas kalesinin arkasında kayboluyordu.

Akşamın altısıydı. Kahvede oturanların başları üzerinden, kapıya bakıyordum, ilgilisizlikle. Kapı yine açıldı ve bir kadın girdi. Bu konuda size ne anlatsam? İçeriye girdi, diyeceğim, sadece. Vaugirard sokağında canına kı-

yan o adam bunu daha başka anlatabilirdi. Uzun uzadıya anlatmamı siz de istemezsiniz benden. Şu da var ki, o bayanın kumral mı esmer mi olduğunu, genç kız mı kadın mı olduğunu da söyliyemiyeceğim. İçeriye girdi, demekle yetineceğim. Olduğu yerde hemen durup çevresine bakındı. Yüz anlatımında heyecanlı bir bekleyiş, hatta korku vardı. Burada birisini bulmağı hem umar, hem korkar gibiydi. Hangi düşüncelerle heyecanlanmış olursa olsun, vize konusuyla ilgili değildi. Salonun Quai des Belges'e bakan kısmını bir dolaştığını olduğum yerden görebiliyordum. Kukuletesinin sivri tepesinin şimdi külrengi olmuş vitrine vuruşunu da görmekteydim. Salonun oradaki kapısından çıkar da bir daha dönmez diye bir korkuya kapıldım. Fakat az sonra dönüp geldi. Genç yüzündeki umutlu anlatımın yerini hayal kırıklığı almış bulunuyordu.

O güne kadar bulunduğum yere bir kadın girer ve hoşuma gittiği halde yanıma gelmezse, beğendiği kişiye bırakır, hiç üzülmezdim. Fakat önümden geçen bu kadını hiç kimseye bırakamazdım. Kadının buraya girip de yanıma gelmemesi çok kötüydü benim için. Fakat kahveye girmeseydi daha da kötü olurdu. Kadın, benim oturduğum kısmı bir daha ve iyice gözden geçirdi. Bütün yüzleri ve masaları, bir şeyler arıyan çocuklar gibi beceriksiz bir dikkatle, bir bir gözden geçirdi. Böylesine umutsuzca arandığı insan kimdi? Böylesine şiddetli bir istekle beklenilen ve böylesine acı bir hayal kırıklığı uyandıran kimdi? Kahvede olmıyan o adamı yumruklarımla tepelemek istiyordum. Kadın, biraz kenarda kalmış bizim üç masayı da gördü sonunda. Bu masalarda oturan insanları dikkatle süzdü. Budalaca da olsa, kadının aradığının ben kendim olduğu duygusuna kapıldım bir an için. Beni de göz-

den geçirdi, amma bomboş bir bakışla. En son bana baktı. Şimdi kahveden sahiden çıktı. Vitrinin arkasından geçerken sivri kukuletesini bir daha gördüm.

III

Binnet'lere gittim. Hekim, çocuğun yatağında oturuyordu. Transit vizesinin durumuyla ilgili günlük raporunu az önce bitirmişti. Kırçıl saçları kısa kesilmiş başını, çocuğun parlak esmer tenine koymuştu; çocuğu dinlerken yüzü aydınlanmış, transit kaygularından, gecikmemek için koşuşma ve burada kalıvermek korkusundan sıyrılıp sonsuz bir rahatlığa kavuşmuştu. Ne olursa olsun, kim kalırsa kalsın buradan elden geldiğince çabuk uzaklaşmak isteği, derin bir iyilik duygusuyla yer değiştirmişti. Şu çocuğu iyi etmesinin yolunu gösterecek seslere kulak vermekten başka bir şey düşünmiyen ve istemiyen bir hali vardı. Çocuk da sessizleşmişti. Zira hekimin sâkinliği çocuğa da geçmişti. Hekim, sonunda başını kaldırdı ve çocuğa şakacıktan bir vurup gömleğini indirdikten sonra, ailedekilere döndü. Zira ancak bir defa burada gördüğü George Binnet'i çocuğun babası sanıyordu. Onlara çocuğun anası babası gözüyle bakalı, yalnız George'a karşı değil, sevgilisine de daha başka davranır gibime geliyordu. Zira hasta çocuklar için ana baba gerekliydi. Çocuğun iyileşmesini çabuklaştırmak için bu odada bütün davranış ve ilintileri hiç farkettirmeden değiştirmişti. Burada hastalık kalmadığı gün yine hiç bir şeyi umursamaz olacaktı.

Çocuğun nasıl beslenmesi gerektiğini, Binnet ve metresine anlatmaktaydı. Ben, Claudine'in kömür sandı-

ğına oturmuştum. Bütün söylediklerini dinliyordum. Herşeyi gözden geçiriyordum. Pek uyanık ve çabuk kavrar oluvermiştim. Az önceki izlenim şöylesine de olsa, biteviye ve hafif bir yanışla karışık bir susuzluk duygusu bırakmıştı içerimde. Müthiş bir kuraklık çıkıvermiş gibiydi. Hekimi çılgınca kıskandım, birden. Çocuğu iyileştiriyor, diye, kıskanıyordum. Oysa, iyi ettikten sonra belki bir daha hiç ilgilenmiyecekti, çocukla. Yalan dolan ve hileyle değil de bilgisi ve sabrıyla insanlar üzerinde tesirli olabildiği için kıskanıyordum, onu. Bilgilerini, çocuğun şu sıra pek bağlandığı sesini, kıskanıyordum. Benden daha başka olduğu, acı çekmediği ve ağzı kurumadığı için, bende olmıyan bir yanı var diye - doğru bir vize işini, transit ve ikâmet iznini tekbaşına asla beceremese bile - onu kıskanıyordum.

Hekimin sözünü kaba bir hareketle kestim. Hekimlik biliminin bir işe yaramadığını, hatta böyle birşeyin var olmadığını ileri sürdüm. Gerçekte hiç bir insan hekim eliyle iyi edilmemiş, şu ya da bu rastlantıyla iyi olmuştu. Benim böylesine öfkeli halime teşhis koymak ister gibi sert sert bir baktı. Sonra, sakin sakin, bana hak verdiğini söyledi. Hastaların sağlığını bozabilecek ne varsa çevresinden uzaklaştırmaktan başka bir şey elinden gelmezdi. Bir de, vücut ve ruhça aksaklıkları söyliyebilirdi, olsa olsa. Fakat bütün bunları da başarsa, daha bir şey ve belki de en önemlisi kalıyordu. Bunun açıklanması hemen hemen kabil değildi. Ne hastanın, ne de hekimin elindeydi. Hayat sevgisiyle dopdolu olmak, denilebilirdi buna. Hepimiz kulak kesilmiştik. Hekim yerinden kalktı birden, saatine baktı ve Siam konsolosunun sekreteriyle randevusu olduğunu söyledi. Zira Siam konsolosu, Amerikan

transit vizesi aramadan Portekize giriş vizesi veren bir büronun şefiydi. Hızla çıktı. George güldü. Çocuk duvardan yana döndü.

IV

Ertesi gün rüzgâr da güneş de yoktu. Hava, eski limanda hâlâ duran o torpitonun rengi kadar bulanıktı. İnsanlar durup torpidoya uzun uzun bakıyorlardı, Amiral Darlan'ın niyetini kendilerine söylermiş gibi. İngilizler Trablus sınırına yaklaşıyordu. Fransa Biserta limanını Almanlara kendiliğinden bırakacak mıydı? Yoksa buna yanaşmıyacak mıydı? Böyle bir durumda Almanlar güney Fransayı işgal eder miydi? Bütün bunlar o sıra günün sorularıydı. Eğer bu son durum gerçekleşirse, İngilizler Marsilya'yı bombardıman edebilirlerdi. Böylece bütün transit kayguları da ortadan kalkmış olurdu.

Mont - Ventoux'ya gittim. Dün oturduğum yer boştu. Cıgaramı tüttürüp bekledim. Aynı masada beklemek saçmaydı. Fakat başka nerede beklemeliydim?

Kadının dün geldiği saat çoktan geçmişti. Yerimden bir türlü kalkamıyordum. Her yanım kurşun gibi ağırlaşmıştı. İnmeli gibi olmuştum, saatler saati bu sersemce bekleyişten. Fakat şimdi burada hâlâ oturmam, müthiş yorgunluğumdandı belki de! Kahve tıklım tıklım doluydu. Perşembeydi. Alkollü içkilerin satışına izin verilen gündü. Ben de epiyce içmiştim.

İşte tam bu sırada Nadine, eski sevgilim, yaklaştı masama. Nadine'i anlatayım, ister misiniz? Ben dilediğim anda onu gözümün önünde canlandırabiliyorum. Onu hiç bir zaman önemsemedim, önemsemiyorum da. Bunca zamandır ne yaptığımı sordu.

«Konsolosları dolaştım.»

«Sen mi? Yolculuğa çıkma kararını ne zaman verdin?»

«Başka ne yapabilirim, Nadine? Herkes buradan ayrılıyor. Sizin o pis kamplarınızdan birinde gebereyim mi, buradan gitmeyip de?»

«Benim erkek kardeşlerim de kamplarda. Bir tanesi işgal altındaki bölgede. Bir başkası Almanya'da. Her ailenin bir iki erkeği dikenli tellerin arkasında. Siz yabancılar çok tuhafsınız. İşlerin kendiliğinden yoluna girmesini hiç bekliyemiyorsunuz.»

Saçlarımı okşadı hafifçe. Kırmadan onu nasıl başımdan uzaklaştırabileceğimi kestiremiyordum. Laf olsun gibilerden: «Nadine,» dedim. «Pek güzelleşmişsin. İşlerin yolunda gidiyora benziyor!..»

Kurnaz kurnaz gülümsedi:

«Evet, işlerim yolunda gitti...»

Bana doğru eğildi ve yüzlerimiz hafifçe bir birine süründü:

«Dostum, deniz kuvvetlerinde. Karısı kendinden çok yaşlı. Hem bu sırada Marakeş'te. Güzel adam. Yazık ki, benden çok genç!»

Parisli Bayanlar mağazasında öğrendiği hareketlerden birini yaptı. Mantosunu biraz açtı arkaya doğru, ipekli astarı ve açık renk yeni elbisesi görünsün diye. Yeryüzü mutluluğunun böylesine apaçık gösteri konusu yapılmasına şaşıp kaldım:

«Kızdırma adamı, seni bekler!»

Nadine, bunun önemi olmadığı cevabını verdi. Fakat sonunda onu başımdan savmağı başardım, sekiz sonrası için randevü vererek. Fakat bu buluşmanın asla gerçekleşmeyeceğini de daha o anda hissettim. Sekiz yıl sonra-

ya da rendevu verebilirdim, böyle olduktan sonra.

Nadine'e vitrinin arkasından bir daha baktım, Canebière'de yürüyordu ileriye doğru. Tam o sırada kepenkleri indirdiler. Karartma buyruğu yerine getiriliyordu. Denizi ve sokağın gölgelerini göremeyince boğulacak gibi oldum. Oyuna getirildiğimi ve bu akşam bir sürü iblisle dolu şu kahveye hapsedildiğimi sandım. Beklemekten pestili çıkmış yorgun kafamın içinde tek bir düşünce vardı. Bir uçak filosu şehri bombalarsa burada bu insanların arasında ölmemeliydim. Fakat sonunda bunu da umursamadım.

Onlardan ne başkalığım vardı? Yolculuğa çıkmak istemeyişim mi? Amma bu da pek doğru değildi. Yüreğim küt küt vurmağa başladı, birden. İçeriye kimin girdiğini gözlerimden önce yüreğim sezmişti. O kadın yine dünkü gibi çabuk çabuk girmişti içeriye. Kaçar, ya da aranır bir hali vardı. Genç yüzü öylesine gergindi ki, acıdım ona. Bütün bunlar ona göre değil, ne burası ne de bu saat, diye düşündüm, öz kızımmışcasına.

Mont-Ventoux kahvesini baştan başa aradı, masadan masaya gitti. Bulunduğum yerin yakınına döndü ve umutsuzluk içinde durdu. Amma sonra yine aramağa başladı, tek başına ve tedirginlikle. Bu bir sürü iblisin arasında. Masama iyice yaklaştı. Benden başka kimi aramış olabilir, diye aklımdan geçirdim. Fakat bakışları benden uzaklaşmıştı. Dışarıya çıkmıştı bile.

V

Korur sokağına döndüm. Odam bomboş ve çıplak göründü gözüme. Ben yokken herşeyi çalıp götürmüşler

sandım. Daha önceki halini gözümde canlandıramadım. Böyle bir izlenimi de yitirmiştim.

Çıplak masanın başında oturmuş bir şeyler yerken kapıya vuruldu. Tanımadığım bir adam içeri girdi. Tıknaz ve gözlüklüydü. Karısının nerelere gittiğini bir rastlantıyla bilip bilmediğimi soruyordu. Bomboş odasıyla karşılaşınca bana koşmuştu. Damda gizlendiğim sırada kelepçeyle sürüklediklerı adam olduğunu, sorularından çıkardım. Karısının şu anda yazık ki, tutuklu bulunduğunu, büyük bir dikkatle söyledim. Öfkesinden köpürdü. Tıkanıp kalacak diye pek korktum. Ellerine kelepçe vurmuşlar ve geldiği eyalete geri gönderilmek üzere yola çıkarmışlardı. Fakat o sıra keyfi yerinde olan görevli memur: «Bırakın, savuşsun!» demişti.

Adam, vapura yetişebileceğini ummuştu. Fakat şimdi de karısını elinden alıp kampa atmışlardı, kurtarmak için para ödemesi gerekiyordu.

Hemen şehre koştu, dostlarını harekete geçirmek için. Adamı nasıl da kıskanmazdım! O ufak tefek ve şişman kadın onun karısıydı, elbette. Kampta da olsa onu bekliyordu. Bir gerçekti. Uçup gitmezdi. Kadınını geriye almak için o kocaman kafasını iyi çalıştırması gerekiyordu.

Fakat benim hiç bir şeyim, hiç bir tutanağım yoktu. Üşüyordum. Yatağa uzandım. O kadının yüzünü, görünüşünün bir gölgesini gözümün önne getireyim istedim. Odayı ağır ağır dolduran incecik ve acı cigara dumanları arasında onu arandım. Koca otelde çıt yoktu. Lejiyonerler hep birlikte eğlenmeğe gitmişlerdi, kim bilir nereye. Büyük bir fesat hareketi hazırlayan insanın tek başına kalıverdiği bir gecede gibiydim.

VI

Köpek havlamalarıyla uyandım. Yan duvara vurunca daha da arttı. Gürültüyü gidereyim diye, fırladım yataktan. Yan odaya kocaman iki buldog köpeği, pek çirkin çiy renk giysiler içinde ve çarpuk omuzlu, arsız bakışlı bir kadın yerleşmişti. Limanın arkasındaki sokaklarda saçma proğramlar sunan o sözüm ona tiyatrolarda çalışan kadınlara benziyordu. Köpeklerinin beni rahatsız ettiğini Fransızca söyledim. Kadın, aşağılık bir Almancayla karşılık verdi. Duruma alışmam gerekiyordu, ne yazık ki! Zira köpekler onun yolculuk arkadaşıydı. Tek isteği, vizesini alınca onlarla Lizbon'a gitmekti. Bütün yolculuklarda beraberinde sürkliyecek kadar aşırı mı sevdiğini o cenabetleri, sordum. Güldü ve: «Elimden gelse şuracıkta boğazlarım ikisini de!» diye haykırdı «Ne var ki, bir sürü rastlantı beni onlara sımsıkı bağladı. Export-Line işletmesinin bir vapuru için biletim hazırdı .Amerikan vizemi de almıştım. Fakat uzatılması için yeniden başvurduğum konsolos, her bakımdan dürüst olduğumu Amerikan yurttaşları tanıklığıyla ispatlamam gerektiğini söyledi. Hiç bir zaman para dolandırmadığıma, Rus - Alman andlaşmasından nefret ettiğime komünistlerden hoşlanmadığıma hiç bir gün komünist olmadığıma ve olmıyacağıma, odama yabancı erkekleri almadığıma. çok namuslu bir hayat sürmüş olduğuma, sürmekte olduğuma ve bundan sonra da namuslu kalacağıma kefil olacak, yani benim için başlarını derde sokacak iki Amerika yurddaşını, ömrü boyunca tekbaşına yaşamış ben nereden bulurdum? Böylesine umutsuzluk içindeyken, Baston'lu bir karı kocaya rastladım. Bir tarihte deniz kenarında beraber yaz Geçirmiştik. Erkek, Electromotor falan gibi bir yerde ça-

lışıyordu. Konsolosun aradığı gibi Amerikan yurttaşıydı. Buradan hiç hoşlanmadıklarından uçakla hemen gitmek istiyorlardı. Fakat pek sevdikleri köpeklerini uçağa almıyorlardı. Onlar da ben de tasalıydık, ve birbirimize yardım edebilirdik. Ben iki Amerikan yurttaşına söz verdim. Köpeklerini sıradan bir gemiyle Okyanosun ötesine sapsağlam ulaştıracaktım. Onlar da bana kefil oldular. Şimdi anlamışsınızdır, kefilim olan şu iki köpeği neden böyle yıkayıp, fırçalayıp koruduğumu! Arslanlar kadar azılı da olsalar onları Okyanusun ötesine kadar yanımdan ayıramam.»

Biraz neşelenmiştim. Sokağa çıktım. Öğleden önce hava soğuktu. Yine Canebière'de, fakat daha ucuz ve külüstür bir kahveyi seçtim. Mont-Ventoux'nun tam karşısındaydı. İnsan dolu caddeye diktim bakışlarımı. Mistral rüzgârı insan yığınına bazı bazı sert bir yağmur getiriyordu, kimi zaman da çiğ bir ışık. Kahvenin vitrini zangırdıyordu. Heinz'in armağanı kamptan bırakılma belgemle yarın yeni bir şans deneyeceğim Yabancılar Dairesini düşünüyordum.

O kadın kapı eşiğinde beliriverdi. O sıra hiç aklımda yoktu. Benden başka, yağmurdan kaçmış, üç yol işçisinin oturduğu külüstür kahveyi, içeri bile girmeden bir gözden geçirdi. Yüzü, kukuletesinin içinde, daha küçülmüş ve solgunlaşmış gözüküyordu.

Sokağa çıktım. Kadın gözden kaybolmuştu kalabalıkta. Canebière de bir oraya bir buraya koştum. İnsanlara çarptım. Yola çıkma hazırlığı gevezeliklerini bozdum. Konsolosluk önünde bekleşenleri dağıttım. Yüksek ve sivri tepeli kukuleteyi, çok uzağımda, Canebière'in bitiminde görebildim. Hemen koştum. Fakat o, Quai des Belges'e sapıp yine kaybolmuştu. Rıhtıma yöneldim arkasından.

merdivenleri tırmandım, Saint-Victor kilisesine kadar koştum o tenha ve sonu hiç gelmezmiş gibi uzayan caddelerde.

Kadın, kilisenin büyük kapısının önündeki mum satıcısı kadınların yanında duruvermişti. Bu kadının aradığım kadın olmadığını ancak o zaman farkettim. Kırış kırış ve cimri suratlı çirkin kadının biriydi. Hiç tanımıyordum. İç dünyasını rahatlatmak için yakacağı mumlar için bile cırlık cırlak çekişiyordu.

Yeni bir sağnak boşanırken kiliseye girip sıralardan birine oturdum. Başım ellerimin arasında olarak orada ne süre kaldığımı bilmiyorum. İşte yine en aşırı noktadaydım. Yapacaklarımın en aşırısına vardırmıştım işi. Fakat oyunumu yine de sürdürdüm. O sabah Heinz'le buluşacağım da aklıma gelmişti. Fakat bulaşacağımız saat çoktan geçmişti. Oysa, en uygun saat diye ben seçmiştim.

Kilisenin içi pek soğuktu. Fakat kilise değil sadece, yarı açık giriş kapısı da yağmur alacakaranlığı içindeydi. Mistral rüzgârı buraya kadar sokuluyor ve mihrabın mumlarını titretiyordu.

Koca kilisenin içi ne de boş görünüyordu! Dışardan aralıksız gelen insanlar nereye kayboluyordu. Nereden geldiğini anlıyamadığım bir ilâhi okunuyordu zayıf sesle. Kilise hâlâ boştu. Kiliseye gelenleri bir duvar yutuyordu. Onları izleyip merdivenleri indim, bodruma. Kayaya oyulmuş bodruma indikçe ilahi daha yakından geliyordu. Bodrumun mum ışıkları basamaklarda titreşmeğe başlamıştı. Şu anda şehrin altında olmalıydık. Denizin altındaymışım gibi gelmişti.

Ayin orada yapılıyordu. Çok eski zamanlardan kalma sütünların harap başlıkları, havayı dolduran hafif du-

manlar arasında eski çağların hayvan yüzleri oluveriyordu. Sakalı akpak olmuş çok yaşlı bir papas, değerli işlemelerle bezenmiş beyaz bir cübbe giymişti. Olgunlaşmalarına asla izin olmıyan ve yüzleri her zaman solgun çocuklar korosu, ellerinde mumları, sütunların çevresini ilahiler okuyarak dolaşıyorlardı. Yüzlerimizi saran incecik dumanlar, titrek dalgalar oluvermişti. Evet, çağıltılı deniz vardı üzerimizde. Birden sona ermişti ilahi. Rahip, çok yaşlılara özgü olan, hem zayıf, hem de güçlü sesiyle hepimize sövüp saymağa başladı, korkaklığımız, yalancılığımız ve ölüm korkumuzdan ötürü. Bugün buraya gelmemiz, bu yeri güvenilir bir sığınak saymamızdandı. Fakat bu yer neden böylesine güvenilirdi? Bunca yüz yıl, iki bin yılın savaşçılarına nasıl karşı koyabildi? Zira Akdenizin kayalıklarına yerleşmiş olanlar korku nedir bilmemişlerdir.

Saint Paul şöyle der:

«Üç defa sopayla dövüldüm, bir defa taşa tutuldum, üç defa gemim battı, denizin derinliklerinde günler ve gecelerim geçti, nehirlerde tehlikelerle karşılaştım, caniler yüzünden tehlikelere düştüm, yahudiler arasında, dinsizler arasında, şehirlerde ve çöllerde ve denizlerde ve yalancıktan kardeşler arasında türlü tehlike başıma geldi.»

Çok yaşlı rahibin alnında damarlar belirdi ve sesi sönüverdi. Kilise gittikçe daha derinlere batıyor gibiydi. Korku ve utanç içinde insanlar, ihtiyarın öfkeli susuşuna da kulak kabartıyorlardı. Çocuklar korosu, insanın sinirine dokunan o melek kadar temiz sesleriyle bizlerde de saçma umutlar uyandırarak ilâhiye yine başlamıştı. Çok yaşlı rahibin göğsünün derinliklerinden gelen korkunç bir ses, şaşkınlıklar ve pişmanlıklar uyandırarak koroya karşılık verdi.

Soluk almakta güçlük çekiyordum. Denizin dibinde kalmak istemiyordum. Ben yukarda ve benim gibiler arasında öleyim isterdim. Bir yolunu bulup yukarıya süzüldüm. Hava soğuk ve pırıl pırıldı. Tufan sona ermişti. Mistral rüzgârı dinmişti. Saint - Victor kilisesinin karşısında bulunan Saint Nicolas kalesinin mazgallarında yıldızlar pırıldamağa başlamıştı.

VII

Hasta oğlanın ertesi gün sokağa çıkmasına izin verilmişti. Onu güneşte gezdirmemi rica etti, Claudine, Bu görevden hoşlandım. Canebière'in güneşli yanından yukarıya doğru yavaş yavaş çıkıyorduk. Eski keyfim yerine gelmişti, hemen de pek sebep olmadan. Canebière hiç bitmesin, ikindi güneşi yerini değiştirmesin, oğlanın başı koluma yaslanmış kalsın istiyordum. Küçük, ayaklarını biraz tembel sürüklüyor ve ben sorunca bir cevap veriyordu, ancak. İlerde hekim olmak istediğini söyleyince hemen bir kıskançlık duygusu içimde kıpırdandı. Oysa bana yine güvendiğini biliyor ve rahat bakışlarını üzerimde hissediyordum. Bu arada öylesine yorgun düşmüştü ki, onu adeta sürüklüyordum. Arras kıyısında bir kahveye oturttum. Yeşil boyalı bir sudan başka bir şey, yazık ki, yoktu. Ne kakao, ne meyva suyu. Fakat yüzünde bir neşe parıltısı dolaştı, yine de; hayatta böylesine değerli şeyler yine bulunuyormuş diye. Onu pek seviyordum. Hâlâ güneşli, ağaçları budanmış alanı görüyordum, başının üzerinden. Büyük bir yapının önünde bir sürü insan toplanmıştı. Garson, orada ne var sorumu: «Orada mı? «Hiç!» diye cevaplamıştı «Bir sürü İspanyol. Meksika konsolosluğu önünde bekleşiyorlar.»

Oğlan yeşil boyalı şurubunu içiyordu. Ben kalkıp oraya gittim. Yüksek ve büyük dış kapının yukarısındaki armaya baktım. Tozu temizlenmiş ve pırıl pırıl olmuş görünce pek şaştım. Kartal'ın gagasında bir yılan bulunduğu bile seçiliyordu, şimdi. İspanyollar bakıp gülümsediler bana. Sadece bir tanesi, öfkeli öfkeli: «Bayım, sırayı bozmayın!» dedi. Ben de bunun üzerine sıraya girdim. Önümdekiler de, arkamdakiler de aynı lafları konuşuyorlardı. Aylarca önce Paris konsolosluğu önünde duyduklarımı. Şimdi daha bir önemle ve daha büyük bir ihtimalle konuşuluyordu, Marsilya'dan Meksikaya yola çıkacak vapurlar üzerine. Yine vapur adları veriliyordu: «Republica», «Esperanza», «Passionaria» diye. Adları bile aynı olduğuna göre bu gemiler elbette yola çıkacaktı. Gemi acentalarının kara tahtasındaki adları bir sünger parçasıyla asla silinmiyecekti. Varacakları limanlar alevler içinde kalmıyacaktı hiç bir gün. O gemilerin geçemiyeceği hiç bir boğaz yoktu. Böyle bir gemiyle ve böyle yol arkadaşlarıyla ben de yolculuk edeyim, pek isterdim.

Giriş kapısının önüne gelmiştim. Kapıcı, beni bekliyormuşçasına üzerime atıldı. Madeleine bulvarındaki o sıska kapıcıyı zor tanıdım. İyi giyimli ve onurlu hali, yolculuk için hep beslediğimiz umutları destekliyordu. Beni alıp kâtiplik odasına götürdü. O eski sade odanın yerini insana saygı veren geniş bir salon almıştı. Demirden bekleme engel parmaklıkları ve gişeler vardı. Engelin arkasında ve kocaman bir masa başında oturuyordu benim o ufak tefek ve şakrak kâtip. Dünyanın en uyanık gözleriyle. Dışarıya çıkmağa davranırken, beni gördü ve yerinden fırlayıp: «Gelebildiniz, sonunda!» diye haykırdı. «Sizi her yerde arattık. Doğru bir adres bırakmamışsınız bize. Hükûmetimin teyidi geldi.»

Kılım kıpırdamadı ve, Paulchen'in gerçekten sözü geçiyormuş, diye düşündüm. Demek, bizim Paulchen'in şu dünyada gerçekten de biraz sözü geçiyormuş! Şaşıp kalmıştım. Bu durumda bir insanın yapabileceği en olağan davranışı yaparak, hafifçe eğildim. Başkâtip, beni alayla süzüyordu. Alaycı bakışının nedenini anlamıştım. Senin işin için parmağımın ucunu kımıldatmadım, daha başka ve tesiri büyük olanlar karıştı, sonunda bakalım hangimiz gülecek, demek istiyordu. Parmaklığı açıp beni aldı. Ben beklerken hepsi de yolculuk delisi on, onbeş İspanyol geçti, parmaklığın önünden. Aralarında o ak saçlı İspanyol da vardı. Buraya bir daha baş vursam bir yararı dokunur mu diye soran ihtiyar. Fakat yine de gelmişti. Benim öğüdümü ve kendi öfkesini umursamıyarak. Büyük suyun ötesinde gençleşeceğini, bir çeşit ölümsüz hayata kavuşacağını ve oğullarının bunu sağlıyacağını umuyordu, belki de! Bu arada benim dosyam getirilmişti. Hızlı hızlı çeviriyorlardı kâğıtları.

Ufak tefek başkâtip, birden bana döndü; gözleri parlıyordu. Beni uyutmak istiyen bir hali vardı: «Herr Seidler, ne gibi kâğıtlarınız var?» diye sordu, aşırı neşeli, hatta gülerek; «Burada bazı memleketlilerinizin iki aydır vizeleri var ama Almanların onayını öyle uzun süredir bekliyorlar ki, Alman uyruğundan düşülmüş olmaları gerekir. Bu durumda, validen çıkış - izni belgesi alırlar, buradan yola çıkabilmek için.»

Birbirimizin gözlerine baktık. Birbirimizle uyuşmazlığımızı seziyorduk, kesinlikle. Fakat böylesine eşit birisiyle uyuşmazlık durumu ikimizin de hoşuna gidiyordu. Ona: «Benim yüzümden rahatsız olmayın, lütfen!» dedim. «Elimdeki mülteci kâğıdına göre hem Saar'lı, hem Alsace'lıyım.»

«Fakat Herr Seidler, Silezya doğumlu değil misiniz?»

İkimiz de karşısındakinin ta gözünün içine baktı, büyük bir neşeyle. Sonra ben, kendini beğenmiş bir tavurla: «Doğduğu ülkenin yurttaşı kalabilmiş hemen hiç yok, Avrupamız'da!» dedim. «Halk oyuna başvurulduğunda Saar bölgesindeydim.»

«Sizin için yine tasalanmama izin vermenizi dilerim. Bu durumda yarı Fransız sayılırsınız. Çıkış vizesi alırken büyük güçlüklerle karşılaşacaksınız.»

«Sizin yardımınızla üstesinden gelirim elbette! Ne öğüt verirsiniz?»

Sorum pek tuhafmış gibi, gülerek bir baktı:

«Vizenizi ben onayladıktan sonra Amerikan Yolculuk Bürosu'na gidersiniz. Yol paranızın ödendiğini gösteren kâğıdı onlara verirsiniz.»

«Parası ödenmiş mi?»

«Evet Herr Seidler, parası ödenmiş, elbette! Sizin için kaygulanıp hükûmetimden vize istemiş olan dostlarınız, Lizbon'daki Export-Line kumpanyasına bilet parasını tam olarak ödedi. Bunu gösteren belge işte, dosyamda. Şaştınız mı buna?»

Şaşmıştım, elbette. Bilet parasının ödenmesi için adamın ölmesi gerekmişti. Dosyası da her çeşit kâğıtla dolmuş, ceset çürüdkçe o kâğıtların yararlılığı daha iyi anlaşılmıştı. Bu gibileri dostlarının hatırlayıp bütün güçlükleri ortadan kaldırmalarının en olağan ilk şartı, ölümmüş gibi!

«Bu belge ve tasdikli vizenizle hemen Amerikan konsolosluğuna gidip transit vizesi isteyin!»

«Amerikan konsolosluğuna mı?»

Sert sert bir baktı:

«Sanmam ki suda yürümesini becerebilesiniz! Ne ka-

dar kabiliyetli olursanız olun! Meksika'ya doğru vapur yok. Bu durumda transit vizesi almanız gerekli.»

«Doğru giden vapurların sözü ediliyor hep.»

«Elbet, sözü ediliyor. Fakat onlar hayalet gemiler. Fakat sözgelişi şu Export-Line vapurları daha yüzde yüz. Neyse, siz yine de bir transit almağa bakın. Öteki meslektaşlarınıza pek benzemiyen bir yanınız var; dünyayı daha iyi tanır gibisiniz! Sanatinizden hiç kuşkum yok, elbette! Amerikan konsolosluğuna baş vurduktan sonra, İspanyollardan ve Portekizlilerden Transit vizesi isteyin.»

Alandan geçerken, bu gözalıcı vize onayımla hiç değil ikâmet iznimi uzatırlar, diye düşündüm. Bu arada hava soğumuş ve ortalıkta kimseler kalmamıştı. Yola çıkma hazırlıklarına başlamıştım. Vizelerin sağlanması haftalar sürerdi. Yola çıkma isteğimin ciddiliğine inanırlar ve kalma izni verirlerdi.

Bardağı boşalmış olan küçük, bir saman sapını çiğniyordu. Yanından ayrılalı bir saat kadar olmuştu. Gözlerine bakmaktan utanıyor, hatta ürküyordum. Yolda dönerken: «Demek gideceksiniz, buradan?» diye sordu. Ben: «Nerden anladın bunu?» diye sordum. «Konsolosluğa gittiniz.» cevabını verdi. «Günün birinde çıka gelmiştiniz, günün birinde de gidivereceksiniz!

Küçüğü kucaklayıp, öptüm ve yanından hiç ayrılmıyacağıma söz verdim.

VIII

Eve döndüğümüzde hekim oturuyordu. Hastaya atıp tuttu, bekletti diye. Sonra, küçüğü yatağına götürüp

muayene etti. Hüzünlü ve canı sıkkın bakakalmıştım. Oğlan hemen uyudu. Pek yorulmuştu.

Hekim ve ben, beraber çıktık. Birbirimizle konuşacak hiç bir şeyimiz yoktu. Havanın müthiş soğuk olduğunu söyledik, sadece. Ben, nedenini kendim de bilmeden, Quai des Belges'e doğru yürüdüm. O da arkamdan geldi. Benden çok kendi kendisiyle konuşurmuş gibi: «Şu var ki, bugün yolculuğa çıkabilirdim!» dedi. Ben: «Yola mı çıkabilirdiniz?» diye haykırdım. «Neden gitmediniz?» Buz gibi bir rüzgâr yüzümüze öyle sert çarpıyordu ki, güçlükle ağzını açabildi:

«Bir kadını arkamda bırakmak istemedim. Onun kâğıtları henüz tamam değil. Bir başka sefer birlikte yola çıkabileceğimizi umuyoruz.»

«Bulduğunuz işi kaybetmekten korkmuyor musunuz, burada o kadını beklerken. Herşeyden önce bir hekimsiniz.»

İlk defa olarak yüzüme bir baktı:

«Günlerdir kafa patlatıp bir türlü çözümliyemediğim sorun da işte buydu...»

Ağzıma öyle rüzgâr doluyordu ki, konuşmak için büyük çaba gösteriyordum:

«Kafa patlatacak bir sorun kalmadı. Hâlâ burada bulunduğunuza göre!

Mistral rüzgârı iyice artmıştı. Hekim soluk soluğa konuşabiliyordu:

«Pek de kolay değil bu iş. Yola çıkmağı geciktirmemde ağır basan önemli dış tesirler de var. Benim bilet param Lizbon'da. Oradan yola çıkmak istemiştim. İspanyol vizesini daha alamadım. Birden bir haber yayılıverdi ortalığa, Martinique'e gidecek küçük bir vapur var, diye. Fransız müstahkem mevkiine mal ve on kadar memur götürüyormuş, otuz yolculukda yeri varmış! Şimdi,

bu yeni yol için bilet parasını, gerekli belgeleri, kefili sağlamalı ve otuz kişilik yerden birini çabucak elde etmeli. Bir yandan da, vedalaşmanın üstesinden gelmeli. Anlıyorsunuz, değil mi?»

«Hayır.»

Boyunlarımızı rüzgârdan güçlükle çevirerek birbirimize yandan bir baktık. Köşebaşına gelince durdum. Ondan uzaklaşmak istiyordum. Buz gibi esen bu köşe başında uzun süre kalamazdı, benim görüşümü anlamak için. Fakat onun için pek önemli olmalı ki, durup sordu: «Neyi anlamıyorsunuz?» diye.

«Hangisinin daha önemli olduğunu kestiremiyecek birisinin bulunabileceğini. Hem bu kendiliğinden ortaya çıkar.»

«Nasıl?»

«Hey Allahım! O insanın kendi davranışlarıyla! Başka şey gerekir mi? Yeter ki o hiç bir şeyi umursamasın! Böyle davranırsa, kuş gibi görünen şu beyaz kâğıt parçası gibi kolayca uçuverir rüzgârla...»

Hekim, ışığı kısılmış bir fenerin güçlükle aydınlattığı bomboş rıhtımda duran beyaz kâğıt parçasını rüzgâr nasıl uçuruyor diye — hiç görmemiş gibi — büyük bir heyecanla baktı.

Şunu da söyledim:

«Ya da benim gibi olmalı!»

Bana da aynı heyecanla baktı, hemen. Sonra: «Hayır.» dedi. Soğuktan çeneleri birbirine çarpıyordu:

«Saçma! Hiç bir şeye ve hiç kimseye karşı boş bulunmamak için böyle görünüyorsunuz.»

Bu sözlerden sonra birbirimizden ayrıldık. Sevilen bir oyuna katılayım diye sınıf birincimiz beni de çağırdığında duyduğum o çocuksu heyecana benzer bir his duy-

dum. Ne var ki, o oyuna katılır katılmaz, olağanüstü hiç bir yanı olmadığını da görürdüm. İç karartıcı transit gevezeliklerine yine kaptırıvermiştim kendimi.

IX

Buz gibi havadan her yanım uyuşmuştu. İlk rastladığım kahveye girdim. Adı, Roma'ydı. Sıcaktan başım dönmüştü. Güçlükle ayakta durdum ve gözlerimle bir yer arandım. Biri gözlerini bana dikmiş gibilerden tuhaf bir tedirginlik duyuyordum. Başdönmem geçmişti. Bir masada oturan erkeklerin arasında Meksika konsolosluğunun o ufak tefek baş kâtibinin de bulunduğunu gördüm. Benimle alay eder gibi gülerek bakıyordu. Masadakilerin hepsinin de Meksika konsolosluğu memurları olduğunu farkettim. O kendini beğenmiş kara suratlı kapıcı bile aralarındaydı. Böyle buz gibi bir akşamda kahvesini dilediği yerde içebilir başkâtip de, diye düşündüm. Transit vizesi bekliyen tanışlarına da rastlıyabilir. Rahibin kiliseye sık sık gelenlere rastlaması gibi. Böyle düşündüğüm halde yine de oturmadım ve daha başka yanda bir yer aranır gibi davrandım. Bu sırada Meksikalılar kalkıp çıktılar. Onlardan boşalan masaya geçtim, benim için çok büyük olsa da.

Yüzüm kapıdan yana oturdum, alışkanlıkla. Şu ya da bu yüzden yaralanmış oldukça güçlü bir adam, gece gündüz yarasını düşünmez elbette. Ne var ki, çalışırken, konuşur ve yürürken, yaralanmış olmanın bilinci hafifçe bir acı verir. Buna benzer bir duygu bir an bile yakamı bırakmamıştı. Küçükle gezinirken, içerken, konsoloslukla dolaşırken, ya da o hekimle gevezelik ederken.

Birini aranıyor ve her yeri ve her gün gözden geçiriyordum.

Bardağıma uzanmak üzereydimi ki, kapı itildi ve kadın içeriye koşarak girdi. Hızlı hızlı yürüdü, sonra durup soluk soluğa çevresine bakındı. Şu sıkıcı kahve yargılama yeriymiş de onu buraya yüce bir makam bir hükmü durdursun diye göndermiş gibi bir hali vardı. Fakat ben, buraya neden gelmiş olursa olsun, benim bekleyişimin sonucu gözüyle baktım. Kadının geciktiğini sezdiğimden ve geç kalmış olmak istemediğimden, masadaki bardağa dokunmadan kalktım ve kahvenin tek çıkış kapısına yürüdüm. Kadın da, yüzü yana dönük, yanımdan geçip çıkmıştı. Arkasından koştum. Canebière'i baştan başa geçtik. Dışarısı henüz daha pek karanlık değildi, kahvede sandığım kadar. Rüzgâr durmuştu. Kadın, Baigneurs sokağına yürüdü. Nerede oturduğunu, kimin nesi olduğunu ve bu şehirde hangi şartlar altında yaşadığını az sonra öğreneceğimi ummaktaydım. Fakat o, Belsunce ırmağıyla Athenes bulvarı arasında bir sürü sokağı bir baştan öteki başa dolaştı, hızlı hızlı. Belki önce eve gitmeyi düşünmüş, sonra bundan vazgeçivermişti. Belsunce'ı, sonra Cumhuriyet caddesini geçtik. Eski limanın arkasında bir sürü sokağa girdi. Binnet'lerin oturduğu evin önünden bile geçtik. Bronztan tokmaklı kapısı, ruyalarla karışmış bir gerçek parçası gibi göründü bana. Korsikalılar mahallesi pazar yerindeki çeşmenin önünden geçtik. Buralarda bir ev, bir sokak arıyordu, belki! Ona yardım edeyim isterdim. Arkasından koşuyordum sadece, bir sözümle gözden büsbütün kayboluverecekmiş gibi. Bir kapıya gümüş kordonlu kara bir bez örtülmüştü. Buralarda bir evde ölü olunca böyle yapılırdı. Bu yoksul sokak, yüce konuğu sayesinde gösterişli bir kapıya ka-

vuşmuştu. Ölü benmişim sandım rüyada gibi. Aynı anda kalbim sıkıştı. Kadın, denize giden merdivenleri tırmanıyordu. Birden arkasına döndü sert bir hareketle. Yüzyüze geldik. Beni tanımadığını düşünmek saçmaydı. Önümden geçti koşarak. Gece karanlığı çökmüş denize baktım bir an için. Vinçler ve köprüler denizin her yanını hemen hemen kaplamıştı. Mendireklerle antrepolar arasında, gökyüzünden biraz daha aydınlık görünen tek tük su parçacıkları vardı. Balkon yolun en sonunda deniz fenerinin önünden soldaki joliette mendireğine kadar bir incecik ve belirsiz çizgi uzanıyordu; denizin parıltısıyla göze çarpan bu ulaşılmaz çizgi, bir sınırlayış değil, herşeylerden uzaklaşmaktı. Yolculuklara çıkmak isteği dolduruverdi içerimi. İstesem yola çıkabilirdim de. Bunun için gerekli herşeyi elde edebilirdim. Benim yola çıkışım daha başka ve korkusuz olurdu. Şu ince çizgiye karşı yola çıkacak insanlara özgü o eski günler yolculuklarına benzerdi. Yüreğim ağzıma geldi, birden. Arkama döndüğümde kadın yoktu görünürlerde. Beni buralara bilerek getirmişçesine, merdiven de boştu.

X

Korur sokağına döndüm. Hiç de yorgun değildim. Ne yapmalıydım? Okusam mıydı? Böylesine bomboş bir akşam denemiştim okumağı. Bir daha yapmam aynı şeyi! Kitaplara karşı çocukluğumdan beri beslediğim o eski isteksizliği, gerçek hayatla hiç bir ilgisi olmayan uydurma şeylere karşı utanç duyduğumu yine hissettim. Bir şeylerin uydurulması gerekiyorsa, şu pis ve kötü kurulmuş dünya yetersizse, yenisini ben bulmalıydım, amma

kâğıt üstünde değil. Fakat şu sıkıntılı odamda birşeyler yapmalıydım hemen. Bir mektup mu yazmalıydım? Mektup yazacak hiç kimsem kalmamıştı bu dünyada. Anama yazabilirdim belki. Fakat çoktan ölmüş olabilirdi. Sınırlar nicedir kapatılmıştı. Kahveye mi dönseydim? Kalabalığa böylesine bulaştım da onlarsız edemiyor muyum yoksa! Sonunda bir mektup yazmağa başladım, yine de. Binnet'lerin yeğeni Marcele yazıyordum, mektubu. Amcasıyla benim işi bir an önce konuşmalıydı. Benim Saar'lı olduğumu söylesindi. Koca bir çiftlikte bana da bir yer bulunmalıydı, artık. Marsilya'da yuvarlanıp gidiyordum gerçi! Şehir de tam bana göreydi. Hatta bazı şeyler beni buraya bağlıyordu... Burada bıraktım yazmağı. Kapı vuruluyordu.

Küçük lejiyoner girdi içeri. Göğsü nişan doluydu baştan başa. Harmaniyesini de çıkarmıştı. Marsilya'da ikinci gecemde beni yatağa o taşımıştı. Yarısı içilmiş bir paket Mavi Gaulois cıgaramdan gayrı hiç bir şey yoktu ona ikram edecek. Rahatsız ediyor muyum, diye sordu. Ben de, az önce başlanmış mektubu yırttım, cevap olarak. Lejiyoner, yatağıma oturdu. Benden çok akıllıydı. Kapımın altından sızan ışığı görünce, yapyalnızlığa karşı tek başına umutsuzca direnmekten hemen vazgeçmişti. İçini döktü bana. Çoktan bildiğim şeylerdi söyledikleri:

«Tekbaşına bir odayı cennet sanırdım. Şimdi bütün arkadaşlar gitti ve sürü uzaklaşır uzaklaşmaz nasıl da aradım...»

«Nereye gittiler?»

«Almanya'ya gönderildiler. Yitirilmiş evlâtlarına kavuşacak ana yurdun onlara dana kurban edeceğini pek sanmam. Onları ya olağanüstü berbat bir işyerine tıkar-

lar, ya da cephenin en tehlikeli kesimine koyuverirler!»

Yatağımın kenarında dimdik oturuyordu. Halka halka cigara dumanları arasında dimdik ve küçük bir adam. Şöyle anlattı:

«Almanlar geldi Sidi-bel-Abbes'e. Komisyonlar kurdular. Alman biçimi. Bir çağırı yaptılar. Alman asıllı lejiyonerler baş vursun diye. Kaçış nedenleri ne olursa olsun. Yurt, falan filân gibi lâflar. Milletçe beraberliğin yüceliği gibi iri lâflar. Bunun üzerine Alman asıllı lejiyonerler başvurdu. Sıradan askerler ve assubaylardı. Fakat Almanlar, yayınladıkları çağırıyı bir yana bırakıp, kılı kırk yararcasına incelediler bir bir. Sonunda pek azını aldılar. Kalanları geri gönderdiler. Ama onlar Fransa'ya bağlılık andını bir kez bozmuşlardı, Almanların çağırısına başvurmakla. Fakat Almanlar geri çevirmişti. Fransızlar da mahkemeye verdiler.

Hepsi de cezaya çarptırıldılar ve Afrika maden ocaklarına gönderildiler.»

Anlatılanlar hoşuma gitmemişti. İçime sıkıntı basmıştı. Komisyonun elinden nasıl kurtulduğunu sorduğum konuğuma. O: «Ben yahudiyim!» diye cevapladı «Milletçe beraberliğin yüceliği benim gibiler için söz konusu bile değil. Neden ötürü yabancı lejiyona gittiğini sordum. Bu sorum, hiç de hoş olmıyan bir sürü düşünceye yol açmışa benziyordu. Şunları söyledi:

«Savaş yüzünden düştüm oraya. Fakat yalnız savaş süresi için görev alarak. Hikâyesi daha uzun amma, başınızı ağrıtayım istemem. Yaralandığım ve nişanlar aldığım için bırakıldım. Şimdi de siz bana anlatın bakayım. İlk rastladığımda yanınızda görüp size imrendiğim o güzel kız ne oldu?»

Bunun Nadine olduğunu kavramam için bir süre

geçti. Ondan ayrıldığımı farkedince kızı her yerde aramış olduğunu söyledi. Nadineden büyük bir rahatlıkla söz açıyordu. Ancak benim söyleyebileceğim bir olağanlıkla. Tutkun düşüncelerinden donup kalmıştım. Sert bir rüzgâr, benim kendi büyülü dünyamın sislerini de dağıtır gibiydi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Daha sonraki günlerde kadına rastlamadım. Boşuna aranmalarından belki vazgeçmişti, belki de aradığını bulmuştu. Belki de denize açılmıştı bile. Martinique için yola çıkıp çıkmayacağı o hafta herkesin tartıştığı gemideydi. Fakat yüreğimde bir duygu, onu her zaman olduğu gibi ve biryerlerde yine bulacağımı da söylüyordu. Beklemekten vazgeçmeğe kendimi zorluyordum. Amma yüzüm kapıdan yana dönük oturmak alışkanlığını da bırakamıyordum.

Yola çıkmak delisi insan seline kapılmışlar arasında çoğu yüzler tanışım olmuştu. Sel günden güne, hattâ saatten saate kabarıyordu. Yerlerinden kopmuşların buradakilerden daha çok artmasını polis kordonu ve baskınlar, toplama kampına atılma korkusu ve Bouches-du-Rhones valisinin sert tedbirleri önliyemiyordu. Gerçek hayatlarını elden giden yurtlarında, Vernet ve Gurs kamplarının dikenli telleri arkasında, İspanya savaş alanlarında, faşist zindanlarında ve kuzeyin yanmış şehirlerinde bırakmışlardı. Pek tuhaf ülkelerden vize istekleriyle, akıl almaz tasarılarıyla, Transit vizesi damgalarıyla varlıklarını sürdürmek ve daha ölmediklerini göstermek çabası içindeydiler. Denizaşırı yolculukları üzerine pek umutlu

değildim. Fakat valinin ve şehrin yetkili memurlarının bu yersiz yurtsuzlar selini biraz engellemeğe insan gücü yetermiş sanmalarına şaşıyordum. Onları gördükçe korkuyordum. Sele kapılırmışım gibime geliyordu. Oysa ben onlar gibi yarı ölü değildim, yaşıyordum daha. Sele zorla yuvarlanmamak, ya da çekici bir şeylerle kapılmamak için sıkı durmağa kesin kararlıydım.

Konsolosluktan onayı alınca, kısa süre için kalacak yabancılara bakan daireye koştum. Şişko bir memur, buranın insanlarıymışız, ömür boyunca burada kalabilme hakkımız varmış gibi süzdü hepimizi. Çeşit çeşit vizeler, süresi geçmiş gezi-izni belgeleri ve kamptan bırakılma kâğıtlarıyla başka başka ülkelerden koşup gelmiş bir yığın kişi değilmişiz gibi! Beni bir başka daireye gönderdiler. Zira orasının böyle uzun süre vize verme yetkisi yoktu, ya bu yetkisi sınırlandırılmıştı.

Stanislas Lorein sokağını siz de bilirsiniz. O kıtlık yılı kışında yağmur ve kar altında bekleşen tuhaf insanlar kuyruğunda beklemişsinizdir. Yaşamanız için gerekli besinin ilk şartı oraya başvurmaktı.

Bekleşenler arasındaki iş-yükümlüsü Çekler ve Polonyalıların bundan böyle varlığı da gerekli değildi. Ateş hatlarına sürülmeğe bile yaramazlardı. Düşmanla anlaşmış ve kullanmıyacakları silâhlarını bir yerlere bırakmışlardı. Rastlantı sonucu birer sıkımlık canları daha kalmışa benziyen bu sürüyle insanın kayda geçirilmesi ille de gerekirdi. Onların arasında benim ufak tefek orkestra şefimi de buldum. Soğuktan çene atıyordu. Yaşıyanlarla bir daha kayda geçmek için mezarından çıkıp gelmiş gibiydi. Onların arasında otel komşum genç lejiyonere, çocuklarını bez içinde taşıyan bir çingene karısına ve kendime de rastladım.

O cehennem benzeri yerin içini de bilirsiniz. Kırmızı cilâlı parmaklarını uzatıp dosyaları çeken gözlüklü ve bukle saçlı Şeytanları tanırsınız. İyisine düşen mutlu, kötüsüne rastlıyan dişlerini gıcırdatarak ayrılır o cehennemden. Bana değişik bir işlem, yeni bir büyücülük uyguladılar. Yolculuk hazırlığımı doğrulayan genel bir doğrulamanın yeterli olmadığını söylediler. Geminin yola çıkacağı günün belli olması, transitler ve Birleşik Amerika'dan geçiş vizesinin yazılı bulunması gerekliydi, kısa bir süre daha burada kalabilme iznim için.

II

Ben soluk almak için Mont-Ventoux kahvesine ayak bastığımda baygın gibiydim. Çevremi seçmeğe başlayınca ilk o kadını gördüm. Çoğu zaman oturduğum masanın arkasındaydı. Ayaktaydı. Duvara yaslanmıştı. Çabuk davranıp yerime oturdum. Eli sandalyenin arkalığında dakikalarca kaldı. Yan masada oturan biri bana doğru eğildi ve o hafta Oran'a kablo teli taşıyacak bir vapurla yola çıkacağını söyledi. Tanca'da İngiliz konsolosluğuna da gidecekti. Adam, bir aktör gibi öyle ustalıkla fısıldıyordu ki, çok daha uzaklardan da duyulabilirdi. Döner kapı yine açılmış, otelde yanımdaki odada kalan kadın, yanında iki köpeğiyle, kahveye girmişti. Köpekler sevinçle bana doğru havlıyordu. Kadın, hayvanların tasmasını biraz kışıp beni gülerek selâmladı. Karşı masada oturan iki kişi, bir gemi geçeceği öğrenilince Cebelitarık boğazının yapma sisle nasıl örtüldüğünü tartışıyordu. Kadının eli sandalyemin arkalığındaydı hâlâ Aşağıdan yukarıya doğru baktım ona. Söylesine kesilmiş kestane rengi saç-

larını kukuletenin içine rastgele tıkıvermişti. Kadın, akla gelebilecek tek davranışı yaptı: yumruklarıyla tıkadı kulaklarını ve koşarak gitti.

Ben de hemen çıktım sokağa. Tam o sırada biri yakaladı kolumdan. Paulchen'di: «Senin Weidel bana bir teşekkür etmeliydi» diyordu. İtip geçmek istedim. Fakat o, kelimenin gerçek anlamıyla ayak koydu ve ben pırıl pırıl cilâlanmış kahverengi iskarpin içindeki o küçük, fakat sırım gibi ayakla epeyce çekişmek zorunda kaldım. Paulchen: «Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi, senin Weidel için!» diye devam etti «Büyük ve haklı yardımlar gördü. Nüfuzumu kullandım. Vaktime hiç acımadan komite komite dolaştım, amma o bir jest yapmış olmak, bir teşekkür için iki adım yürümeği... «Ben: «Bağışlamanı rica ederim Paulchen..» diye sözünü kestim, yüreğimi ve yüzümü yatıştırmak için büyük çaba gösterdim «Bütün bunlar benim suçum. Onun isteğini yerine getirmek için sana gelip borçluluğunu belirtmem gerekiyordu epiydir. Bir komiteye gitmek, birisine jest yapmak için bir kaç adım atmak, bizlere hiç önemli görünmez, fakat onun mizacı için başarılamaz bir harekettir.»

Paul: «Kaçamaklı sözleri bırak!» diye bağırdı «Bir başka yana bazı jestler yapmak pek zor gelmedi ona.»

Oracıkta gönlünü almış olmak için, birer kadeh içmeğe çağırdım ve: «Bunu geri çeviremezsin.» dedim «Aslında sen ikram ediyorsun. Senin öğütlerini izleyerek...»

Yatıştı. İçtik. Benimle bulunmaktan sıkıldığını hissediyordum. Başını oraya buraya çeviriyor ve tedirginliğini belli ediyordu. Sonunda, özür diledi ve bir başka masaya geçti. O masada oturan kadın ve erkekler tarafından Paulchen Oo!lar ve Vay'larla karşılandı.

III

Meksika konsolosluğu kaçılarının öğüdüne — başka kim vardı? — uydum. Öğüt vericilerin gözünde çoktan yitirilmiş bana bir insanın verdiği tek öğüttü. Seyahat bürosuna gittim.

Küçük dükkân sönük ve külüstürdü. Mahşer günü yargılaması bir sokak dönemecindeki küçük bir tütüncü dükkânında yapılacak sanılırdı. Fakat dükkân, buraya ulaşabilmiş olanlara yetip de artıyordu. Süslü püslü, ya da üstbaşları dökülen kişiler, engel parmaklığın arkasında durup vapur bileti için yalvarıyorlardı. Ne var ki, transitleri düzgün olanların bilet parası ödenmemişti, bilet parası ödenmişlerin transit vizesi yanmıştı. Bütün ağlayıp sızlamalar, engelin arkasındaki esmer yüzlü ve saçları briyantinle taranmış bir adamın göğsüne çarpıyordu. Korsikalılar semtinde dostum George Binnet'yle şarap içerken adamı memleketlileri arasında görmüşlüğüm vardı.

Adam, yer tarihi değiştirilemiyecek olan genç bir kadının hıçkırıklarıyla aynı anda esnemesini, çabasına rağmen, önliyemedi. Kadın, engeli yumrukladı küçük elleri ile. Adam, göz ucuyla bir baktı. Sonra, kadının yerini temelli çizdi ve kalemin kurşunuyla kulağını karıştırdı. Ufak tefek orkestra şefime burada da rastladım. Gözleri çakmak çakmak parlıyordu, beyninin içine ışık yerleştirilmişçesine. Amerikan konsolosluğunun son çağırısının cebinde olduğunu, yani transit işinin kesinlikle yoluna girdiğini, kontratının yenilendiğini, çıkış-vizesinin tamamlandığını, gemideki yerini usulünce ayırttığını anlatırken sevincinden titriyordu. Kapıda görünen bir polis, kelepçelerini çözdüğü birini içeriye itti. Kısa boylu ve tık-

naz adam bileklerini oğuşturdu. Yüzü yabancı gelmiyordu. Beni selâmladı. Yanımdaki odada bundan önce oturan kadının kocasıydı. Karısının Bompard'dan alınıp Pirene yamaçlarındaki büyük Gurs kampına götürüldüğünü, epiyce umursamazlıkla anlattı. Kendisi de o sıra eyaletine dönmüş bulunuyordu ve karısı arkasından gelecekti amma, sadece kendi eyaletinde geçerli bir buyruk eli silâh tutan yabancıların başka yere sürgününü gerekli kılıyordu. Gerçi buyruk arada kaldırılmıştı amma, daha önce o kaçmağa kalkışınca yeniden tutuklanmış ve ellerine kelepçe vurulmuştu. Bu arada bütün belgeleri ve kâğıtlarının süresi de geçmişti. Marsilya'ya getirtilmesini istemesinin nedeni, gemide yer için adını yazdırmağı yeniden bir denemekti. Gişedeki Korsikalı, bunları esniyerek dinlemiş, kulağını karıştırmış, yine esnemiş ve olamaz demişti, tatlı tatlı. Polis, Korsikalının sözlerinin bir tekini kaçırmamıştı. Kelepçelerin sesi duyuldu. Polis, adamı ite kaka çıkardı.

İyi giyimli biri girmişti. Adamın nereli olduğunu da, yaşını da kestiremedim. Bir yığın para geri aldı, çabuk çabuk ve şöylesine bir saydı. Sonra paranın bir miktarını ayırıp geri verdi ve gelecek ay kalkacak vapur için adını yazmalarını rica etti, hayır hayır, emretti; vizesi gecikmişti de. Dışarıya çıkarken, bakışlarımız karşılaştı. Yüzümü baştan başa süzen bakışlarında hiç bir sıcaklık yoktu. Ondan sonra sıra bendeydi. Vizemin onayını gösterdim. Korsikalı, Weidel ile Seidlerin aynı kişi olduğunu öğrenmiş oldu ve yine esnedi. Bu adı taşıyan birini çoktandır bekliyorlardı elbette. Dosya hazırdı. Bilet parası ödenmişti. Korsikalı'ya göre hiç bir engel yoktu. Transit vizelerini alması şartıyla bu Weidel-Seidler'e gemide hemen bir yer ayıracaktı. Önce Amerika vizesi, bunu aldık-

tan sonra İspanyol ve Portekiz vizeleri çocuk oyunu kadar kolaydı. Yüzüme şöyle bir baktı. Bakışlarının suratıma ıslak ıslak damladığını sandım ve elimle kurulandım. Geri çekildim ve bilet paramın ödendiğini gösteren yazıyı — Korsikalı bunu güleryüzle vermişti — okudum. Çıkarken bir daha baktım, ondan yana. Esmer ve yağlı yüzünün keyifli olduğunu ve birisine gülümsediğini görünce, şaştım.

Korsikalının durmamacasına esnemesini kesen adam, bizlerden biri değildi, elbette. Kapının yanında duran kılıksız ve ufak tefek birine gülümsüyordu. Kirli ve daracık bir pardesü vardı, adamın sırtında. Kulakları soğuktan kıp kırmızı olmuştu. Adam, onu hiç de önemsemiyen transit yolcuların — oysa Korsikalı bütün dikkatiyle o *adamcağıza kendini vermiş ve önündeki dosyada bir yere* koymuştu kalemini — vızıltıları arasında: «Beni dinle biraz, José!» dedi «Bombello ancak Oran'a kadar yolculuğa katılıyor. Bir parti bakır tel yükü de bekliyoruz hâla.»

Korsikalı, gülümsiyerek: «Eğer aniden yola çıkarsanız,» dedi «Oran'daki bütün dostlara benden selâm söyle! Hele, Rosorio'ya selâmımı unutma!»

El öpermiş gibi bir hareket yaptı. Ufak tefek adam, zoraki bir gülümsedi. Sonra, sokağa savuşuverdi, bir fare gibi.

IV

Can sıkıntımı gidermek için, onu izledim. Pardesüsünün ensiz yakasını kaldırdı amma, kulakları açıkta kalmıştı. Rüzgâr öyle sertti ki, eski limanın sularını bile

kırıştırmıştı. İkimizin de giyimi böyle bir kış için yetersizdi. Ne var ki, o güneyliydi ve böyle havalara benden daha dayanıklıydım. Limanın sağ yanında o önde ben arkasında yürüyorduk, ağır ağır. Küçük ve pek külüstür bir kahvenin önünde durdu. Solmuş resim ve silinmiş kargacık burgacık yazı kalıntıları, şimdi çok uzaklarda kalmış barış yazlarında buraya Afrikalıların uğradığını gösteriyordu. Önümde yürüyen ufak tefek adam, boncuklu kapı perdesini aralayıp içeriye süzüldü. Arkasında girmezden iki dakika bekledim, sadece zaman öldürmek için girdim oraya. Benimki kendisi gibi birilerinin yanında oturuyordu. Masanın çevresinde fare gibi dört beş kişiydiler. Mahzun yüzlü bir melez, fırçasını epiydir kullanmamışa benziyen ihtiyar komşu berber de aralarındaydı. Hepsi de aylak aylak oturuyordu. Kahveci, tezgâhın arkasından çıkmış ve soğuktan morarmış iki sokak kızının masasına oturmuştu. Hepsinin gözü bana dikilmişti. Kahve-meyhane, soğuk ve cansıkıntısından donuvermiş gibiydi. Taş zeminde pireler bile sıçrayamıyordu. Körolasıca boncuklu perde rüzgârla hafif hafif şıngırdıyordu. Marsilya'da, belki de bütün Akdeniz'de buradan daha ıssız bir yer bulunmazdı muhakkak. Burada işlenilen suçların en ağırı, alkolün yasak olduğu o buz gibi çarşambalarda kaçamak bir aperatif almak olabilirdi, ancak.

Bir kadeh içki de bana geldi. Hepsi de beni süzüyorlardı inatçı bir dikkatle. Ben de inat ettim, onlardan biri benimle konuşmadan ağzımı açmamağa. Bu dilsiz ağızsız varlığıma yirmi dakika sonra katlanamaz oldular. Ufak tefek adam, yanındakilerle fısıl fısıl konuştu. Sonra, masama usulca yaklaşıp, «birini mi bekliyorum, diye sordu. Ben: «Evet!» demekle yetindim. Fakat o, tek heceli

bir cevapla savuşturulacak kişilerden değildi: «Bombello'yu mu bekliyorsunuz?» diye sordu. Bir an baktım yüzüne. Ufak fare gözleri tedirginleşmişti: «Boşuna bekliyorsunuz, bayım!» dedi «Bir iş geldi başına, yarından önce gelemez. «Kadehimi kaldırdım: «Kdehimi sizlerle boşaltmama baylar izin verir mi?» derken.

Bir süre sonra ve dikkatli davranarak, Oran'a gidecek vapuru sordum. Bir Portekiz yük gemisiydi. Bakır tel yükleyecekti. Fakat Alman komisyonunun izin vermesi gerekiyordu. Gemi Oran'dan sonra Lizbon'a da gidecekti ve belki deri götürecekti. Kâğıtlarım yolunda mı idi? Ben, böyle olsa Bombello'yu ne beklerim, karşılığını verdim; Transport Maritimes kumpanyasına giderdim hemen. Benim fare suratlı herif, yanıp yakınmağa başlamıştı; benim iş sanıldığından çok daha tehlikeliydi, çalışma izni tehlikeye girecek ve belki de elden gidecekti! Gereği gibi bir izin belgesinin olduğundan duyduğum kuşkuyu belirttim. Sonra yavaş yavaş açıldık ve bu işin kaça çıkacağı üzerinde karşılıklı hesaplar yürüttük.

Aslında, öğleyi geçiştirmekten gayrı bir şey düşündüğüm yoktu. Oran - Lizbon arasında bir gemi yolculuğuna hiç niyetli değildim. Yeni ve indirimli bir fiyat ileri sürülüyordu ki, acemi iki el boncuklu perdeyi araladı. O kadın eşikte görünmüştü. Birisine yetişmek için rüzgâra karşı koşmuşa benziyordu. En yakınındaki sandalyeye sımsıkı tutundu. Yerimden kalktım ve ona doğru bir adım attım. Beni bir süzdü. O gün beni tanıyıp tanımadığını bilemiyorum... Tanıdıysa eğer bu şehirde belirli aralarla rastlanılan transit vize arkasında koşanlardan biri sanmıştır. Belki benim yüzüm de pek değişmişti. Zira onu görünce şaşmaktan daha bir başka his, bir korku duymuştum; zira hiç bir rastlantı, ya da alınyazısıy-

la açıklayamayacağım bir şey arkamı bırakmıyor gibiydi. Kadın dışarıya çıkınca budalaca korkum geçiverdi de o uzaklaştı diye ürktüm sadece. Hemen arkasından koştum. Sadece bir saniye duraklamıştım, amma, caddede kimsecikler yoktu. O sıra şehrin merkezine doğru uzaklaşan tramvaya atlamıştı, belki.

Kahvedeki yerime döndüm. Hepsi biraz gülümser ve biraz neşelenmiş gibime geldi. Oysa şu sıra benim neşeli olmam gerekliydi, bulduğum yerlerde hemen yakalardım. Berber, kadınla bozuştun mu, diye sordu. Söyledikleri tam da benim duygularıma uyuyordu, şaşılacak kadar. Kadınla uzun süredir tanışıyordum. Birlikte yaşamıştık. Sonra da bozuşmuştuk Olup bitenler, kahvedekileri benden yana çevirmişti. Bilinmiyen yanını açığa vuran biri, insanlar üzerinde uygun tesir yapıyor, belki de! Kadınla elden geldiğince çabuk barışmamı öğüt verdi, hepsi. Kahveden çıkarken, ertesi akşam yine gelmemi söylediler, gece dokuzda Bombello uğrayacaktı.

V

Sonra yakındaki bir başka kahveye girdim. Yapacak ne işim vardı. Kahvenin adı Brûleurs des Loups'ydu. Korsikalıyı gördüm yolda, Kongo kahvesinin camlı verandasında oturuyordu. Beni tanıyıp güldü. Bu gülümseyişini, beni iş-yükümlüsü öteki müşterilerinden daha yakın buluyor kendisine, diye yorumladım. Brûleures des Loups'da gerçek Fransızlar da bulunur kimi zaman. Onlar vize yerine aklı başında işler konuşurlar. Oran'a gidecek bir gemiden söz açtıkları da kulağıma çarptı. Mont-Ventoux'ya gelenler bir deniz yolculuğunun bütün

ayrıntıları üzerinde dururken, burada oturanlar bakır tel yükünün çeşitli yanlarını gözden geçirirler.

Eski liman o gün maviydi. O aydınlık ikindi ışıklarını bilirsiniz. Dünyanın bütün kıyı bucağına sokulur ve o sıra dünyanın her yanı sevimsiz olur. Oturduğum uzun masada şişman bir kadın oturuyordu. Saç tuvaleti pek göze çarpıcıydı. Sayısız istridye tıkınıyordu. Tasasını unutmak için tıkınıyordu. Vize isteği kesinlikle geri çevrilmişti. Yol parasını işte bundan ötürü boğazına harcayordu. Ne var ki, istridye ve şaraptan gayrı bir şey yoktu satın alacak. İkindi saatleri ilerliyordu. Konsolosluklar kapanmıştı. Korkudan titreşen transit avcıları, Brûleurs des Loups'ya ve akla gelen her yere saldırmaktaydı. Saçma sapan boşboğazlıkları, karmakarışık öğütler ve şaşkınlıklarıyla dolduruyorlardı havayı. Tek tük iskele yerlerinin aydınlığı, eski limanın kararmağa başlıyan sularında oynaşıyordu. Parayı masaya bıraktım, karşıdaki Mont-Ventoux kahvesine geçmek için.

Tam o sırada kadın girdi içeriye. Bakışlarında hep o hüzünlü anlatım vardı. Oyunda aldatılmış bir çocuk gibi. Bütün yerleri bir bir gözden geçirdi. Masalların çocuksu kadınlarının tasalı dikkatliliğiyle. Fakat boşunaydı yine. Omuz silkip çıktı. Öğleyinki öğüt aklıma geliverdi. Bekleme, gecikirsin!.

Arkasından koştum, Canebière'e. Böylesine dirençle koşuşmasının hiç bir amacı bulunmadığını biliyordum. Mistral rüzgârı dineli epiy olmuştu. Ne var ki, onun buz gibi ıslıkları olmıyan bir Akdeniz gecesine de kolay katlanılmazdı. Kadın, Canebière'i geçmekteydi. Bir adım daha atamıyacak kadar yorgunlaşıverdiğini, yüzünden anlamıştım.

Meksika konsolosluğunun karşısındaki sıraya otur-

du. Kaktüslü ve kartallı yumurta biçimi büyük armayı, önceden bilmesem, tanıyamazdım karanlıkta. Kadın için bu tabelâ parlak bir düzlükten başka bir şey değildi. Büyük kapı da, şehirde geceleri kapalı duran binlerce kapıdan biriydi. Fakat ben, kapıdaki o armayı bir türlü kafamdan atamıyordum. Önüne bir arma çıkıvermiş bir haç yolcusu gibiydim. Nedenini ve nasıl olduğunu pek bilemiyordum amma, her şeyimi o süslüyordu, vizemden — günün birinde alırsam — transitime kadar. İşte şimdi de karşımdaydı.

Sıranın öteki ucuna oturdum. Kadın yüzünü bana çevirdi. Yüzünde, bakışında ve bütün varlığında öyle bir rica, yalnız bırakılması için öylesine bir yalvarış vardı ki, hemen kalktım yerimden.

VI

Binnet'lere gittim. Claudine, bu defa arpa yerine bezelyeden millî kahve harmanı arasına karışmış tek tük sahici kahve tanelerini bir bir seçmekteydi. Konuk gelmiş hekime bir fincan sahici kahve yapabilmek için o ayın bütün kahve kuponlarını gözden çıkarmıştı. Hekimin o gün pek umutsuz bir hali vardı.

Martinique'e giden gemiden vazgeçip bir ay sonrası Lizbon'dan kalkacak vapurda yer ayırtmıştı. Fakat şimdi İspanyol vizesi alamıyordu. Bunu hiç aklına getirmemişti. İşin aslını öğrenmiş bulunuyordu. İspanya iç savaşında milletlerarası tugay'da sağlık ekibinde çalışmış aynı adı taşıyan bir hekimle onu karıştırıyordu, konsolosluk. İspanya'ya hiç gidip gitmediğini sordum. O: «Ben mi?» dedi. «Hayır.» «Hem o sırada böyle bir niyetin var

mı diye soran da olmadı. Sorsalar bile hayır, derdim. Zira tam o sırada Saint-Evrian hastanesine girmeği düşünüyordum. Böylece bilgilerimi bir süre değerlendirecektim.»

«Girebildiniz mi?»

Yorgun bir sesle: «İş uzadıkça uzadıydı.» dedi «Sonra savaş başladı.»

«Adınızı taşıyan hekim de bu arada İspanya'dan dönmüş olmalı?»

«Hattâ benden önce gelmişti, Marsilya'ya. Onun hakkında bilgi topladım. Şu sıra onun vize isteğinde bulunmaması da işimi çok bozuyor. Zira böylece asıl aradıklarını bulurlar, karışıklık düzelmiş olur ve benim vizemi de verirlerdi. Fakat adamın transit istemek için baş vurduğu yok, henüz. Onu tanıyan çevrelerin anlattığına göre, sahte kâğıtlarla ve dağlardan yaya geçerek Portekiz'e gitmiş! Adaşım böylesine serüvenci. Adaşım olan bir hekim İspanyol konsolosluğunca mimli diye ben vize alamıyorum.»

O bütün bunları anlatırken ben bizim küçüğü gözden geçiriyordum. Hekimin ağzından bakışlarını ayıramıyordu. Aklından geçenleri öğrenmek için bir şeyler vermek isterdim. Kâğıtların serüvenlerini ve dosyalar ormanına dalışı cankulağıyla dinliyordu. Claudine kahveyi getirmişti. Çoktandır sahici kahve içmiyen bizlere sert şarap tesiri yaptı. Sersemliğimiz geçiverdi. Hekime yardım isteğini duyuverdim. Lizbon'a Oran üzerinden ulaşabilme konusunda bildiklerim var, diye öğündüm. Parası var mıydı, acaba? Bizleri süzen çocuğun yüz anlatımı hekiminkinden daha da heyecanlıydı. Birden, yüzünü duvardan yana dönüp örtüyü kulaklarına kadar çekti. Hekim, çabuk çabuk ayağa kalktı. Böylesine nefis kahve

içince hep böyle yapardı, sanıyorum. Kafasının içinde «Benim öğütlerimi bir daha ve tek başına iyice dinlemek» ten gayrısı yoktu; o anda. Koluma girip beni dışarıya çıkardı, sokak sokak sürükledi. Herşeyi bir bir anlatmam gerekti, oysa ben bile pek iyi bilmiyordum. Ona verdiğim öğütlerden yararlanıp yararlanamıyacağını hiç kestiremiyordum. Bütün olanakları, hatta en saçmalarını bile, can kulağıyla dinliyordu. Cumhuriyet caddesinin köşesine gelince beni akşam yemeğine çağırdı. Kabul ettim. Hoşuna gittiğim için değil, fakat ona akıl vereceğim için beni dâvet ettiğini bildiğim halde. Ertesi gün kahvede anlatacaktı, dün akşam yemek yediğim bir tanıdığımın bu konuda yaman bir fikri var, diye. Fakat yine kabul ettim, çağırısını. Zira yalnızdım. Gecenin kalanını tek başıma geçirmekten korkuyordum. Soğuk odam, bir paket Mavi Gaulois marka sigara ve hiç değişmiyen görüntünün bunaltıcılığı.

Pideciye girdik. Yüzüm açık pencereden yana oturdum. Hekim, sofrayı üç kişilik hazırlattı. Saade baktı. On iki Franklık Pizza ısmarladı. Pembe şarap da getirtti. Pembe şarabın ilk iki bardağı su gibi içilir. Ateşin karşıdan görünüşü hoşuma gidiyordu. Yaşlı ahçının hamuru hafifçe yuğurması da. Evet, aslında benim hoşuma giden. O anda ne varsa ondan hoşlanırım sadece. Orada nice zamandır açıkta ateş yanardı, hamur yüzyıllardır böyle yoğurulurdu. Sık sık konu değiştirdiğimi söylerseniz, hiç değişmeyecek olanı ele geçirebilmek çabasıyla böyle yaptığımı söylerim ben de.

Hekim şöyle dedi:

«Okyanus yolculuğu üzerine bildiklerinizin hepsini bana bir daha anlatın, lûtfen!»

Korsikalı'nın yanında gözüme çarpan o fare suratlı

herifin arkasına takılışımı, — hekimin şimdi bana yaptığı gibi — deniz yolculuğu üzerine nasıl bilgi edindiğimi, üçüncü olarak anlattım. Yüzü kapıdan yana oturan hekimdi, ben değil. Yüzü birden değişti, ve: «Bunları bir de Marie'ye anlatın, rica ederim!» dedi. Arkama dönüp baktım. Kadın, masaya yaklaşıyordu. Hiç bir şey söylemeden. Eski ve çok olağan bir alışkanlıkla hekimi başıyla hafifçe selâmladı.

Hekim: «Bu bay bize iyi bir akıl vermek dostluğunu gösteriyor.» dedi.

Kadın, beni şöyle bir süzdü. Birini yeniden tanıyabilmek için yakınında bulunmak değil de biraz uzağında olmak gerekir, bazı. Kendimi tanıtmak için hiç bir çaba göstermedim. Donuyordum. Bu arada Pizza da getirilmişti. Küçük bir tekerlek kadardı. Garson, adam başına birer üçken kesti, Pizza'dan. Hekim: «Marie, biraz olsun ye!» dedi «Yorgun görünüyorsun.» Kadın: «Yine hiç bir sonuç alamadım.» karşılığını verdi. Hekim, kadının elini tuttu. Hiç kıskançlık duymadım. Fakat içimde bir duygu vardı, bu adama yakışmıyan bir şeyi elinden bir an önce almalıyım, diye. Adamın bileğini yakaladım. Elini biraz çevirdim. Kadın parmaklarını çekti elden. Hekimin saatinin kaçı gösterdiğini görmüştüm. Kendimi topladım ve hemen gitmek gerektiğini söyledim. Hekim, hayal kırıklığıyla, bu akşam beni serbest sanmış olduğunu söyledi. Marie'nin karnı aç değildi ve Pizza payını tek başına yiyemezdi. Ekmek karnesini de o verecekti benim için. Fakat herşeyi bir de Marie'ye anlatmalıydım. Pembe şarab doldurdu kadehime. O kadehi yuvarlayınca, ben buradan gitsem de kadının hekimle kalacağını kavradım. Kadehi sonuna kadar içip bir daha doldurdum. Bildiğim sudan şeyleri bir dördüncü defa daha uzun

uzun anlattım. Kadın, anlatılanları hiç ilgilenmeden dinliyordu. Fakat hekim bu saçma lafları dinlemeğe doyamıyordu. Alevler içinde bir şehri alevler içinde bir başka şehirle değiştirmek için böylesine aşırı çaba, saçmaların saçmasıydı. Derin denizlerde çalkanan bir kurtarma gemisinden ötekine geçmek neye yarardı! Ben: «Fakat bu durumda sizin yola yalnız çıkmanız gerekiyor.» dedim. «Böyle bir yolculuk kadınlara göre hiç değil.» Kadın, çabuk çabuk: «Herşeye katlanırım ben.» dedi «Buradan uzaklaşayım da! Nasılı umurumda değil. Hiç bir şeyden ürkmüyorum.»

«Bunun korkuyla bir ilgisi yok. Bir erkek nereye olsa başını sokabilir. Onu yolda bırakabilirler. Fakat adamlar bir kadın götürmeği göze almazlar sanırım.»

İlk defa baktık gözlerimizin içine. Sanırım o sırada beni tanımıştı, ancak. Yeniden tanıdı demiyorum, sık sık rastladığı biri olarak. Daha çok, iyi, ya da kötü durumlarda yolları ister istemez karşılaşmış bir yabancı diye.

Hekim hemen hemen tek başına boşalttığım pembe şarap şişesini yeniletti. Şarabımı içerken, kadının: «Buradan uzaklaşayım da, nasılı umurumda değil!» sözlerine anlam vermeğe çalışıyordum. Bu içini döküş, onun ağzında, başkalarından her gün yüzlerce defa dinlediğim halde, olağanlığı ve delişmenliğiyle, taptaze ve yeniydi. Bu açık ateşin önünde, lokma lokma kesilmiş Pizzanın karşısında, ölüm günün birinde benim yüz çizgilerimi de tahrip edecek demek ister gibiydi. Tahribin böylesine olağanını, tahribedilebilir şeylerin kaçınılmaz sonunu bir an düşünmedim değil. Küçük ve solgun yüzü, çok yakınımdaydı. Daha tahribedilmemiş tozpembe ve pembe pembe pırıltılı bir âlemde. Hekim, kadının eline uzandı yine. Ben şarap şişesine uzanarak tam zamanında engel oldum. Bu

arada hekim: «O tarihte sen nasıl olsa yola çıkamazsın.» dedi «Kâğıtların bitmiş olursa, İspanya üzerinden de gidebilirsin pek âlâ!»

Üçümüzün bardaklarını doldurdum. Şarabımı sonuna kadar içerken, bu adamı masadan uzaklaştırayım istedim. Pideciden şehirden, denizlerin ötesine, elden geldiğince uzaklara ve çabuk.

VII

Onları gölge gibi izlediğimi söylemeliyim. Bundan utanıp sıkılmıyordum. Zira onlara yük olmuyordum, benden hoşlanıyorlardı, daha çok. Bugün daha iyi anlıyorum. Oran'a denizyolculuğuydu, bahanem. Hekimle, fare suratlı herifle ve bu arada yüzünü de gördüğüm Bombello'yla hep bu işi görüşüyordum. Bombello, bıyıklı, sıska ve burjuva kılıklı bir Korsikalıydı. Ajaccio-Marsilya arasından başka deniz yolculuğu yapmışlığı yoktu. Hekime, yük gemisinin haftalarca limanda kalacağı gibi bir saat içinde yola çıkabileceğini ve her an hazır bulunup bulunmadığını söyledim. Gözlerini yere eğip cevap verdi; kendi kendisiyle çekişmişti ve hazırdı .Marie'yle Lizbon'da buluşmağı tasarlıyordu.

Binnetler'de yeni ziyaretlerime bir anlam veremiyen Claudine'in kuşkucu bakışları altında bekleyip duruyordum. Küçük de, hekimi bekliyordu hiç konuşmadan. Fakat hekim, çocuk sağlığa kavuştukça, daha sudan selâm verir olmuştu.

Hekim beni oradan alıyor Pideciye götürüyordu, Marie'yi beklemek için. Beni getirmek için Marie'ye kesin söz vermiş olduğunu söyleyip hayrette bırakırdı. Yanlarında bir yabancının varlığı, ayrılışlardan öncenin buna-

lımını azaltırdı. Marie'yi az buçuk neşelendiren, ya da yatıştıran herşeyden o da hoşlanırdı. Marie'nin Pideciye gelmesini çoğu beklerdik uzun süre. Onun girdiğini hekimin yüzünden anlardım. Yüzü, nedenini kavrıyamadığım bir sertlikle değişiverir, olağanüstü tuhaflaşır ve tasalanırdı. Ben, hekimle onu beklerken, Marie'nin şehri baştan başa dolaştığını, bir kapıdan ötekine koşup arandığını görür gibi olurdum. Ne var ki bunun tanığı değildim, eskiden olduğu gibi. Zira akşamları bir masada buluşuyorduk. Bir akşam hekime bu dolaşmaların nedenini laf arası sormuş, o da: «Hiç canım, bir türlü kurtulamadığı vize nöbeti!» demişti, yine laf arasında. Cevabında doğru olmayan bir yan var gibiydi. En olmaz durumda hiç de gerekli olmıyan itiraflarındaki dürüstlüğü bildiğimden buna şaştım.

Ben ve hekim, buz gibi soğuk bir akşam Marie'yi bekliyorduk. Pidecinin önündeki rıhtımda kimsecikler kalmamıştı rüzgârdan. Limanın öte yanındaki evlerin ışıkları, çok uzaklardan bir kıyıdanmış gibi göz kırpıyordu. Yanımda oturan bu adam görünmek istediği gibi gerçekten böyle rahat mı, diye sordum kendi kendime. Komisyon yük gemisinin yola çıkmasına yarın izin veriverirse, Marie'nin yolunu koruyamaz duruma girmiş olacaktı. İkimizin de beklediği küçük ve sivri gölge vitrinde belirince hekimin kaşlarının çatıldığını, gözlerinin kısıldığını gördüm. Kapı da açılmıştı.

Kadın, sadece rüzgârdan ötürü soluk soluğa kalmış değildi. Dudaklarına kadar sararması da soğuk yüzünden değildi. Korktuğunu gizlemedi. Masa arkadaşıma eğilip birşeyler söyledi. Hekim, tanıdım tanıyalı ilk defa hayretle yerinden hafifçe doğruldu ve çevresine bakındı. Onun şaşkınlığı bana da geçmişti, çevreme bakındım. Ne

var ki bu salonda korkutucu hiç bir şey yoktu. Sessizlikten başka hiç birşey. Dükkân sahibi ailece yanımızdaki masada oturuyordu. Masada bizimkinin tıpkısı şarap ve yemekler vardı. Aynı zamanda aşçıbaşılığı da yapan dükkâncı, damadı olan aşçı yamağına talimat veriyor ve çok sevdiği küçük kızını okşıyordu. Damat, Marie'nin girdiğini görünce hamur açmak için hemen oklavaya uzanmıştı. İki de çift vardı, El ele ve diz dizeydiler, buluşmaların en kaçamağıyla birbirlerine iyice kaynaşırcasına. Başka kimse yoktu, Pidecide. İki elin on parmağıyla sayılacak kadar azdık, ateşin duvara vurduğu gölgelerimizi katmazsak. Bu havada ve bu saatte fazla müşteri olmaz diye ateş hafiften yakılmıştı. Bu eski dünyada bizler için en son ateşmiş, burası en son barınakmış gibime geldi. Kesin karar için en son mühlet karşısındaymış gibiydik. Buralardan uzaklaşmak, ya da kalmak konusunda. Duvarlar, nice insanın şu ateş karşısında önemli konuyu enine boyuna düşünmesi için verilen en son mehillerle doluydu. Burası bir huzur köşesiydi. Canebière'e ayak basar basmaz o felaket habercisi en son gazete satıcılarınnı haykırışlarıyla elimizden gidiverirdi, huzur. Ateşi söndürmeği kimseler göze alamazdı. Zira herkese gerekliydi ateş. Korku nöbetleri geçirerek buraya, eski limana kadar sürüklenenlere de, korku saçarak onları kovalıyanlara da.

Çevresine bir bakıp yatışmış olan hekim: «Sen de bir bak, Marie!» dedi «Hiç birşey yok!» dedi, başını iki yanına sallıyarak. Sonra: «Daha önce de yoktu.» diye ekledi. Birden beni gösterdi: «Bundan gayrı.»

Biraz tedirginleştim. Zira birisinin beni göstermesine katlanamam, hiç: «Ben gitsem!» dedim. Fakat Marie elimi tutup: «Hayır, gitmeyin buradan!» dedi, «Burada bulunmanız daha iyi.»

Burada bulunmamla bile korkusunun yatıştıdığını anlamıştım. Gerçek, ya da hayalinde canlanmış tehditlere karşı benden bir medet ummaktaydı.

VIII

Beni burada bırakmaları için her isteği yerine getirmeğe, en saçma yolculuk belgelerini sağlamağa hazırdım, bundan hiç kuşkunuz olmasın!

Mistral rüzgârlarıyla suratları kırışmış insanlar, Amerikan konsolosluğunun bekleme odasını doldurmuştu. Burası hiç değilse sıcaktı. Yolculuğa çıkma nöbetine tutulmuşların bin bir derdine son günlerde acı soğuklar da eklenmişti.

Amerikan konsolosluğunun kapıcısı, bir boksör gibi güçlüydü; merdivenin yolunu kesen üstü dosya dolu bir masanın arkasında duruyordu. O sabah buz gibi esen rüzgârın Saint - Ferréol alanına sürüklediği şu yolculuk delisi cılız yığını dev göğsünün küçük bir hareketiyle dağıtabilirdi. Kadınların soğuktan kırbaçlanmış yüzlerindeki pudra, kireç tozuna benziyordu. Kadıncağızlar, acınmayı daha kapıcının önünde sağlamak için, yalnız çocuklarını değil kocalarını da özene bezene giyindirmişlerdi. Kapıcı, dosya dolu masayı iri kalçalarıyla zaman zaman şöyle azıcık aralıyor ve transit vizesi isteyenler arasından bir seçkin, yukarı bırakılıyordu.

Benim orkestra şefini güneş gözlüksüz haliyle güç tanıyabildim. Son günlerde esen Mistral rüzgârları adamcağızı iyice çökertmişti. Mistral bir iskeleti ne kadar çökertebilirse. Fakat saçlarını özene bezene iki yana taramıştı. Sevincinden titriyerek: «Daha önceden başlasaydı-

nız bari!» dedi «Bu konsolosluktan cebimde transit vizemle ayrılacağım.» Dirseklerini böğrüne dayadı, siyah frakçığına kalabalıkta bir şey olmasın diye.

Bekliyenler birden öfkelendiler. Otelde yanımdaki odada kalan bayan, alacalı giysileri ve tasmalarını ilgisizce tuttuğu iki buldokla görününce, konsolosun hoşlandığını bilen kapıcı, masayı aralayıp yol açmış ve köpeklere efsunlanmış birer garantiymiş gibi, sessiz ve derin bir saygı göstermişti. O bir parmak aralıktan ben de yararlanıp köpekli kadının arkasından fırladım. Kapıcıya. Seidler ve öteki adı Weidel yazılı randevu kâğıdımı gösterdim. Kapıcı bir bağırdı. Fakat köpeklerin beni tanışlar gibi sevinçle karşıladığını görünce, konsolosluk sekreterliğine geçmeme izin verdi.

Orada da bir bekleme odası vardı. Köpekleri gören bir sürü yahudi çocuğu pek korktular ve ana-babalarının, büyük analarının yanına sokuldular. Sarı yüzlü ve kaskatı kesilmiş kadın öylesine yaşlıydı ki, Hitler'den kaçmış değil de İmparatoriçe Maria Theresia'nın bir buyrultusuyla Viyana'dan kovulmuş sanılırdı. Gürültüyü merak edip konsolosluk kapılarından birini açarak bakan genç bayan öyle sevimli ve pembe yüzlüydü ki, yeryüzündeki tahripler ve savaşlar sırasında bir küçük bulut üzerinde havalarda dolaşmışa benziyordu. Genç bayan, hâlâ ürkek ve üzgün duran bütün aileyi, kanatlarını çırpan bir melek gibi gülümsiyerek, konsolosun yanına götürdü. Transitçilerin öfkesine kapılmış, kendi vize nöbetimin bulanıklığına daldığım sırada bir çift gözün bana dikildiğini sezdim. Ötekileri gözden geçirip de ilginç bir şey bulamayınca beni süzmeğe başlamışa benziyen bu adamı nerede görmüşlüğüm var, diye aklımdan geçirdim. Şapka-

sını elinde tutuyordu. Kafasının dazlaklığının farkına varamamıştım dün seyahat bürosunda.

Selamlaşmadık. Biraz alaylıca gülümsemekle yetindik. İstiyelim istemiyelim daha yüz defa karşılaşmak zorunda olduğumuzu ikimiz de biliyorduk, transitçiler olarak; zira hayatımız buna bağlıydı. Eğilimlerimize, isteklerimize, hatta alınyazılarımıza karşı da olsa. Bu sırada benim orkestra şefi çıkageldi. Çenesinde kırmızı lekeler vardı. Çene kemikleri titriyordu. Fotoğraflarını sayar ken bize: «Otelde saydığımda on iki taneydiler, yemin ederim!» diye bize temin ediyordu. Bu arada vakit bulan köpekli kadın, hayvanları fırçalamıştı.

O sırada kalbimin küt küt attığını açığa vurmaktan utanıyorum. Arkam sıra teker teker ve soluklarını tutarak giren öteki insanlara bir süre hiç dikkat etmedim. Konsolos denilen adamın dış görünüşü ne olursa olsun, üzerimde gücü bulunduğu su götürmez. Onun insanları birleştirmek ve dağıtmak gücü gerçi kendi ülkesiyle sınırlı. Ne var ki bana şimdi Amerika transit vizesi vermezse, adı kötüye çıkmış bir transit yolcusu olurum ve şehrin bütün memurları, bütün konsolosluklar için damgalanmış duruma düşerim. Yeniden kaçmak zorunda kalacağım. O çok sevdiğim şeyi de ele geçirmeden yitirmiş olacağım.

Fakat Weidel adı çağırıldığında sakinlemiştim. Ne herhangi bir kötülüğümün ortaya çıkarılmasından, ne de vize verilmemesinden korkuyordum. Adı çağırılan adamla konsolosu ayıran aranın sonsuzluğunu, yaklaşmazlığını seziyordum. Gamalı haçlı ölüm köşelerinin birinde çoktan bozulup yok olmuş bir hayaletin adıyla çağırılma sına, kendimin dışındaymışım gibi ve merakla bakmaktaydım.

Fakat konsolos, o hayaletle kendisi arasında duran beni üstperdeden bir dikkatle süzüp: «Adınız Seidler mi?» dedi «Yazılarınızda Weidel adını kullanıyorsunuz. Neden?» Ben: «Yazarlarda olur böyle şeyler.» dedim.

«Herr Weidel-Seidler, Neden ötürü Meksika vizesi istediniz?»

Konsolosun bu pek sert sorusunu, açık bir alçakgönüllülükle cevaplandırdım:

«Ben istemiş değilim. Bana verilen ilk vizeyi kabul ettim. Durum bunu gerektiriyordu.»

«Bayım, Birleşik Amerika'ya giriş vizesi için hiç bir çaba göstermemeniz neden? Oysa meslektaşlarınızın çoğu...»

«Bunu nereden istemeliydim? Kimden? Nasıl? Dünyanın dışındaymış gibiydi durumum. Almanlar Paris'e girmişti! Bütün gündüzlere son veren gece başlıyordu.»

Kalemini masaya vurdu, konsolos:

Concorde alanında bulunan Birleşik Amerika konsolosluğu'nun çalışmalarını hiç bir şey durdurmamıştı!»

«Fakat bay konsolos, nereden bilirdim ben bunu? Concorde alanına gidemez olmuştum. Bizim gibiler ana caddelerde görünmezler.»

Alnını kırıştırdı. Arkasında bir daktilonun bütün bu soruşturmayı yazdığını gürültüden anlamıştım. Büyük gürültüye, sessizlikten duyulan büyük korkuya biraz takırtı daha karışmıştı.

«Bay Seidler, Meksika vizenizi alabilmenizi ne gibi durumlara borçlusunuz?»

«Uygun giden rastlantılara sanırım. Sonra, iyi yürekli bazı dostlara, elbette!»

«Neden bazı? Eski İspanyol cumhuriyetinin eski hükûmet çevrelerinde bir takım dostlarınız var. Bu gibile-

rin şu sıra Meksika hükûmetiyle ilişkisi olduğunda hiç kuşkum yok.»

Acele acele gömülüvermiş olan zavallı ölümü ve arkasında bıraktığı değersiz şeyleri düşünerek: «Hükûmette mi?» diye haykırdım, «Dostlar mı? Hiç de yok böyle bir şey.»

Konsolos: «Siz!» diye devam etti. «Eski İspanya cumhuriyetine bazı hizmetlerde bulundunuz. Onların basınına yazı verdiniz!»

Valizin dibindeki kâğıt paketçiğini hatırladım. Hüzünlü bir akşamımda bana pek dokunmuş o karmakarışık hikâyeyi okuyalı ne de çok zaman geçmişti. Yüksek sesle: «Ben öyle yazılar yazmadım hiç bir zaman!» dedim.

«Hafızanıza bu konuda da yardım edeceğim için bağışların. Söz gelişi bir yazınızı ele alalım. Badajoz'da kurşuna dizilmeleri anlatanı. Bir çok dillere çevrildiydi.»

«Ne üzerine dediniz?»

«İspanya savaşının Badajoz dönemi sırasında kızılların yığınla kurşuna dizilmesi üzerine..»

Konsolos sert sert bir baktı bana. Benim şaşkınlığımı, kendi bilgisinin kusursuzluğuyla yorumlamış olmalıydı. Gerçekten de pek şaşmıştım. Birisinden dinlemiş olacağı o Badajoz olayını yazmağa benim ölüyü hangi neden zorlamışsa zorlasın, şimdi birlikte mezara götürdüğü ustalığından bir şeyler de katmıştı elbette. Herşeyleri aydınlatan ve ölmezleştiren usta sanatçılığını, sönmüş ve kırılıvermiş bir lamba gibi m e z a r a götürmüştü birlikte. Benim ölüm ne budalalık etmişti, kendi büyülü lambasını söndürüvermekle. Konsolosun anlattıklarını okumuş olmak için vermiyeceğim yoktu.

Kısaca: «Ne daha önce, ne de daha sonra buna benzer hiç bir şey yazmadım!» cevabını verdim.

Konsolos ayağa kalktı ve karşısındakinin içini okuyan bakışlarını üzerime dikti. Fakat okuyabilseydi, bari! Sonra, kelimelere basa basa: «Bir kefil gösterebilir misiniz?» diye sordu.

Benim ölünün Kızılların yığınla kurşuna dizilmesi konusunda hiç bir zaman birşeyler yazmadığını Birleşik Amerika konsolosuna yeminlerle temin edecek birini ben şu yeryüzünde nereden bulaydım?

Soruşturmayı not alan yazı makineleri susmuştu. Şimdi sessizlik gözdağı verir olmuştu. Bir sürü olayın en başlangıcını ve Paulchen'i hatırlayıp: «Elbette,» dedim, «Dostum Paul Strobel var. Aix sokağındaki yardım komitesinde.»

Verdiğim bu ad, öteki adlarla birleştirildi. Dosya öteki dosyalarla birleştirildi. Sonunda, 8 ocak için çağırıldım.

Böylesine bir sorgudan sonra bir kahveye gitmeliydim. Fakat konsolosun bulunduğu bölümden alt kattaki büyük bekleme odasına inince kalabalığı yarıp geçemedim, uzun süre. Şaşkınlık ve ürküntü vardı her yanda. Dış kapının önünde bir cankurtaran otomobili durdu. Ben çıkarken, birini sedyeyle cankurtarana taşıdılar. Benim ufak tefek orkestra şefimdi. Ölmüştü. Şunları anlattılar: Sırasını beklerken öldü. Bugün alacaktı vizesini. Fakat bir fotoğraf eksik diye konsolos geri çevirmişti. Bu durumda sırası yanacak ve yola çıkışı suya düşecekti. Bundan pek heyecanlanmıştı. Bir daha saymasına yardım edince, birbirine yapışmış iki fotoğraftan birini atlamış olduğunu gördük. O da yeniden sıraya girdi ve beklerken ölüverdi.

IX

O ufak tefek orkestra şefimi alıp götüren cankurtaran otomobilinin ardından baktım bir süre. Tedirginliğim geçmişti. Yeterince genç ve güçlüydüm. Saint-Ferréol kahvesine girdim. Amerikan konsolosluğunun sadece üç dakika ötesindedir. Amerika transitcilerinin kahvesinde oturma hakkını elde etmiş sayılırdım bundan böyle. Arkamda ayak sesleri duydum. Benimle birlikte transit arkasında koşan o kabak kafalı da girmişti. Birleştirilmiş iki ayrı masaya oturduk. Bunun anlamı, yalnız başımıza birer kadeh içmek, fakat arada sırada birşeyler konuşmak isteğiydi. Her ikimiz de birer Cinzano ısmarladık. Adam, benden yana eğilip kadeh tokuşturdu, birden ve: «Aramızdan giden için!» dedi «Onu biz ikimizden başka kimseçikler hatırlamayacak!» Ben: «O adama ilk olarak Marsilya'ya vardığım akşam rastlamıştım.» dedim. «En son eksik kâğıdını elde ettiği gün ilk kâğıdı yanardı, hep.» - «En sonundan başlanmazmış gibi. Gemide ayırttığı yerini bana bırakacak birini aramıştım burada ilk olarak. Sonra başladım vize arkasından koşmağa.»

Gemideki yerinden vazgeçecek insan bulunur mu, diye sordum. O: «Sözkonusu kişi, bir kadın. Bir zaman komşuyduk, bir yerde. Yolculuğa çıkacağına pek seviniyordu. Fakat birden hastalandı. Kovalamacayı bırakıverdi. Gemide ayırttığı yeri de bana verdi. Ben: «Nasıl bir kadındı, hastalığı neydi, söyler misiniz lütfen?» diye sordum.

Dazlak kafalı, ilk olarak dikkatle bir süzdü beni. Gözlerinde iyilik anlatımı yoktu amma, iyilikten daha da önemli bir şeyler vardı. Gülümsiyerek: «Sizin merakınızın sonu yok.» dedi «Tanımadığınız birine tanımadığı-

nız bir kadınının bilinmiyen dertlerini soruyorsunuz.»

Beni iyice süzdükten sonra: «Yoksa yazar falan mısınız?» diye sordu. Yazmak için mi soruyorsunuz bütün bunları?»

Ürküntüyle: «Ben mi?» diye haykırdım. «Hayır! Aklımın köşesinden bile geçmez!» Bunu söyleyince yine bir ürktüm. Düşünmeden cevap vermiştim. Fakat ağzımdan çıkmıştı, bir: Ne olur ne olmaz diye bir bilet ayırtmıştım kendime!» diye ekledim.

Dazlak kafalı: «Ne olur ne olmaz!» diye söylendi. «Ne olur olmaz diye bir bilet! Ne olur ne olmaz diye bir vize! Ne olur ne olmaz diye bir transit! Bütün bu güvenlik tedbirleri size karşı sonuç veriverirse? Tehlikelere karşı güvenlik tedbirleri tehlikelerden daha çok güçten düşürüverirse? Böylesine uzak görüşlü tedbirlerin ağına kapılıverirseniz? Ha!»

Ben şu karşılığı verdim:

«Yok yahu! Bu saçmalıklara aşırı değer verdiğimi sanmazsınız her halde! Bir oyun sadece. Ötekiler gibi bir oyun. Yeryüzünde kalabilme oyunu!»

Beni süzdü, karşısındakinin kim olduğunu ancak şimdi iyice anlamış gibi. Geriye çekildi, kendi masasına. Benim masama bitişik masasına. Yüzü ciddî ve duruşu sertti. Bu adam kimin nesi, diye boşuna düşünüp durdum.

X

Dazlak kafalı çıkarken selamlamağı unuttu. Saint-Ferréol kahvesi dolmağa başlamıştı. Gelenlerin bir kısmı, Amerikan konsolosluğuna uğramış olanlardı. Bir kısmı da, çıkış - izni istemek için valiliğe başvurmazdan önce

bir kadehcikle güçlenmeğe gelmişlerdi. Limanı seyretmek için Quai des Belges'e gideyim istiyordum. Fakat uyuşup kalmış gibiydim. Binnet'lere mi gitseydim? Fakat her zaman da onlara balta olamazdım.

Yüreğim küt küt atmağa başlamıştı, kadını görmezden. Kadın, kahveye girdi. Masaların arasında dolaştı. Hüzünlü hali bana da geçmişti. Tıkanacak gibi oldum. Yaklaştığını görünce ayağa kalktım. Asık yüzle uzattı elini. Fakat ben: «Oturun şu masaya bir!» dedim «Ismarlayacağım içkiyi de için! Beni de bir dinleyin!»

Kadın, yanıma oturdu, ilgisizce: «Benden ne istiyorsunuz?» diye sordu. - «Ben mi? Hiç!» dedim. «Öğrenmek istiyorum sadece, ne arandığınızı. Sabah karanlığından gece yarılarına kadar, her yerde ve her sokakta hep bir şeyler arıyorsunuz.» Kadın, hayretle beni süzdükten sonra: «Neden soruyorsunuz bunları?» dedi. «Bana yardım mı edeceksiniz?»

«Yardım etmek istemek size pek mi olağanüstü geldi? Ne aranıyorsunuz? Kimi arıyorsunuz?»

«Aradığım bir erkek var. Kimi zaman, orada diyorlar, kimi zaman şurada. Ne var ki, ben oraya varınca gitmiş oluyor hep. Oysa onu bulmak zorundayım. Hayatımın mutluluğu buna bağlı.»

Gülümseyişimi tuttum. Hayatın mutluluğu! Sonra: «Marsilya'da birini bulmak pek güç olmasa?» dedim. İlle de gerekliyse! Sadece saat meselesi.»

Kadın, hüzünle: «Önceleri ben de böyle sanmıştım.» dedi. «Fakat adam sanki büyücü..!»

«Tuhaf bir adam! Onu iyice tanıyor musunuz?»

Yüzü solgunlaştı:

«Evet, elbette, iyi tanırım. Benim kocamdı...»

Elini tuttum. Yüzüme sert sert baktı, kaşlarını çatarak:

«Bu adamı ele geçiremezsem yolculuğa çıkamam. Bende bulunmıyan her şey onda var. Onun vizesi var. Benim vizemi de o sağlıyabilir. Sadece karısı olduğumu konsolosa söylemesi gerekiyor.»

«Sonra da ötekiyle, hekimle mi yolculuk? Bütün bunları yanlış anlamıyorsam?»

Elini çekti. Biraz sert konuştuğuma üzüldüm. Başını önüne eğip: «Öyle gibi.» dedi. «Aşağı yukarı böyle!»

Elini yine tuttum. O da hiç direnmedi, dalgındı. Kendi kendisiyle konuşur gibi: «Durumum kötü..» dedi. «Birini bulamıyorum, ötekini de elde tutamıyorum. İkinci erkek uzun süredir bekledi beni, boşyere. İşini benim yüzümden geri bıraktı. Daha fazla bekliyemez. Sadece benim yüzümden...»

«Peki! Önce herşeyin bir bir açıklanması gerekli. O adamın burada olduğunu size kim söyledi? Onu gören kim?»

«Konsolosluk memurları. Vizesini almak için kısa bir süre önce oraya uğramış. Meksika konsolosluğu kançiları onunla defalarca görüşmüş. Bundan yana hiç kuşku yok. Seyahat bürosundaki Korsikalı da.»

Sıcak ellerimin arasında tuttuğum soğuk elleri buz gibi olmuştu. Neden acaba? Bana iyice sokuldu. Tuhaf bir duyguya kapıldım bir an için, bu kadın dağılıp uçuverse, şehrin Mistral rüzgârlarıyla yine ötelere sürükleniverse, diye! Sarılacak olsam kayıverirdi kollarımın arasından, sanırım! Korkup bir yetişkine sokulan küçük bir çocuk gibiydi. Ne var ki, onun böylesine nedensiz ve çocuksu korkusu bana da geçmişti. Yasak şeyler konuşurmuş gibi usul bir sesle: «Kocanız nereden geldi, Marsil-

ya'ya?» diye sordum «Savaş alanından mı? Kamplardan birinden mi?»

Kadın da benim kadar usul: «Hayır, Paris'ten.» diye cevap verdi «Almanlar şehre girdiğinde ayrılmıştık. O Paris'ten ayrılmak istemedi. Buraya varınca ona hemen mektup yolladım. Evet, hemen. Tanıdığım bir kadına rastlamıştım. Eskiden tanıştığımız bir erkeğin kız kardeşiydi. Paul Strobel adlı birinin. İşte o kadının bir kadın arkadaşı, Fransız ipek tüccarlarından birinin eşiydi. Koca, işgal altındaki bölgeye giderdi işleri gereği. Mektubumu Paris'de kocama ulaştırması için yanıp yakındım. O da bunu yerine getirdi. Biliyorum, bunu.»

Kadın: «Ne oluyorsunuz? Neniz var?» diye haykırdı birden. Elini bıraktım. Hayır bıraktım değil, masaya ittim elini.

«Hiç bir şeyim yok! Nem eksik ki! Pek pek, İspanyol vizem eksik, değil mi? Fakat uzun sürmez, alırım onu da. Devam edin anlatmanıza!»

«Anlatacak başka şey yok. Hepsi bu.»

Ondan yana bakmadan şunları söyledim:

«Konsoloslar her gün yüzlerce insanın suratıyla karşılaşır. Onlar için tek bir adın hiç önemi yoktur. Kocanız buraya hiç gelmedi, belki! Belki de Paris'te hâlâ? Belki de...»

Elini, öfkeli bir uyarma gibi hızlı çekti. Gözlerini bir süre üzerimde dolaştırdıktan sonra, değişmiş ve kısık bir sesle: «Belkisi falan yok.» dedi «Onu şehrin bir çok yerinde gördüler. Mont-Ventoux kahvesinde dört defa. Meksika konsolosluğu kançıları Roma kahvesinde de gördü, sadece bürosunda değil. Korsikalı da hem seyahat bürosunda, hem de sonradan Quais des Belges yakınlarında bir kahvede gördü. Liman rıhtımındaki küçük kahveler-

den birinde de gördü. Fakat ben hep gecikiyorum ve göremiyorum bir türlü.»

«Meksika konsolosluğunda kim bilir nasıl direnmişsinizdir? Memurlara nasıl yalvarıp yakarmışsınızdır? Onu bulsunlar diye...»

«Yok, hayır. Yapmadım bunların hiç birini. Zira ilk gidişimde farketmiştim, oraya bıraktığı adresin doğru olmadığını. Belki de sahte kâğıtlarla ve değişik adla yolculuk ediyor, diye düşündüm. Göze batacak sorgular hiç de doğru olmazdı. Onun için olduğu kadar benim için de önemli bir çok şeyi bozabilirdim. Anlıyor musunuz?»

Anlamıştım, elbette. Üzüntüden hiç kurtulamıyacaktım, bundan böyle. Ölünün bana bıraktığı miras, buydu. Çekecektim:

«Meksika vizesi almak istiyorsunuz. Erkek olmayınca vize verilmiyor. Kocanızı buraya gelmeğe siz zorladınız, ortaklaşa yeni bir hayata başlamak umuduyla.»

Sonuna kadar açılmış gözlerinin pırıl pırıl çocuk bakışlarıyla - yalan daha alışmamış - bir baktı. Ben: «Peki şimdi o hekimi mi seviyorsunuz?» diye sordum.

Kadın, biraz durakladıktan sonra: «O çok iyi insandır.» dedi - «Fakat Marie, onun iyi olup olmadığını sormadım deyiverdim.»

Bir süre sustuk. Sonra ben söze başladım: «Bu durum size tuhaf gelmiyor mu?» diye «Kocanız sahiden buradaysa sizi aramaması, sizi yine bulmak için hiç bir şey yapmaması!»

Ellerini kavuşturdu ve usul bir sesle: «Bana da tuhaf geliyor, elbette!» dedi, usul bir sesle «Tuhaftan da öteye bir durum. Fakat yine de burada, derim. Burada olduğunu görenler var. Burada bir başka erkekle yaşadığını belki de biliyordur. Beni görmek istemiyor olabi-

lir. Benimle bundan böyle ilgilenmek istemiyor, belki de!»

Yine elini tuttum. Bir bahtsızlık önsezisi gibi içimi kaplıyan hüznümü yenmeğe çalıştım. Onunla bir yalnız kalsam herşeyi yoluna koyardım. Yapılacak ilk iş, ikinci erkeği, yani hekimi buradan çabuk uzaklaştırmaktı. Ötekinin durumu için ne yapmam gerektiğini de çok iyi biliyordum. Hiç değil o sırada bunu bildiğimi sanıyordum.

Kadına: «Onunla karşılaşmaktan korkuyor olmalısınız!» dedim.

Yüzü durgunlaştı:

«Elbette! Bütün bu olup bitenlerden de korkuyorum. Böyle uzun bir aradan sonra yeniden karşılaşmak bir ayrılış anı kadar zor, hemen hemen.»

«Bundan ötürüdür ki en iyisi sizin işinizi kâğıt üzerinde yoluna koymalı. Konsolosluktaki dosyada. Adınızı onun vizesinin yanına yazarlar. Çıkış vizeniz için bir belge verirler. Tanıdıklarım var. Bir bakayım, ne yapılır bu konuda diye.»

«Ona gemide rastlarsam? Yanımda öteki olursa?»

«Öteki oran üzerinden yolculuk etsin. Bu konuda ona yardım ederim.»

«Burada tekbaşıma kalırım, tam da sonunda..»

«Tekbaşına mı? Ha, anladım. Neden korkuyorsunuz, yalnız kalmaktan? Bompard kampına kapatılmaktan korkuyorsunuz, belki! Benim burada bulunduğumu unutmayın. Bundan böyle size göz kulak olacağım.»

Rahatlamıştı: «Korkmuyorum.» dedi «Burada onun arkasında kalacak olduktan sonra, ister serbest dolaşayım, ister Bompard kampına, ya da bir başka kampa kapatılayım, umurumda değil. Yerin üstü de bir altı da.»

Onun bu sözleri, insanlarının hepsi bir yerlere dağılmış, bomboş, ıssız bir kıtayı düşündürdü. En son gemi de yola çıkmış ve kadını korkunç bir vahşi ormanın ortasında yapyalnız bırakmıştı.

ALTINCI BÖLÜM

I

O tarihte herkesin sadece tek bir isteği vardı: yola çıkabilmek. Herkesin tek bir korkusu vardı: geride kalmak, gidememek.

Bu çökmüş ülkeden uzaklaşmak, bu çökmüş hayattan kaçmak ve bu gezegenden kurtulmak! Yola çıkışlardan, el konmuş ve gireceği yere varamamış gemilerden, sahte vizelerden ve yeni yeni transit ülkelerden söz açıldığı sürece cankulağıyla dinler olmuştu insanlar. Bütün bu gevezelikler bekleyiş süresini kısaltıyordu. Zira bekleyiş, insanları yıpratıyordu. Kendilerini almadan yola çıkıp gidecekleri yere nasılsa varmış vapurların hikâyesi herkesin pek hoşuna gidiyordu.

Meksika konsolosluğunda beni bir tanıyanla karşılaşmaktan korkuyordum. Fakat bekleyenlerin arasında Heinz'i görünce yüreğim sevinçle çarptı. Hatta vicdan azabımı da unutuverdim. İspanyollar gibi kucakladım, kemiklerini vücuduma bastırarak. Bekleşen İspanyollar, savaşla, kamplarla ve ölümün bin çeşidinin korkularıyla hiç bir zaman körleşmiyen ihtiraslı insanların taptaze yüreğiyle çevremizi sarmıştılar. Yeniden buluşan iki arkadaşa bakıyorlardı, gülümsiyerek.

«Korkmuştum Heinz, bir daha görünmemek üzere beni bırakıp gittin, diye! O sıra verdiğim sözü tutup ge-

lemedimdi buluşmağa. Zira başıma bir iş gelmişti. İnsanın bütün ömründe ancak bir defa başına gelebilecek bir iş! Yoksa seni hiç bekletir miydim!»

Beni süzdü, kampta bir sürü saçmalıkla ilgisini üzerime çekmeği denediğim zaman yaptığı gibi.

Sonra, soğuk bir tavurla: «Ne arıyorsun burada?» diye sordu. «Birinin işi için aracılık, sadece. Son günlerde, hatta belki de son haftalarda, seni aramaktan gözlerim yoruldu. Buralardan çoktan gitmiş olmandan korkuyordum.»

Son buluşmamızdanberi yüzü daha küçülmüştü. Hasta ve aşırı yorgun kişilerde olduğu gibi, vücudu kilodan düşüp zayıfladıkça, bakışlarına daha bir sertlik ve kararlılık gelmişti. Çocukluğumdan bu yana beni böylesine dikkatle süzen olmamıştı. Amma daha başkalarını, herkesi de aynı dikkatle süzdüğü gözüme çarptı. Sepilenmiş deri tenli kapıcıya, bütün ailesini yitirdiği halde - o ülkede bütün kayıplara rastlıyacağı mutluluk tarlaları varmış gibi - vizeyi almağa kararlı ihtiyar İspanyola, otele ilk geldiğim gece - hangar kapısından da olsa vapuru gördükten sonra - babası tutuklanmış çocuğa, görmiyeli daha da uzamış sakalıyla baykuşa benzemiş iş yükümlüsüne de böyle bakıyordu:

«Heinz, kapan kapanmadan buradan uzaklaşmalısın. Yoksa Almanlara bir güzel lokma olursun! Transit'in var mı?»

«Portekiz için var, arkadaşlar sağladı. Oradan yola çıkıp Kûba'ya..»

«Fakat İspanya'dan geçemezsin. Portekize nasıl gideceksin?»

«Bilmiyorum, daha. Sonradan bir çaresi bulunur.»

Karşımdaki bu insanın gücünün nereden geldiğini

birden kavradım. Kendi kendimize yardım edersek tanrının da bize yardım edeceğini öğrenmiştik bizler. Oysa bu adam, her an, hatta en karanlık anlarında bile asla yalnız olmadığına, nerede bulunursa bulunsun eninde sonunda kendi gibilere rastlıyacağına inanmıştı. Bir rastlantı sonucu karşılaşmasa bile onların yine kendini bulacaklarından kuşkusu yoktu. Kötülerin en kötüsünün, korkaklarının en korkağının, canvermişlerin en ölüsünün bile, yardım istiyen bir insan sesine kulak vermezlik etmiyeceğini biliyordu:

«Heinz, rica ederim beni Dryades'de bekle. Üç dakika ötededir. İnan bana, sana verecek öğütlerim var. Bu kez yüzde yüz geleceğime de inan. Seni asla yüzüstü bırakmıyacağımı sen söylemiş değil miydin? Bekle beni, lütfen!»

Kuru bir sesle: «Bir uğrayıp bakarsın, orada mıyım?» dedi.

Kançılar beni keskin bakışlarıyla karşıladı:

«Ne? Karınız da mı vardı bu isteğinizde? Hükûmetimin özel bir izni olmadan mı? Nasıl? Bundan daha olağan şey olmaz mı? Ben hiç de bu görüşte değilim. Karınız sizin adınızı taşımıyor. Vize istiyenin eşliğinde bulunan kişiler sütununa neden yazdırmadınız vaktinde Tanımakla onur duyduğum hanımınız gerçi pek kibar ve sevimli, fakat kendiliğinden hiç bir şey olmaz. Kimi zaman en sevimli bayanlardan bile ayrılmak gerekir. Hatta bazı Papa bile karı kocayı birbirinden ayırmıştır. Aziz dostum, bu yeni olaydan ötürü pek üzgünüm. Beklemeniz gerekiyor.»

«Bir düşünün bakalım, ilk vizeniz ne kadar sürmüştü? Durumlarınızı buna göre hesaplayın.»

«Yeni bir onay için ne kadar beklemek gerekli, dersiniz?»

Beni süzen bakışlarında hileci bir parıltı vardı, yine. Fakat içimi okumakta böylesine direnmesi, benim kurnazlığımı ve kapanıklığımı daha da güçlendirdi. Ona: «Vize istiyenlerin eşliğinde bulunan kişiler sütununa karımın adını da ilâve etmenizi pek çok rica ederim!» dedim.

Yolda, bundan kimse bir kötülük görmez, diye düşündüm. İki kişi mi yola çıkacağız, ya da burada kalacağız, kimsenin umurunda olmazdı. Yolculuğun geriye kalması benim için iyiydi, bu sürede bir çok şey aydınlanabilirdi. O tarihte, konsoloslukların bekleme süreleriyle hesaplamağa alışmaktaydım. Bu sürelerde, yeryüzü günleri gezegenlerin milyonlarca yılıyla hesaplanırdı. Hayallerimi ciddiye almağa başlamıştım. Zira gerçek gölgeleri ak dosya yapraklarına vurmağa başlamış değil miydi? Ömrümün ciddi yanı, hayatta kalmak ve özgürlük içinde yaşıyabilmek için bu dünyada başvurulması gerekli sayısız dolap ve gözboyacılıklarla eriyip gitmemiş miydi?

Heinz gelmişti; Meksika konsolosluğunun yeni yapısına gittiğim gün Binnet'lerin küçükle oturduğum masadaydı. Bekleşenleri görebiliyordum oturduğum yerden. Bir kış güneşi dörtgeninden gölgeye itmeğe kalkışan iki polisle çekişiyorlardı. Heinz, ne gibi öğütler vereceğimi sordu. Herşeyleri öğrenmiş gibi bir hali vardı. Bana biraz daha dikkatli ve uzunca bakarsa kafamdaki herşeyi anlıyabilirdi. Meksika konsolosluğuna gidişlerimin anlamını, o kadının dostunu buradan uzaklaştırmağı istememi, hekimden nasıl da nefret ettiğimi hep sezebilirdi. Heinz'e yardım etmeği, hatta kendimi düşünmekten çok istediğimi de anlıyabilirdi. Oysa ben onun için bir denizaşırı yolculuğunun başarıya ulaşması içiçn başvurulması gereken kişilerden biriydim, sadece. Bunu çok iyi biliyordum. Fakat yine de ona yardım etmek istiyordum. Onun

kurtuluşuna yardım etmiş olmaktan sonsuz bir onur duyacaktım.

İşte bundan dolayı, hatta pek de içimden gelmeden, anlatmağa başladım. Bakır tel yüküyle Oran'a gidecek vapuru, o vapurda bir tanışım için ayırttığım yeri şimdi Heinz'e seve seve verebileceğimi söyledim. Heinz, bunu gözönünde bulunduracağı cevabını verdi. Kaldığı konuk evinde epiyce uzakta, Beaumont'da buluşmamızı istedi.

Yanından ayrılınca, beni kendiyle bir tutmadığını, hatta umursamadığını sezmiştim. Bana asla önem vermiyordu. Buna pek öfkelendim ve böyle bir yardıma neden bu derece kendimi veriverdiğimi düşündüm.

II

Akşam üstü eski limandaki küçük kahveye uğradım. Beni görünce, karınla barıştın mı, diye sordular. Evet cevabını verdim. Karım da kahveye gelecek miydi? Hayır, bu akşam gelmiyecekti. Barışmıştık. Birbirimizin arkasından koşmak zamanı geçmişti. Karım beni, sakin ve rahat, evde bekliyordu. Bu arada kahveye dönmüş olan Bombello, gemide yeri kendim için mi istediğimi sordu. Zira o gözüyle görüp tanıdığı kişiler için yapıyordu bu gibi işleri. Fakat bu aşırı titizliğine rağmen, yolculuğu yapacak kişiyi değiştirmiş olduğumu sezemedi. Zira hekimi o güne kadar hiç görmemişti. Doğruyu söylemek gerekirse, Bombello işini yaparken bize her zaman namuslu davrandı, hiç oyalamadı ve para söz konusu olduğunda uydurmadan nedenlerle açıktan para istemeğe kalkışmadı.

Bombello beni süzerken gözlerini kırpıştırıyordu, ara-

lıksız; ters gitmiş bir işten sonra bu tik gelmişti. Onu ve Portekizli'yi bir taksiye bindirip Beaumont'a götürdüm. Yeni müşteriden ikisinin de hoşnut kaldığını hemen farkettim. Ciddî ve dikkatli konuşan birinden ikisinin de hoşlandığını hissedince hem şaştım., hem de kıskandım. Ciddiye alınmaktan hepimiz de aşırı hoşlanırız. Fakat, Heinz'in ustalığı, kurnazlığı sonucu diye düşündüm, yine de. Beni de o iki kişiyle ya bir tutuyordu, ya bir basamak daha üs!

Yeni bir buluşma kararlaştırıldıktan sonra, ikisini taksiye bindirip geldikleri kahveye geri gönderdik. Heinz beni akşam yemeğine dâvet etti. Sofrada pirinç ve sosis vardı. Şarap da vardı. Sapa bir yolda bulunan konukevi kış dolayısıyla boş gibiydi. Gelirken pek dikkat etmemiştim, dağın eteğinde bulunan bu yola. Bu konuk evinde dünyayla ilgimizi kesmiş durumdaydık. Oysa büyük şehir çok yakınımızdaydı. Heinz'in benimle bulunmaktan sıkıldığını hissetmiştim. Bol bol içtim. Birden öfkelendim ve umutsuzluğa kapıldım. Heinz için neden bu kadar şey yapmıştım? Oysa beni hiç umursamıyordu, yanımda canı sıkılıyordu ve bir daha yüzümü görmiyecekti. İçmeğe devam ettim. Hayatımın bazı bölümlerini apaydınlık görebiliyordum amma, bazıları loştu ve kirli kırmızı bir sise bürünmüştü:

«Sen gidiyorsun buralardan. Yine birlikte bir şehirde yaşarsak, seninle neler konuşmalıyım, sana ille sormam gerekli neler var, diye düşünürdüm. Bu şehirde birlikte yaşadığımız günler geçiverdi amma ben sana hiç bir şey soramadım.»

«Sen yardım ettin bana!.»

«Bundan ötürü yola çıkabiliyorsun. İşlerin rast gidiyor. Benim gibi değilsin. Bir amacın var.»

«Kendine de yardım edebilirsin, sen de yola çıkabilirsin.»

«Böyle bir amaç değil, söylemek istediğim. Evet, böyle bir amaç ve vapurda bir yer kendime de bulabilirim. Vizeye gelince, onu da sağlıyabilirim, bir çok ülke için. Transit vizesi, çıkış izni gibi işler de elimden gelir. Fakat gideceğim ülkenin nere olacağını ve hayatta çoğu şeyi umursamadıktan sonra, bütün bunlar neye yarar?

«Fakat sen bana yardım ettin, herşeye rağmen.»

«Senin yanında olduğum zamanlar.. Senin öyle sağlam bir yanın var ki!. Kendin mahvolsan bile sapsağlam kalan bir yanın. Heinz, bana öyle geliyor ki, bunda benim de bir payım var. Gözlerinde okuyorum bunu. Söylediklerimden tek kelime anlamıyorsun belki de! Zira iç dünyası bomboşlaşmış birisi için bunun nasıl da umutlandırıcı, güçlendirici olduğunu bilemezsin.

Rüzgâra kulak verdik, bizim dağlarda gibi esiyordu. Heinz: «Herşeyi gözümün önüne getirebilirim.» dedi «Başımdan geçmiyen kalmadı. Koltuk değneklerime dayanarak ilk yürüdüğüm gün.. Kapıdan çıkmak için - güneş görünüyordu şu kapıdan, çatık kaşlı ve çiğ bir güneş - önümde uzanan çizgi çizgi gölgemi gördüm. O gün ben de müthiş bir bomboşluk duymuştum. Sen yaştaydım, sanırım. İçimden gelen bir ses, yurduma dönebilmem için, herşeylerin değişmiş olması ve benim orada oturabilmem için pek çok zaman geçmesi gerektiğini söylüyor. Fakat yüreğim, ben olmadan herşeylerin nasıl değişebileceğini soruyor. Ne var ki, aklım da, ancak birkaç yıl daha yaşayabileceğimi söylüyor. Hatta sadece bir kaç ay!»

Her zamankinden daha başka, düşünceli ve yan bir bakışla bir süzdü beni. Yardım bekliyen birisi gibi. Bu haliyle onu daha da sevdim.

III

Hekim, anlattıklarımı sakin karşıladı ve: «Gelecek ay da bir geminin Martinique'e yola çıkacağını Transportes Maritimes'de temin ettiler. Adımı yazdırdım. Bu yolculuk, Oran üzerinden gitmekten daha güvenli, zaman farkı da pek az.»

Beni boşuna koşturdun oraya buraya, diye düşündüm. O: «Marie anlattı, ona yardım etmek istediğinizi..» diye devam etti «Belki sizin işleriniz daha mutlu gidiyor!» Ben: «Siz yola çıkmadan onun vizesinin gelmiş olabileceğini hiç sanmam.» cevabını verdim. Gelse bile, yapacak daha bir sürü iş kalacağını unutmayın. Garanti, çıkış vizesi, transit.»

Gözlerimin içine öylesine birden ve sert baktı ki, yüz anlatımımı değiştiremedim. Sakin bir sesle: «Size bir şey anlatmak isterim.» dedi «Bir defa için söyliyeceğim ve bir daha tekrarlamıyacağım. «Marie'yi ben o külüstür, küçük, amma dayanıklı otomobilimle savaşın içinden geçirip kurtardım. Otomobilimin enkazı belki hâlâ duruyordur, Loire'in beş saat ötesinde bıraktığım o yol çukurunda. Fakat bize birşey olmadı ve buraya vardık. O tarihte daha ötelere de gidebilirdik. O sıralarda Afrika'ya da kaçabilirdik. Casablanca'ya vapurlar vardı. Deniz yolculuğu imkânları vardı, daha. Fakat Marie karar veremiyordu. Tereddütten kurtulamıyordu. Vapurlar bir bir arkasından yola çıkıyordu. Onu hiç bir vapura bindiremiyordum. Gerçi Paris'ten gelmişti benimle, bütün Fransa'yı birlikte geçmiş ve bu şehre beraber gelmiştik. Fakat vapura bindiremiyordum. Oysa o günlerde vize de, transit de gerekli değildi. Vapurlara koşuşuyorlar ve yola çıkıyorlardı. Marie bahaneler buluyor ve vapurlar bir bir ar-

kasından yola çıkıyorlardı. Onu bırakıp yalnız gideceğim diye gözdağı verdim. Bir karara varsın istiyordum. Fakat yola gelmiyordu ve karar veremiyordu. İşte sadece bundan ötürü, Marie'nin suçundan, şimdi bu durumdayım ve daha fazla bekliyemem. Bütün bunları çok iyi anlamanızı pek isterim.»

«Duygularınız için bana hiç bir açıklama yapmak zorunda değilsiniz.»

«Böyle bir şey düşünmüyorum, elbette. Sizi uyarmak istedim, sadece: Marie hiç bir gün karar veremiyecek. Hatta burada kalmağa birden kesin karar da verse içinden tereddüt geçirecektir, yine de. Bu dünyada hiç bir konuda kesin karara varamıyacaktır, belki de ölmüş olan bir erkeği yine görmeden.»

«Ben: «O adamın öldüğünü size kim söyledi?» diye haykırdım.

«Bana mı? Hiç kimse. Ben sadece, belki de, dedim!»

Kendimden geçerek; «Buna pek güvenmeyin!» diye haykırdım «Geri gelebilir. Belki de gerçekten gelmiştir buraya. Savaş sırasında herşey olabilir.»

Hekim, durgun ve uzun yüzüyle beni sakin sakin süzerek: «Küçük bir ayrıntıyı unutuyorsunuz.» dedi «Marie'nin eninde sonunda benimle kaçmış olduğunu.. O erkek henüz yaşadığı sırada...»

Evet, doğruydu bu. Bunun doğru olduğunu kabul etmek zorundaydım. Ben bundan ötürü ölüden daha çok acı duyabilirdim. Savaş bütün ülkeyi sarmış, ölüm kadına da hafifçe sürtünmüştü. Kadın da korkuya kapılmıştı. Belki sadece tek bir günlüğüne. Fakat daha sonra artık çok geç olmuştu. O bir tek gün kadını erkekten büsbütün ayırıvermişti.

Fakat bana neydi o erkekten? Ondan yakamı sıyır-

mıştım. Hepsi bu kadar! Adam dirilse de tek isteğim ondan yakamı kurtarmak olurdu. Karşımda oturan genç erkek cılız bir gölge sayılırdı, o adama bakınca. Kadın ne diye gitmek isterdi bunun arkasından? Beni ne diye yüzüstü bırakacaktı kadın?

Hekim, beni yatıştırmak, ya da oyalamak ister gibi değişik bir sesle: «Transit işleri, vize cambazlıkları ve konsolosluk hokkabazlıkları konusundaki tutumunuzu bazı açıklamalarınızdan anlamış bulunuyorum.» dedi «Fakat dostum, siz işleri hafife alıyorsunuz. Hiç değilse benden daha başka düşünüyorsunuz, bu konuda. Zira bu dünyada daha yüce bir düzen yürülükteyse - bunun tanrı düzeni olması hiç de gerekli değil, dünya düzeni olabilir, yeter ki yüce olsun - şu saçma dosyalar düzenine de ışık tutabilir. Sizin amacınız belli. Önceden Küba, Oran, ya da Martinique'e uğrasanız da! Neden bu çekişmeniz? Hangi takvim yılıyla hesaplanırsa hesaplansın, transit süresi ne olursa olsun, hayatın kısalığını ve bir daha geri gelmezliğini de biliyorsunuz.»

«Böylesine yüceltici düşüncelerinize rağmen titremenize ve korkmanıza şaştım. Neden korkuyorsunuz?

«Bunda anlaşılmıyacak bir yan yok. Ölümden, elbette. Nazi çizmeleri altında aşağılık ve saçmaların saçması bir ölümden.»

«Beni örnek alın, ben bütün bu olup bitenlerden sonrasını da görmek istiyorum.»

«Evet, evet, biliyorum bunu. Kendi gidişinizi hiç mi hiç kavrıyamıyorsunuz. Sevgili dostum, sizi yanlış anlamıyorsam, iki ayrı hayatınız olsun pek istiyorsunuz; arka-arkaya iki hayat olamıyacağına göre, yan yana olsun istiyorsunuz, atbaşı birlikte gitsinler istiyorsunuz. Fakat başaramazsınız bunu.»

Ürkerek: «Nereden çıkardınız bunu?» diye bağırdım.

Önemsemezlikle: «Hey allahım..» diye karşılık verdi «Belirtileri var. Yabancı bulunduğunuz çevrelerde aşırı ilgilenmeleriniz. Borçluluk duyulması gerekse de o şaşırtıcı yardıma koşma istekleriniz. Fakat yine de derim ki, evet derim ki, bunu başaramazsınız. Yeryüzü düzeni diye bir şey yok da, sadece alınyazasıyla, önünü bile göremiyen alınyazısıysa - ister bir konsolosun ağzıyla, ister Delphi tapınağı kâhini, ya da yıldızlar tarafından bildirilsin, ya da siz hayatınızın o çoğu yanlış bin bir olayına bakarak kendiniz bir anlam çıkarın, hepsi bir: başaramazsınız.»

Bu gevezelikler yeter, demek üzereydim ki, ayağa kalktı ve Claudine'i eğilerek selâmlayıp gitti. Bu konuşma sırasında Claudine'in mutbağında oturmuştuk. Mavi damalı tertemiz bir muşamba örtülü küçük masanın başında. Claudine, sözlerimizi büyük bir dikkatle izlemişti, konuşmaya kendi katılıyormuşcasına. Oysa Almanca konuşuyorduk ve hiç bir kelime anlamıyordu amma, kendince bir anlam çıkarıyor olmalıydı. Dış yanı esmer ve ayası pempe o uzun elleri, tığları hızlı hızlı hareket ettirip örgü yapıyordu.

Hekim gittikten sonra uzun süre sustum. Claudine: «Nen var?» diye sordu «Bir kaç haftadır değiştin. O ilk gelişindeki sen olmaktan çıktın. Hatırlıyor musun o günü? Seni kapı dışarı etmiştim. Zira çok yorgundum. Ertesi günün yemeğini de pişirmek istiyordum. Senin bir şeyin var, saklama! Nen var? Bu hekimle ne diye hep berabersin ve onun sersemce yolculuk işlerine karışıyorsun? Bu adam sana uygun bir arkadaş değil. Yabancının biri.»

«Ben de yabancının biriyim.»

«Hiç değilse bizler için yabancı sayılmazsın. Hekim, kötü adam değil, elbette. Küçüğümü o iyi etti. Fakat buna rağmen yine de yabancı bizler için.»

«Fakat Claudine sen de burada bir yabancı değil misin?»

«Buraya kalmak için geldiğimi unutmuş görünüyorsun. Bu şehir sizlerin gözünde yola çıkmak için bir durak, benim için ise varılan ve yerleşilen yer. Bu şehir benim amacımdı. Büyük suyun ötesinde ulaşmak istediğiniz öteki şehirler gibi. İşte ben şimdi buradayım, amacıma varmış bulunuyorum.»

«Ne diye evinden yerinden ayrıldın?»

«Sen anlamazsın bunu. Kendi ülkesinde ona yer kalmadığı için çocuğunu beze sarıp vapura binen bir kadının durumundan ne anlarsın sen?

Çiftliklere, fabrikalara, herhangi bir işe her çeşit insanın alındığından hiç kuşkusu olmadığından. Hiç birinden bir şey anlamadığı işlere. Ya sizler! O buz gibi bakışlarınız! Sizlerin uzun uzun düşündüğünüz bir şeye bizler bir saniyede karar veririz, hem de uzun süre için. Senin şimdi sorman, sana birşey sorulmasın diye. Nadine'le yaşamıyor musun, artık? Bir başka kadın mı buldun? Seni tasalandırıyor mu o kadın?»

«Bırak da başımı dinleyim. Sorguya çekeceğine sen bana söyle, yurduna dönmek istediğin olmadı mı hiç?»

«Belki günün birinde.. Oğlum bir öğretmen, ya da hekim olunca! Ama şimdi yalnız gitmem. Zira rüzgârla oradan oraya savrulan bir yaprak, koptuğu dalı daha çabuk bulur. George'un yanında çocuğumla kalacağım, elden geldiği kadar uzun süre.»

Başını soktuğu şu dört duvar arasının yıkılıverirliğini hiç saklamıyordu. Belki bundan ötürü daha da da-

yanıklı oluyordular. Ne var ki, ben bir yerim olsun diye güçlü bir duyguyu hemen hiç duymuş değilimdir. Bu yabancı eli ilk defa tutmam, belki de George'un isteğiyleydi. Fabrikanın boşuna taşınması sonucu buralara gelmiş olan George'un. George gibiler nasıl oluyor dört duvar arası buluyorlar da, ben böyle bir şeyi düşünmiyorum bile, bundan ötürü ne mutluluk, ne de bahtsızlık duyuyorum? Ben eninde sonunda hep yalnız kalıyorum. Başıma bir şey gelmiyor amma, tek başıma kalıveriyorum.

IV

Brûleurs des Loups'ya girip oturdum. Çevremede oturanlar pek heyecanlıydılar, gamalı haç işaretli bir otomobil öğle üzeri Canebière'den hızla geçiverdi diye. İspanyol, İtalyan, Vichy ajanlarıyla şehrin büyük otellerinden birinde toplantı için gelmiş olabilirlerdi. İnsanlar çırpınıp duruyorlardı, şeytan Canebière'e çıka gelmiş de bu zavallılar sürüsünü yakalayıp dikenli teller arkasına tıkıverecekmişcesine. Hepsi de kendisini denize atmak üzereydi sanırım. Zira o anda yola çıkacak gemi yoktu.

Duvarlarda asılı ve suratları daha da karmakarışık yapan aynalarda, Marie'nin sessizce içeri girişini gördüm birden. Her yeri bir bir aranışını, bütün yüzleri bir bir gözden geçirişini heyecanla seyrettim. Bu aranmalarının boşuna olduğunu bilen tek kişi olarak ben, soluğumu tutarak bekliyordum, masama gelsin diye. Onun bu aranmalarına temelinden bir son vermeliyim diye bir his duyuverdim. Korkunç gerçeği belirtecek üç sözle nasıl bir çöküntüye yol açacağımı önceden hissediyordum.

Tam bu sırada beni gördü, solgun yüzüne bir canlılık

ve renk geldi, gri gözlerinde sıcak ve mutlu bir ışık parladı ve: «Günlerdir seni arıyorum!» diye seslendi.

Kafamdan geçeni unuttum. Ellerini tuttum. Şu yeryüzünde beni rahatlatan tek yer onun küçücük yüzüydü. Evet, bütün tedirginliğiyle çarpan yreğim barış ve rahatlığa kavuşuvermişti şu anda. Duvar aynalarında mültecilerin görüntüleri titreşen şu saçma liman kahvesinde değil de, yurdumuzda bir çayırda oturuyormuşuz gibi.

O: «Nerelere kayboldun?» diye sordu «Söylesene, konsolosluktaki dostlarından hâlâ cevap gelmedi mi?»

Sevincim geçivermişti. Beni bunun için arıyormuş, diye düşündüm! Ölmüş adamı arayışı gibi. Hemen: «Hayır, cevap bu kadar çabuk gelmez!» dedim. O, içini çekti. Yüzünün anlatımından bir anlam çıkaramadım. Rahatlamış gibi bir hali vardı: «Şöyle rahat bir oturalım.» dedi «Yolculuk, gemi, ayrılık falan düşünmüyormuşuz gibi.»

Bu oyuna kolayca katılıverdim. Belki bir saat sessiz sessiz oturduk, konuşmak için ilerde pek çok vaktimiz varmış, hiç bir şey bizi bir birimizden ayıramazmış gibi. Hiç değil bana öyle gelmişti. Dünyanın en olağan bir davranışıymış gibi ellerini ellerime bırakıvermesine bile şaşmadım. Fakat sonra birden fırladı yerinden. Yüreğim oynamıştı. Yüzünde tuhaf, hafif alaycı ve anlatılmaz bir anlatım vardı. Hekimi düşündüğünde böyle olurdu. Beni yalnız bırakıp gidişinde hep kapılıverdiğim o çılgınca duyguyu hissettim. Fakat o gittikten sonra yine de sakinliğimi korudum. İkimiz de aynı şehirdeyiz hâlâ, diye düşündüm, aynı gökyüzünün altında uyuyoruz ve daha bir sürü olanak var.

V

Otele giderken Belsunce'dan geçiyordum. Rotonde kahvesinin camlı verandasında oturan biri beni asıl adımla çağırdı. Sahici adımla her çağırılışımda olduğum gibi pek korktum. Fakat her zaman olduğu gibi de yatıştırdım kendimi, burada herkes çeşit çeşit ad kullanıyor, diye. Bana el sallıyan gruptakileri önce hiç tanıyamadım. Fakat sonra anladım. Paul el salladığından onlar da el sallıyorlardı. Oysa ben onu görmemiştim önce. Kucağına oturttuğu bir kızın sırtının arkasında kalmıştı başı. Bu durumda olağanüstü bir yan yoktu belki amma, ben pek şaşmıştım. Paul dizinde kızla oturuyor, beni tanımazlıktan geliyor ve ben de sersem sersem duruyordum orada. Paulchen içkiliydi, hüzünlü elâ gözleri parlıyordu. Gözlüklü incecik burnunu kızın boynuna sürtüyordu, durmamacasına. Uzun ve güzel bacaklı, sevimli ve küçük yüzlü genç kız, okşanmanın böylesinden pek hoşlanmışa benziyordu. Kız, Paulchen'in ağzının her dokunuşunda onun güçlü bir insan olduğunu daha iyi duyuyordu, belki de!

Paulchen, bir eliyle o güzel kıza sarılıp öteki elini bana sallardı. Duraklamıştım. Fakat Paul el salladı diye bütün masa el sallıyordu. Paul: «Yükümlü-İş yoldaşım benim!» diye seslendi. Ötekiler el sallamağı bırakıp beni süzdüler. Yanlarına oturdum. Oysa bu masada ne kadar yabancı olduğumu biliyordum.

Masada Paul'den ve dizine oturttuğu kızdan başka daha beş kişi vardı. Gerdan gerdan üstünde şişman ve ufak tefek bir adam, kendi gibi ufak tefek ve hantal karısı — şapkasına bir tüy takmıştı —, bakmağa doyamadığım çok güzel bir kadın zarif boynu, altun sarısı

saçları ve uzun kirpikleriyle eşsiz bir güzeldi - oturuyordu masada. Kadının gerçekte masada oturmuyor da havaya karışıvermiş gibi bir hali vardı. Hiç kımıldamıyordu. Gerçek olarak orada bulunan çöp gibi ince, fakat sırım gibi dayanıklı ve kocaman ağızlı bir genç kız arsız arsız sırıtıyordu. Başını dostu erkeğin koluna dayamış, gözlerini kırpıştırarak beni tepeden tırnağa süzdü durdu. Erkek, belirsiz, iyiden iyiye iri yarı, dimdik bir delikanlıydı. Dudaklarında belli belirsiz ve kendini beğenmiş bir gülümseyişle, bizleri görmezlikten geliyordu. Onu hiç tanımıyordum amma, nedenini bilmeden, tanışmış gibime de geliyordu. Bu anda Paul: «Achselroth'u tanımadın mı?» diye seslendi.

Onu dikkatle gözden geçirdim. Achselroth'u tanımıştım. Paul bana anlatmamış mıydı, onun Küba'ya gittiğini? Elimi uzattım. Kibar sivil giysilerinin içinde de, bir tarihte kampın iş-yükümlüsü partalları içinde olduğu gibi, kendini ele vermiyen bir hali vardı. Bir süre önce Paulchen'in onun hakkında söylediklerini hatırladım. Kaçış sırasında bir dört yol ağzında onları nasıl da yüzüstü bırakıverdiğini. Paulchen bunu unutmuş olacaktı, ya da bağışlamıştı. Ben de herşeyi unutmuştum ve Achselroth'un elini sıkmıştım.

Achselroth: «Weidel'i ele geçirdiniz demek?» diye sordu «Şu halde sonunda gelebildi. Sizlere karşı vicdanım rahatladığı için pek mutluyum. Zira yeterince tam bir hıristiyan gibi davranmadığım için bana homurdananlara adım başında rastlıyorum. Weidel de homurdanmasını pek bilir. Onu geçenlerde Mont-Ventoux'da gördüm..»

«Siz mi gördünüz, Weidel'i?» diye haykırıverdim.

Achselroth: «Yüzüstü bırakıldığından korkuyordu. Hayır, hayır homurdanıyordu» diye devam etti. «Kim-

seyle karşılaşmamak için de, gazetesinin arkasına büzüldü.

Weidel kahvede otururken yüzünü hep bir gazete arkasına sakladığını biliyorsunuzdur. Kimseyle konuşmamak için. Gazetede toplu iğneyle açtığı delikten bakınca gelip gidenleri görebiliyor. İnsanların gidiş gelişinde, eski biçim entrikalarında ilginç bir yan vardır.»

Gerdan gerdan üstüne şişman adam: «Eski hileleri kullanan büyük bir büyücü..» diye mırıldandı.

Achselroth'a biraz fazlaca bakmıştım. Alnını kırıştırdı. Gözlerimi hemen ondan uzaklaştırdım, altun sarısı saçlı ve melek yüzlü güzel kıza baktım. Paul: «Az öncesine kadar onun sevgilisiydi.» diye fısıldadı «Fakat günün birinde, Cote d'azur'ün en güzel çifti rolünden bıkkınlık geliverdiğini söyledi.»

Achselroth: «Bu olayın asıl olağanüstü yanı,» diye devam etti. «Kamptan kaçışımızdı, hatırlarsın Paulchen! Dörtyol ağzını, sizleri bırakıp nasıl da savuşuverdiğimi. Umarım bundan ötürü kızmadın bana!»

Paul, konunun can alacak noktası gelmiş gibi: «Şimdi yine hep birlikteyiz aynı yerde.» dedi.

«Ben Almanlardan epiyce önde gittim. Paris'e Hitler'den önce girdim. Passy'deki apartımanıma uğrayıp paramı, kıymetli şeylerimi, müsveddelerimi, bir iki parça sanat eşyamı aldım ve bu çok değerli çifte haber verdim» bunu söylerken şapkası tüylü bayanla gerdan gerdan üstüne kocasını gösterdi, onlar da ciddi ciddi doğruladılar «Sonra, biraz kımıldansa bütün güzelliği uçuverecekmiş gibi hareketsiz ve ilgisiz duran o altın sarısı saçlı genç kızı gösterdi: «Bu bayana da haber verdim. Tam bu sırada Weidel geldi, Paris'te dostlarını arıyor olmalıydı. Sapsarıydı ve titriyordu. Nazilerin böylesine ya-

kına gelmesi sinirlerini bozmuştu. Bizim otomobilde o sıra boş bir yer var gibiydi. Bir saat sonra uğrayıp onu alacağıma söz verdim. Fakat sonradan bu küçük hanımın bavulları epiyce yüklü çıktı. Zira bir çok tuvaleti ve meslek giysileri gerekliydi. Bayan, bavulları yanında olmadan yaşayamıyordu, ben de onsuz. Bundan ötürü de Weidel'i bırakmamız gerekti.»

Paul: «Weidel'in her zaman bir sürü uyuşmazlık konusu vardı» dedi «Şimdi haftalardır bizim komiteyi meşgul ediyor. Onun için özel bir komite kurmalı. Birleşik Amerika konsolosluğuna Weidel için başvurduğumuzda içimiz pek rahat değildi. Zira o işe katılmıştı, gerçekten.»

Ufak tefek ve şişman adam: «Hangi işe?» diye sordu.

«Ah, dört yıl oldu! İspanya iç savaşı sırasında. Milletlerarası tugaydan bir binbaşı günün birinde Weidel'i bulmuş ve korkunç hikâyeler anlatmış. Kanlı, korkunç ve akıl almaz olaylara karşı yüreği pek yufka olan bizim zavallı da duygulanıverince, Weidel'vari bir nuvel ortaya çıkıyor: Bir Arenada kurulmuş engizisyon mahkemesi önünde yığınla insan kurşuna diziliyor. Cumhuriyetçilerin basın bürosu bu nuveli her yere göndermişti. Ben kendisini o sırada uyarmıştım, bu gibilerden uzak dursun diye. Weidel konuyu pek çekici bulduğu cevabını vermişti.»

Achselroth: «Meksika vizesi bundan ötürü.» dedi. «Neyse, onun asık yüzünü birkaç yıl görmiyeceğime pek memnunum.»

Paul: «Bu kadar erken sevinme.» dedi. «Bizim komitenin kefilliğiyle transit vizesini alabilecek. Bir vapurda yolculuk edeceksiniz, belki de!»

Ben: «Neden daha önce yola çıkmadınız?» diye sordum «Buraya bizlerden haftalarca önce geldiniz!»

Achselroth, sert bir hareketle benden yana döndü. Yüzümü iyice bir süzdü, alay mı ediyorum diye. Ötekiler de bir süre gözlerini bana diktikten sonra, hep birlikte kahkahayı bastılar. Paul: «Bizim hikâyeyi bütün Marsilya'da bilmiyen tek insan sensin.» dedi «Kûba'ya kadar gitmiş bulunan bir yolcu topluluğunu sana tanıtırım.»

Şişman adam doğrulmak için başını öylesine eğdi ki, gerdanı üç kat oldu. Şapkası tüylü kadın yanıma sokuldu ve: «Herr Achselroth bizi Paris'de bulup bu bayan ve bavullarıyla otomobile tıka basa doldurunca, Weidel için yer kalmamıştı.» diye başladı «Fakat bizler onun için gerekliydik, yeni oyununun müziğini besteliyorduk, bize yer buldu. Buraya bizlerden daha önce varan olmadı. Yola ilk çıkanlar da bizlerdik. Yazık ki, vize sahte çıktı, Kûba'ya alınmadık ve gittiğimiz vapurla geri dönmek zorunda kaldık.»

Talihsizlik denilen şeyin Achselroth'un yüzüne hiç de yakışmayacağını düşündüm. Mutluluk için yaradılmışa benziyordu pırıl pırıl yüzü. Dudaklarını büzerek: «Tehlikeli bir hayat sürmesini az buçuk öğrendik.» dedi «Yeni oyunumuzun müziği batıda bestelenmiş olacak, böylece. Biraz sabır. Şimdi gereğince dürüst yoldan yerimizi ayırttık Lizbon'dan kalkacak vapurda. Konsoloslardan dostlarımız var. İspanyol ve Portekiz vizeleri cebimizde. Şimdi istediğimiz anda buradan ayrılabiliriz.»

Güzel genç kızı gösterdi; kız hafif bir ürpermiş, sonra yine o göz kamaştırıcı durgunluğuna dönüvermişti:

«Zorla geri çevrilmekten daha başka öğrendiklerim de oldu. Hayallere kapılmaktan kurtuldum. Ortak alınyazılarının getirecekleri üzerine boş bir inanç vardır. Bu-

na, bağlılık derler. Küba makamları daha insancıl davranırsalardı, şu kızcağıza bağlı kalmağa uzun süre kendimi inandıracaktım.. Heyecanlı hayatımı benimle bölüştü diye. Geldiğim yere zorla gönderilmek benim için tuhaf bir fırsat oldu. Kâğıtlarımı ve duygularımı bir gözden geçirdim. Bağlılık boş inancı uçuverdi.»

Genç kıza bir daha baktım; Achselroth'un hayal gücünün ortaya çıkardığı boş bir fanteziydi, hiç bir işe yaramazdı. Buna şaşmadım.

Sıradan bir delikanlı olarak pek olağanüstü büyücülerin arasına düşmüş gibi bir tedirginlik duydum. Kalkıp giderken, şişman adam beni durdurttu. Kenara çekti ve şöyle dedi:

«Size rastladığıma pek memnunum. Herr Weidel'e saygım vardır. Çok kabiliyetlidir. Uzun süredir onun için tasalanıyordum. Şimdi rahatladım, tehlikeden kurtulduğunu öğrendiğim için. Onu bırakarak Paris'ten ayrıldıktan sonra uzun süre kendimi suçladımdı, Weidel yerine sen neye kalmadın diye. Hakkıydı bu onun. Ne var ki bende bu güç yoktu. Küba'da başımıza felâket gelip de geri dönmek zorunda kalınca, Weidel olayında zayıf davranmadan ve aşırı aceleciliğimden cezalandırılıyorum sandım.» «Sakin olun, İncil'e uygun böyle cezalandırmalar günümüzde yok. Böyle olsaydı insanların çoğunun geri çevrilmesi gerekirdi.»

Yüzüne baktım. Gözlerinin gömüldüğü yağ tabakası ve çenesinin altındaki kırışıklıklar, gerçek yüz çizgilerini gizliyordu. Şişko, elime bir banknot tutuşturarak: «Weidel her zaman yoksulluk çekerdi.» dedi «Bir işine yarar. Ona yardım etmeğe çalışın. Para kazanmasını hiç bir gün başaramamıştır.»

VI

Sabah erken kalkmıştım. Tournon sokağında küçük bir dükkâna daha açılmadan yetişip kuyruğa girmeği Claudine'e söz vermiştim. O kadar erken gittiğim halde, kapalı dükkânın önünde epiyce kadın birikmişti. Örtülere ve kukuletelere bürünmüşlerdi. Zira hava rüzgârlı ve soğuktu. Gerçi, ötelerdeki evlerin damlarında biraz güneş göze çarpıyordu amma, yüksek evlerin çevrelediği sokakta yıllanmış ve kalın gölgeler vardı.

Kadınlar kızıp söylenemiyecek kadar yorgun ve halsizdiler. Bir kaç kuru sardalye ele geçirmekten gayrı şey düşündükleri yoktu. Toprakta bir çukurun başında yiyecek bir şey bekliyen hayvanlar gibi bu insanlar da kapının aralanmasını kolluyorlardı. Bütün güçlerini bir kaç kutu sardalye ele geçirmeğe yöneltmişlerdi. Başka zamanlar ülkelerinde pek bol bulunan bir şey için sabah sabah burada beklemelerinin nedenini, bolluğun nereye akıp gittiğini düşünemiyecek kadar yorgundular. Sonunda, kapı açıldı ve kuyruktakiler ağır ağır ilerleyip dükkâna girmeğe başladılar. Fakat kuyruğun arka ucu gittikçe uzuyordu. Anamın, bir kaç kemik, biraz iç yağı alabilmek için bizim şehirdeki kuyruklardan birinde sıraya girmesini düşündüm. Şu anda dünyanın her yerinde sayısız kapıların önünde sayısız kuyruklar vardı. Bu kuyruklar birleştirilse, Paris'ten Moskova'ya, Marsilya'dan Oslo'ya varırdı sanırım.

Birden, yolun ötesinden, Atina bulvarından doğru Marie göründü. Gri ve sivri kukuletesinin içindeki yüzü sapsarıydı, soğuktan. Seslendim. Rastladığımızdan biraz sevindiği yüzünden okunuyordu. Şimdi yanımda durursa iyi olur ,diye düşündüm... Yanıma gelip durunca, sırayı

bozacak diye kadınlar korktular. Marie: «Ne var burada böyle?..» diye sordu.

«Kutu sardalyesi. Küçüğe alacağım.. Senin hekimi götürdüğüm oğlan için.»

Ayaklarını kımıldattı. Kadınlar homurdandı. Hemen onlara dönüp yatıştırdım, sardalyeyi sadece benim alacağımı söyleyerek. Fakat onlar hiç umursamadılar ve Marie'nin sırayı bozup kuyruğa sızmaması için gözlerini dört açtılar.

Sabah sabah ne dolaştığını sordum, Marie'ye vapur acentalarına, seyyahat bürolarına uğrıyacaktı. Yanımdan ayrılırken, günlük aranmalarına gecikmemek niyetinde, diye düşündüm. Fakat adımını atar atmaz durdu ve yanımda kalmak için geri bıraktı aranmasını. Beni arar olmağa yavaş yavaş alışmış gibiydi. Arkamızda bekliyenler tedirginleştiler. Boyunlar bizden yana uzandı. Marie: «Gitmem gerekiyor, sanırım.» dedi birden. Ben: «Fakat Marie,» diye lafını kestim «Önümde altı kişi kaldı. Şimdi sıram gelir. Sonra birlikte gideriz.»

Kadınlar yine tedirginleştiler. Fakat gebe bir kadın için sırayı bozdular yine de. Arkamda bekleşen kadınlar, dün bir kadının etekliğinin altına yastık koyduğunu anlatıyorlardı. Ne var ki, bugünkü kadının geniş ve yünlü giysi altında sahici bir can taşıdığı su götürmezdi. Soğuktan donmuş yüzün derinliğinden — bir maskeden bakar gibi — bakan bu gözlerde, gecikmiş olma korkusu ve kutu sardalyesinden daha başka şeyler uman canlı bir parıltı birbirine karışıyordu. Uyuşmuş yüzçizgilerindeki umutsuzluk, bir sabır anlatımı oluyordu.

Marie: «Görüyorsun, önümüze geçiyorlar.» dedi «Ben gideyim..»

Ne diye onunla gitmedim, diye düşündüm, dükkân

kapalı diye neden bir yalan söylemedim Claudin'e? Neden bu soğukta burada kalıp bekledim?

VII

Marie'yi Atina bulvarındaki küçük bir kahveye dâvet ettim. Beni hemen hiç bekletmedi. Fakat o bir kaç dakikayı bile budalaca bir umutsuzluk içinde geçirdim. Tam bu sırada Marie'nin kahveye girip doğruca yanıma gelmesini bir mûcize sandım. Islak kukuletesini çıkardı ve yanıma oturur oturmaz: «Ne haber? İş ne durumda?» diye sordu. Ben: «Bir şeyler yapabildim.» cevabını verdim «Vakti gelince seni çağıracaklar. O gün senden bir imza istiyecekler, sadece. Fakat sen şimdi hiç bir şeye karışma ve işleri büsbütün karıştırma!»

Marie biraz geriye çekildi, hattâ elini gözlerinin üstüne götürdü daha iyi bakmak için. Sonra: «Ne yapacağımı bilemediğim anlarda bazı bazı bir yabancı bana yardım ediyor gibime geliyor.» dedi «Birden ortaya çıkıveren yabancı bir adam.»

Borçluluğunu belirtmek ister gibi elimi hafifçe okşadı. Fakat şimdi, işbirliğimize rağmen, onun bana sandığımdan uzak, ve daha az yakın, daha az içten davrandığını anlıyorum. Marie: «Bu iş ne kadar sürer, sence?» diye sordu «Günlerce mi? Haftalarca mı? Benim işimi tam zamanında yetiştirebilecekler mi? Dostum yola çıkmak istiyor, bir an önce.»

Ben: «Biraz beklemesi gerekecek.» cevabını verdim «Korkarım ki, bu yolculuğa yetişmez. Daha da beklemek gerekecek. Üç kişi birlikte yola çıkabilmek için daha beklemek gerekiyor.»

Yüzüne bir gölge düştü: «Üç kişi mi? Üçüncü kim?» diye sorarken.

Ben: «Ben, elbette!» dedim.

Dışarıya, yokuşun yukarısındaki istasyona doğru ellerinde bavullarla Atina bulvarını tırmanan insanlara baktı. Az sonra bizim kahveye de hızla girenleri oldu, çocukları, valizleri ve çantalarıyla. Marie: «Bir tren geldi.» dedi «Ülkenin her yanından bir sürü insan geliyor, hâlâ. Kamplardan, hastanelerden, savaş alanından. Saçları karmakarışık küçük kız çocuğuna bir bak!»

Yeni gelenlere yer açmak için birbirimize sokulduk; kadının yüzü ne karanlıktı, iki oğlan ve bir de pek küçük kız çocuğu vardı yanında. Beyaz sargılı kız çok küçüktü amma, içine oturttukları sepete yine de sığmıyordu.

Marie, parmaklarını birbirine geçirdi, umutsuzlaşmış gibi. Fakat sakin bir sesle: «Konsolosluğa çağırıldığımda kocam da orada bulunursa nasıl olacak?» diye sordu «Onu da çağırmış olabilir? Konsolosluğa gidince kargılaşırım onunla?»

Ben: «Bırak bunları.» dedim «Kocan orada olmıyacak. O gerekli değil. Onu aramazlar.»

Marie: «Onu aramazlar. O bize gerekli değil.» dedi «Fakat bir rastlantıyla da gelmiş olabilir oraya. Beni ve seni bir araya getiren de bir rastlantı. Kocamı tanıyışım bir rastlantıyla oldu. Öteki erkeği, hekimi de rastlantıyla tanıdım.»

Rastlantıları böylesine sıralamasının nedenini anlıyamamıştım. Bundan hoşlanmadım. Şu anda onun yüksek sesle söylediğini bir tarihte benim de aklımdan geçirdiğimi ve fakat hoşlanmadığımdan bundan vazgeçtiğimi düşünüverdim. Marie'ye: «Ne rastlantı, ne de konsolosca çağırılmak! Bırak bu korkuyu.»

Parmakları hâlâ kenetli elini tuttum. Eli az sonra gevşedi. Fakat az önce gelen kadının bakışlarında tedirginleşiyordum. Zira o kadın da, yaşayışları temelinden yıkılmış insanlar gibi, her sevgi belirtisine kuşkuyla bakıyordu.

VIII

Şimdi Marie ile hergün buluşuyordum. Bazı bazı sözleşiyorduk. Bazı da rastlantıyla. Beni kahvelerde aradığını kendi söylerdi, çoğu. Şimdi beni aranıyordu, ölmüşü değil. Elimi masaya koyuyordum, elinin bana uzanacağını bildiğimden. İyice sokulup oturuyordu. O günlerde içimde bir duygu vardı, şans benden yana dönüyor, diye. Başını omuzuma dayar, döner kapıdan içeriye itiliveren ve değirmendeymişcesine vücut ve ruhlarıyla her gün defalarca öğütülen insanlara bakar, bakardı. Çoğunu ben tanırdım, bazılarını da o. Bazı bazı karşılıklı anlatırdık, onların transit işleri üzerine bildiklerimizi. Marie: «Biz de onlardanız.» diyordu. Ben, onlardan olmadığımı söylemek isterdim, amma birlikte gideceğimi sanıyordum o sıra. Marie'yle burada mı kalsamdı? Marie'yle yolculuğa mı çıksaydım? Bu iki düşünceyle oyalanırdım. Marie: «Gün çok uzun.» derdi «Beklemekten gayrı yapacağı olmıyanlar için tek tek günler çok uzundur. Ne var ki bu çok ağır geçen günler birden bir bütün, bir yığın zman oluveriyor. Kocamın bu şehirde bulunduğuna ben de inanmıyorum, artık. Onu aramamın bir anlamı kalmadı. Birbirimizi görmeden dolaşıp duruyoruz, boşuna. O belki de şehirden uzakta bir köyde, kıyıda oturuyordur. Belki arada bir buraya geliyor. Onun arayıp beni bulmasını bekliyeceğim.»

«Vizeni o olmadan da alırsın. Bundan yana çok umutluyum.»

«Sonra? Sonra ne olacak?»

«Sonrası, vizeni alınca transiti alırsın, transitin olunca da çıkış vizesini. Aşağı yukarı böyle.»

Marie, sustu. Eli elimde, başı omuzumdaydı; az önce neşeliyken şimdi tasalanıvermiş hüzünlü bakışlarla izliyordu, önümüzden geçip gidenlerin yüzlerini.

Birden bir kuşku düştü içime; elini elime bırakması ve beni araması, şu körolası vizesini alayım da ötekiyle buralardan uzaklaşsın diye, aklımdan geçirdim. Ölmüş adamı aranması, ötekiyle yola çıkabilmek için değil mi idi? Kuşkuyla bir süzdüm yandan. Gür kirpiklerinin gölgesi vurmuştu solgun yüzüne. Bundan ötesi umurumda değildi. Ne olursa olsun hayattaydım ve şu anda o da yanımdaydı. Laf olsun gibilerden: «Nerelisin?» diye sordum.

İyi şeyler hatırlatmışım gibi yüzünün hüznü geçiverince, sevindim. Gülümseyerek: «Lahn ırmağı kıyısında Limburg'tan.» dedi.

«Kimlerdendin?»

«Kimlerdendin ne demek? İkisi de hayatta hâlâ, umarım. Eski sokağımızdaki eski evde oturuyorlardır, elbette. Şu sıra ölen, biz gençleriz. Sanırım eviendikleri günden bu yana bir an bile ayrılmadılar birbirlerinden. Çocukluğumda, alçak tavanlı odada onlarla birlikteyken ne korkardım. Oysa onlar, duygulu ve şefkatli, konuşur dururlardı, pencerenin altındaki küçük çeşme gibi. Onların yanından uzaklara, çok uzaklara gideyim isterdim; bilmem anlıyabiliyor musun? Bahçe duvarları sonbaharda kıpkırmızı olurdu, asma yaprakları kızarınca. İlkbaharda leylaklar ve akdikenler açardı.» Ben: «Onlar yine var.»

dedim. — «Sonra ırmak kıyısındaki o yaban tereleri...» — «Sözün kısası, dönmek istemez misin oraya?» — «Dönmek mi? Bu öğüdü şimdiye kadar hiç kimse vermedi. Pek de fena değil fakat...» — «Evet, fakat?»

Claudine'in sözlerini tekrarladım:

«Bir yaprak eninde sonunda kendi dalını bulup döner.»

Marie, kendi kendine konuşurmuş gibi: «İnsanoğlu bir yaprak değil.» dedi «Dilediği yere gidebilir, geriye de gelebilir.» Cevabına pek şaşmıştım. Saçma bir görüşe küçük bir çocuk bilgili cevap vermişçesine.

«Weidel'le nasıl tanışmıştın?»

Yüzü gölgelendi. Sorumdan pişmanlık duydum. Fakat o gülümsedi hafifçe ve şunları anlattı:

«*Akrabalarımı görmeğe gitmiştim.* Köln'deydim. Hansa-Ring'de bir sırada oturuyordum. Bu sırada Weidel gelip yanıma oturdu, güneşlemek için. Şurdan burdan konuştuk. O güne kadar hiç kimse benimle bu biçim konuşmuş değildi. Onun gibiler bize hiç gelmezdi. Somurtkan yüzünü unutuvermiştim. Bodurluğunu da. Sanırım o da benimle tanıştığına şaşmıştı. O güne kadar hep yalnız yaşamıştı. Sonraları sık sık buluştuk. Böylesine akıllı ve yaşı ilerlemiş bir erkekle buluştuğumdan pek onurlanıyordum. Günün birinde, yolculuğa çıkması gerektiğini söyledi. Memlekette daha fazla kalmağa katlanamıyacaktı. Hitler'in ilk yılındaydı. Babam da Hitler'den hoşlanmıyordu amma, daha fazla katlanamamakla hoşlanmamak arasında çok fark vardı. Nereye gitmek istediğini sordum, Weidel'e. O: «Buradan çok uzaklara, hem de uzun süre için.» cevabını verdi.

Ben: «Yabancı ülkeleri günün birinde göreyim pek isterdim ben de..» diye karşılık verdim. Weidel, çocuklar-

la şakalaşırmış gibi bir tavırla, yolculuğa katılmak isteyip istemediğimi sordu. Ben, evet diye cevapladım. O, şakadan bir, peki bu akşam istasyonda, dedi. Akşam üzeri istasyondaydım. Yüzünü görünce öyle korktum ki, titremeğe başladım. Weidel gözlerini hiç ayırmadan beni süzdü uzun süre. Ömrü boyunca hemen her zaman yalnız olduğunu unutmamalısın. Güzel denilemezdi. Hattâ çirkin ve kötüydü daha çok. Ben pek gençtim. Oysa o öyle kolay kolay sevilecek erkeklerden değildi. Anlıyorsun, değil mi ?Beni görünce bir düşündü ve: «Peki, gel birlikte!» dedi.

Ne de kolay başlayıverdi, herşey. Benim gözümde dünyada bundan daha kolay bir şey olamazdı! O günden bu yana herşeyler nasıl da karmakarışık oldu. Neden böyle? Neden ötürü?

Güneye doğruydu yolculuğumuz. Constance'den geçtik. Herşeyi bir bir gösteriyordu bana. Herşeyleri öğretiyordu. Sonunda, günlerden bir gün öğrenmekten bıktım. O da yalnız yaşamağa alışmıştı. Akla gelen bütün şehirleri dolaştık. Paris'e uğradık. Beni sokağa yollardı çoğu zaman. Yoksulluk içindeydik, tek bir odada oturuyorduk. Odada o yalnız başına kalsın diye ben sokak sokak dolaşırdım...»

Yüzü birden değişti, dudaklarına kadar soluverdi ve vitrinin arkasındaki aylak insanlar seline bakarak: «Geliyor, işte! diye haykırdı. Omuzundan yakaladım. Sert bir hareketle kurtuldu elimden. Kime baktığını görmüştüm. Ufak tefek, hantalca, asık suratlı bir adam kahveye girmiş ve Marie'yi sanırım sert ve öfkeli bir süzmüştü. Adam beni de süzdü asık suratla. Maire'yi daha sıkı tutup sarstım ve sandalyesine ittim.

«Bırak bu saçmalıkları! Kendini topla! O adam bir

Fransız. Sen de bak! Legione d'honneure nişanı var yakasında.»

Adam, olduğu yerde durmuş, yüz anlatımı değişivermişti; neşeli neşeli gülümsüyordu.

Gülümseyiş, Legione d'honneur'den daha çok inandırdı, Marie'yi: «Gidelim buradan.» dedi.

Hemen çıktık. Koştuk, koştuk, eski limanın arkasındaki küçük küçük bir sürü sokaktan koşarak geçtik. Kolum omuzundaydı, hep. Bir sıra: «Ona gerçekten mi benziyordu?» diye sordum. Marie: «Önce biraz benziyordu.» demekle yetindi. Koştuk, koştuk. Her yanımızı lanet sarmış da bir yerde duramıyormuş gibiydik. Fakat bu hal daha çok Marie'deydi ve ben onu yalnız bırakmıyordum.

Dar bir sokakta, kapısına gümüş işlemeli kara bezler asılı bir evin önünden geçtik; ölüm uğramıştı. Külüstür ev, gecenin içinde, karanlık suratlı bir saray kapısına benziyordu. Sokağı hızla geçip denize giden merdivenlere tırmandık. Marie'yi bırakmıyordum. Gökyüzünde ay ve yıldızlar parlıyordu. Marie'nin gözleri ışıl ışıldı. Denize baktı. Bana hiç açmadığı ve belki ağzına bile almadığı bir düşüncenin aksi vardı, yüzünde. Benim için ulaşılmaza benziyen o düşünceyle benim için şu anda yine ulaşılmaz olan ve nefret ettiğim deniz arasında bir uzlaşma var gibime geldi.

Marie, geri döndü. Bir sürü sokaktan hızla geçtik ve sonunda buraya, bu pideciye vardık. Açıkta yanan ateşi görünce nasıl da rahatlamıştım! Ateşin kızıllığıyla Marie'nin yüzü nasıl da renk değiştirivermişti!

IX

Hekim içeri girdiğinde biz epiyce pembe şarap içmiştik. Marie saklamıştı, onunla burada buluşmak için sözleştiğini. Ben gitmek istedim. Fakat biraz daha oturmam için ikisi de öylesine rica ettiler ki, yalnız kalmadıklarından pek memnun olduklarını hissettim. Hekim, her günkü gibi: «Marie'nin vize işi ne durumda?» diye sordu «Olacak mı dersiniz?» Ben de hergünkü gibi: «Olacak elbette.» cevabını verdim ve: «Beni kendi başıma buyruk bırakırsanız.» diye ekledim «Gereksiz laflar pişmiş aşa su katar.»

«Paul-le Merle vapuru bu ay yola çıkacak. Transports Maritimes kumpanyasından geliyorum.»

Üç bardak pembe şarap içmiş olan Marie, birden pek neşeli ve çın çın bir sesle: «Dostum,» dedi «Benim vizenin asla verilmiyeceğini öğrenirsen Paul-le Merle'le yola çıkar mıydın?»

Şaraba henüz elini sürmemiş olan hekim: «Evet, sevgilim.» dedi «bunu öğrenirsem bu defa yola çıkarım.»

«Beni yalnız bırakarak mı?»

«Evet, Marie?»

Marie, neşeli bir dirençle: «En büyük aşkın, hayatının mutluluğu olduğumu söylemene rağmen de mi?» diye sordu.

«Mutluluğumdan ve büyük aşkımdan da çok değer verdiğim bir şey daha var bu dünyada diye hep söylédim sana.»

Kızmıştım: «Önce şarabınızı için, lûtfen!» diye bağırdım «Önce bir süre içip bize yetişin de, aklıbaşında söz edecek duruma gelin!»

Marie, hep o aynı neşeli dirençle: «Hayır, hayır!»

dedi «Daha içme! Önce cevap ver, benim hatırıma kaç gemiyi kaçırmağa razı olacağını?»

«Pek pek daha bir şu Paul-le Merle'i. Fakat sen buna da pek güvenme. Bunu da bir daha iyice düşünüp taşınmalıyım.»

Marie, benden yana döndü:

«Duydunuz mu hepsini? Bana gerçekten yardım etmek istiyorsanız, çabuk olun!»

Hekim: «Beni dinleyin.» dedi «Marie'nin yolculuğu kesin kararlaştırıldı. Yardım edin bize, sevgili dostum. Almanlar Rhone nehri ağzını bugünden yarına işgal edebilirler. O zaman kapana kısılırız.»

«Saçma hepsi bunların! Sizin yola çıkmanızla bir ilgisi yok. Yani, yolculukta son durumunuza bağlı. Bundan önce de konuşmuştuk. Yolculuğun başarısı, korku, sevgi, meslek aşkı gibi tesirlerden hangisiyle ilgili olmasına bağlı. Her şey, kararın hangi tesirle verilmesine bağlı. Başka türlü de olabilir mi? Öyle ya, yaşıyoruz, çalışabiliriz.. oradan oraya dolaşan hayaletler değiliz.»

Hekim, sonunda içti ilk bardak şarabını. Sonra, kadın orada yokmuş gibi: «Kadınla erkek arasında sevişmeğe çok değer veriyor olmalısınız?» dedi.

«Ben mi? Hiç değil! Daha az sözü edilen, daha sönük düşkünlüklere ben daha çok değer veririm. Ne yazık ki, bu kaçamak ve tartışma konusu şey hep karıştırılır. Yer yüzünde en önemli bir şeyin kaçamak ve önemsiz şeylerle karıştırılmasına canım sıkılmıştır, hep. Sözgelişi şu saçma transit işinde bile tartışma konusu ve saçma olmıyan bir yan vardır: birbirini yüzüstü bırakmamak.»

İkimiz birden Marie'ye bakıverdik, can kulağıyla dinliyordu. Gözleri sonuna kadar açılmıştı. Yüzü kıp-

kırmızıydı, pideci ateşinden. Kolunu tuttum ve: «Okuldayken ilk incil dersinde öğrenmişsinizdir,» dedim «Bütün bunlar geçer. Bu da böylece geçiverir. Fakat daha önce de olabilir, yani kapan kapanırken, şehir bombalanırken de. Parçalanabilir ve kömürleşebilir de. Siz hekimlerin deyimiyle birinci, ikinci, üçüncü dereceden bir yanık da olabilir.»

Hekimin üçümüz için ısmarladığı kocaman pide gelmişti. Pizza ile birlikte yeniden pembe şarap geldi. Çabucak içtik. Hekim: «Bazı Fransız çevrelerinde söylendiğine göre,» dedi «Bu ilk baharda de Gaulle'cülerin kargaşalıklar çıkarması bekleniyor.»

«Hiç anlamam böyle şeylerden. Fakat yine de derim ki, ihanetin ve yüzüstü bırakılmanın her çeşidi başından geçmiş, oluk gibi kan akıtmış ve inancını yitirmiş bir millet, önce bir kendini toplamalıdır.»

Hekim: «Şurada pide açan genç aşçının ilkbaharda ölümü canı çekeceğini hiç sanmam.» dedi.

«Beni hiç anlamıyorsunuz. Ben böyle demek istemedim. Şu aşçıyı neden hor görüyorsunuz? Gece gündüz hep buradan savuşmağı düşünen siz! Onun saati gelmedi, daha.»

«Marie'nin kolunu bırakın, lûtfen. İspatlamanız bitti!»

Şarabın kalanını da içtik. Marie: «İkinci bir pide için ekmek karnem yok.» dedi. Onun bu sözleri üzerine kalktık. Ateşten uzaklaşınca farkettim, yüzünün pek solgun olduğunu.

X

Jean Jaurès alanında küçük bir kahvede buluştum, Marie'yle Canebière'deki büyük kahvelerde buluşmamağı önceden kararlaştırmıştık. Karşıma geçip oturdu, sessizce. Uzun süre sustuk. Sonunda o söze başladı: «Meksika konsolosluğuna uğradım.» diye. Hayretle: «Neden?» diye bağırdım «Bana sormadan gittin? Bu konuda kendi başına bir şey yapmanı yasaklamamış mıydım?» Beni hayretle süzdü. Sonra, usul ve rahat bir sesle: «Vizem gelmemiş, daha.» dedi «Ufak tefek kançılar, bunun gün meselesi olduğunu temin etti. Ne var ki, Paul-le Merle gemisinin yola çıkması da gün meselesi. Bugün uğradığım acentada, vapurun daha erken bir tarihte kalkacağını söylediler. Olağanüstü bir hükümet buyruğu gereği. Ufak tefek kançılar benimle çok nazik konuştu, hattâ aşırı nazik davrandı. Oraya gidip geldiğine göre onu sen de tanırsın, her halde. Tuhaf bir küçük şeytan. Başka bütün konsolosluklarda insan kendisini pek önemsiz sayar, hiçliğini anlar. Konsoloslar, hayır hiç bir şey yok'tan ve dosya'dan gayrı söz etmezler. Meksikalılarda ise bunun tam tersi. Adamın gözlerine dikkat ettin mi? Dosyadaki herşeyi ve gerçeğin ta kendisini bilen bir hali var. Beni bir süzüp de üzüntülerini belirtmesi vardı. Çok nazik olduğu kadar da nezaketsiz bir bakışla. Kocam vize isterken benim adamı da hemen yazdırmadı diye.»

Korkumu belli etmiyerek: «Ne cevap verdin ona?» diye sordum.

«O tarihte burada bulunmadığımı. Amma kançılar, budalaca yalanımla alay eder gibi bir bakışla, yanılmış olduğumu sandığını, zira adların düzeltilmesi sırasında benim buraya çoktan gelmiş bulunduğumu söyledi. O dos-

yada bir sürü karışıklık, her çeşit ad değiştirmeleri olmalıydı. Fakat o böyle şakaları sever gibi bir güldü. Sadece gözleriyle değil. Sesli sesli, dişlerini de göstererek. Sustum, sadece. Kocamın ne gibi kâğıtlar vermiş olduğunu bilmiyordum. Onun işlerini bozmak doğru olmaz. Kançılar yeniden ciddileşti ve bu durumun onu ilgilendirmiyeceğini, sadece gecikme için üzüldüğünü söyledi. İnsanların başına gelen felâketleri hafifletmek için elinden geleni yapmağı kendine her zaman bir ödev saydığını da ekledi. Neyse, bırakalım bu Kançıları! Onun ne düşündüğü —isterse doğru olsun düşündükleri— benim umurumda değil, sonunda. Kocam benim için vize istemedi kendisine isterken, zira başka bir erkekle yaşadığımı haber almıştı. Anlıyorsun, değil mi?»

«Buna rağmen vizeni alacaksın. Söz veriyorum sana.»

Hiç cevap vermedi. Yağmura baktı. Birden içimden geldi, kendim ve onun hakkındaki bütün gerçekleri, ne olursa olsun, söyleyim istedim. Saniyelerce süren korkunç bir susuş ve öylesine bir zorlayışla arandım ki söyliyeceklerimi, alnımda ter damlacıkları belirdi.

Bu sırada Marie hafifçe gülümseyip bana iyice sokuldu, ellerini ellerime bıraktı ve başını omuzuma koydu. Ona gerçeği anlatmak için gerekli sözleri aramaktan vazgeçtim. Gerçeği öğrenmeden önce bedeni ve ruhuyla benim olsun daha iyi, diye düşündüm. Sonra ona: «Önü istridye kabuğu dolu şu kadına bak!» dedim «Ona hemen her gün rastlıyorum. Vize isteğini geri çevirdiler. Şimdi yol parasını yiyor bol bol!»

İkimiz birden gülüp kadına baktık. Dışarda yağmur altında geçen, ya da soğuktan donmuş ve sırsıklam olmuş bir halde bizim tıklım tıklım kahveye girenlerin ço-

ğunu tanıyordum. Onların serüvenlerini anlattım, Marie'ye. Severek dinliyordu. Anlatmamı sürdürdüm, gülümseyişini yitirmesin ve çok ürktüğüm tasalı yüz anlatımı geri gelmesin diye.

O hafta hekim sık sık sordu, vize daha gelmedi mi, diye. Transports Maritimes kumpanyası kesin yola çıkış gününü belli etmişti. Fakat benim Meksika konsolosluğuna uğradığım yoktu. Onu Marie'siz yolcu etmeğe yeniden kararlıydım.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

Hekime son olarak 2 Ocak günü Binnet'lerde rastladım. Çocuğa bakmağa gelmiyordu, zira oğlan iyileşmiş ve okula gitmeğe başlamıştı. Küçüğe bir armağan getirmek için uğramıştı. Oğlan açmadı, armağan paketini. Ayakta durdu, arkası duvara dayalı. Gözlerini yere eğmiş ve dişlerini sımsıkı sıkmıştı. Hekim saçlarını okşayınca başını geriye kaçırdı. İsteksiz isteksiz el vermekle yetindi. Hekim ayrılırken beni ertesi akşam pideciye dâvet etti. Onun deyimiyle, ayrılışı kutlamak için. Gerçekten yola çıkıyor ve ben Marie'yle yalnız kalıyorum, diye düşündüm. Rüya gerçeğe benzemeğe başlayınca uykuda duyulan bir korkuyla bunaldım.

Hekim, hastalarla konuşmanın verdiği bir alışkanlıkla usul bir sesle, sakin ve ölçülü bakışlarını üzerimde dolaştırıp beni şaşırtan bir açıklıkla: «Sizden pek rica ediyorum, hatta size öğüt veririm elinizi çabuk tutun da,» dedi «Marie yola çıkabilsin ve eğer olabilirse, Lizbon üzerinden. Ona transit için de yardım edin, vize almasında yardım ettiğiniz gibi. En önemlisi, onun kararsızlığını giderin.»

Tam çıkarken bir döndü ve başını hafif çevirerek: «Marie burada kalmak için kesin kararı asla veremez. Kocasının çoktan buradan gitmiş ve yeni dünyaya ayak basmış olduğunu kafasına koymuş.»

Bir süre uyuşup kaldım mutbakta. Nedensiz ve saç-

ma bir kıskançlık duydum hekime karşı birden. Binnet'lere ilk geldiğimiz günden daha da sersemce bir kıskançlık. Buradan ayrılacak bu adamın nesini kıskanıyordum? Gücünü mü? Birlikte götüreceği mizacını mı? Benden daha iyi susmasını becerdiğini mi? Açığa vurduğundan daha çok şey bildiğini bile düşündüm, bir an için. Hattâ, ölmüş kocayla hekimin beni alaya almak konusunda gizlice bir anlaşmaya varmış olduklarını bile sandım, şaşkınlık ve sersemliğimden. Odadaki hafif bir gürültü beni bu sersemce rüyalardan uyandırdı. Çocuk kendini yatağa atmış sarsıla sarsıla ağlıyordu. Üzerine eğildim, fakat o bana tekmeler savurarak: «Hepinizi şeytan alsın!» diye haykırdı. Çocuk ağlıyor ve ben ayakta duruyordum ne yapacağımı bilmeden. O güne değin ağlıyan hiç kimse görmemiş gibi. İhanete uğramış ve yüzüstü bırakılmışlığını duyan küçüğün böylesine ağlayışı su götürmez bir gerçek, diye biraz rahatladım. Hekimin getirdiği armağan paketini açtım. Bir kitaptı. Uzattım, küçüğe. Fırladı ve kitabı yere attı. Kitabın üzerinde tepindi. Onu nasıl yatıştıracağımı bilemiyordum.

Bu sırada George Binnet girdi, eğilip aldı kitabı ve sayfalarını çevirirken, oturdu. Kitap, çocuktan daha çok ilgisini çekmiş görünüyordu. Küçük, kitaba bakmak için George'un arkasına sokuldu, gözleri şişmişti ağlamaktan. Sonra birden çekti George'un elinden kitabı ve yatağa boylu boyunca kendini atıp uyuyuverdi; kitabı sımsıkı tutuyordu.

George: «Ne oldu?» diye sordu.

«Hekim son bir uğradı. Bugünlerde yola çıkıyor.»

George hiç bir söz söylemedi. Bir cıgara yaktı. Onu da kıskanıyordum, benimseyiverdiği bir yeri, derli toplu bir yaşayışı var diye.

II

Ayrılışı kutlama buluşmamızın başlangıcı, iyi geçti, korktuğum gibi olmadı. Sanırım üçümüz de biraz korkmuştuk. İlk ben gelmiştim. İkisi girdiğinde yarım şişe pembe şarabı bitirmiştim. Bu gece belki de son defa birlikte bulunan bu çifte baktım. Ayrılış gözümü açmış gibi, Marie'nin bu adamın arkasına takıldığını neden ötürü hiç değilse buralara kadar izlediğini anladım. Bu adam her zaman böyle sakindi. O küçük ve külüstür otomobilini savaştan sıyırıp buraya Almanlardan önce varırken de. Marie onun bu sakinliğine kendini neden veremiyor da böylesine çok oradan oraya koşuyor, aranıyor diye şaştım bile. Yolculuğunu da kendi mizacına uygun davranışlarla hazırlamıştır diye düşündüm o gece. Vizesini almış, transitleri gerçekleştirmiş, yola çıkışını engelliyen her çeşit duyguyla bağını koparmıştı. Evet, şimdi yola çıkabilir durumdaydı.

Marie bir lokma aldı Pizza'dan ve biraz şarap içti. Onun da halinden hiç bir şey anlaşılmıyordu. Hekimin yola gitmesine üzüldüğünü mü, rahatladığını mı bile kestiremedim. Hekim, Marie'nin yola çıçkışını çabuklaştırmamı ve ona her alanda yardım etmemi yine tenbih etti. Onu yine göreceğine güveniyora benziyordu. Benim bu konuda duygularımı önemli saymıyordu.

Erken ayrıldık, pideciden. Course Belsunce'dan geçtik. Bir panayır kurulmuştu. Akşamın alacakaranlığında barakaların sayısız ışığı gereği gibi parıldamıyordu, daha. Hekim, kilidi güç kapanan bir valizi bağlamasına yardım için odasına çıkmamı rica etti; Binnet'lerin küçüğe bir hekim bulmak için gittiğimden bu yana Aumage oteline bir daha uğramamıştım. O gece yapıya pek bak-

mamıştım. Dış görünüşü dar ve kirliydi, Relais sokağından bakılınca. Fakat otel şaşılacak kadar derindi ve odası çoktu. Odalar, dar koridorların iki yanındaydı. Alt katta yan antrelerden birinde kurulmuş ve bacası ikinci kata kadar uzatılmış küçük soba biraz sıcaklık veriyordu. Aumage otelinin müşterilerinden bazıları sobanın çevresinde oturmuş, çamaşır kurutuyorlardı. Sobanın üstünde büyük bir gerdel vardı. Boruların dirseklerine de küçük küçük su kapları koymuşlardı. Oturanlar, bizim girişimize merakla baktılar. Hepsi de geçici yolculardı. Böyle bir yeri kim seçerdi, temelli oturmak için? Bu otel öyle bir yerdi ki, yola çıkıncaya kadar katlanılabilirdi, ancak. Hekimin Marie'yi saklıyabilmek için bu oteli seçtiğini de düşündüm. Relais sokağı pek kısaydı, Atina bulvarında değil de ilk dört yol ağzında biterdi.

Yukarıya çıktık. Hekim, kapıyı açtı. Duvarda Marie'nin mavi giysisi asılıydı. Valizlerin bazısı henüz açık, orada burada duruyordu. Birini kapattım, örtüleri sarıp bağladım. Bu odada da, her yolculuk hazırlığında olduğu gibi, bazı teknik güçlükler vardı. Gece ilerliyordu. Hekimin Marie'yle hiç yalnız kalmak istemediğini sezinlememiştim. Yol için aldığı Rum şişesini açtı. Hepimiz şişeden içtik. Valizlerin üstüne oturup cıgara içtik. Marie sakin, hattâ neşeli görünüyordu. Hekim birden, bundan sonra uyunmaz dedi, otomobil saat beşte gelecekti. Marie'ye baktım. Çocukluğumda bir resim vardı, bakmağa katlanamadığım halde gözümü ondan ayıramazdım. Marie'ye de öyle. Yüreğim sıkışıyordu, oysa Marie'nin görünüşünde bunu gerektirecek bir yan yoktu. Sakin ve neşeli hali sürüyordu. Sadece yüzünde hafif bir yabancılık vardı, anlaşılmaz bir alaycılıktan ötürü. Ne vardı şu sıra alaya alınacak?

Merdivenleri bir çok inip çıktık ve Marie her defa yalnız kaldı odada, ayrılış parça parça gerçekleşiyormuş gibi. Belki de hekimi alaya alıyordur diye düşündüm; Fransa'da bir baştan ötebaşa yanında sürükledikten sonra şimdi onsuz gidiyor denizin ötesine diye. Sonunda birbirlerinin elini sıktılar.

Merdiven başındaki odada gece nöbetine kalmış yaşlı ve savruk bir kız, esniyerek yaklaştı ve otomobilin geldiğini söyledi. Bu sırada Marie'yle birkaç dakika yalnız kalmış olan hekim, sakin bir sesle: «Joliette, 5 numaralı hangara!» dedi.

Bir cıgara yaktım ve otelin dış kapısında üstüste çektim. Karşı evin pencereleri ve kapuları hâlâ kapalıydı, yine yukarı çıktım.

III

Marie, odanın bir köşesinde büzülmüştü. Bir savaşta payıma düşmüş bir ganimet gibi. O gün utanır gibi olduğumu sanıyorum, erkekçe döğüşerek değil de zar atarak elde ettiğimden. Marie, başını dizlerine dayamıştı. Yüzünü elleriyle örtmüştü. Fakat parmaklarının arasından odayı arada sırada tarıyan bakışları, başına geleceği biliyor olduğunu gösteriyordu; yeni bir sevgiydi bu, ne olabilirdi başka!

Onu önce gönlünün havasına bırakacaktım, dilediği kadar yas tutsun diye. Fakat sonra pılı pırtısını toplayıp benim odaya taşınması gerekecekti. Onunla hiç konuşmadım, ona hiç bir şey sormadım, saçlarını da okşamadım. Oysa o anda bunu yapayım pek isterdim. Marie'yi ne teselli etmek, ne de yalnız bırakmak istiyordum.

Yanından uzaklaşıp pencereden sokağı seyrettim. Relais sokağında bu saatte seyredecek hemen hiç bir şey yoktu. Pencereden kaldırım bile görünmüyordu. Odanın üçüncü katta olduğunu bilmesem, bir uçuruma baktığımı sanabilirdim. Boğulacak gibi oldum. Soluk almak için dışarıya eğilince, damların üzerinde aşağıda sağda, gökyüzünün açık grisine doğru eski limanın ince ince demir çubuklarını gördüm. Öte kıyıda güneşlemek için bu çatanalara çok bineceğiz diye düşünmüştüm. Belki de bitkiler bahçesinde otururduk. Akşamları Binnet'lere giderdik. Marie'nin pek hoşlandığı Salamı karnesiz alabilmek için Korsikalılar semtinde koşuşacaktım. Pazarları sahici kahve içebilmek için, Claudine'in yaptığı gibi, tayınımızdan kahve çekirdeklerini seçecektik. Marie, sabah sabah sardalye kuyruğuna girecekti. George bana yarım günlük bir iş de bulurdu, belki! Eve dönünce Marie'yi pencerede bekler bulurdum. Arada bir Pizza yer ve pembe şarap içerdik. Marie kolumda uyuyakalıp, kolumda uyanacaktı. Hepsi bu, diye düşünmüştüm o gün. Bütün bu bölük pörçük şeyler birleşince güçlü sonuç, birlikte yaşayış, oluverecekti. O güne değin hiç düşünmemiştim böyle şeyler, ömrü yollarda geçen biri olarak. Fakat şimdi, yerin sarsıntısı, uçak saldırı düdüklerinin uluyuşu, kaçan orduların iniltileri arasında ekmek ve su kadar arar olmuştum, olağan hayatı. Bu kadın bende rahata kavuşacaktı, her şeye rağmen. Benim gibi bir başkasının eline geçmesin diye onu rahat ettirmeğe pek dikkat edecektim.

Bu sırada gündüz olmuştu. Sokağın sonundaki çöpçüler, çöp bidonlarını tangır tungur ettirmeğe başlamışlardı. Sulama muslukları açılmıştı. Bol su, dünün bütün pisliğini yokuşun altındaki bir başka sokağa sürükledi.

Karşı dama güneş vurmuştu. Aumage oteline günün ilk müşterisini getiren bir otomobil sokağa girmişti.

Valizlerden ikisini hemen tanıdım: kayışını benim bağladığımı ve asma kilitli olanı. Hekim otomobilden inmiş şoföre bir şeyler söylüyordu. Sadece otelden götürdüklerini değil, iki gün öncesinden Transports Maritimes'e bıraktığı büyük bavulu da getirmişti. Marie'ye: «Seninki döndü!» dedim. Başını kaldırdı. Hekimin sesi ve merdivende patırtılar duyuldu. Marie yerinden fırladı. Böylesine güzelleştiğini hiç görmemiştim, şimdiye kadar. Hekim odaya girmiş, fakat neşeli ve yüz çizgilerinde hafif bir alayla duvara yaslanmış Marie'ye hiç bakmamıştı. Öfkesinden sapsarı olmuştu. Şunları anlattı:

«Hepimizi hangara almışlardı. Yarımızın bütün polis kontrolü yapılmıştı. Tam bu sırada, Martinique'e gidecek subaylar için kamaraların hepsine askerî komisyonca el konulduğunu bildirdiler. Eşyamızı vapurdan indirdiler. Ben de buraya geldim.»

Odanın içinde dolaşıyor ve inler gibi söyleniyordu:

«Bir kamara alabilmek için nelere katlanmış, ne para dökmüştüm! Parası önceden ödenmiş kamarayla ancak güvende olacağımı ve hiç kimsenin bana bir şey yapamıyacağını sanıyordum. Oysa şimdi askerî Fransız komisyonu kamaralara el koydu da ambar yolcularını bıraktı. O yolcular belki de varacaklar yerlerine. Ben burada Aumage otelinde pineklerken onlar varacaklar, gidecekleri yere. Sersemler oraya varacaklar ben de burada geberip gideceğim.»

Hekim böyle homurdanırken, Marie gözlerini ayıramıyordu ondan. Odadan çıktığımda hâlâ söyleniyordu. Merdivenleri indim kaçarcasına.

IV

Relais sokağından uzaklaştığımda saat çok erkendi, hâlâ. Önümde uzanan günü hayatım gibi bir türlü doldurulmaz sandım ve günü izliyecek geceyi de bir mezar. Yokuşu tırmanıp George'a koştum amma, gitmişti. Claudine, birinci katta oturan Madagaskarlı zencinin hediyesi kocaman bir balığın pullarını temizlemekle meşguldü. Benim durumumu farketmeden ve sakin bir sesle, et karnelerinin hepsini tükettiği şu sıra balığın pek işine yaradığını söyledi. Yemeğe alıkoymak istemesini, daha parlak sofralar beni bekliyormuş ve dostlarımın sayısı pek çokmuş gibi, geri çevirdim. Hekim gideliberi iki gündür hep aynı yerde yatan küçüğe: «Geri döndü!» diye seslendim. Bu sözlerimle küçüğü allak bullak etmeği ummuştum. Bunun küçüğe zararı da dokunsa umurumda değildi; hekimi geri dönmüştü ya, iyi ederdi. Sonra, balığı bir beze saran Claudine'e döndüm ve durumunun ne olacağını arada sırada düşünüp düşünmediğini sordum. George ömrü boyunca onunla kalmazdı, elbette! Elini başına koyup beni tepeden tırnağa bir süzdü. Sonra, alaycı alaycı: «Öğleye yiyecek birşeyim var diye pek keyifliyim.» diye karşılık verdi.

Kapıdan çıkarken de arkamdan seslendi: «Oğlum bana yeter!» diye.

Beumont'a doğru dağa tırmandım. Sabah güneşliydi. Bir tarihte Heinz ve dalavereci iki herifle şarap içtiğimiz konuk evini kolay buldum. Gündüzün daha sevimli görünüyordu. Alçak bir yapıydı ve dıştan bir merdiven ile ilk kata çıkılıyordu. Kahvesi zemin kattaydı.

Onu buralarda aramamı Heinz bana yasaklamıştı amma, bütün düşüncelerinin yüzüstü bıraktığı bir insan,

kendi yitirdiğine sahip kişilerin arkasından gözü kapalı koşar. Hasta sığırların iyileştirici otlara koşması gibi.

Kahvede kimseler yoktu. Dışardan merdiveni tırmanırken de kimseye rastlamadım. Fakat Heinz diye seslenince, otelci kadın kapıda göründü ve: «O müşterim buradan gideli bir hafta oldu.» dedi Ben: «Buradan temelli mi gideli?» diye sordum. Kadın: «Temelli.» demekle yetindi ve kollarını kavuşturup bekledi, ben uzaklaşıncaya kadar. Sersemlemiştim. Heinz'in temelli gidebilmesi o andaki ruh halimle pek ağır gelmişti. Bir allahısmarladık bile demeden gitmesinden pek alınmıştım.

Otelci kadın belki de yalan söylemişti. İşin doğrusunu öğrenmek için eski limana döndüm. Kahvenin boncuktan perdesini iki yana açıp girdim. Kahve o gün pek soğuk değildi. Tozlu zemine vuran alacalı ve benekli ışıkta, genç kız müşterilerden birinin zayıf ayağı göze çarpıyordu. Kızın terliğiyle bir kedi oynıyor ve herkes gülüyordu. Bombello'nun vapurla gittiğini ve Portekizli'nin daha gelmediğini söylediler. Canebière'den geçip seyahat acentesine döndüm. Otelde oda komşum kadının okyanus ötesine götürmek zorunda olduğu büyük buldoglardan biri kapının önünde güneşliyordu. Bayan da içerde yerini ayırtıyordu kesin olarak. İkinci köpek, yüzünü göremediği Korsikalının kokusunu almağa çalışıyordu. Büroya uğramam hiç de gerekli değildi. Rastlantıyla gitmiştim. Fakat Amerikan konsolosluğunda gördüğümde birimizden biri ortadan kayboluncaya kadar sık sık karşılaşacağımızı yumurtlamış kabak kafalıya yine rastladım. Bekliyenler arasında bir kadın vardı, yanında bir de polis dikiliyordu. Bompard kampına atılmışlardan olmalıydı, gemide bir yer buluncaya kadar. Yer bulamıyacağı kesinleşince, içerlerdeki sürekli bir kampa atarlardı. Çorapları yırtık, iyi

boyanmamış saçlarının dipleri karaydı. Küçük deri çantasından görünen kâğıtlarının çoğunun süresi dolmuştu, ya da geçerlikleri bitmişti. Okyanus'un ötesine götürebilecek büyük aşkla bu kadını kim sevebilirdi? Yetişkin bir oğlu olacak yaşta değildi ki, desteğini umabilsin. Baba desteğini umamayacak kadar yaşlıydı. Sevgilisi olmıyacak kadar çirkindi. Bir erkek kardeşten birşeyler bekliyemeyecek kadar düşmüştü; onu evine almazdı kardeşi. Marie'ye değil, şu kadına yardım etmeliydim, diye aklımdan geçirdim. Achselroth'un masasında tanışdığım şişko muzikacı - Küba'ya gidip dönmüş olan -. Geçen hafta bana açıldığına utanmış gibi şöylesine selâm verdi. Korsikalı, kulağını karıştırıyordu kurşun kalemiyle. Zira not alacak bir şey yoktu. Bütün yerler daha önce not edilmişti. Kulağını kalemle karıştırıyor, hepsi de ölüm korkusu içinde olan, ya da ölüm tehlikesinde olduğunu ve kampa atılmak üzere bulunduğunu sanan insanların yalvarıp yakınmalarını dinliyordu, esniyerek. Korsikalı vapurda bir yer için söz verse, evet sadece söz verse, sağ kollarını kesip masaya bırakıverecekler vardı. Yeter ki onlara yer ayırmak için bir not alıversindi! Fakat Korsikalı hiç bir söz vermiyor ve esniyordu. Sıramın gelmesini beklemek için bol bol vaktim vardı. Hem ben hiç bir korku duymuyordum, aşktan bile. Korsikalı beni görünce el salladı. Beni öteki transitçilerden ayrı tuttuğunu ve daha çok kendine yakın saydığını sezmiştim. Kalabalık bana yol açmıştı, kıskanarak. Fısıltıyla sordum, Portekizli'nin nerede olduğunu. O: «Cours Belsunce'daki arap kahvesinde.» cevabını verdi, kurşun kalemiyle kulağını karıştırırken. Koştum dışarıya. Küba'ya kadar gidip dönmüş, olan şişko, kolumdan yakalayınca, silkinip kurtuldum. Acelem olduğunu, şu anda birisiyle buluşmam gerektiğini ve hiç

vaktim olmadığını söyledim. Portekizli'yi her yerde aradım. Cours Belsunce ne ıssızdı! İki serüven arasında geçen zaman ne sert oluyor! Tehlikesiz bir hayat ne sıkıcı!

Kirli bornuzlara sarılmış on oniki arap, yırtık pırtık yastıklara uzanmıştı. Cansıkıntısını başından atmasını bilen mutlu bir millet! Domino oynayışları neşeli olduğu kadar da uyku getiriciydi. Çevreme bakınmadım, fakat herkesin beni gözden geçirdiğinden hiç kuşkum yoktu. Gerçekten de böyle olmalı ki, aradığım kişi kuytu bir köşeden ortaya çıkıp yanıma yaklaştı ve bana yine gerekli olup olmadığını büyük bir neziklikle sordu. Son buluşmamızdan bu yana yeni saygılı olduğu kadar da arsız bir alışkanlık edinmiş, iki parmağını ağzına götürüyordu. Anason kokusu hiç de fena olmıyan birer çay getirdiler. Dostumuz hakkında bilgi edinmekten gayrı hiç bir isteğim olmadığını söyledim.

Fare gözleri parıldadı, Heinz'in adını söyleyince. Evet, o adamı Oran'a götürmüşlerdi. Epiyce olmuştu. Oradan da Lizbon'a aktarma yapmıştı. Bütün yolculuğu Portekizliler düzenlemişti. Ben: «Pahalı ve dolambaçlı yol.» dedim. O: «Yoo, hayır.» karşılığını verdi «Bu işten hiç kazanmadık. Bütün bunları ben yaptım onun için. Onu tanırım, dostumdu.»

Bana çabuk bir baktı. Heinz'in dostu sandığı bana aşırı değer verdiği okunuyordu, gözlerinde. Fare suratının bakışları beni şaşırtmıştı. Heinz şu herife çıkarsız bir iş yaptırabilmişse gerçekten, Musa'nın kayalardan sular çıkarması bir çocuk oyunu kalırdı.

Herif Heinz'i belki de unutmuştu da ben sorunca, o tek bacaklı Almana karşı yeni bir merak duymuştu. Heinz'i vapurla götürenlerden birinin geri dönmüş olması gerektiğini hatırladı. Kendisi de benim kadar işsiz güç-

süz olduğundan, o adamı aramağa hazır bulunduğunu söyledi.

Güneş kayboluvermişti. Buz gibi bir rüzgâr gözlerimizi acıtıyordu. Eski liman şu anda neden böylesine çıplak görünüyordu gözüme? Küçük torpito gitmişti. Acaba nereye? Fırtınaya çevirmek üzere Mistral'den kaçıp kahve önlerine sığınmış bütün aylaklar bunu tahmine çalışıyorlardı. Rüzgârdan ikimizin de soluğu kesilmişti. Çevirdiği bin bir dalavereye rağmen Portekizli soğuktan korunabilmek için bir pardesü bile alamamıştı. Pahalı lokallerin önünde duran midye ve istridyeciler sepetlerini topladığına göre saat üçe gelmiş olmalıydı. Epiyce zaman öldürmüştüm, demek. Yokuşlardan birini tırmanıyorduk. Gündüzleri sürttüğüm yerleri böyle yüksekten seyretmek benim için yeni ve ilginçti. Solgun ikindi ışığı altında ve Mistral'e rağmen yine de yeterince kırışıksız mavi liman suları önünde, balıkçı teknelerinin çıplak seren direkleri arasından bembeyaz görünen bu şehir, masallarda anlatılan o ulaşılmaz, ya da batıp yok olmuş şehirler kadar yabancı ve uzaktı. Amma ben şimdi onun mağaralarını ve bilinmez yanlarını öğrenmiştim; bizde olduğu gibi dört duvar arası, her ikisi de işe giden bir kadınla bir erkek ve yatakta yatan hasta bir oğlan çocuğu.

Ben ve Portekizlim, merdivenleri tırmanırken soluk soluğaydık. Akdeniz limanlarından birinde izini kaybetmiş ve yarısı yok ufak tefek bir adamı arıyorduk. Vücudunun canlı kalmış yarısını kilometrelerce ötelere, bir otomobilden ötekine, bir merdivenden öteki merdivene, bir vapurdan ötekine taşımak için sayısız eller gerekliydi. Saint - Victor kilisesinin bodrumundaki o akpak ihtiyar ne söylemişti? Üç kez yenilgiye uğradım, bir defa taşlandım, üç defa gemim battı, denizerin derinliklerinde

günlerim ve gecelerim geçti, nehirlerde, şehirlerde, çöllerde ve denizlerde tehlikeler geçirdim.

Külüstür bir yapının önünde durduk. Yapının içerisinde pahalı bir tahta kullanılmıştı ve burnuma yabancı bir koku çarpıyordu. Üst katta bu kokunun yerini oasım-evi kokusu aldı. En üst kattaki dairenin kapısında bir denizciler birliği tabelası asılıydı. Masanın üstünde yeni basılmış bir gazete paketlenip dağıtılıyordu. Benim Portekizli, gri gözleri sakin bakışlı bir adama yaklaştı; adam, sağlam ve namuslu elleri, arkaya doğru iyi taranmış saçları, pırıl pırıl traşıyla tam bir Fransız denizcisiydi. Gözlerini kırpıştırarak herkesi ve herşeyi bir bir süzüyordu. Adam, Portekizliyi iyi tanıyor olmalıydı. Fısıldıyarak bir şeyler anlatan Portekiz'liyi dinlerken, paketten sayarak aldığı gazeteleri arsız bakışlı bir oğlana uzatıyor, o da sepete yerleştiriyordu. Bir tutuklanma sonucu ortaya çıktığına ve çok sonraları öğrendiğime göre bu yapraklarda, resmî devlet başkanının ordu ve donanmaya katılma konusunda bir çağırısı basılıydı. Fakat öylesine ustalıklı basılmıştı ki, belirli bir biçimle katlanınca, resmî buyruk de Gaulle'ün sözleri oluveriyordu.

Portekizlim bir hareket yapmıştı, adamdan sen daha fazla birşeyler öğrenmeği bir dene, gibilerden! Bunun üzerine ben de başladım, Heinz'le dostluğumu, bir kampta bulunmuş olduğumuzu, bu yolculuk için kendisine yardım ettiğimi ve fakat şimdi durumunu bilemediğimden tasalandığımı, fısıltıyla anlatmağa. Paketleri yapan oğlan, fısıltılarımızdan bir şeyler duyabilmek için suratını sepetin kenarına dayadı. Adam: «Dostunuz için tasalanacak hiç bir şey yok.» dedi «Sağ salim vardı.» Daha fazlasını söylemeğe hiç de istekli görünmüyordu. Sakin yüzünde bir an için bir alay, bir neşe belirtisi dolaştı. O yolculuğun

ayrıntılarını, liman dairelerinden birini nasıl atlattığını hatırlamıştı, belki! Biz gelmezden önce Heinz'i unutmuş da olabilirdi. Gri gözlerine anılarla bir sıcaklık gelmişti, şimdi. Koltuk değnekleriyle çabalamaktan çarpılmış ağzı ve bu sakat haliyle alay eder gibi bakan aydınlık gözleriyle Heinz gözünün önünde canlanmış da olabilirdi. Bir Fransız denizcisinin gri gözlerinde sıcak bir gölge, Heinz'in bu eski dünyadan beraberinde götürdüğü en son görüntüydü, belkide!

Merdiveni inerken Portekizlim beni dürttü. Yüz antatımı, hakkım olan içkiyi ısmarla bakalım, diyordu. İçki satılmıyan bir gündü. Fakat gittiğimiz Bistrot'da meyhaneci kahveye içki koydu çabucak. İçkilerimizi içerken ben ve Portekizli, bir birimize söyliyecek hiç bir sözümüz olmadığını ve cansıkıntısından patlıyacağımızı farkettik. Dostça ayrıldık. Mistral rüzgârı, dinivermişti. Başladığı gibi birden bire. Hatta yine güneş çıkmıştı.

Şehrin merkezine doğru yürüdüm yalnız başıma. Bir iki saat sürttüm durdum mağazaların önünde. Bütün gün bir an bile ara vermeden bahtsızlığımı düşündüm, benim asıl mutluluğum bu halim, diye. Claudine'in mutbağında, Heinz'i ararken, Arap kahvesinde, Denizciler Birliği'nde, Portekiz'liyle içerken, hep bundan sonrasını düşünürken bahtsızlığımı bir an aklımdan çıkarmamıştım. Bundan önce nasıl yaşamaktaydım? O zaman da tek başımaydım! Nadine geldi aklıma. Onu beklemek için gidip Parisli Bayanlar mağazasının yan kapısında durdum. Hiç ilgilendirmiyordu amma, beni sokakta görüp yüzü parlayınca yine de sevindim. Kürkten kukuleteli güzel mantosu pek yakışmıştı.

Bütün gün çalışmış olmaktan hiç de yorgun görünmüyordu. Yorgunluk izlerinin her çeşidini ustalıkla yok

etmişti. Kelebek tozunu hatırlatan sarımsı podrayı sürmüştü yüzüne boynuna ve kukuleteden görünen güzel kulaklarına. Beni görünce: «Seni tanrı gönderdi.» dedi. Hiç de mutlu olmadığım halde bu sözlerinden bir borçluluk ve memnunluk duydum. Nadine: «Bak dinle, benim binbaşı buradan ayrıldı.» diye anlattı «Nakil emri birden geldi. Martinique'e gönderildi. Bir askerî komisyonda görev verdiler.»

Ben: «Ayrılışın acısı pek belli olmıyor yüzünde.» dedim.

«Doğruyu söylemem gerekirse, ondan bıkmıştım. Tuhaf huyları önceleri eğlendiriyordu beni. Fakat sonraları sinirlerimi bozmağa başlamıştı. Benim tipime göre ufak tefekti. Benden bir baş boyu da kısaydı. Dün akşam bir kolonyal şapka alıyorduk, burnuna kadar geçti kafasına. Fakat çok iyi bir insandı. Bana çok iyi baktı. Az sonra kendi gözlerinle görürsün. Bundan ötürü pek korkardım, sinirlerim bir gün daha fazla katlanamayacak ona diye. Şimdi çok iyi dostlar olarak birbirimizden ayrıldık. Yolculuğu sırasında Casa'da karısına uğrıyacak. Bana yetti de arttı bile bu kadarı. Fakat yine de çok iyi insandı. Böyle zamanlarda insan bazı bazı dişini sıkmalı ve.. Haydi, şimdi bize gidelim de adamcağızın bana nasıl iyi baktığını gör! Başbaşa bir yemek sofrası hazırlayayım sana, epiydir görmemişsindir böylesini.»

Nadine hep o eski tavan arasında oturuyordu, Parisli Bayanlar mağazasının yakınında. Ev öteberisinin baştan başa yenilenmesi karşısında pek şaşmış görünüp onu sevindirmesini başardım. Pike örtüler ve yastıklar, mutbak takımları, ispirto ocağı, aynanın altında ne varsa ve ayna, hatta emaye ve camdan bazı mahrem öteberiye kadar herşey hep yenilenmişti. Bir sürü konserve kutusu

ve içki şişesi açtık. Bu kadar çok yiyecek ve içecek için bütün bir semtin kadınları saatler saati kuyrukta beklerdi. Nadine uzun bir yemek hazırlığına girişmişti. Arada bir işi bırakıp bir iskarpinini, bir iç çamaşırını gösteriyor, ya da başımı göğsüne bastırıyordu. Bir ara, yola çıkma tasarılarım için yardıma ihtiyacım bulunup bulunmadığını sordu. Ben: «Hayır sevgilim, çok mutluyum!» cevabını verdim.

«Belki daha bir şeyler gereklidir? Vize işin ne durumda?»

Şu sıra vizeye bile ihtiyacım olmadığı cevabını verdim. Nadine, günün birinde gerektiğinde bildirmemi söyledi. Okul arkadaşlarından bir kız valilikte çalışıyordu. Ben, okul arkadaşın kız da senin gibi güzel mi, diye sordum. Şişko ve ciddi bir kızmış! Sonra masa kuruldu, ağzımızın tadını çıkardık, uzun uzun ve eğlenceli bir sürü hareketten pek yorgun düştüm. Gerçi bahtsızlığım geçmedi amma, hiç değilse hafifler gibi oldum.

Uzun bir süre sonra, - uyudu sanmıştım, ben gözümü kapamamıştım hâlâ, kalkıp bir cigara yaktım, ay vurmuştu odaya ve Mistral dinmemiş gibi pencere zangırdıyordu - Nadine'in rahat ve uyanık sesi duyuldu birden: «Tasalanma küçüğüm!» diye «Değmez! İnan bana!» Ne durumda olduğumu görmüştü demek ve beni yatıştırmak için bir şeyler yapmak istemişti.

V

O günden sonra hiç kimseleri görmek istemez oldum. Nadine'e de bir daha gitmedim. Kahvede kimsenin göremiyeceği bir köşeye oturuyordum. Bir tanıdığım girince,

gazeteyi yüzüme tutuveriyordum. Hatta bir defasında gazetemde iki küçük delik çatım, kimse tarafından görülmeden kendim herşeyi göreyim, diye. Zaman bomboş olunca, Binnet'lere gidiyordum. İki yangın felâketi arasında sarsılan toprak üstünde insanın zamanı bomboş hissetmesi gibi! Umutsuz bir kovalanmaya alışmış yürek, hep daha fazla, hep daha çok şey ister. Binnet'lere gittiğime de pişman olmuştum. Zira hekim yine odadaydı. Keyfi yerine gelmişti. Girdiğimi görünce: «Sonunda gelebildiniz!» dedi «Marie pek tasalanıyor, nereye gitti bu, diye!» Ben: «Kendi transit işimle meşgulüm.» karşılığını verdim. Fakat bu cevabıma da hemen pişman oldum. Hekim: «Siz de karar verdiniz mi buradan başka yerlere gitmeğe.» diye sordu? - «Bilmem, amma bütün kâğıtlarım yanımda hazır bulunsun istiyorum.» Bu cevabımı duyan küçük, bir an bir baktı yüzüme. Benim odada bulunduğumu farkettiğinin tek belirtisi de bu oldu. Bir şeyler okuyor, ya da okur görünüyordu. Hekim arada sırada ona bir şeyler söyliyordu amma çocuk, onun varlığını bilmezlikten geliyordu. Hekimin dönüp gelmesi çocuğu şaşırtmamış, bu durumu hiç umursamamıştı. Bu adam onun gözünde buradan gitmişti. Onu yüzüstü bırakmış, vazgeçemediği yolculuğuyla onu yaralamıştı. İsterse bin kez geri dönsündü, o bir tek defa ayrılışı kesindi ve bütün bir ömür içindi. Küçük beni de bir gölgeymişim gibi görüyordu. Tutunulmaz ve konuşulmaz bir gölge gibi.

Hekim, geri çevrilen yolculara gelecek vapur için öncelik tanındığını anlattı. Keyfi pek yerindeydi. Başarıya ulaşamamış yolculuğu çoktan çıkarmıştı aklından. Bütün umudunu önceden adını yazdırdığı gelecek yolculuğa bağlamıştı: «Marie de alacak vizesini.» diye temin ediyordu «Lütfen yakında bir sorsanız!»

Hiç canım istemediğini bunu, konsoloslukta yapabileceğim hiç bir şey kalmadığını, herşeyin usulünce yapıldığını, söyledim. Sadece gidip vizeyi almak kalmıştı, bunu da Marie kendi başına becerebilirdi. Hekim bana ters ters bir baktı, sesim sert çıktı, diye. Sonra, nazik ve kuru bir sesle: «Sizi epiyce yorduk.» dedi Marie bu sefer yola çıkmağa kararlıydı. Herşeyi size önceden anlatmış değil miydim?»

Hiç karşılık vermedim, ve odadan çıktım. Bir sürü rastlantı karmakarışıklığı arasında nerden bulmuştu bu güvenliliği?

Akşam üzerini odamda geçirmeğe karar verdim. Dik merdivenleri çıkarken otelci kadına el sallardım - küçük odanın penceresi arkasında otururdu, - bazı bazı da saçının biçimini överdim. «Yola çıkış ödentileri»nden para ayırıp oda kiramı verirdim, her zaman. O akşam beni durdurunca pek şaştım. Otelci kadın: «Sizi bir bay aradı.» dedi «Küçük bıyıklı bir Fransız. Kartını da bıraktı.»

Korktuğumu gizliyemedim.

Odama girince kartı gözden geçirdim: «Emile Descendre, ipekli toptancısı.» yazılıydı. Bir yanlışlık olacak, diye düşündüm.

Yanlışlıklardan, hele buluşmalarda yanlışlıklardan bütün yüreğimle nefret ederim. Başkasıyla karıştırılmaktan ve yanılma konusu olmaktan hiç hoşlanmam. Hatta buluşmaların her çeşidine aşırı bir anlam verme eğilimim vardır. Yüce bir buyruk gereğiymiş gözüyle bakarım buluşmalara. Bundan ötürü de, başkalarıyla karıştırılmağa ve yanlışlıklara tahammülüm yoktur. Kapı vurulduğunda bütün bunları düşünüyor ve cıgara içiyordum. İyi giyimli ziyaretçim, elinde şapkası girdi ve önümde duran kartına bir baktı. Elimde olmadan ben de onun

gibi büyük bir naziklikle eğildim. Odadaki tek sandalyeyi ona bırakıp kendim yatağa oturdum. Adam, nazikliğin sınırlarını aşmadan odayı gözden geçirdikten sonra: «Rahatsız ettiğim için bağışlayın.» diye başladı. «Fakat sizi görmek istememin nedenini anlıyacağınızı biliyorum. Herr Weidel!» Ben: «Özür dilerim,» dedim. «Memleketinizin ve bizlerin başına gelen korkunç olaylardan ötürü gözlerim bozuldu da...» - «Rica ederim, tedirginleşmeyin. Birbirimizi tanıyoruz, hiç karşılaşmadığımız halde. Zira siz beni daha önce hiç görmediniz amma, ben olmasaydım şimdi burada bulunamazdınız...»

Zaman kazanmak için, bunun biraz aşırı olduğunu söylemekle beraber, sağlık taşan ve halinden pek memnun görünen kıpkırmızı yüzü bu sözlerim üzerine pek asıklaşdığından; «Bu günkü durumumda sizin büyük payınızı da elbette unutamam!» diye hemen ekledim.

«Hiç değilse bunu doğrulamanıza pek sevindim. Kartım, adım kim olduğumu anlatıyor size. Emile Descendre, benim.»

Durumu biraz daha kavramak için; «Adresimi nasıl bulabildiniz?» diye sordum.

Önce bir korkmuştum. Fakat sonra sadece hayret duydum. Tasa, hangi çeşidi olursa olsun, insanı sadece yaralamaz, pek çok şeye karşı da dayanıklı yapar. Dış dünyadan gelecek her türlü felâket hiç umurumda değildi. Yabancı adam: «Adresinizi çok kolay buldum.» diye cevap verdi. Ben iş adamıyım. Önce Herr Paul Strobel'e sordum. Kız kardeşi nişanlımın yakın dostudur, sanırım bilirsiniz.»

Hafızamda hâlâ bir ışık parlamamıştı amma, hafif bir aydınlanma başlamıştı: Bizim Paulchen, kız kardeşi.

bir nişanlı, bir ipek tüccarı. Adama: «Anlatın, rica ederim!» dedim.

İpek tüccarı, keyifli keyifli anlattı:

«Herr Paul adresinizi bildireceğine bir çok defa söz verdi. Bir yere not etmiş olduğunu sanıyordu. Fakat sonradan anlaşıldı ki, ne özel kâğıtlarında, ne de yönetimine katıldığı komitenin listesinde adresiniz yokmuş! Herr Paul çok meşgul insandır. Beni Meksika konsolosluğuna gönderdi.»

Büyük bir heyecanla dinliyordum. Tüneğinde bir süs kuşunu andıran yeni taranmış başını salladı:

«Şunu da söylemeliyim ki, önce Madam Weidel'e başvurdum. Onunla bir çok defa buluştum. Durumun çok zor olduğunu anlıyordum elbette. Bende bir hesabı vardı. Fakat ben bunu sizinle bir yoluna koymağı daha uygun bulurum. Madam Weidel adresinizi bilmediğini ve kendisinin de sizi aradığını ileri sürünce, bayanı bundan böyle rahatsız etmek istemedim.

Meksika konsolosluğuna gittim. Herr Weidel, sizin adresinizde gerçekten pek terslikler var. Oradaki adresinizde de bir karışıklık yapılmış olmalı ki, adını yazdırdığınız sokakta o numara yok. Eskiden oturduğunuzu sandığım o sokakta böyle bir sayı taşıyan bir yapı henüz yapılmamış. Meksikalıların verdiği öğüde uyarak, Meksika seyahat acentesine gittim. Büronun şefine verdiğiniz tek adres, Meksika konsolosluğuydu. Bir iş adamı olarak giderlere dikkat etmem gerektiği halde, sizi bulmağı aklıma koymuştum. Başvurmuş olduğunuz seyahat bürosunun şefi, arada bir buluştuğunuz Portekizli bir baya gönderdi beni. Memnun edeceğimi söz verdim adama. Portekizli de gerçi bilmiyordu nerede oturduğunuzu, fakat

Parisli Bayanlar mağazasında çalışan bir matmazel'i tanıyordu.»

Bizim fare suratlı herif can sıkıntısından beni izlemiş, diye aklımdan geçirdim.

«Kızmamanızı pek çok rica ederim. Bundan ötürü öfkelenmeyin. O matmazel de adresinizi vermedi. Onunla aynı mağazada çalışan kızlara başvurmam gerekti. Kızlar birbirlerinin herşeyini bilirler. Sonunda sırrı çözebildim. Zira o matmazelin arkadaşı kızlardan biri Beigneurs sokağı yakınında oturuyor. Bağışlamanızı rica ederim. Fakat sizin aile ilişkileriniz değişti diye ben işlerimi bozamam. Yaptığım giderleri geri almak zorundayım.»

«Elbette, bay Descendre!»

«Bunu anlamış olmanıza pek memnunum. Frau Weidel o tarihte size yollamıştı beni. O sırada Almanların işgal ettiği Paris'te paranın bir kısmını geri alacağımı umuyordum. Yazık ki o zaman sizinle tanışamadık. Getirdiklerimi Herr Paul'a vererek görevimi yerine getirdim. Kız kardeşi dolayısıyla kendisini tanırdım.»

Ben: «Ne gibi giderler, bay Descendre?» diye sordum.

Öfkeyle: «Demek, bayan Weidel size hiç bir şey söylemedi! diye haykırdı.» Şimdi başka ilişkileri olduğundan belki de! Özür dilerim Herr Weidel sizi sakinlemiş görmeseydim o yeni durumu hiç açmazdım. Bayanı başka bir erkekle gördüm. Fakat benim giderlerim ödenmedi. Oysa bayan Weidel bana yeminlerle temin etmişti, gönderdiklerini Paris'e götürürsem giderimin bir kısmını olsun karşılayacağını. O günlerde Paris gibi Alman işgali altında bir şehre yolculuğu göze almam kolay değildi. Zira bu iş, çok masraflı, ve güvenliksizdi. Almanlar şehre yeni girmişti. Almanlardan izin alınmış

olmasına rağmen dönüşte güçlükler çıkabilirdi. İki bölge arasındaki geçiş sınırı kapatılabilir, ya da yer değiştirebilirdi. Nişanlım, yolculuktan vazgeçmem için yanıp yakınıyordu. Fakat ben o bahar Leroy firmasına toplarla ham ipekli teslim etmiştim. Orduda balonlar ve paraşütler için kullanılacaktı. Malları teslim ettiğim firmanın başka bir yere taşınıp taşınamadığını, ya da. Almanların mallara el koyup koymadığını bilemiyordum. Bu ikinci durumda tazminat ödenmesi, tesellüm kâğıdının gösterilmesine bağlıydı. Kendi bakımımdan çok önemliydi bu yolculuk Fakat sayın eşiniz ağır bastı, erkeklerin direncini kırmasını biliyor! Bana ömrünüz boyunca borçlu kalacağınızı ileri sürdü, mektubunun elinize geçmesinin bir ölüm kalım sorunu olduğunu, giderler için bizim de bir şey ödememizin hiç önemi olmadığını söyledi. Mektup götürmek yasaktı da. Üstünü arıyorlardı herkesin. Sizin bayan beni duygulandırmasını gerçekten başardı. İşin içinde büyük bir tutku var sanmıştım. Dönüş daha da üzücü oldu. Hiç de rahat olmıyan bütün yolculuk boyunca ufak tefek bayanın yüzü gözümün önünden gitmedi. Size tuhaf da gelse, gerçekten şöyle düşünüyordum: Bana verdiği görevi yerine getirdiğimi söyleyince kadıncağız pek sevinecek. Zira o sırada size Paris'te rastlıyamamak benim suçum değildi, elbette. Sizin başınızın üzerinde bir uğursuzluk dolaşıyor, bayım. Adreslerinizde de bir terslik var. Paris'te de bir türlü bulunmıyordunuz adreslerinizde. Eskiden kaldığınız odanızdan bilen yoktu nereye taşındığınızı. Bir yere gittiğinizi yahut taşındığınızıda polise bildirmemiştiniz. Fakat siz şimdi burada olduğunuza göre, Herr Paul, kendisine yüklediğim görevi eksiksiz yerine getirmiş bulunuyor, buna pek sevindim. Bayan yeni erkek arkadaşından parayı istiyeceğe benzemiyor. İnsan-

ların tutkusu geçiveriyorsa benim ne suçum var. Fakat benim hiç bir şeyden vazgeçmemem gerekli. Zira bu prensipe saygı göstermeseydim bu Descendre firmasının sahibi olamazdım hayatta.»

Ben: «Peki, peki, bay Descendre!» dedim. «Mektubun yerine verilmesinin gideri ne tutuyor?»

Bir rakkam söyledi. Düşündüm. Küba'ya giden adamın iki hafta önce Weidel için bana verdiğinden başka param yoktu. Sayıp koydum masanın üstüne. Bazı bazı biraz doğru söylemekle de, yalancılık kadar başarı sağlanır. Şöyle dedim:

«Azizim, pek çok haklısınız. Verilen görevi eksiksiz yerine getirdiniz. Kimseyi yüzüstü bırakmış değilsiniz. O tarihte Paris'te bana rastlıyamamış olmanız da sizin suçunuz değil. Mektubu yine de almış bulunuyorum. Giderlerinizi isteyeceksiniz, elbette. Fakat görüyorsunuz ki, ben de yoksulum. Gücümün yettiği kadarını ödiyebilirim size. Hayatımın şartları değişmiş olmasına rağmen bu mektup benim için eskisi kadar değerli. Hatta durumum düzelir düzelmez giderlerin kalanını da ödemeğe çalışacağım.»

Beni dikkatle dinledi ve başını iki yana salladı. Sonra bir makbuz yazdı. Burada her zaman yardımıma koşacağını belirtti ve çıkış vizem için valilikte yardımı dokunacağını söyledi. En son, özürler diledi ve bu arada edebiyat üzerine bir kaç söz mırıldandı. Birbirimizi büyük bir naziklikle eğilerek selâmladık.

VI

Belsunce'da, Rotonde kahvesinin camlı balkonunda oturuyordum. Komşu masada konuşulanları hiç istemeden dinleyiverdim. İspanyol sınırının ötesindeki Port

Bou'da otelde bir adam tabancayla canına kıymıştı, ora makamları ertesi sabah Fransa'ya geri gönderecekler diye. Yaşlıca ve hastalıklı iki kadın - birinin yanında iki küçük oğlan vardı, belki torunlarıydı, dikkatle dinliyordular söylenilenleri - anlatılanları heyecanlı ve çın çın sesleriyle biri bırakıp biri alarak, tamamlıyorlardı. Olayı benden çok daha iyi kavramışlardı. O adamcağız yolculuğunun amacına ne umutlar bağlamış olmalıydı ki, geriye gönderilmesine katlanamamıştı? Hepimizin kısılıp kaldığı ve onu zorla geri yollamak istedikleri, bu memleket onun gözüne nasıl da bir cehennem ve oturulamaz görünmüş olmalıydı! Özgür olmadan yaşamaktansa ölümü yeğ bulanların bu gibi hikâyeleri sık sık duyuluyordu. Amma o adam şimdi özgür müydü? Evet, hiç değil böyle olsaydı! Tek bir patlayış, kaşlarının üzerindeki; şu daracık ve incecik kapıya tek bir vuru, seni kendine ulaştıracaktı bütün zamanlar için.

Belsunce boyunca ağır ağır ilerliyen Marie'yi görmüştüm. Küçük ve buruş buruş bir şapka vardı elinde. Rotonde kahvesinin yanındaki Küba kahvesine girdi. Orada mı bekliyordu hekim onu? Acaba hâlâ aranıyor muydu? Hekim yoldan dönüp geleliberi büyük bir umutsuzlukla kaçınmıştım. Marie'ye rastlamaktan. Şimdi kendimi tutamaz oluvermiştim birden. Yüzüm vitrinden yana, bekliyordum. Az sonra çıktı oradan. Hayal kırıklığına uğramışların o bomboş yüz anlatımıyla. Çok yakınımda önümden geçti. Paris Soir gazetesinin arkasına büzülüverdim. Fakat varlığımı ele veren saçlarım, pardesüm, bir daha geri dönse diyen aşırı isteğim falan gibi bir şeyler sezmiş olmalıydı.

Marie, girdi Rotonde kahvesine. Fırlayıp arka salona geçtim. Marie'nin nasıl da arandığını ruh hastalarının

kötü sevinciyle seyrediyordum. Zira yüz çizgilerinin ele verdiğine göre, bugün bir gölgeyi aranmıyordu; hayır bugün aradığı, eti ve kemiği olan bir canlıydı. Kötülüğünden saklanmazsa bulunabilirdi de.

Marie iç salona girince ben arka kapıdan koştum Baigneures sokağına. Yeniden içime şeytan girmiş gibi, sokak sokak koştum. Ortadan kaybolmakla, nedeni açıklanamaz bir gözden kaçışla kendimi daha iyi, daha güvenilir koruyabilecektim, ondan. Arasındı beni, arayabildiği süre, gece gündüz, durmamacasına. Oyunuma yeni başladığıma göre, yolculuk kâğıtlarımı bir bir arkasından sağlıyabilirdim. Gemi yola çıkarken bir yere gizlenebilirdim. Açık denizde, ya da bir adada veya yeni ayak basacağımız ülkenin o yabancı ve soluk kesen ışığı altında birden çıkıverirdim karşısına, bir büyücü gibi. Böyle bir durumda o uzun ve asık yüzlü sıska rakibimden başkası bulunamazdı ikimizin arasında. Arkamızda bıraktığımız ölüler, başka ölülerce çoktan gömülmüş olurdu.

Korur sokaktaki otel odası sığınağıma dönerken bunları hayal ediyordum. Odamda hâlâ o iç bayıltıcı saç suyu kokusu vardı, ipek tüccarının ziyaretinden kalma.

SEKİNCİ BÖLÜM

I

Birleşik Amerika konsolosluğuna kesin karar için çağırıldığım gün bu arada yaklaşıyordu. Transit vizesini almağa iyice kararlıydım. O günlerde ben herşeyi pek kolay sayıyordum. Fakat yukarı kata bırakılmak için ön salonda bekliyenlerin yüzleri sapsarıydı, korku ve umut karışımı heyecandan. Bugün benimle içeriye bırakılan kadın ve erkeklerin en iyi elbiselerini giyip fırçalandıklarını, çocuklarını da, kiliseye ilk törene gidiyorlarmış gibi, uslu durmaları için önceden uyardıklarını biliyordum. Yerleşecekleri, ya da hiç değilse geçecekleri yeni ülkenin temsilcisi Birleşik Amerika konsolosunun hareketsiz yüzüne gereği gibi şirin görünebilmek için dışlarına ve içlerine elden geldiğince bir çeki düzen vermişlerdi. Bir başka ülkeye yerleşebilmeleri bile Amerika'dan transit geçmelerine bağlıydı. Bütün bu erkekler ve kadınlar heyecandan kısılmış sesleriyle son bir defa hızlı hızlı aralarında konuşuyorlardı. Gebeliği Birleşik Amerika konsolosundan saklamak acaba daha mı uygundu? Yoksa ona açılmak mı daha doğruydu? Transit vizesi verecek bu konsolosun isteğine göre çocuk okyanus yolculuğunda, ya da yeni ülkede doğabilirdi. Konsolosun verdiği mühlet yeterli bir süre değilse, henüz doğmamış çocuğun dünyaya gelebilmesi de güçleşir, konusu da tartışılıyordu. Tehlikeli

bir hastalığı saklamak mı, yoksa iyice belirtmek mi, daha uygundu? Zira uzun sürecek bir hastalık Amerikan hükûmetine yük olabilirdi amma çabucak öleceği hekim raporlarıyla belgelenmiş bir insan hiç kimseye yük olmazdı. Acaba pek mi yoksul görünmeliydi, yoksa gizli para kaynakları mı ileri sürmeliydi? Oysa baba ocakları yanıp yıkılmış, elde ne varsa gidivermiş bu insanların hepsi de buraya komisyonun ödediği biletlerle gelebilmişti. Alman komisyonunun teslimini istiyeceği bir kişi olduğunu gizlemek mi daha yerindeydi, yoksa transit vizesi gecikirse Almanların eline düşme tehlikesi bulunduğunu söylemek mi?

Transit konusunda bütün bu çeşit çeşit fısıldaşmalardan sersemlemiş olan ben, bombardımanların alevleri arasında ve yıldırım savaşının korkunç patlayışlarıyla ölmüş binlerce ve yüzbinlerce insanı aklıma getirdikçe şaşıp kalıyordum. Bunlardan pek çoğu, hiç bir konsolosa bildirilmeden dünyaya gelmişti. Onlar ne transit, ne de giriş vizesi istemişlerdi. Onların yeri burası değildi. Fakat yeri burası olmıyan o insanlardan bir kaçı, vücudu ve ruhu kanlar içinde buraya kapağı atabilmişse, bu yapıya sığınabilmişse, güç belâ canını kurtarabilmiş insanlardan koca bir millete ne kötülük gelebilirdi? O millete lâyık, ya da azbuçuk lâyık da olsalar!

İşleri ilk bitenler üç kişi, merdivenleri iniyordu. Ufak tefek ve şişko bir erkekle sevinçten ağızları kulaklarına varan süslü püslü iki kadındı. Üçünün de ellerinde Amerikan vizesi vardı. Parşömen kâğıdının tam ortasından bağlanmış kırmızı kurdelâ ta uzaktan göze çarpıyordu. Neden bağlarlardı bu kurdelayı? Fransız onur nişanlarını hatırlatan bu kırmızı kurdela, bir başka çeşit onur nişanının, Amerikan transit vizesi almışların onur kurdelasıy-

dı. Üçlerden hemen sonra da, bir kaç haftadır hep rastladığım o dazlak kafalı, üçüncü kattaki işini bitirmiş olarak, göründü. Merdivenleri pek ciddi iniyordu ve elleri boştu. Buna pek şaştım. Şöylesine tanıyabildiğim kadarıyla o, düzeni böyle bir dünyada kendine yararlı herşeyi elde edebilecek bir insandı. Bekleşenlerin arasından sıyrılıp geçerken beni gördü ve Saint-Ferréol kahvesine dâvet etti. Onun arkasından, benim otel odası komşum bayan, iki köpeğiyle ve pek keyifli olarak, göründü. Bana işaret ettikten sonra köpeklerinin zincirini bileğine sardı, bir kaç laf edelim diye. Çirkin, süslü püslü, arsız suratlı ve çarpık omuzlu bir kadın olduğunu, kocaman iki de köpekle dolaştığını çoktan unutmuştum. Benim gözümde hem tanış, hem de yabancı biriydi, bir masal kişisi, konsoloslukların bir çeşit Diana'sıydı.

Kadın: «Bu iki hayvan için de bir belgenin gerekli olduğu anlaşıldı.» dedi «Sahiplerinin Birleşik Amerika yurttaşı olduğunu gösteren bir belge. Bu yüzden hâlâ yola çıkamıyorum. Onları lokma lokma doğrıyacağıma fırçalayıp temiz tutmasam sahipleri iyi hâl kâğıdımı onaylarmış gibi. Ne yapayım, vizemi onlara borçluyum.»

Çevremizdekilerin hiç bir şey anlamadığı bu sözlerden sonra, köpeklerin zincirlerini gevşetti ve dışarıya, Saint - Ferréol alanına çıktı.

Bana ayrılan on beş dakikalık süre yaklaşmaktaydı. 8 Ocak günü saat onu onbeş geçe çağırılmıştım konsolosun yanına. Az sonra kazanmam gereken büyük yarışma için kalbim küt küt atıyordu. Ne varki bu sefer korkulu ve düzensiz bir çarpıntı değildi, heyecanlı ve sert vuruyordu yüreğim. Kapıcı, merdivene ayak basmama izin verdi ve ikinci bekleme odasına geçtim. Pek doluydu. Biraz daha beklemem gerekti. Bütün bu bekleşenlerden ba-

zılarını bundan önceki bekleyişimden tanıdığımı az sonra anladım; kendi iç dünyasına kapanmış şu yaşlı kadın dahil hepsi de tek bir ailedendiler ve bugün burada eksiksiz toplanmış bulunuyorlardı. Ben girdiğimde hepsi, hatta en küçük çocuklar bile, büyük ve ortak bir heyecan içindeydiler. Hepsi de korku ve öfkeden titriyordu. Genci yaşlısı hepsi de karmakarışık fısıldaşıyor, ya da fısıltıyla konuşmağa çabalıyorlardı. Zira arada biri ya haykırıyor, ya inliyor, ya da hıçkırıyordu. Sadece o ihtiyar kadın hareketsizdi, çökmüşlüğünün ve yaklaşan sonunun bütün belirtileriyle mumyalaşmış gibiydi. Hepsi onun çevresini sarmıştı.

Bu insanlardan ayrı duran bir genç adam, kapıya yaslanmış gülümsiyor ve elindeki bereyle oynıyordu. Bütün bunların nedenini bilen ve bundan hoşlanan bir hali vardı. Umurunda bile değildi. Bu sırada konsolosun kapısı açıldı ve tozpembesi bir bulut üstünde bütün savaşlardan ve haksızlıklardan korunmuş olan o ufak memeli ve kıvır kıvır saçlı körpe yaratık, tanrının önünden uçup gelen bir melek hafifliğiyle yürüyerek, göründü. Oda kapısının önünde durdu, yumuşak olduğu kadar da sert bir sesle: - Bir melek de bu insanlardan pişmanlık getirmelerini ya da uzaklaşıp gitmelerini böyle bir sesle bildirebilirdi - kesin kararı vermelerini kalabalık aileden istedi. Bunun üzerine, en miniminilere kadar hepsi ellerini yukarı kaldırıp inlediler ve bir mehil rica ettiler. Beresiyle oynıyan gençten sordum, ne olduğunu.

«Bütün bunlar, şu çok yaşlı kadının çocukları, torunları, torunlarının torunları, ya da herhangi bir yakını. Hepsinin kâğıdı hiç eksiksiz tamam. Konsolos hemen imzalıyacak. Şu çok yaşlı kadından gayrı hepsine Amerika'ya giriş ve yerleşme vizesi vermeğe hazır. Konsolosluk

hekimi bu kadının pek pek daha iki ay yaşıyabileceğine rapor vermiş. Bu durumda olanları hiç bir Amerikan gemisine almıyorlar. Ne diye alsınlar? Ne var ki bütün aile de, ya beraber yola çıkmak istiyor - yanlarında ölsün diye - ya da burada kalmak. Bir düşünün, yaşlı kadın nasıl olsa ölecek amma bu arada vize yanacak, transitin süresi dolacak. Siz de bilirsiniz, vizesi ve transit vizesi olup da yola çıkmıyanları Fransızlar içeri atmaktan pek hoşlanırlar. Böylelerinin yeri de gerçekten dört duvar arası, ya da deliler evidir.»

Konsolosun sekreteri genç bayan yine görünmüştü. Teninin yumuşacık, fakat sesinin sert olduğunu farkettim. Başının kim olduğunu bir türlü anlıyamadığım kalabalık aile arasından ufak tefek bir adam ayağa kalktı ve geçtikleri bütün memleketlerin dilleriyle ana dili karışımı sözlerle kesin kararı sakin sakin bildirdi. Yaşlı kadın hayatta olduğu sürece burada kalmak kararı verilmişti. Zira en büyük oğlu olarak burada kalır da karısı ve çocukları giderse onların hali ne olurdu kendi yanlarında bulunmadan? Ya da, yeni evlenmiş olan ve bir çocuk bekliyen en küçük kız kardeşi burada kalırsa, kocası yanında bulunmadan doğum nasıl olurdu? Enişte burada kalırsa! mağaza da onun adınaydı! Fakat konsolosun sekreteri bayan başkalarını çağırmağa başlamıştı. Berikiler hep birden uzaklaştılar, hüzünlü ve umutsuz, fakat pişman olmıyan bir halleri vardı. Yaşlı büyük ananın merdiveni inmesine büyük bir dikkatle yardım ederken birbirlerini de uyarıyorlardı. Az önce içeri çağırılmış olan genç adam da, çıkmıştı; Çek sahtciliğinden ceza yemiş olduğundan vize isteğinin hemen geri çevrildiğini keyifli keyifli anlatıyordu. Merdiveni zıplıyarak indi. Sonunda benim adım da çağırıldı. Herşeyin mahvoluverdiğini ve polisin beni

beklediğini bir an görür gibi oldum. Beni alıp götürebilirlerdi. Omuzuma polisin eli değmeden buradan nasıl çıkabileceğimi de bir iyi düşündüm. Sokağa bir attım mı kendimi, gözden kayboluverirdim. Nadine'in odası çok yakındaydı.

Hayır, hiç bir şey mahvolmamıştı. Bizim Paulchen bütün güçlükleri yenmiş ve meslektaşı için belgelerin en iyisini sağlamıştı. Onun onuru daha başka duyguları yenmişti. Bu belge Weidel için sadece bir mersiye yerine geçecekti. Hayattayken kendini beğenmiş ve suskun bir insan olan Weidel bu belgeden ötürü ne sevinecek, ne de üzülecekti.

Beni alıp en son işlemin yapıldığı yere götürdüler, büyük bir naziklikle. Transit kâğıdımı doldurmakla görevli genç bir bayanın önüne bırakıldım. O zarif ve açık renk bukleli sekretere düşmediğime üzülmüştüm. Fakat benim koruyucu meleğim de çirkin sayılmazdı; kara saçlı, esmer kadife tenliydi. Gözlerimin ta içine öyle sert ve ciddi bakıyordu ki, mahşer günü ilk soruşturma yerindeymişim gibime geldi. Sorularına da pek şaştım. Cevaplarımı bir bir yazıyordu. Ömrümün arkada bıraktığım bütün yıllarını ve o yılların bütün olaylarını ve amaçlarını hep yazıyordu.

Bu sorular ağı öyle sık örülmüştü ki, hayatımın hiç bir ayrıntısı konsolosun gözünden kaçamazdı. Hiç bir beyaz ve boş kâğıd böylesine çok sorunun cevabıyla doldurulmamıştır. Bütün ayrıntılar doğruydu. Fakat hiç biri de doğru olmasa ne çıkardı? Göç etme iznini vermek istedikleri adamı iyice didiklemek için bütün kurnazlıklara başvurulmuştu. Ne var ki, adamın kendisi orada değildi. Sekreter bayan bileğimden yakaladığı gibi parmak izi alma makinesinin bulunduğu masaya götürdü. Başparmağı-

mı nasıl basmam gerektiğini bıkmadan usanmadan anlattı. Ne çok fazla, ne de pek hafif basmalıydım. Sağ ve sol başparmaklarımı, bütün öteki parmaklarımı ve her iki elimin ayasını. Fakat bu parmaklar, yolcu etmek istedikleri o adamın değildi. Mürekkep bulaşmış yumuşak ellerimde ötekinin kuru kemik ellerini hissediyordum. O böyle oyunlara hiç yanaşmazdı! Koruyucu meleğim beni pek öğüyordu, herşeyi tam istenildiği gibi ve büyük bir dikkatle yapıyorum, diye. Ben de kırmızı bir kurdelacık alacak mıyım diye sorunca bu şakama güldü. Bütün işler bitirilince, her şeyi düzgün bir transit yolcusu olarak konsolosun önüne çıkarıldım. Konsolos ayakta duruyordu. Benim adıma düzenlenmiş olan bu dosyanın her zaman bir önem taşıyacağı konsolosun yüz çizgilerinden ve davranışlarından anlaşılıyordu. Yazı makineleri bir süre daha takırdadıktan sonra yazı kalemlerine sıra geldi. Her şeyler bol bol imzalandıktan sonra konsolos hafifçe eğilerek beni selamladı. Ben de onun gibi yapmağı denedim.

Kapının önünde transit vizemi, özellikle sağ köşeye bağlanmış o kırmızı kurdelayı bir gözden geçirdim. Başka hiç bir amacı olmıyan bir süstü. Bekliyenlerin kıskanç bakışları altında, merdivende göründüm.

II

Saint · Férreol kahvesine girdim. Benim dazlak kafalım en dipte bir köşeye gizlenmiş oturuyordu. Beni dâvet ettiğine belki de pişman olmuştur, diye düşündüm. Arkadaşlık arayan birine hiç benzemiyordu. Ben de ondan uzakta ve göze batmıyan bir başka köşeye oturdum. Oturduğum yerden bütün salonu görebiliyordum. Kahve-

nin iki kapısı vardı. Birinden valilikte işi olanlar, ötekinden de Amerikan konsolosluğuna gidenler girip çıkıyorlardı. Kahve yavaş yavaş doluyordu.

Bir gazete alıp yüzüme tuttum. Marie girmişti kahveye. Konsolosluğa ilk gidişimden sonra burada ikimiz birlikte oturmuştuk. Bir türlü bulamadığı kocasından burada söz açmıştı bana. Ben de kafamı iki yana sallamıştım, ne bulunmaz adammış diye! Marie'den, gizlenmeği şimdi kendimde deniyor ve pek kolay olduğunu görüyordum. Marie kocasını ne de beceriksizce arıyordu! Çevreye ve oturanlara ne de sudan bakınıyordu! Arkası dönükken oturduğum sandalyeden kalkıp iki perde arasındaki palmiye fıçısının arkasında duran sandalyeye geçmekle onu atlatıvermiştim! Bir tanışını yeniden görmek sevincinden onu böylece yoksun bırakmıştım. Ona şu sıra gerekli olan bendim. Beni sadece akıl danışmak ve herhangi bir vize dalaveresi için de aramış olsa bundan sinirlenmiyordum, artık. Beni bir daha görebilmek ve her şeyleri yeni baştan güçleştirmek için bunun bir bahane olduğunu biliyordum. Bu bakışlar, bu tedirgin eller ve bu kireç gibi olmuş yüzle vize konusunda öğüt istemekten daha başka şeyler aranır. Önüne çıkıverip: «Marie!» diye haykırınca yüzünün parlayıvermesine, şu anda olduğu gibi dirençle aranır görmeği tercih ederim.

Sadece tek bir şey canımı sıkıyordu; aranması ne kadar sürecekti? Şu anda canla başla arandığı su götürmezdi. Fakat önemli sorun, ne süre aranacağıydı? Daha bir beş dakika mı? Öğle yemeğine kadar mı? Bir hafta mı? Daha bir yıl mı?

Köln'de bir park sırasında yüzde yüz bir rastlantıyla buluştuğu, ya da Marsilya'da Meksika konsolosluğunun önünde tanıştığı kişileri ömrü boyunca arıyacak değildi.

elbette. Saatler saati mi yoksa bütün bir ömür mü süreceğini bilemediği bir arayı, bir zamanı nasıl doldursundu? Sadece o bir tek oyun kalıyordu, çok ustalıkla tekrarlanılan oyun. Marie, diye aklımdan geçirdim, dostunun kollarında bir defa, on defa kalmana katlanabilirim. Pek hoşuma gitmese bile yine de katlanabilirim bu kadarına. Fakat hiç mi hiç katlanamıyacağım bir şey varsa o da, bu oyunun ömür boyunca sürüp gitmesi, ölüm sizleri birbirinizden ayırıncaya kadar her gün tekrarlanması.

Marie kahveden çıkmış, Seint - Ferrèol alanını geçmeğe başlamıştı. Aranmalarını sürdürmek için mi- Yoksa temelinden vazgeçmek için mi?

Masamın önünde duran benim dazlak kafalı, görüş açımı engelliyordu. Bana bakarak: «Buraya girerken sizi, gördümdü amma,» dedi. «Fakat sizin hiç de arkadaşlık arar bir haliniz yoktu.»

Oturmasını rica ettim, aceleyle. Zira Saint - Ferréol alanını görebilecektim, bu sayede. Alan, boştu. Gazeteci barakaları ve soğuktan titreşen ağaçlarıyla sadece sonsuz bir boşluk değildi alanı kaplıyan, bir türlü sonu gelmiyen zaman da bomboşluğu arttırıyordu. Tozları kaldıran rüzgâr kucakla zamanı da süpürür gibiydi. Bana öyle geldi ki, Marie sadece hiç bir iz bırakmadan kaybolmuyordu, bugün ve bütün zamanlar için de ortadan siliniyordu...

Dazlak kafalının sesi geldi kulağıma:

«Transitinizi almış olduğunuzu görüyorum.»

Bir ürktüm. Üst sağ köşesinde o tuhaf kırmızı kurdelacık bulunan parşömen kâğıdı hâlâ elimde duruyordu.

Masa arkadaşım: «Benim de var amma, hiç bir işime yaramıyor!» diye devam etti, sonra bardağını getirdi eski masasından ve ikimize de içki ısmarladı. Açık gri ve buz gibi gözleriyle beni nasıl bir süzdüğünü, sonra da

bakışlarımı izlediğini hissettim. Valilikten çıkan kalabalık bir grup, zaman bir anda durmuş gibi alanı doldurıuvermişti. Koşuşma ve toptan hareketsizlik arası bir başka durum yokmuş gibiydi. Fakat sonra içimi öyle bir duygu kaplayıverdi ki, masamda oturan şu adam ne biçim biri olursa olsun, hiç de yapyalnız değilmişim gibime geldi. Ona dönüp: «Transitiniz neden bir işinize yaramıyor?» diye sordum; «Bana kalırsa siz kâğıtlarınızdan yararlanmasını bilen kişilerdensiniz!»

İçkimi içtim ve onun anlatmasını bekledim:

«Doğduğum yer savaştan önce Rusya'nındı, dünya savaşından sonra Polonya topraklarına katıldı. Babam baytardı. İşinde ustaydı. Yahudi olmasına rağmen bir; deneme çiftliğinde yarı resmi bir görev vermişlerdi. Ben o çiftlikte doğdum. Biraz bekleyin, bu durumumun şu sıra benim transitimle ilgisini anlıyacaksınız. Büyük deneme çiftliğinde ayrıca küçük iki çiftlik, bir değirmen ve değirmencinin evi vardı. Oturduğumuz evle değirmen arasında bir dere akıyordu. Yakındaki köye varmak için dereyi ve iki tepeciği aşmak gerekirdi. Tepeler pek küçüktüler amma, gökyüzüne doğru müthiş diktiler de.»

Anılara daldığından susmuş sanıp: «Ne güzeldi kim bilir!» dedim.

«Güzel mi? Eh, güzeldi de elbette. Ben şimdi o kırları güzelliğinden ötürü size anlatacak değilim. Bizim çiftlik, öteki küçük iki çiftlik ve değirmencinin evinde oturanların hepsi bir araya gelince bir köy sayılacak kadar nufusu yoktu. Bundan ötürü de en yakın öteki köye, yani Pijarnitze'ye bağlıydı. Bütün bunları konsolosa da anlattım. Çok titiz davranmıştım anlatırken. Konsolos kadar titizlik gösterdiğimi sanıyorum. Evet, bizim çiftliğin o tarihte Pijarnitze köyüne bağlı olduğunu anlattım.

Fakat konsolos ve önündeki harita daha titizdi. Bu haritaya göre, - o günden beri bir daha görmemiş olduğum yer - iyice kalabalıklaşıp büyümüş ve yirmi yıl sonra ayrı bir köy olmuştu, hem de Lituvanya topraklarında. Bu durumda benim Polonya uyruklu olarak kâğıtlarım bir işe yaramıyordu. Lituvanya'lılardan belge sağlamam gerekliydi. Sonra bütün o yerler çoktandır Alman işgali altındaydı. Şu halde yeni bir devletin kâğıtları gerekliydi, çoktandır ortadan kalkmış bir köyden sağlanacak doğum belgeleri bulmam gerekiyordu. Bütün bunlar için de zaman ister. Uyruk değiştirmek için zaman gerekeceğinden ben de gemideki yerimi sildireceğim.»

«Ne diye sildireceksiniz yerinizi? Acele etmenizi gerektirecek bir durumunuz yok. Tehlikede falan değilsiniz Silâhlanmış sürüler yine yeryüzünü kapladı ve şehirleri yakıyor diye dünyanın batacağını sananlardan değilsiniz. Siz ne zaman olsa bir gemide bir yer bulursunuz.»

«Bundan yana kuşkum yok. Epiydir ve oldukça sabırla yolculuk hazırlıklarımı yapıyorum. Günün birinde bütün kâğıtlarım tamamlanacak. Yine günün birinde bir gemi de bulurum. Bulunur bir yolu. Fakat yola çıkma işinin bir sıra neden pek üstüne düşmüş olduğumu hatırlıyamıyorum. Belki de bir şeyden korkuyordum. Ya da, mizacımın genellikle güçlü ve korku bilmez olduğuna göre, korkmam gerektiğine beni inandırmış olmalılar! Fakat bu korku hastalığı geçti, hafifledi. Bütün bu saçmalıklardan bıktım. Son karşılaşmamızdanberi böyleyim. Şimdi burama geldi bütün bunlar.»

«Siz de benim kadar iyi biliyorsunuz, burada sizi bir gün olsun rahat bırakmıyacaklarını.»

«Yolculuk etmek gerekliyse şimdi bir başka yola çıkacağım. Önce yarın çok kolay bir yolculuk yapacağım;

tramvaya binip Aix'e gideceğim. Alman komisyonu orada. Yurduma dönme izini istiyeceğim onlardan. Doğduğum yere dönmek istiyorum.»

«Kendi isteğinizle mi? Orada sizi neyin beklediğini biliyorsunuz, elbette!»

«Ya burası? Burada beni ne bekliyor? Ölmüş adamın hikâyesini bilirsiniz, belki! Tanrının hakkında vereceği kararı bekliyormuş öteki dünyada. Bir yıl, on yıl, yüz yıl beklemiş. Sonunda hakkındaki kararın verilmesi için yalvarmış. Daha fazla beklemeğe katlanamıyacağını söylemiş! Şu cevabı almış: Nedir beklediğin? Cehennemdesin çoktandır. Gerçekten de öyleydi, saçmaların saçması ve boşuna bir bekleyiş cehennemin ta kendisidir. Bundan daha korkunç bir cehennem olur mu? Savaş mı? Okyanus'u aşıp arkanızdan da yetişebilir. Her şeyden bıkkınlık getirdim. Doğduğum yere döneyim istiyorum.»

III

Ondan ayrılınca ben İspanyol konsolosluğuna gittim. Transit vizesi isteyenlerin arasına katılıp sıraya girdim. Kapının dışına, sokağa taşmıştık. Önümde ve arkamda sıra bekliyenler, İspanyol transit vizesi üzerine hikâyeler anlatıyorlardı. Birisinin vizesi son dakikada gelmişti, amma geminin yola çıkmasına pek az kaldığından Lizbon'a yetişmek olanağı da ortadan kalkmıştı. Fakat ben büyük bir sabırla bekliyordum. Sadece beklemek için bekliyen ve beklediği şeyi hiç önemsemiyen biri gibi. Saint - Ferréol kahvesinde dazlak kafalının anlattığı hikâyedeki cehenneme epiyce girmiş durumdaydım amma, arkamda kalan olaylara bir göz atınca ve ilerde beni bekliyenleri

düşününce pek kötü sayılmazdı burası; serindi ve katlanılabilirdi.

Böylece bir kaç saat sonra İspanyol konsolosluğunun giriş kapısına kadar gelebildim. Arkamda sıra bekliyenlerin kuyruğu caddede gittikçe büyüyordu. Bu arada soğuk bir yağmur başlamıştı. Bir kaç saat daha geçince konsolosluğun holüne girebildim. Nasıl olduğunu bilmeden kendimi bir memurun önünde buldum. Sarı ve uzun yüzlü, kuru, ince dudaklı memur ölçülü bir naziklikle, ne istediğimi sordu. Arkamda bekliyenlerin yapının dışına hatta öte köşe başına kadar kuyruk olmuş beklestiğini bilmez görünüyordu. Kendisi hep içerde ve onlar hep dışarda olduklarından yüzlerini belki de hiç görmüş değildi. Kâğıtlarımı alıp bir kitabın arkasına kapandı, adımı arar gibi. Zavallı ve yitik bir adın yeri mi olurdu böyle bir kitapta? Anam hâlâ yaşıyorsa arada bir söylerdi bu adı, pek pek.

Fakat adım yazılıydı orada. İspanyol konsolosluğu kançılarının dudaklarında çok acı bir gülümseyiş belirdi. Vize isteğimin boşuna olduğunu, İspanya'dan geçmeme asla izin verilemiyeceğini söyledi. Ben, neden ötürü diye sordum. Bunu siz kendiniz daha iyi bilirsiniz, dedi. Bunun üzerine: «Ben bugüne kadar sizin memleketinize hiç gitmedim. cevabını verdim. O: «Bir memlekete yine kötülüğünüz dokunabilir, toprağına hiç ayak basmadan da.» dedi.

Çok ölçülü davranıyordu ve bir geçiş vizesi isteğini geriye çevirebilmek gücünden ötürü pek kendine güveniyordu. Konuşmasından anlayabildiğim kadarı, güçlü olmanın biraz tadına varmıştı. Fakat yüzüm kim bilir neden hoşuna gitmemişe benziyordu. Belki de aşırı neşeli görünen yüzüm, onun keyfini kaçırmıştı. Benim hikâyem,

küçüklüğümde akşam karanlığında bir türlü uyumayınca anlatılan o karışık masallardan değişik, sadece tozlar, küller ve biraz da anılardan daha başka bir şey. Yeni baştan pek anlatılamaz. Fakat yine de birşeyler kalıyor geriye; yeterince yaşıyan, yeterince korkutan ve böylece sınırları yüzünüze kapıyan, ülkelere sokmıyan birşeyler.

İspanyol konsolosluk memuru o aşırı şiş şiş gözleriyle beni uzun süre süzdü. Aşırı bir dostlukla teşekkür ettim, transit vizemi vermiş gibi.

IV

Durumu enine boyuna bir düşünmek için gidip Mont-Ventoux kahvesinde oturdum. O saate kadar ağzıma bir lokma koymamıştım ve hiç bir şey alacak param da yoktu. Biraz şarap içtim. Bizlere, yani bana, ölü Weidel'e ve hekime İspanya sınırları kapanmıştı. Bize bir başka yol kalıyordu, Transports Maritimes'in her ay Martinique'e işlettiği ufak ve külüstür tekne. Hekim o gemiyi bir defasında Hangarın kapısından görebilmişti. Başarısızlıkla sonuçlanmış ilk yola çıkıştan bana neler anlatmıştı? Marie şimdi kararlıydı yolculuk için. Hekim de çekişmeyi kazandığını sanıyordu, bundan ötürü. Fakat otomobilini Loire'in ötesine, yarısı havaya uçurulmuş köprü başına çılgınca sürdüğü gün de Marie onunla yolculuk kararını vermiş değil miydi? Ne varki o tarihte ben yoktum hesapta. Şimdi hiç yoktan ben de karışıvermiştim işin içine.

Mont-Ventoux kahvesi dolmağa başlamıştı. Aydınlık, sevimli ve benek benek bir ikindi ışığı oynaşıyordu ellerimde. Ölü Weidel'in bu dünyada bana bıraktıklarını kafamın içinde sıralamaktaydım. Portekizde onunla ortak

bir hazinemiz vardı. Korsikalı onu bulmamıza yardım edecekti. Yol parası gerekliydi bize, ayrıca garanti de. Orada, nasıl diyorlardı bakayım... doğu yarım küresinde takılıp kalmayacağımız için... Işıklı ve soylu bir söz bu. Güçlü parmaklı ve - beni hep kızdıran - geniş tırnaklı benden çok, ölü Weidel'e yakışacak bir söz.

Garsonu çağırıp bir atlas istedim. Yırtık pırtık ve kirli bir yol rehberinin içine katlanmış bir atlas getirdi, o da. O güne kadar hiç ilgilenmediğim Martinique'i aradım. İki yarım kürre arasında bir noktacıktı gerçekten de. Yöneticilerin uydurması ve konsolosların buluşu olarak değil. Dünya kurulalı orada olan sahici bir yerdi.

Ne kadar içtiğimi bilmiyorum, biri omuzuma dokunduğunda. Oteldeki oda komşularımdan göğsü nişanla kaplı olan adamdı. Nedendir bilmem, ne zaman fazlaca içsem, hep ona rastlarım. Ufak tefek ve tıknaz adam her zaman madalyelerin parıldadığı bir sisin arkasına gizlenmiş gibidir. Masama oturma izni istiyordu benden. Arkadaşlık etmekten sevineceğimi söyledim: «Nadine ne âlemde?» diye sorunca: «Nadine mi? Yine şeytan çarptı onu..» cevabını verdi. «Gözlerim her yerde onu arıyor. Geceleri bütün kahveleri, bütün sokakları dolaşıyordum.»

«Akşamları saat altıda Parisli Bayanlar mağazasının personel çıkış kapısı önünde beklemeniz yeter.»

«Ben mi? Asla. Bunu hiç yapamayacağım. Bir rastlantıyla karşılaşmalıyım onunla.. Bir yerlerde, rastgele... Fakat neniz var? Sizin bir sıkıntınız mı var?»

Hoşuma gitmiyen bir soru karşısında yaptığım gibi davrandım. Ben de bir soru sordum:

«Bana kendi hikâyenizi anlatacaktınız. Göğsünüzde sallanan bütün bu bir sürü şeyi nasıl elde ettiniz?»

«Aşağı yukarı sizin durumunuzda birkaç düzine gencin mahvolmasını önliyerek.»

Güldüm ve bu alışkanlıktan ötürü mü masama oturduğunu sordum.

O, ciddilikle: «Olabilir!» karşılığını verdi. Fakat sonra, kendini anlatmağa başladı, bu ihtiyacı duymuştu:

«Savaş başlangıcında Var'da, sessiz bir köyde yaşıyordum. Orada yabancılara karşı iyi davranıyorlardı. Bugüne değin orada dırıltısız yaşayabilirdim belki de! Fakat babam, Garonne eyaletinde yaşamaktaydı. Orada ise, altmışın altındaki bütün yabancıları kampa tıkıyorlardı. Babamın kurtulması, oğlunun orduda görev almasına bağlıydı. Düşünüp taşındıktan sonra, orduya yazılmağı bir evlat görevi saydım. O tarihte çoğu kimse gibi ben de Hitler'e karşı gerçek bir savaşa inanıyordum. Sağlık muayenemde turp gibi olduğum anlaşıldı. Bunun böyle olduğunu biliyordum. Sağlamlığın derecesi, yabancı Lejiyon için gerekli bütün özellikleri taşıyordu. İşte böylece, yabancı lejiyon için yetiştirme kampına verildim. Biraz şaşmıştım amma, bütün bunları savaş gereği sanıyordum. Bu arada babamı da kamptan salıvermişlerdi... Neniz var? Ne oluyorsunuz?

Dışardan Marie geçiyordu. Şimdiye kadar hiç görmediğim gri bir manto vardı sırtında. Kalabalıkta gözden kaybolduğunu sandığım an kahveye girdi.

Başka zamanlardaki aranır hali yoktu. Bir köşeye oturdu, sessizce. Önüne bakıyordu sessiz ve dalgın. Başını dinlemek için buraya gelmişe benziyordu. Beni aramasa da burada olması hoşuma gitmişti; yaşıyordu, hâlâ hayattaydı.

Masamda oturan adama: «Hiç bir şeyim yok.» cevabını verdim. «Devam edin anlatmanıza, lütfen!»

«Bizi Marsilya'ya gönderdiler. Şu yukarıya yolladılar.»

Eski limanın arkasındaki Saint - Jean kalesini gösteriyordu:

Oranın içerisi buz gibidir, leş gibi kokar, her yandan pislik taşar. Duvarlarda: 'Durup dinlenmek yok!' yazılıdır. Yabancı lejiyonun parolası budur. Kalenin arkasında küçük bir koy vardır. Bizi her sabah denize götürürlerdi. Koyda bir sürü iri taş vardı. Bu taşları dağın dik merdivenin tepeye kadar taşıtırlar, sonra yine denize attırırlardı. Özel eğitim buydu.. Her istenileni yapmağa alıştırılıyorduk böylece. Canınızı sıkmış olmayım?»

Anlattıklarından hiç de sıkılmadığımı temin etmek ister gibi, eline uzandım. O anlatırken akşam ışığında pek sâkin görünen Marie'nin yüzünü süzüyordum. Pencerenin önünde binlerce yıldır, Giritliler ve Finikeliler zamanından beri oturmuş sevgilisini boşyere bekliyen bir genç kızı andırıyordu.. Çeşitli milletlerin orduları arasında sevgilisinin yüzünü gözlüyor gibiydi. Ne varki bu binlerce yıl tek bir gün gibi geçivermişti. Güneş batmaktaydı.

«Günün birinde Afrika'ya yolcu edildik. Bir vapurun ambarına doldurulmuştuk. Kaç yüzyıldır, kaç bin yıldır Afrika'ya lejiyonerler yolculuk eder, bilemiyorum. Kirleri hiç bir zaman yıkanmamış lejiyonerler!

Afrika'da yine bir eğitim kampına verildik. Bu kamp daha da sertti. Üstlerimizin sözleri, konuşmaları hep gözdağı vermekle, korkutmalarla doluydu. Siddi - bel-Abbes'e vardık günün birinde. Astsubaylarımız da eski lejiyoncular dı. Birini ödürüp, bir evi ateşe verip, ya da birşeyer çalıp memleketlerinden kaçmışlardı günün birinde.»

Bütün bunları başından sonuna atlatmak ateşiyle kavrulduğunu hissetmiştim. Ben ise, Marie'nin yakında

yolculuğa çıkacağı gemiye nasıl yetişebileceğimi düşünüyordum. Epiydir kolladığım durum hasıl olmuştu: Marie, aranmaktan vazgeçmişti. Evet belki de bugün, Paris'ten kaçışının on yedinci ve buraya varışının on beşinci ayında! Ölüye bunun böyle olduğunu sayılarla ıspatlıyabilirdim. Hesaplanması hiç de güç değildi. Marie beni aranmıştı da. Beni, ya da ikimizi birden! Fakat aranmağı bırakması benim umduğumdan daha başka olmuştu. Sert ve umutsuz bir yanı olmamıştı. Rastlantıya boyun eğişten gelen sessiz bir kararlılıktı. Fakat Marie'nin şuracıkta başı önüne eğik, gözleri yerde oturmasına rastlantı bile şaşmışa benziyordu;

Masamdaki adamın sesi geldi kulağıma. Bir ara susup susmadığını kestirecek durumda değildim. Anlatmasını sürdürdü:

«Subayların çoğu Fransızdı, Avrupa'da hizmetlerinde bazı suçlar işlemiş subaylar. Savaş yüzünden buralara düşenler sadece bizlerdik. Hitler'i yenmek istiyen bizler! Ne var ki, buna kimsenin inandığı yoktu. Hem inansalardı, daha da fazla nefret ederlerdi bizlerden. Bizim başımıza gelenler onların da başına gelmişti. Bundan ötürüdür ki, durumlarını korumak, bu durumun sürüp gitmesini istiyorlardı. Arkalarında bıraktıkları acılar zincirinin kopuverip işlerin yoluna gitmesini istemiyorlardı.»

«Günün birinde çöle gönderildik. Yola çıkmazdan az önce bir mektup aldım babamdan. Brezilya'ya yola çıkmak üzere olduğunu ve elimi çabuk tutup arkasından gelmemi yazıyordu. Babama atıp tuttum ve bunlardan pek üzüntü duyarım hâlâ.»

Onu rahatsız edecek en küçük bir hareketten kaçınıyordum. Heyecanlanmasın diye, hiç kımıldamadan dinliyordum. Bir yandan da Marie'yi gözden kaçırmıyordum.

Karşımdaki adamın şimdi, bu masada ve bu anda bütün bir geçmişle ilgisini kestiğini biliyordum. Zira anlatılanla ilgi kesilir. Yolculuğunu anlattıktan sonradır ki, çölü büsbütün arkada bırakmış olacaktır.

«Saint-Paul kalesine varmıştık. Bir vahadadır. Hurmalar ve kuyular vardı. Çok serin taş evler vardı. Fransız lejiyoncular gölgede oturmuş, kâğıt oynıyor ve içiyorlardı.

İlerde daha iyi günler göreceğimizi ummaktaydık. Fakat Fransızlar bizi hor görüyorlardı. Zira bizim bir kaç metelik uğrunda her aşağılamağa katlanacak pis herifler olduğumuzu söylemişlerdi onlara. Şehrin yakınında bir yere götürüldük çölde. Şehrin ışıklarını görüyorduk. Kumlara çakıl taşı döküyorduk, gevşemiyelim, yumuşamayalım, diye.»

Marie, yüzü limandan yana çevrilmiş, hareketsiz oturuyordu, hâlâ. Bunun böyle olduğunu içim yanarak hissediyordum. Oteldeki oda komşum adam, anlatmasını sürdürdü:

«Daha ötelere, çölün içerilerine, İtalyan sınırı yakınında küçük bir kaleye gönderildik. Herşey sarıydı. Toprak, gökyüzü ve bizler. Subaylar at sırtında, bizler yayaydık. Astsubaylar da yayaydı. Subaylar bizi hor görüyorlardı, kendileri at sırtında ve biz yayayız, diye. Astsubaylar nefret ediyorlardı, bizler gibi yaya yürüdüklerinden. Çölde ne kadar yürüdüğümüzü bilemiyeceğim. İncil'de yazılı olduğu gibi kırk yıl sürdü sandım.

Gideceğimiz yere daha bir haftalık yolumuz vardı. Oradakilerle nöbet değiştirecektik. Birden İtalya uçakları göründü. Gökle çöl arasında yapyalnız yol alan iki alaydık. Uçaklar tepeden aşağıya dalışa geçmişti. Denizde yakaladıkları gemilere teker teker saldırır gibi. Kum-

lara gömülürcesine gizlendik. Bir aradan sonra yine yürüyüş başladı. Fakat ikide birde o sürü sürü ölüm kuşları ortaya çıkıveriyordu, gökyüzünden. Bundan ötürü bizimkiler umutsuzluğa kapılıp kendilerini kumlara fırlattılar ve oldukları yerde kaldılar. Ölmek istiyorlardı. Suyumuz da bitmişti. Bağışlayın beni, böyle yürüyüşleri siz de bilirsiniz, belki!

Şu göğsümde sallanan şeyleri nasıl elde ettiğimi size anlatmak istiyorum da. Yürekliliğimi gösterme fırsatını ele geçirememiştim o güne değin. Kocaman taşları dağa taşımak, yüzlerce yıldır yıkanmamış gemilerle denizaşırı yolculuk etmek, ezilmiş tahta kurularıyla koyun koyuna yatmak, buyruk dinlemedi diye kurşuna dizilmemek için cam kırıkları ve taşlarla dolu bir çukura dört metrelik bir duvardan atlamak gibi şeyler yürekliliğin belgesi değildi. Bunlar olsa olsa, zorluklara dayanıklığın belgesiydi. Fakat şimdi, çölde yiğitleşiverdiğimin farkında bile değildim, inan olsun! Yanımdakileri biraz yüreklendirmekten gayrı bir düşüncem yoktu. Özellikle gençleri. Şu lanetli lejiyonculukla hiç ilgisi bulunmıyan bir insanlık kuralı olduğunu, ölünceye kadar dürüst davranmak gerektiğine inandırmağa çalışıyordum onları. Bunu söylerken bir subaşından, uzaklarda bir konak yerinde de söz açıyordum. Bazı bazı bir kaç dakikalığına bana inanıyorlardı. Kumdan çıkıp bir saat kadar yürüyorlardı. Yanlarında bulunduğumu ve her şeye dayanmak gerektiğini anlatıyordum. Onlarla rastgele birlikte bulunmam ve herşeye katlanmam, yatıştırıcı olur muydu? Yüzbaşı bazı bazı özellikle bana akıl danışmağa başlamıştı. Yolun daha ne kadar sürebileceğini, daha ne gibi olaylarla karşılaşabileceğimizi, eldeki en son suyumuzu nasıl, nerede ve ne zaman dağıtmak gerektiğini soruyordu. Uçaklar or-

taya çıkıyorlardı, gittikçe daha az arayla. Diklemesine iniyor ve biçiyorlardı. Gideceğimiz yere kısa sürede varacağımızı az önce yeminlerle temin ettiğim delikanlılardan bazıları bin parça oluyordu bu arada. Kimisinin öteberisini yanıma alıyordum. Bütün bu yaptıklarımın yüreklilikle en ufak bir ilgisi olduğunu, inanın bana, aklıma bile getirmiyordum. Gideceğimiz yere yine de pek az kayıpla varabilmiş tek birlik olduğumuzu çok sonraları öğrendim. Yüzbaşım, bunda benim payımın büyük olduğunu söylemişti. Sonraları bizim kalede 'Ordre de la Nation' nişanıyla mükâfatlandırıldım. Nöbetçiler ben geçerken selam vermek zorundaydı. Nişanı göğsüme taktılar. Yüzbaşı, birliğin önünde sarılıp öptü. Anlattıklarımın tuhaf yanı şuydu ki, bütün bunlar hoşuma gidiyordu. Daha tuhaf olanı da, herkesin beni birden bire pek sayar olmasıydı. Saygı görüyordum, yine. Bu saygı bana karşı değildi belki, Birşeylere saygı duyuluyordu. Saygı konusu ben olmamın önemi yoktu. Hangi nişanı almış olduğum da önemli değildi. Fakat hikâyemin asıl tuhaf yanı, hepsini sevmeğe başlamamdı. Onlar beni, ben de onları seviyorduk. Bu aşağılık, bu kanlı, bu serseri bu pis herifleri bütün can ve yürekten sever oluvermiştim. Bu aşağılık, bu kanlı, bu serseri ve pis herifler de beni can ve yürekten sever oluvermiştiler. Onlardan ayrılmak kadar başka hiç bir ayrılış ağır gelmemiştir.

«Nasıl kavuştunuz, özgürlüğünüze?»

«Bir yaralanmayla. Yakında terhis edileceğim. O zaman üniformamı ve nişanlarımı paket edip kaldıracağım. Bu arada babamda öldü. Ölümünden az önce büyük bir parti eldiven ısmarlamıştı. Evlenmiş ve yaşlı iki kız kardeşim var. Babamdan kalan eldivenci dükkânını bensiz

açamazlar. Şimdi acele onların yanına gitmem gerekiyor.»

Kalktık. Giderken Marie'nin masasının çok yakınından geçtik. Fakat o benim farkıma varmadı. Ben: «Şu kadın,» dedim «Asla geriye gelmiyecek bir erkeği bekliyor.» O: «Ben geri geldim, amma bekliyenim yok!» cevabını verdi. «Yaşlı iki kızkardeşten gayrı. Aşktan yana hiç mutlu olmadım. Sizin Nadine'e gelince... onun ille de bana tutulabileceğini siz de ciddiye almazsınız.»

V

Sabahın pek erken saatinde otelci kadının yanına çağırıldım. Önce, ipek tüccarı yine geldi de yol giderleri için bir taksit daha istiyor, sandım. Fakat otelci kadının penceresine kolunu dayamış duran genç adamın gizli emniyet memuru olduğunu hemen anladım. Kötü şeyler geldi aklıma. Otelci kadının hınzırca bir gülüşle beni süzdüğünü farketmiştim. Adam, ağzını büzüp sert bir sesle, kâğıtlarımı sordu. Pencerenin kenarına bir bir koydum, hepsini. Adam hayretle: «Vizeniz de varmış!» dedi «Transit vizeniz de var! Yolculuğa çıkacaksınız, demek!»

Yüzündeki hınzırca gülümseyişin yerini derin bir hayal kırıklığı almış olan otelci kadınla bakıştılar. Beni curnal etmiş otelci kadının dedikleri doğru çıksaydı alacakları ikramiyeyi hayallerinde paylaşmış bile olduklarını ortaklaşa öfkelerinden anladım. Memur: «Marsilya'dan ayrılmağa hiç de niyetli olmadığınızı ve bir yere gitmiyeceğinizi bu bayana söylemişsiniz.» dedi. Ben de: «Bir otelci kadına söylenmiş şeylerin resmi bir değeri yoktur.» dedim. «Dilediğim gibi konuşabilirim.» Memur, acı bir öf-

keyle konuştukça konuştu. Rhone eyaletinin aşırı kalabalık olduğunu, mevzuata göre elden geldiğince çabuk buralardan uzaklaşmam gerektiğini ve ancak bu şartla şimdilik serbest bırakıldığımı, hangi gemi için olursa olsun hemen adımı yazdırmamı söyledi. Büyük şehirlerin yerleşmeme değil, sadece geçip gitmeme yarayabileceğini iyilikle anlamamı da sözlerine ekledi.

Komşum lejiyoner de merdivende görünmüş, memurun beni azarlamasını dinliyordu. Sonra koluma girip beni Belsunce'sa götürdü ve hemen Brezilya konsolosluğuna gitmemizi söyledi. Dün geceden beri dolaşan bir söylentiye göre, bir Brezilya gemisi okyanus ötesi yolculuğa çıkacaktı. Bu söylenti çok muhtemel olarak pek yakında, belki de yarın, söylentilikten çıkıp gerçekleşecekti. Gözlerinde bir gemi hayaleti belirir gibi olduğunu gördüm. Hayaller dokunda, söylentiler sisleri arasında ve denizaşırı yolculuğa susamışların bir türlü giderilmez dilekleriyle yapılıvermiş bir gemi! Geminin adını sordum. Kısaca cevap verdi:

«Antonia!»

VI

Bu yeni, hemencik yapılıvermiş gemiye Marie de birlikte biner, diye düşündüm, Lejiyoncuyla beraber gittim Brezilya konsolosluğuna. Şimdiye kadar hiç rastlamadığım bir sürü transitçi vardı. Demir parmaklığın önünde sıkışıp kalmışlardı. Parmaklığın arkasında, büyük bir duvar haritasıyla daha da genişlemiş görünen yeşil badanalı bir oda ve kocaman iki yazı masası vardı. Oda boştu. Önce hiç kimse görünmedi. İnsanlar heyecanla bekle-

yip durdular, bir konsolos, bir kançilar, bir sekreter, kendilerini dinliyecek birisi ortaya çıksın, diye. Bir vapur acentasında, çok yakında bir geminin Brezilya'ya gideceği açıklanmıştı. Gerçi çoğu da benim gibiydi, oraya gitmeğe pek hevesli değildi. Ne var ki, yola çıkacak bir gemi vardı. Fakat bir defa gemiye binince, bütün tasalardan kurtulunur, umutlar artıverirdi. Parmaklığın arkasına daha sokulduk. Konsolosluk odası hâlâ boştu. Göremediğimiz bir odadan, uzaktan uzağa hafif bir kahve kokusu geliyordu, bize kadar. Konsolos kahveden bir bulutun içine gizlenmiş gibi! Bu alışılmamış koku hepimizi heyecanlandırmıştı. Ortalarda görülmiyen memurlar için bir yere depo edilmiş bir çuval kahveden geliyor bu koku sanıyorduk. Bir kaç saat geçtikten sonradır ki, odada biri göründü. Çok iyi giyinmiş, saçlarını özene bezene iki yana taramış, cılız birisiydi. Umutsuz ve heyecanlı bir sürü insan odasına zorla girmiş de anlaşılmaz şeyler yalvarıp yakarıyormuşcasına bir hayretle bizleri süzdü. Bizler de hep birlikte konuşup dileklerimizi, ricalarımızı anlattık. Fakat o, ürküp ortadan kayboldu. Bir kaç saat daha geçti. Sonunda bir daha ortaya çıktı, cılız memur. O kocaman masalardan birinin üstünde duran bir iki kâğıdın yerini değiştirdi. Sonra, parmaklığa yaklaştı, çekinerek. Onu yakalayıp bizlerin arasına çekiverirmişiz gibi. Sadece benim lejiyoner dostum, hiç konuşmadan beklemişti. Çok pahalıya edindiği o çöller rahatlığıyla. Fakat sonunda o bir yumruk attı parmaklığa. Genç ve cılız adam korkarak baktı. Bakışları, göğüste sallanan nişanların parıltısına takılmıştı. Tutuk tutuk yaklaştı oraya doğru. Arkadaşım, vize isteği dilekçesini eline tutuşturabildi. Genç Brezilyalıya benimkini de vermek istedim. Fakat o, geri kalanların hepsini çoktandır vize arkasında koşanlar

dahil, bir el hareketiyle başından savdı. Arkadaşım lejiyonerin kâğıtlarıyla ortadan kayboldu. Yıllar yılı bir görünmiyecek gibime gelmişti.

VII

Pidecinin önünden geçerken içeriye hiç bakmadım. Bu sırada biri arkamdan koşup yetişti ve beni tuttu. Hekimdi. Her zamankinden daha heyecanlıydı. Belki de pek soluk soluğa olduğundan böyle sandım:

«Sonunda Marie haklı çıktı. Ben yeminler ediyordum savuştunuz, diye. Geldiğiniz gibi yine birden kayboluverdiğinize Marie'yi hemen hemen inandırmıştım.»

«Hayır, ben buradayım. Sizin gibi sâkin ve kendine güvenli insanlar, çapraşık konularda başkalarını daha iyi inandırırlar.»

Hayretle baktı ve şöyle dedi:

«Binnet'lere bile uğramaz olmuşsunuz. Oysa onlar sizin eski ve gerçek dostlarınız.» İçiçmden: evet, Binnet'ler benim eski ve gerçek dostlarımdır, diye geçirdim. Onları da hatırlamaz oldum. Hastayım ben. Yola çıkış humması bana da bulaştı.

«Marie sizi arıyor, heryerde arıyor. Sanırım, haftalardır. Martinique'e hareket edecek ilk vapurla yola çıkmamız epiyce muhtemel de! Vapurun adı: Montreal.» Ben: «Vizesini aldı mı?» diye sordum. Hekim: «Henüz eline geçmedi.» cevabını verdi «Fakat her an bekleniyor.»

«Bilet paranız da hazır mı?»

Onun gözlerinde de alaycı bir kıvılcımın parladığını ilk defa görüyordum. Gözlerine bir vurayım pek isterdim. Alaycı alaycı: «Bilet parası mı?» dedi «Lorie'dan bu ya-

na geçerken para cebimizdeydi. Gideceğimiz yerin iki kişilik bilet parasına yetecek kadar.»

«Ya transit vizesi?»

«Konsolosun bunu da vermesi gerekiyor, vizesini gösterince, sadece tek bir...»

«Yine mi sadece bir!...»

Güldü:

«Önemli bir şey değil. Bu defaki küçük, pek önemsiz bir sadece! Marie sizi bir daha görmeden yolculuğa çıkmak istemiyor. Sanırım sizi, şimdiye kadarki dostlarının en değerlisi sayıyor. Sizin böylesine birden görünmez olmanız. ününüzü daha da büyülttü. Bana kalırsa en iyisi gelin benimle içeri, birer pembe şarap içelim ve Marie'yi bekleyelim.»

«Yanılıyorsunuz. Sizinle gelemem bundan böyle pideciye. Bundan böyle sizinle pembe şarap içemem ve birlikte bekliyemem.»

Hekim bir adım geriledi. Alnını kırıştırdı:

«Gelemez misiniz? Neden? Marie bunu koydu bir defa aklına. Bu ay yola çıkacağımız muhakkak. Kararlaştı. Ne var ki, Marie yola çıkmadan sizi bir defa görmek istiyor. Bu önemsiz yardımı esirgemezsiniz, elbette!»

«Ne diye? Ben ayrılış törenlerini, son bir görüşmeyi, sondan bir önceki buluşmaları hiç sevmem. Birlikte yola çıkmanız kararlaştırılmış, ya! Biraz tedirgin yola çıkmasından ne olur? Her istediği de olmaz ki!»

Hekim, cevabımı daha iyi kayrayacakmış gibi, beni iyice bir gözden geçirdi. Kafasından geçenleri açıklamasına meydan bırakmadım. Yanından hızla uzaklaştım. Bakışlarıyla beni izlediğini seziyordum.

Otelci kadın beni kollamaktaydı, girdiğimde. Bakışları pek kötüydü. Fena fena gülümsedi. Bir gecede dişle-

ri daha irileşip, keskinleşmiş ve daha bir parlak olmuş gibime geldi. İri göğsünü pencerenin kenarına dayadı. Ben: «Ne haber?» diye sordum. O: «Ne haber de ne demek?» diye bir soruyla cevapladı. «Vapurda yer ayırttınız mı? Hem sizin odayı ayın onbeşi için kiraya verdim. O güne kadar gitmeniz gerekiyor.»

Demek bu kadın aslında otelci falan değil, aylardır kişiliğini gizlemiş bir polis ajanıydı. Bilinmez makamların buyruğunda parayla çalışan bir uşaktı. Pencere arkasındaki iri göğsünden başka bütün dış görünüşünden kuşkulanıvermiştim. Şu pencere kenarının altına rastlıyan vücut kısmı bir balık kuyruğuydu, belki de! Hemen geri döndüm.

VIII

Cumhuriyet caddesine koştum. Transports Maritimes acentesinin gişesi önü insan doluydu. İlk gemi ayın sekizinde yola çıkacaktı. Yerlerin hepsi çoktan ayırtılmıştı. Daha sonraki için yer ayırttım. Çıkış vizemi getirmeden bilet kesemiyeceklerini söylediler.

Dışarıya çıktım. Cumhuriyet caddesine arkamı döndüm ve acenta vitrinindeki gemi modelini gözden geçirdim. Bilet parasını ve gerekli garantiyi gösterebilenlere veriliyordu çıkış vizesi, sadece. Korsikalı bana yardım etmeliydi. Portekiz'deki hazineyi bulup çıkarmam için. Ondan hemen akıl danışmalıydım.

Tam bu sırada bir el dokunda ve Marie'nin sesi: «Burada ne arıyorsun?» diye sordu «Sen de mi yola çıkıyorsun Senin büyücülüklerine alıştık. Açık denizde vapurun bacasından karşımıza çıkıverirsen hiç şaşmam.»

Kestane rengi saçlarına bir baktım. Marie: «Sen bana her zaman akıl verdin ve yardım ettin.» diye devam etti. «Hiç yalnız bırakmadın beni.»

Onun ağzından çıkan bu kelimeyi yakalayıverip: «Yalnız mı?» dedim. Yüzünü öteye çevirdi, suç üstü yakalanmış gibi ve: «Yani, onunla yalnız, demek istemiştim!» cevabını verdi. «Bunca zamandır neredeydin? Seni heryerde aradım. Bu lanet şehirde insan aradığını hiç bulamıyor. Herşeyi ancak rastlantıyla buluyorsunuz. Seni görmiyeli çok şey oldu. Yine senden akıl danışmalıyım. Gel benimle.»

Ellerimi cebime soktum ve: «Vaktim yok!» cevabını verdim.

Beni parmağımdan tutup caddenin öteki başına geçirdi ve Cumhuriyet caddesinin köşesindeki o çirkin ve büyük kahveye sürükledi. Kahvenin vitrinlerinden birinin arkasında o şişko ve obur kadın oturuyordu. Parasını tıkınmakla hâlâ bitirememişti. Marsilya'ya vardığımdanberi İngiltere hizmetine geçeceğini söyleyen Çek, kahveyi asık bir yüzle bir baştan öte başa yürüyüp tezgâhın önünde durdu. Geçmişte suç işlediğinden transit isteği geri çevrilen delikanlının da camlı kapının arkasından geçtiğini gördüm.

Bütün bu hiç değişmiyen karşılaşmalar, bütün bu saçmaların saçması yeniden rastlaşmalar, kaçınılmaz vurdumduymazlıklarıyla beni bunaltıyordu. Marie başını eline dayamıştı. Öteki eliyle başparmağımı tutuyordu, hâlâ. Ona heryerde rastlayabilirdim, rastlamalıydım. Daha fazla direnmekten vazgeçip: «Neniz var, Marie?» diye sordum «Ne yapabilirim senin için?»

Başını omuzuma dayadı. Gözlerinde o güne kadar hiç görmediğim ve hiç bir gün de görmek istemediğim

bir şey, sonsuz bir hüzün vardı. Elini ellerimin arasına aldım. Bir önsezi, yepyeni ve şaşırtıcı birşeyi duymak üzere olduğumu haber veriyordu. Ne var ki, önsezim yanıldı. Marie: «Vizemi gerçekten almış bulunduğumu bilmiyorsun, daha!» dedi «Meksikalılar vizemi gerçekten verdiler. Şimdi sadece bir transit, eksik olan.»

«Bunun için benim öğüt vermem gerekli değil. Amerikan konsolosuna baş vur. Hemen verir!»

«Konsolosa gittim. Evet, verecek transit vizemi. İşte çağırı kâğıdım. Gelecek ayın on ikisinde alacağım transit vizemi. Ne var ki, vapur belki de ayın sekizinde yola çıkacak. Vize almamı beklememiş olan dostum, şimdi, transit vizem için bekler mi, dersin?»

«Konsolosun yanındayken hiç birşey gelmedi mi aklına çağırıyı birkaç gün öne aldırmak için? Yalvarmak, akla yakın bir neden ileri sürmek, bir yalan söylemek! Şu halin bile konsolos için dokunaklı olmaz mıydı?»

«Şu sıra benimle alaydan vaz geç, artık! Şu halim bile konsolosa dokunmadı. Aklıma da hiç birşey gelmedi. Konsolos, Weidel adlı bir yazara eşlik eden kişi olarak bana vize verildiğini dosyamdan okudu. Sonra, böylesine acelem vardı da neden hemen başvurmadığımı sordu. Zira Weidel'in kendisi az önce yanındaymış! Kendi vizemi ancak şimdi aldığım cevabını verdim. Hiç değilse bu sözleri söyliyebildiğime ne mutlu. Zira pek korkmuştum. Kocam az önce konsolosluktaymış! Az önce!»

Birden: «Bu arada yola çıkmış olabilir!» deyiverdim.

«Hangi vapurla? Hem daha az önce konsolosun yanındaymış! Hayalet gemilerle yola çıkamaz ki! Yoksa, İspanya üzerinden mi gider? Fakat az önce buradaymış! Evet, buradaymış! Ben de! Oysa onun ölmüş olabileceğini düşünmüştüm şu son haftalarda.»

Kendimi tutamadım: «Marie!» diye haykırdım. «Neler söyliyorsun? Bir tarihte bunları ben aklına sokmuş ve kötü laflar etmiştim.»

«Evet, o sıra ben gülmüştüm. Bu sözlerine güleliberi kaç yıl geçti? Daha genç sayılırım, değil mi? Şu aynaya bir baksana!..»

O yana döndüm. İkimizi bir masada el ele oturur görünce aynada, şaşırdım. Marie: «Hâlâ genç olduğumu kendim de görüyorum.» diye devam etti. «Nasıl olur, nasıl olabilir de hâlâ genç kalabilirim? Nasıl olabiliyor da saçlarım hâlâ kestane rengi? Zira Almanlar Paris kapılarına dayanalı yüz yıl geçti? Bunu bana hiç sormadın. Bu şehirde insanlar birbirlerine sadece: «Nereye?» diye sorarlar. Nereden? diye hiç sorulmaz.»

Sevgilim olan erkek - şu anda anlattığım o ilk sevgilim, gerçekten ilk sevgilim olan ötekisi - savaş sırasında kampa götürülmeyim diye beni taşrada bir eve yerleştirmişti. Beni neden yanında alıkoymadı? Onun ruh hastası ve kötü olduğunu, çoğu zaman yalnız bulunmak istediğini sana daha önce anlatmıştım. İşte bu sırada öteki erkek, şimdi sevgilim olanı, o eve geldi. Hekimdi. Hasta bir şocuğa bakıyordu ve herkese iyi davranıyordu. Sık sık geliyordu ve ben de yapyalnızdım. Birbirimizden hoşlandık. O sırada Almanlar gittikçe yaklaşıyorlardı. Korkup Paris'e döndüm. Almanlar Paris kapılarına dayanıvermiştiler. Sevgilimi, ilk sevgilimi, sahicisini aradım. Fakat o, kaldığı yerde yoktu. Ev kapalıydı. Nerede olduğunu bilen kimse yoktu. Nore-Dame kilisesinin bütün camları çıkarılmıştı. Herkes kaçıyordu. Bir kadın, ölmüş çocuğunu el arabasına koymuş, kaçırıyordu Paris'ten. Tek başımaydım. Sokaklarda koştum, otomobillerin, arabaların yanı sıra koştum. İşte bu sırada öteki erkek, hekim,

Sivastopol bulvarında bana sesleniverdi. Bir mucizeyle karşılaştığımı sandım. Tanrının parmağı yol gösteriyor sandım. Fakat ne mucizeydi, ne de tanrının parmağı. Sadece bir raslantıydı. Alınyazısı oluveren bir rastlantı. Ben de buna ayak uydurdum. Otomobile bindim. O: Sâkin olun!» dedi 'Loire'ın ötesine götüreceğim sizi.'

İşte, böyle başladı. Loire'ın ötesine geçmek gerekiyordu. O gün Loire'in ötesine geçmem gerektiğinden şimdi de denizaşırı yolculuk gerekiyor. Paris'te kalmalı ve aranmalarımı sürdürmeliydim. Suç bende. Zira ne vardı ille de Loire'den öteye geçmem için, değil mi? Hele o yolculuk! Uçaçkları üzerimize doğru alçalınca tekerleklerin arasına büzülüyorduk. Ayaklarından yaralanmış bir kadın gözümüze ilişince, eşyamızı atıp onu aldık otomobile. Fakat iş işten geçmişti. Kan kaybediyordu kadın. Yine yola bıraktık. Sonunda Loire'e vardık. İlk Loire köprüsü havaya uçurulmuştu. Otomobil ve arabalar kıyıda ve köprünün yıkıntıları arasında kalmıştı. İnsanlar haykırışıyordu. Biz, o ve ben, bir birimize gittikçe daha sokulduk. Ben ona, dünyanın öte ucuna kadar birlikte gideceğime söz verdim. Dünyanın öte ucu çok yakın, yol kısa ve söz vermek çok kolay gelivermişti bana. Fakat sadece Loire'ın ötesine ve buraya varabildik. İşte bu durumda rastlantı bir alınyazısı oluverdi. Beni yolda bulmuş olan adamla yalnızdım. Aradığım erkekle birlikte olacak yerde. Bir gölge sahici insan ve kısa sürmesi gereken şey temelli oluvermişti. Bütün bir ömür sürmesi gereken ise..»

Daha fazla dinliyemedim ve: «Yeter bu saçma sapan şeyler!» diye haykırdım. «Bir rastlantı hiç bir zaman alınyazısı olmaz ve bir gölge asla sahici bir insan olamaz. Bütün bir ömür için düşünülen de hiç bir zaman bir gölge gibi kaybolmaz. Sen yalan söyliyorsun. Bütün bunları

bana bir gün daha başka anlatmıştın! O tarihte kocana bir de mektup yazmıştın...»

Marie: «Ben mi?» diye haykırdı «Ben mi mektup yazdım? Nerden bilebiliyorsun bu mektubu? Evet, ona bir mektup yazdımdı. Fakat mektup asla geçmedi alıcının eline. Herşeyin mahvolduğu, ya da yandığı o günlerde hiç bir şey varmazdı yerine. Böyle bir mektup, böylesine korkunç bir mektup asla yerine varmış olamaz. Ben o mektubu Paris'ten uzaklaşır uzaklaşmaz yazmıştım ona. Öteki adamın dizlerinde. Fakat o günlerde hiç bir şey varmadı yerine. Fakat buraya varınca daha başka mektuplar da yazdım. Bunlar eline geçmiş olmalı! Kocam buraya gelmiş olması gerekiyor. Konsolosluktakiler bunun böyle olduğunu söyliyorlar. Gelmişse, gerçekten buradaysa, bağlı kalmış olayım olmayım, güzel ya da çirkin olayım, onun beni arayıp bulması gerekir, diye düşündümdü elbette. Beni görünce: 'Marie, Marie' diye ondan başkası seslenmezdi. Birden yaşlanıvermiş olsam da, tanınmıyacak kadar değişmiş olsam da! Buraya gelsin de bana seslenmesin olmaz, diyor yüreğim. Fakat konsoloslara göre böyle. Şu anda içimden gelen bir ses, onun öldüğünü söyliyor. Burada olsaydı beni bulurdu. Konsoloslar yanılıyorlar. Onlar bir ölüye vize ve transit verdiler.»

Ellerimin arasında tuttuğum eli buz gibi soğumuştu. Elini uğmağa başladım. Kışları küçük çocukların ellerini uğarcasına. Ne var ki, kendi ellerim de soğuktu, onun elini ısıtamıyacak kadar. Tam sırasıydı, herşeyi anlatmanın. Söyliyeceklerimi tasarlıyordum. Tam bu sırada Marie, çok sakin bir sesle: «O belki de bizden önce buraya geldiydi!» dedi. «Belki de Marsilya'dan yola çıkalı çok oldu. Evet, en iyi çözüm, yola çıkmış olması. Bir konsolosun ağzından çıkan 'az önce' sözleri, bizim söyleme-

mizden çok daha başka anlam taşır. Bir konsolos için zaman çok daha başka şeydir. Bir konsolos için bir kaç ayın hiç bir önemi yoktur. Sormağı göze alamamıştım. Birleşik Amerika konsolosu için zaman ne anlam taşır? Bir Amerikan konsolosu için 'az önce'nin anlamı birkaç ay önce demektir, belki de!

Bileklerinden sımsıkı yakalayıp: «Onu bulamazsın!» diye haykırdım. «Sen onu çoktan yitirdin. Onu bu ülkede bulamadın, hatta bu şehirde bile. İnan bana şimdi o çok uzaklarda, bulunamıyacak kadar uzakta bizlerden. Ulaşılmaz yerlerde.»

Tatlı gri bakışlarında bambaşka, adeta acı veren bir ışık parladı; usul bir sesle: «Evet biliyorum, nereye gittiğini. dedi «Bu defa onu bulacağım. Bu defa beni hiç bir şey alıkoyamıyacak. Konsolos vermezse transitimi, ben de yaya gideceğim bu memleketten, transit falan beklemeden. Perpignan'a gideceğim ve benden önce başkalarının yaptığı gibi bir rehber kiralayıp dağları aşacağım. Vapurunda bana da bir köşecik ayıracak bir gemici bulup Afrika'ya geçeceğim.»

Heyecanla: «Bu saçmalardan vazgeç!» dedim yüksek sesle «Yakalanıp da bir kampa tıkıldın mı, işte o zaman buradan gidemezsin. Bir düşünsene kampları. Sizleri toplantıya çağıracaklar, adlarınızı üçer defa okuyacaklar ve kurşuna dizecekler.»

Güldü ve: «Gözümü korkutmak istiyorsun.» dedi. «Böyle davranacağına eskiden olduğu gibi yardım etsen. O günlerde eğer ve fakat sözlerini hiç kullanmaz ve sadece yardım ederdin.»

Elini bıraktım ve: «Düşüncelerinde haklıysan? Konsoloslar yanılıyorsa?» dedim. «Aradığın erkek buralarda değilse, artık! Ne olacak o zaman?»

Gözlerinin grisi bulanıklaştı:

«Konsoloslar nasıl yanılabilirler? Pasaportundaki en küçük noktacık, dosyandaki bir virgül bile gözlerinden kaçmıyor. Hatta tek bir harf eksik olursa, herşeyi düzgün yüz kişiyi alıkoyarlar, yanlış birini gözden kaçırmak şöyle dursun. Bu saçma düşünceye kapılmam, beni burada sessizce oturmağa zorlamalarından. Aranmağa başlayınca, onun burada olduğunu anlıyorum. Arandıkça da, onu günün birinde bulabileceğimi düşünüyorum.»

Birden yüzünün anlamı değişti ve: «Dostum geçiyor, dışardan.» dedi «Çağırayım onu. Çok iyi insandır, inan bana.»

Ben: «Öğmek gerekli değil.» cevabını verdim. «Değerlerini biliyorum.»

Kapıya koştu ve sokağa seslendi. Hekim girdi yanımıza geldi ve her zamanki sakin haliyle selâmladı. Marie: «Otur yanımıza.» dedi «Transit işini bir daha görüşelim. Benim sevgili iki dostum.»

Hekim, Marie'nin elini tutup yüzüne dikkatle baktıktan sonra: «Sen üşümüşsün!» dedi. «Yüzün niye solgun?»

Marie'nin ellerini uğdu. Tıpkı birkaç dakika önce benim uğduğum gibi. Marie tam bu sırada beni süzüyordu, iyice açık renk olmuş ayapdınlık gözleriyle. Bak, ellerimi bile tutuyor, der gibiydi gözleri, görüyorsun, birden bağlanıverdik birbirimize! Bir rastlantıydı...

Böylesi belki de daha iyi, diye aklımdan geçirdim. Hekim olduğuna göre, iyileştirebileceğine de inanıyordur. Fakat ben inanmıyorum buna. Hiç değilse bu hekime! Marie gerçeği öğrenince kimin eline sarılırdı, iyi biliyordum.

Ölüyle konuşur gibi, Marie'yi onun elinden yakında

alırız, diye düşündüm. Sakin ol dostum! Hekim onu uzun süre yanında alıkoyamıyacak.

Sonra Marie'ye: «Ver bana şu çağırı kâğıdını!» dedim. Marie, cebini karıştırıp bulduğu küçük bir pusulayı çıkardı.

Ayağa kalkınca, hekim beni bir yana çekti ve: «Yola çıkmanın Marie'ye ne kadar iyi geleceğini şu anda siz de gördünüz.» dedi. «Ben hiç bir işine karışmadım. İşleri altüst etmemek için.»

Hafif bir sesle şunu da ekledi:

«Rahata kavuşacak sonunda. Marie'yi Okyanus'un ötesine ulaştıracağım elbette.»

Bu sözlerin anlamını hemen kavrıyamadım.

Onlarla birlikte çıkmadım. Masamda oturdum ve arkalarından baktım, Quaie des Belges'den aşağıya inişlerine. El ele tutuşmamışlardı. Bitkin bir halleri vardı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

I

Günün geri kalan saatlerini Canebière de bir aşağı bir yukarı dolaşarak geçirdim. Bir yardımcı arıyordum. Marie'nin çağırı pusulası cebimdeydi. Marie'yi yeterince tanımış bulunuyordum. Bundan böyle hiç bir savsaklamağa, hiç bir rastlantıya ve hileye kanmazdı. Paris'te ölü yerine benim elime geçen mektupta yazılı: «Her çareye başvurarak benimle buluş da bu memleketten birlikte uzaklaşalım!» sözlerinin anlamını şimdi anlıyordum. Yeni sevgilisi bir yanılma sonucuydu. Yoksa, Marie tereddüt falan etmemişti yola çıkmak için. Tereddüt eden bizdik, ben ve hekim. Bu kadın için çekişmiştik. Oysa o her zaman kararlıydı. Gönlünün istediği süre burada kalmıştı. Şimdi yola çıkmak istediğine göre, işler hızlanacaktı. Yetişilemiyecek kadar hızlanacaktı. Ben her ikimiz için hemen karışmazsam. Amerikan konsolosluğuna bir defa daha gitsem mi diye de düşündüm. Konsolosun kafasına bir düşün kıvılcımı sokabilmek için bir şeyler bulayım diye beynimi kıyasıya zorladım. İşe yarar hiç bir şey gelmedi aklıma, bu dünyada rüşvetle elde edilmiyen hiç bir memur yoktur, demekten gayrı. Bu konsolos da, hiç de kolay olmayan işini yaparken, bir zamanlar aynı yerde oturup yabancı kabileler temsilcilerinin saçma sapan tanrı isteklerini hiç anlamadan dinliyen Romalı bir memur-

dan farksızdı. İmzasını taşıyan bir çağırı pusulası değiştirilemezdi. Eğer varsa, tanrı bile kendi kararını değiştirirdi, amma konsolos değil. Çevresindeki şu dünyanın sımsıkı sarıldığı o minicik yetkisi elden gidiverir diye korkardı.

Tanrı üzerine böyle düşüncelerle ertesi gün öğleyi buldum. Bu sırada Source kahvesinde bir grup gözüme çarptı. İçkinin yasak olmadığı bir gündü. Paulchen, Paulchen'ın sevgilisi, onları yüzüstü bırakmış kişi, yani Achselroth, herkesi yüzüstü bıraktıran ince yapılı genç kız, ortada bırakılıvermiş öteki kız, Küba yolcusu karı koca, oturmuş içiyorlardı. Kendi kendilerine yeten bir halleri vardı, selamımdan hiç hoşlanmamışlardı. Eski kamp günlerinden kalma usanç verici bir anıydım, onların gözünde belki de! Achselroth: «Dostun Weidel ne âlemde?» diye sordu. «Geçenlerde rastladığımda pek hor görülmüş ve küçülmüş bir hali vardı.»

Ben: «Weidel'in mi küçülmüş ve hor görülmüş bir hali vardı?» diye sordum.

«Ne bakıyorsun öyle yüzüme? Dün onunla konuştuğumda pek hor görülmüş ve küçülmüş bir izlenim bıraktı bende dersem bundan sana ne!»

«Dün onunla konuşurken mi?»

«Telefonda...»

«Telefonda mı? Weidel'le mi?»

«Hey Allah! Yok canım. Özür dilerim. Bana hergün yüz kişi telefon eder. Ben bir çeşit konsolos yardımcısıyım. Herkes akıl danışır. Telefon eden Weidel değil, Meidler'di. Onbeş yıldır bu ikisini hep birbirine karıştırırım. Oysa ikisinin arası kediyle köpek gibidir. Paris'te Weidel'i yanlışlıkla Meidler'in bir film galası için kutladığım anda suratının aldığı hali hiç unutamam. Ne varki bu

hafta Mont-Ventoux'da Weidel'in karısını da gördüm. Bunda hiç yanılmadığımı söyliyebilirim. Hâlâ pek güzel de olsa biraz şişmanlamış.»

Paulchen: «Weidel böyle bir kadını nasıl bulabildi diye hep şaşmışımdır.» dedi.

Achselroth, güzel yüzünü biraz sertleştirerek ağır ağır cevap verdi:

«Pek küçük yaştayken bir yerlerde elde etmiş olmalı. Çocukların noel babaya inandığı yaşlarda. Kıza bir sürü masal anlatmıştır, kadınla erkek birbiriyle sevişir gibilerden.»

Sonra bana dönüp: «Genç bayana en derin saygılarımı lütfen bildirin.» dedi.

Maire'yi gerçektekinin hemen de benzeri olarak hafızasına aktarmış olduğunu sezince hem şaştım, hem tedirginleştim. Belki de öyle bir beyin yapısı vardı ki, herşeyi, hatta en ince en sessiz ayrıntıları bile iyice zaptediyordu, sonradan yazabilmek için. Böylesine bir beyin sayesinde en olmaz ve gizli olayları zaptedebildiğine hiç kuşku yoktu. Bir rastlantıyla sıra Marie'ye gelmişti şimdi ve benim buna canım sıkılmıştı. Fakat hemen kafamı çalıştırdım, bu adamı yardım etmeğe nasıl zorlarım diye. Ne var ki o da, benim pinti Portekizli gibi, karşılıksız hiç birşey yapmazdı. Gerçi, Portekizli bir defa olsun karşılıksız yardım etmişti. Amma bu Achselroth asla yapmazdı böyle bir şey, O, sonsuz bomboşluğuna her zaman yeni yeni insan çekecekti. Kendinin böyle olduğunu biraz olsun biliyor muydu? Sanırım ki, hayır. Yüzü ve beyni için çok iyi davranmış olan yaradılış ona bu alanda bir oyun etmişti. Bir su yosunundan, bir amipten farksızdı. Ufak tefek ve sümsük Portekizli bile ondan çok üstündü bu konuda.

Hiç renk vermeden: «Selamlarını hemen bugün ulaştıracağım.» dedim. «Ne var ki, ona karşı duyduğun saygıyı daha başka yoldan da gösterebilirsin. Genç kadın çok sıkışık bir durumda bulunuyor.»

Büyük bir dikkatle: «Nedir sıkıntısı?» diye sordu.

«Bir transit vizesi. Amerikan konsolosunun çağırı kâğıdını aldı, gerçi. Fakat verilen gün uygun düşmiyor Tarihini değiştirmek gerekiyor. Vapur o tarihten daha önce yola çıkıyor.»

İlgiyle: «Lizbon'dan değil mi?» dedi. «Ayın on ikisinde! Vapurun adı 'Nyassa', değil mi? Ben de yer ayırttım o gemide. Buradan ayrılmağa karar vermiştim de...»

Yalan söyledim: «Evet, Nyassa,» diye.

Biraz fazlaca bakmış olacağım ki, yüzü bomboşlaştı. Bunu görünce: «Transit vizesini vaktinde alabilirse..» diye ekledim.

«Bir yolu bulunur. Çok zarif bir yol arkadaşlığı yapacağız. Fırtına patlak verdiğinde suçlu aranınca Weidel'i denize atarlar.»

Paulchen: «Sen onu yine Meidler'le karıştırırsın.» dedi.

«Tasalanma hiç, karıştırmam. Sahici Weidel'i denize atarım.»

Sonra, keyifli bir yüzle, şunları söyledi:

«Weidel'i temelinden kötü durumda bırakmağı gerçi bir defa boşuna denedimdi. İkimiz de buraya varabildik. Weidel bu defa bir balina tarafından yutulsa da, yine bizlerle aynı anda varır.»

Ben: «Sanırım, hatta bizlerden de önce varır.» dedim. «Fakat herşeyden önce karısına bir transit gerekli. Sen Amerikan konsolosunun dostusundur.»

«Dostu olduğum için de onu böyle işlerle rahatsız edemem.»

«Fakat sen zeki insansındır. Kadınlar da erkekler de senden hoşlanıyor. Bir akıl danışmak için ilk akla gelen de sensin. Bir tarih değişikliği için bir konsolosu harekete itecek hiç kimse ve hiç bir şey yok mu?»

Achselroth, geriye yaslandı. Ben bir an sustum. Sonra o: «Marsilya'da tek bir adam var, konsolosa sözü geçen. Bu ay bir rastlantıyla burada. Belki o da Nyassa'yla yola çıkacak. Savaşın siviller üzerindeki tesirlerini inceleme komisyonun başında bulunuyor. Komisyon, Fransız çocukları için gemiler dolusu yiyecek getiriyor. Eşsiz bir insandır. Konsolosun dostudur. Aynı zamanda bir çeşit akıl hocasıdır. Konsolos onun sözünü dinler. Onun sözlerinin konsolos üzerinde ahlakî bir tesiri vardır.»

«Ahlakî tesir mi?»

Achselroth, gerçek ve katışıksız bir ciddilikle: «Elbette.» dedi. «Onun aklı yatarsa konsolosu da ikna eder. Yeter ki önce kendi inansın. Vicdanının sesine karşı hiç bir şey yapmaz.»

Ben: «Umalım ki,» dedim «Transit vizesinin bir kaç gün öne alınmasına vicdanı karşı gelmesin. Yine umalım ki, konsolos da bu tanrı kişisinin sözünü dinlesin. İncilde bazı olaylar vardır ki...»

Achselroth, buz gibi bir edayla: «Bizim buradaki işimiz Amerikan konsolosuyla.» dedi.

Yardım elini çekmesinden ürküp acele acele: «Özür dilerim!» dedim «Benim bu işlere aklım ermez. Sen herşeyi çok daha iyi bilirsin.»

Cebinden bir dolma kalem çıkardığını görünce dikkat kesildim. Kalemin sarımsı cam yerinde mürekkebin yükselişi göze çarpıyordu. Achselroth, iki mektup yazdı

ve ayrı zarflara koyup bana uzatırken: «Bunları hemen bugün ver o genç bayana!» dedi. «Bana günü gününe bildirsin durumu. Sabahları saat sekizle dokuz arası çok uygun. Ben erken kalkarım.»

Yalnız kalır kalmaz, üzerinde Marie'nin adı yazılı zarfı yırtıp açtım. Achselroth'un düz ve gösterişsiz bir el yazısı vardı. Yazdıkları da süslemesizdi:

«Tasalarınızı öğrendim. Sizin için ne yapabileceğimi düşünmekteyim. Profesör Whitaker sizi dinler, mektubumu kendisine önceden gönderirseniz. Bana hemen bildirin sonucu.»

Bu mektubu yırttım. Öteki zarfın üzerinde profesör Whitaker'in adresi olarak Splendide oteli yazılıydı. Hemen oraya gittim.

II

Splendide oteli döner kapısının yakınında bir iki polis acele acele dolaşıyordu. Halleri pek göze batan tuhaf bazı kişiler de, kapının sağında solunda durmuş, puro içiyorlardı. Gerektiği gibi davrandım ve kapıdan girdim içeriye. Otelin büyük holü sıcacıktı. Aylardır havanın dışarda ne kadar soğuk olduğunu ancak şimdi burada anlıyordum. Bir koltuğa kurulup bekledim ve mektubu yukarıya gönderttim.

Deniz kıyısındaki bizim kampta herşey bir aradaydı. Ortak bağ yerine geçen o dikenli tel herşeyi birleştiriyordu. Kirpas içinde olanlar ve bitliler, kahramanlar ve hırsızlar, hekimler, yazarlar ve emekçiler, giysileri eski püskü olan ve çok az para alan hafiyelerle birlikte, yaşarlardı. Bu kocaman, sıcacık ve bir sürü aynayla on kat daha genişlemiş holde de herkes bir aradaydı. Herkes bakımlı, herkesin giysisi ütülüydü. Vichy hükûmetinin bayları,

Alman komisyonu üyeleri, İtalyan ajanları, adını bilemediğim büyük bir Amerikan komisyonunun başkanı, aynalı salonun köşelerindeki palmiyelerin altında oturup dünyanın en pahalı purolarını tüttüren şık giyinmiş ve dünyanın parasını alan hafiyeler hep bir çatı altındaydılar.

Kapıcının bir adamı yanıma yaklaştı ve Whitaker'in beni ancak bir saat sonra kabul edebileceğini, bundan ötürü lütfen beklememi, ya da gidip yine gelmemi söyledi.

Ben de bekledim. Önce hoşuma gitti, gördüklerim. Fakat çok geçmeden canım sıkılmağa başladı. Sıcaktan da hoşlanmaz oldum. Ceketimi çıkaracağım geldi. Hiç bir gün ısıtılmıyan otel odalarında, her zaman buz gibi kahvelerde ve büroların bekleme salonlarında o iki yaşayışlı yaratıklara benzemiştim.

Merdivenden inen, ya da basamakları tırmanan, asansörden çıkıp holü arşınlıyan, hareketli, ya da baston yutmuş gibi, birbirlerini belli belirsiz selamlıyan, ya da belli belirsiz süzen, çok ciddi, ya da gülümser ve fakat rollerini iyi yapan, bütün ayrıntılarına dikkat eden bir sürü insan seyrediyordum. Kendilerini kimin yerine koyuyorlarsa öyle görünebilen, ya da otelin çatısında oturup hepsinin iplerini elinde tutan birisinin isteğine uyabilen kişilerdi.

Cansıkıntımı gidermek için, şu aksaçlı, koca kafalı ve ufak tefek Amerikalı'nın mesleği acaba nedir, diye düşündüm. Amerikalı, onu büyük bir saygıyla dinliyen kapıcıya epiyce söylendikten sonra, asansöre binmedi ve merdivenleri tırmandı. İki komisyon toplantısı arasında biraz hareket etmek istemiş gibime gelmişti. Arkamdan doğru Almanca konuşmalar duyuldu, belli belirsiz. Kol-

tuğumun yerini değiştirdim. Camlı kapının arkasındaki yemek salonunda beyaz örtülü bir masada bir Alman topluluğu oturuyordu. Bazısı koyu renk giysiliydi, bazıları da üniformalı. Aynalar, cigara dumanları ve cam karışımı bir sisin arkasında gamalı haçlar titriyordu. Gamalı haç görünce donup kaldığımdan her zaman da karşılaşırım. Örümcekten ödü patlıyan birinin her zaman örümcekle karşılaşması gibi. Fakat burada, Atina bulvarındaki bu sıcacık salonda gamalı haç görmek, memleketimde ceza evlerinin sorgu odalarında, ya da savaşta askerlerin üniformasında görmekten daha da şaşırtıcıydı benim için. Gamalı haçlı otomobilin hızla geçişini görünce kendilerini denize atacak gibi olan insanların o müthiş korkusunu küçümsemekle haksızlık etmiştim. Otomobil burada, Atina bulvarında durmuş, gamalı haçlı baylar bu otele inmişlerdi. Dünya yöneticilerinin daha az önemlileriyle pazarlık için. Pazarlık bitince de, baylara yapılacak ödeme karşılığı olarak dikenli teller arkasına bir kaç bin insan daha tıkılacak, şehirlerin yan sokaklarında bir kaç bin insan daha yerlere serilecekti.

Oturduğum koltuğun karşısında altun yelkovanlı kocaman bir saat asılıydı. Yirmi dakika daha kalmıştı. O da geçince tanrının sevgili kulu adamın yanına çıkacaktım. Gözlerimi kapadım.

Konsolos o adamın sözünü dinlerse, Marie'nin Transit işi yoluna girecekti. Marie'nin yola çıkması gerekiyordu. Onun gemisine ben de yetişmeliydim. Marie'ye yetişebilmek için sadece, buralardan ayrılmalıydım. Bu çok sevdiğim yerlerden. Beni nasıl da bu hale getirmişti? En çok korktuğum hareketi yapacak duruma? Utanç ve pişmanlık duyguları kapladı içimi. Çocukluğumda balık tutmağa giderken annemi unuturdum. Fakat balık tutarken

nehirden geçen bir salcı ıslık çaldı mı oltamı unutur ve onun yanına atlayıverirdim. Salda biraz gittim mi de yerimi yurdumu unuturdum.

Evet, herşey geçici bir süre beni ilgilendirirdi. Çok yakından tanıdığım şu dünyada işte bundan ötürü hâlâ sapsağlam sürtebiliyorum. Bütün hayatımı değiştiren o öfkeleniverişem de geçici olmuştu. Öfkem son hadde varmamış, oradan oraya sürtünce de geçivermişti. Geçici olmıyandan, bana benzemiyenden hoşlanırım, ancak.

Konsolosun vicdanını sarsacak olan adamın odasının önüne vardığımda yüreğim tasalı ve sıkıntılıydı. Acaba nasıl biri diye aklımdan geçirdim. Bir bekleme odası daha vardı. Biraz daha bekliyecektim.

Sonunda en son kapı da açıldı. Büyük masanın arkasında büzülmüş olan ufak tefek adam, az önce kapıcıya söylenen ve asansöre binmeyip merdivenleri tırmanan ince yapılı ve koca kafalı Amerikalıydı. Kocaman başının ortasında küçücük bir suratı vardı. Biraz kırış kırış bir surat. Keskin bakışlarıyla beni tepeden tırnağa bir süzdü. Yukarıya gönderdiğim mektup, Achselroth'un mektubu duruyordu masada. Mektubu öylesine dikkatli okuyordu ki, olaylar arasındaki ilintileri satırlardan anlıyor sanılırdı. Okumasını bitirince yine öyle bir sert süzdü ki, yüzüme iğne batmış gibi oldum. Sonunda: «Mektup sizinle ilgili değil, ne diye siz geliyorsunuz o kadın yerine?» diye sordu.

Bu adamın konsolostan bile akıllı olduğunu sezdim. Aşağıdan alarak: «O bayanın yerine ben geldiğim için bağışlamanızı rica ederim.» dedim. «Bu dünyada benden başka dayanağı yoktur zavallının.»

İçini çekti ve bütün kâğıtları vermemi rica etti. Mektubu okuduğu gibi dikkatle gözden geçirdi hepsini bir bir.

Dikkatini hiç yitirmeden böyle binlerce kâğıdı gözden geçirebileceğini anlamıştım. Bir tomar kâğıdı karıştırıp gerçeği nasıl kavradığına pek şaşmıştım. Ne varki bu kâğıt tomarı, tanrının insanoğluna görünmüş olduğu o çalılıktan daha kuru, daha verimsiz değildi. Kırmızı kurdelalı Transit'i ve Marie'nin çağırılma pusulasını da masaya koydum. Adam: «Bu kadının bindiği gemiyle mi yola çıkmak istiyorsunuz?» diye sordu.

Ben: «En büyük isteğim bu!» diye haykırıverdim. O, alnını kırıştırdı: «Kadın sizin adınızı taşımıyor, neden?» dedi.

Bakışı öyle sert, dikkati öylesine gerçekti ki, yüzde yüz doğruyla cevap verebilirdim: «Benim yüzümden değil, durumlar buna engel oldu.» dedim. O: «Bundan sonra neler yapmağı tasarlıyorsunuz?» diye sordu. «Neler düşünüyorsunuz? Yeni çalışmalarınız?» Bakışları bir kerpeten gibiydi. Ben: «Bir zenaat öğrenmeği deniyorum.» demekle yetindim.

Biraz şaşırmış, biraz da ilgilenmiş olarak: «Ne o, kitap yazmağı bırakacak mısınız?» dedi. Gerçeği ortaya çıkarmak istiyen o sert bakışları karşısında ben de bütün gerçeği boşanıverdim:

«Ben mi? Hayır! Bu konuda ne düşündüğümü söyleyim size de. Küçüklüğümde okul gezmeleri yapardım sık sık. Gezintiler hoş olurdu. Fakat ne yazık ki, ertesi gün öğretmen gelince, sınıf ödevi olarak: 'Okul gezimiz'i yazdırırdı. Tatilden sonraki ilk ödev de hep: 'Tatili nasıl geçirdim!' konulu olurdu. Noelden, yortudan sonra da ödev hep: 'Noel'di. Sonunda öyle oldum ki, okul gezintimi, tatilimi, noeli hep okul ödevi yazmak için kutladığımızı sandım. Benimle aynı kampta olan ve birlikte kaçtığımız yazarlar, kampı, savaşı, kaçışımızı, sözün kısası ömrümü-

zün bu en korkunç ve akıl almaz olaylarını, yazabilmek için yaşanmış gibi davranıyorlar şimdi.

Amerikalı, bir şeyler not aldı ve dostça bir sesle: «Sizin gibi bir insanın bunları açığa vurması çok önemli.» dedi. «Peki, hangi zenaate başlıyacaksınız.»

«Makine işlerine kabiliyetim vardır..»

«Henüz yaşlı değilsiniz ve hayatınızı temelinden değiştirebilirsiniz. Mutluluklar dilerim.»

«Bu kadınsız mutlu olabileceğim çok şüpheli. Ah, gerçekten yardım edebilseniz! Sizin sözlerinizin ahlakî bir önemi vardır.»

Amerikalı gülümsedi:

«Bazı durumlarda. Tanrının yardımıyla. Rica ederim, bütün kâğıtlarınızı alın, bayanın çağırı kâğıdından başka. Akşama konsolosu göreceğim ortak komisyon çalışmalarımızda. Bayanı yatıştırın, lütfen.»

III

Yalnız kalmak ve denizi seyretmek için Saint - Jean kalesine tırmandım. Rüzgârın pek sert estiği bir yol dönemecinde Marie çıktı karşıma. Öylesine çılgınlığım vardı ki, yolun dönemecinde gerçekten de rüzgârla bir araya getirilmişiz gibi, Marie'nin benimle hemen gelmesine hiç şaşmadım. Pideciye dâvet ettim. Eski limana döndük. Marie: «Yalnız kalmak ve denizi seyretmek istemiştim.» dedi.

Pide ateşinin çok yakınına oturduk. Ateşin sert alevlerinde, Marie'nin yüzü tedirgin ve sıcaktan yanıyormuş gibiydi. Sevinçler ve istediklerin onu nasıl heyecanlandıracağını sezmiştim. Fakat onunla her yalnız kalışımda

herşeyi anlatmam gereken anın şimdi gelip çattığını düşünerek gözüm korkuyordu.

Garson pembe şarap getirmişti. İçiyorduk. Bir an için kendimi hafiflemiş hissettim. Korkum azalmıştı. Marie, parmaklarını kollarımda dolaştırarak: «Konsolos tarihi değiştirdi mi?» dedi «Benim kâğıtlarıma yardım eden dostların bu kadar çoksa neden kendi işlerini de yoluna koydurmıyorsun? Birbirimizden ayrılacağımıza inanmıyorum. Bakma öyle! Evet, sen gemide, ya da varacağımız iskelede ortaya çıkıvereceksin! Bu yabancı şehrin rastgele bir yol dönemecinde bu gün karşıma çıkıvermen gibi...»

Ciddi bir bakışla süzüp: «Neden?» dedim.

Ateşin alevleri Marie'nin yüzünü değiştirmişti:

«Bu ateşin önünde hiç kalkmadan oturayım ve hamur açılışını seyredeyim isterdim.» dedi. «Hep ateşi seyredeyim ve ateş başında kalayım..»

«Neden hep burada oturmadığına şaşmak düşüyor bana. Ben de arkandan yola çıkmaktan, bir gemide, ya da yabancı bir şehirde önüne çıkmaktan kurtulmuş olurdum. Burada birlikte otururduk, sık sık. Dilediğimiz kadar..»

Marie, hüzünle bir baktı:

«Buradan gitmem gerektiğini biliyorsun. Sözlerimi pek dinlemediğini, ya da söylediklerime önem vermiyeceğini sanıyorum, bazı bazı.»

Haklı, diye düşündüm. Buradan gitmesi de gerekiyor. Gerçek, şimdi herşeyleri büsbütün karmakarışık eder, sadece. Bırak, gemin hele bir yola çıksın! Bu çürümüş ülkeyi iyi ve kötü anılarıyla, bölük pörsük yaşantılarıyla, bütün o saçma pişmanlıklar ve suçlarıyla geride bırakıver!

«Yarın Amerikan konsolosluğunun çağırı günüdür. İçimde bir sıkıntı var. Tanrıya yalvarıyorum, bu transit işim olsun, diye!»

«Pek tuhaf bir dua, Marie! Biz insanlar eskiden uygun rüzgâr için dua ederdik tanrılara. Şu yolculuk hikâyesini bir an bile unutamaz mısın ben yanında otururken?»

Marie: «Bunu senin de düşünmen gerekir.» dedi «Özellikle senin!.»

Onun bu sözleri, Marsilya'ya ilk geldiğim gece buna benzer sözlerle beni uyarmış olan yaşlı adamı hatırlattı. Göz çukurları boş ve derinliksiz suratını, pide ateşinin kızıllığında ve oklavanın takırtılarında bulur gibi oldum.

Marie, ekmek karnesiz pide istedi amma, garson buna yanaşmadı. Şaraptan başka şey vermedi.

IV

Akşam otele döndüğümde odaya giden koridoru bavullarla tıkanmış buldum. Tasmaları yenilenmiş iki köpek de bekçilik ediyordu. Süslü kadın az sonra göründü. Bana miras bıraktığı biraz ispirtoyla şekeri, ersatz kahveyi, bir kırıntıcık çikolatayı ve iki yumurtayı getirmişti. Ertesi günü bütün bunları götüreceğim Claudine'in gözlerinin parıltısını şimdiden görür gibi oldum. Süslü bayan ertesi günü Lizbon'a yola çıkıyordu. Nyassa'nun hayvan anbarında köpekler için de yer ayırtmıştı. Köpekler ertesi sabah yola çıkarken sevinçle havlıyorlardı. Koridor başka valizlerle yine tıkanmıştı. İlk trenle Marsilya'ya gelmiş olan yaşlı bir karı koca taşınmıştı odaya. İkisi de ufak tefek ve yusyuvarlaktı. İkisinin de saçları kırlaşmış ve

karmakarışıktı. Fakat yaşlarına rağmen ikisinin de çocuksu bir hali vardı. İrili ufaklı bir sürü paketle onları oradan oraya savuran bu akıl erdirilmez dünya, buruşuk ellerini birbirinden ayırmağı hâlâ başaramamıştı. Yaşlı kadın hemen gelip benden tirbuşon istedi. Ocak ispirtosu şişesini açmak için. Benim yalnız olduğumu görünce, ispirto ocağında pişireceği sulu bir sabah kahvesine davet etti. Beni odamda arayıp da bulamayınca kapı eşiğinde görünen komşumu da çağırdı. Kahve, kuru bezelyedendi ve şeker yerine saharin kullanılmıştı. İspirto da kötü kötü kokuyordu. Fakat zayıf alevi, bomboş yüreklerimize yalancıktan da olsa, bir yurt ve yuva parçacığı getirmişti. Sorularımızın cevabı olarak, Kolombiya'ya gittiklerini söylediler. Yaşlı erkek Almanyadan kaçmıştı, bağlı olduğu sendikayı yaktıklarında. Çok zaman geçmişti o günden bu yana. Büyük oğlu Alman ordusundaydı. Kayıp gözüyle bakıyorlardı. Bir tarihte memelkette kötü halleri yüzünden evin kapısını suratına kapattıkları küçük oğulları göç etmişti. İşte bu mahvolmuş sandıkları küçük oğul şimdi onlara Kolombiya'daki evinin kapısını açıyordu. İhtiyara yardım ettik, bavullarını açarken. Kolombiya konsolosluğu öğle üzeri açılırdı. Yaşlı karı koca pencerenin arkasında yan yana oturdular. Adam, Korur sokağını seyrediyordu. Kadın, çorap onarmıya başlamıştı.

V

Fakat pek çok boş zamanımız olan biz ikimiz, yani Lejiyoner ve ben, Canebière boyunca kahve kahve dolaştık, snra da Saint-Ferréol sokağına gittik. Arkadaşımı hoşlandırmak için bir mektup yazıp Nadine'i yanımıza

çağırdım ve mektubu, Parisli Bayanlar mağazasına gönderdim. Az sonra Nadine'in masamıza gerçekten gelip oturduğunu gören arkadaşım sevincinden sapsarı kesildi. Nadine, onunla şakalaştı. Madalyelerde bakışlarını dolaştırıp kaç tane olduğunu saydırdı. Lejiyoner şaşkın ve umutsuzdu. Söyliyecek söz bulamıyordu. Şimdiye kadar ulaşılmaz sandığı şeyin, bu hep gülen kocaman ağızlı kadının kendisiyle bir masada oturmasını aklı almıyordu.

Sonra Brezilya konsolosluğuna gittik. İç salon son gelişimizdekinin tıpkısı bomboştu. Parmaklığın arkasında ise, bekleşenlerin iç çekişleri ve iniltileri yükseliyordu.

Genç adam yine göründü ama, bu defa odanın ortasına kadar geldi sadece. Zira geçen seferden akıllanmıştı. O görününce parmaklığın üzerinden doğru sallanılan vize dilekçeleri genç adama yapışıp kalacak sanılırdı. Çabuk çabuk çekilmek üzereydi ki, dostum müthiş öfkelendi parmaklığın kapısını açtığı gibi içeriye dalıp, onu kolundan yakaladı. Ben de dostumun arkasından fırladım. Bekleşenlerin hepsi birden iç salona atlayıp, genç adamın kulağı dibinde bağrıştılar: «Bu gemi ile yola çıkmalıyız. Daha fazla bekleyemeyiz. Bu vapura yetişmeliyiz.» Bizim arkadaş, hâlinden hiç umulmayan bir tavırla ve Portekizce atıp tutmağa başlamış genç adamı yakalamış, bırakmıyordu. Sonunda o güne kadar hiç kimsenin görmediği, kimselerin varlığını bilemediği memurlar, en iç salonlardan fırlayıverip, herkesi geriye ittiler. Fakat bizim arkadaş gürültüye pabuç bırakmadı. Birden yazı makinaları takırdamağa başladı, vize dilekçeleri toplanıverdi. Bizim arkadaşın eline bir kağıt tutuşturdular ve hemen konsolosluk hekimine gidip, gözlerinin sağlam olduğuna dair belge getirmesini söylediler. Hekime hemen gitmesini, zira ancak bu saatte hasta kabul ettiğini ve

gözü sağlamlara giriş vizesi verildiğini belirttiler. Onu parmaklığın arkasına ittiler ve konsolosluktan dışarıya çıkardılar. Kasketimi parmaklığın arkasında unuttuğum için geri döndüğümde, arkadaşımın sebep olduğu fırtına geçmiş, yazı makinaları boşalmış ve memurlar yine iç salonlara dönmüş bulunuyordu. Az önce topladıkları dilekçelerinin bir tomar halinde yüzüstü bırakıldığını görenler, ah-of ediyor, yanıp yakınıyorlardı.

Arkadaşımın işleri pek ters gitti. Oysa o buna hiç lâyık değildi. Olaydan bir gün sonra terhis edildi. Nişanlarını kartondan bir kutuya koydu, kutuyu da bavula. Bu işi bitirince gidip, Nadine'i öğle yemeğine dâvet etti. Fakat az sonra geri geldi, epeyce hüzünlüydü. Nadine'nin gülümseyişi soğuk, güler yüzlülüğü nezaket gereği imiş ve yeniden buluşma isteğini dostça sözlerle savuşturmuş.

Arkadaşım: «Nadine de neden bula bula beni bulsun? diye sordum kendi kendime», dedi. «Yakında yola çıkacağıma göre benimle bağlantı kurmağı saçma bulmuş da olabilir. Fakat onu da birlikte götürebilirdim.»

Brezilya vapurunun yola çıkış tarihi hafta sonu olarak ilân edilmişdi. Arkadaşımın bütün kâğıtları yanında idi. En son bir vize için çağrılmıştı. Bilet parası ödenmişti. Konsolosluğa onunla beraber gittim. Birkaç saat vardı açılmasına. Merdiven sokağa kadar insanlarla dolup taşmıştı. Brezilya'lı zaman zaman pencerede görünüp aşağıyı süzüyor, ağzını açıyor ve —korkudan sesini çıkaramayacak kadar zayıf düşmüş gibi— yine kapıyordu. Bekleşenlerden biri: «Kapıyı açmayacaklar!» dedi. Bir başkası: «Açmaları gerekiyor, zira gemi yola çıkacak!» dedi. Birisi: «Kapıyı açmaları için kimseyi zorlayamayız», deyince biri de: «Zorlayacağız onları!» dedi.

Üçüncü biri: «Fakat bu yoldan vize alamayız,» dedi.

Bizim arkadaş alnını kırıştırmış, sıra bekliyordu. Pencere bir daha açıldı. Yeşil entarili güzel bir genç kız şaşkın şaşkın bir baktı aşağı ve güldü. Brezilya transit vizesini bekleşenler öfkeli öfkeli atıp tuttular genç kıza. Otele döndüm. Zira onlar bekleyecekler, hep bekleşeceklerdi. Beklemeleri gerekiyordu. Gemi bomboş bir ülkeye bomboş olarak yola çıksa da!

Yan oda komşum gece kapımı vurdu ve: Beni Brezilya'ya sokmuyorlar» diye seslendi.

«Gözlerin sağlam çıkmadı mı?»

«Her şey tamamdı. Göz hekiminden de sağlam raporu almıştım. Hattâ konsolosluk da açılmıştı. Konsolosun odasına kadar bile girmişdim. Tam o sırada bir telgraf geldi. Safkan olduğumu gösterir bir belge isteniyordu. Bu ülkenin kanunlarına göre geldiğim eyalete bugün dönmek zorundayım. Bundan ötürü de bugün gideceğim. Kampa atılan babamı kurtarmak için uzaklaştığım köye dönmek istiyorum. Oysa babam bu arada öldü. Orada bekleyeceğim yeni vizeyi. Bu şehirden bıktım, usandım.»

Onu gece trenine götürdüm. Yüksekteki istasyondan aşağıya, şehire baktım. Uçak saldırısı korkusundan pek aydınlanmamış şehire. Bizler gibilerin binlerce yıldır en son dayanağı, kıtanın en son barınağı olan bu şehire. Bu şehirin denize sessiz inişini, denize dönük beyaz duvarlarında Afrika kıtasının ilk ışıklarını seyrettim. Fakat bu şehirin kalbi, hiç kuşkunuz olmasın, Avrupa'nın temposu ile çarpmakta idi hâlâ. Bu şehirin kalbi durduğu gün, dünyanın her yanına savrulmuş mültecileri de ölüverecektiler. Hepsi de bir fidanlıkdan ağaçların nereye dikilmiş olsalar, aynı anda kuruması gibi.

Korur sokağındaki otelime sabaha karşı döndüm.

Soldaki oda hemen tutulmuşdu. Pek az uyuyabildim. Zira yeni taşınanlar, bavullarını sürüklüyorlardı oradan oraya. Sabah olunca kapıma vurup, ocakları için biraz ispirto istediler. Genç bir karı kocaydı. Kadın bir zamanlar belki sevimliydi, ama şimdi gebelikten hantal ve şişman olmuşdu. Sessiz yüzü yine eskisi gibiydi. Güçlü ve açık yürekli bir adam olan koca, bir yolunu bulup kamptan kaçmıştı. İspanya iç savaşına Subay olarak katıldığından Almanlara teslim ederler, sanıyordu. Bundan ötürü de birbirlerinden ayrılmağa karar vermişlerdi. Adam hemen yola çıkacaktı. Karısına göz kulak olmamı rica etti benden. Kadının güzelliğini yitirmiş dümdüz ve sessiz yüzüne baktım. Ne bir kuşku belirtisi vardı, ne de yalnız başına burada kalmanın korkusu. Hattâ yüreklilik belirtisi bile yoktu.

VI

Saint — Férrèol kahvesinde Marie'yi bekliyordum. Sabahın onuydu, ancak. Kahve şimdiden dolmuştu, alanın yanındaki valilik binasına, ya da Amerikan Konsolosluğuna gideceklerdi. Önümden geçen insanların çoğunu tanıyordum, ama yeni yeni yüzler de vardı. Hâlâ Fransız bayrağı dalgalanan bu tek limana insan seli akmaktaydı aralıksız. Bu kıtadan her hafta yola çıkmak isteyenleri taşımak için koskoca bir filo gerekliydi. Oysa küçük ve külüstür bir teknenin bile her hafta yola çıktığı yokdu. Bir defasında Korsikalının bürosunda rastladığım o Bompart kampından kaçan kız, yanında polis, önümden geçiyordu. Çorabı bile yoktu. Bu önemli gün şerefine giydiği kürk, yırtık pırtıktı. Bir ara düşecek gi-

bi olunca, polis kolundan tuttu. Boşuna son umudunu da yitirmişti, belki de! Onu yarın Bompart'dan alıp, asıl büyük kampa atarlardı belki ve orada çabucak mahvolurdu. Bu hale bakınca, eski zamanlar daha iyi denilebilirdi. Zira böyle durumda bir kız hiç değilse satılır ve satın alınabilirdi. Kızı satın alan kötü çıkabilirdi, fakat iyi de olabilirdi. Onu evinde kullanırdı.

Kız çirkin ve çok çökmüş de olsa, tavuklara yem verebilir, çocuklara bakabilirdi. Bundan ötürü de biraz umutla yaşardı.

Çalışma yükümlüsü üç kişinin geçtiğini gördüm. Ne silâhları vardı, ne de apoletleri. Marie kapının ağzında görünmüşdü. Transit vizesi elinde idi. Kırmızı kordelâdan tanımışdım.

Yanıma yaklaşdı ve; «Gerçekten de verdiler!» dedi. Bu transiti kutlamak için birlikte birer kadeh içmemizi istedi. Yazık ki o gün alkol yasağı vardı. Hattâ limonata, ya da iyi bir çay bile kalmamıştı.

Marie eskiden yaptığı gibi elimi kendiliğinden tutup, yüzünde dolaştırdı,okşarca. Durumdan memnun olup, olmadığını sordum. Bir elini elimin üstünde bırakdı, öteki elini de transit vizesinde ve: «Yine bir büyücülük başardın», dedi. «Hekim dostumun insanları iyi etmekten anlaması gibi, sen de böyle büyücülükten anlıyorsun. Birinizin yapamadığını ötekiniz yapıyor.»

«Marie, korkarım ki, büyücülüğüm sona ermiş bulunuyor. Bütün ustalığımı yitirdim. Buna da ihtiyaç kalmadı aslında. Valiliğin çıkış vizesi kısmına bir uğramaktan başka yapacak yok.»

«Oradakiler yarın yine uğramamı söylediler. Dosyama bir bakacaklar. Zira her şey kocamın çıkış vizesi almış bulunmasına bağlı. Sanırım ona bunu transitten son-

ra hemen vermişlerdir. İşte yarın her şeyi kesin olarak öğrenmiş bulunacağım.»

Elimin üstünde az önce sıcacık duran eli buz gibi olmuşdu. Umutsuzlukla, hemen Nadine'e gitmeliyim diye düşündüm. O da vilâyetteki arkadaşına gitsin hemen. Yabancılar dairesindeki durumu yarına kadar düzeltsin. Bu sırada Marie:

«Orası acaba nasıldır? diye hep sorarım kendime», dedi.

«Burası gibi midir, yoksa başka biçim mi?»

«Orası neresi Marie? Ne demek istiyorsun?»

Transit vizesinin üstüne koyduğu elini kaldırıp, havada dolaştırdı: «Orası.. orası..!»

«Orası neresi Marie?»

«Orası işte! Her şey son bulunca gerçekten rahata kavuşulacak mı hekim dostumun sandığı gibi? Orada yeniden buluşmak var mı? Yeniden buluşmak var ise, birbirimizle buluşacak bizler pek mi değişmiş bulunacağız da, bu bir yeni buluşma değil, şu dünyada her zaman boş yere arzulanan yeniden başlayış mı olacak? Sevgili ile yeniden bir ilk buluşma olacak mı? Sen ne düşünüyorsun?»

«Sevgili Marie başıma öyle şeyler geldi ki bu şehirde! Epeyice şey öğrendim. Dünya işlerinde çok şey öğrenmiş bulunuyorum. Bunlar şaşırtıcı da olsalar. Burada oldukça iyi ilintilerim de var! Fakat orayı hiç bilmiyorum.»

«O benden önce oraya varmıştır elbette. O da benim gibi düşünmüşdür, ben ondan önce yola çıkmışımdır diye! Benim varacağımı bilebilir mi? Hangi gemi ile varacağımı? Bekleyecek mi beni? Vardığımızda onu bekler bulacağımı sanıyorum.»

«Ha, şu vize aldığın ülkeyi demek istiyorsun, değil mi? Bunu pek düşünmedim şimdiye kadar. Her şeyin buradan değişik olacağını, havanın, yemişlerin ve konuşulan dile kadar her şeyin daha değişik olacağını sanıyorum. Fakat yine de her şey buradakiler gibi olacak. Yaşayanlar şimdiye kadar olduğu gibi yaşamalarını sürdürecekler ve ölüler yine ölü kalacaklar.»

Marie önemsemez ve gevşek bir tavırla: «Birden karşıma bile çıkmayacak değil mi?» dedi. «Her gemide beni beklemeyecek değil mi?»

«Marie sanırım orada...»

Karşı kapıdan Achselroth'un girdiğini gördüm birden. Paulschen, Paulschen'in sevgilisi, Achselroth'un kendi sevgilisi ve Küba yol arkadaşları vardı yanında. Marie'yi transit vizesini tutan elinden yakalayıp, sokağa sürükledim ve rastgele bir başka kahveye sokdum. Sonra: «Hiç karşılaşmak istemediğim birisi girmişti oraya», diye açıkladım. «Seni de görsün istemedim. Buna katlanamadım.» Marie güldü ve: «Kimdi?» dedi. «Büyük suçu ne imiş?» «Berbat herifin biri. Herkesi yüzüstü bırakan bir herif.» Marie: «Yüzüstü bırakan biri mi?» diye gülümsedi. «Seni de mi yüzüstü bırakdı? Seni değil mi? Arkadaşlarını mı? Ya kimi?»

Gülümsemesi geçmiş, *beni süzüyordu:*

«Nen var? Nen var öyle? Kimi yüzüstü bıraktı o adam? Nerede? Neden dolayı?»

Ben: «Yeter artık bu soruların», diye haykırdım.» Bir kahveden ötekine geçtiğimizde olsun, üstüste soru sormadan edemez misin, benim hatırım için olsun?» Başını önüne eğip susdu. Gerçeği söylemem için sorularına yine başlasın, beni sıkıştırsın, canımı sıksın diye düşünecek kadar umutsuzlaşıyordum *az daha.*

VII

Paris'li Bayanlar mağazasında Nadine'in çalıştığı kısma gittim. Beni görünce şaşırdı. Şefi üç adım ötesinde duruyordu. Nadine, bir el hareketi yapıp beklememi rica etti. Zira tam o anda, müşteri bir bayana şapka provası yapıyordu.

Şimdiye kadar sürttüğüm yerlerden hiç birine benzemiyen burada beklemek pek hoşuma gitmişti. Şef kadın benimle meşgul olmak istedi amma, Nadine'i bekliyeceğimi söyledim. Karımın onun müşterisi olduğunu ileri sürdüm.

Nadine tezgâhtan bir şapka alıp da kendi güzel başına koydukça müşteri bayanın yüzünde çekingen bir umut beliriyordu; fakat aynı şapka aynanın önünde kendi başına oturtulunca utanç ve hayâl kırıklığı duyuyordu. Hattâ, şapkanın görünüşü de değişiyordu. Nadine, on iki kadar şapkayı alaycı bir naziklikle deneyip başarısını gösterdikten sonra, bir tanesinde karar kılındı. Geniş kenarlı ve sivri tepeli pembe bir şapkaydı. Kadının aynada gördüğü kadarıyla yakışıyordu amma, bütünüyle vücuduna hiç uymıyordu.

Şefin uzaklaşmadığını görünce, Nadine'e «Ben de bir şapka alacağım.» dedim. O da hemen başlayıp bir sürü şapka gösterdi. Şef bayan biraz uzaklaşınca: «Öğle paydosunu bana ayır!» dedim. «Valiliğe gitmen gerekiyor. Geçen gece bana sözünü ettiğin bayan arkadaşın umarım hâlâ oradadır!»

«Rosalie mi? Elbette orada. Yeğenimdir. Ne yapacaksın Rosalie'yi? Yolculuğa mı çıkıyorsun?»

Hiç cevap vermedim.

Nadine, hafiften küçümser bir sesle: «Sana kaygı

ve tasadan başka birşey getirmiyen o kadın mı, yoksa?» dedi. «Elimizden geleni yapacağız, onun yola çıkabil mesi için..»

Şapka tezgâhının yanına gitti. İşaret parmağına taktığı bir şapkayı evirip çevirdi. Yuvarlak bir çocuk şapkasıydı. Yanılmıyorsam, Marie'nin bir gün bile başına giymeden hep elinde dolaştırdığı o ezik ve buruşuk şapkaya benziyordu.

Sabırsızlıkla: «Ver şu Rosalie'nin ev adresini. «Dedim». Hemen gidip evinde konuşmalıyım.»

Şef bayan yaklaşınca, şapkayı alıp parasını ödedim. Nadine, Rosalie'nin adresini hesap pusulasına yazdı.

Rosalie'yi yemekte bastırdım. Et suyu kokusuna ağzım sulanmıştı. Annesiyle birlikteydi sofrada. Şişman ve hantal ana, kızının kurumuş bir örneğiydi. Rosalie iyice şişmandı. Pırıltılı siyah ve patlakça gözleri, altları mor mor olduğundan, çok iri görünüyordu. Masalların o araba tekerleği gözlü köpeğini pek hatırlatıyordu. Bana bir bardak şarap ikram etti, ancak. Et suyundan vermedi. Hızlı, fakat tadını çıkararak yiyordu. Anası iş görüyordu, sofrada. Yemekten sonra küçük fincanlarla halis kahve içildi. Ben de, benim işi o sırada anlattım. Bütün kâğıtları masanın üstüne koydum.

Rosalie, ağzını kuruladı, dirseklerini masaya dayadı ve küçük, fakat tombul elleriyle kâğıtları bir karıştırıp: «Nadine'nin ne kadar tanışı olursanız olun!» dedi. «Sizin yüzünüzden işimi gücümü tehlikeye koyamam.»

«Kâğıtlarımın düzgün olduğunu görüyorsunuz. Vizem var. Transitim var. Yarına kadar çıkış vizesini almalıyım. Bu zahmetinizi karşılıksız bırakmıyacağım, güvenebilirsiniz.»

«Beni Nadine'le karıştırmayın! Benim beklediğim tek bir karşılık vardır. Tehlikede birisine yardım etmiş olmak!»

Hep ona bakıyordum. Gözlerini devire devire konuşan bu şişko kadın yüzü, onun ciddî, iyiliksever ve yürekli gerçek yüzünü gizliyen çok uygun bir maskeydi. Nasıl bir rüşvetle onu yola getirebilirim, diye düşünmüş olduğuma utandım. Rosalie: «Neden yarına kadar?» diye sorunca «Vapurda yer ayırtma süresi yarın bitiyor da..» cevabını verdim. «Çıkış vizem olmadan yerimi kesin ayırtamam.» O: «Garantiyi daha ödiyememişsiniz!» dedi. Ben: «Garantiyi ödeyince çıkış vizesi alabileceğimi gösterir bir belge şimdilik yeter.» dedim. Fakat o, vapur acentelerinin türlü dalaverelerine şaşmaz olmuştu çoktan: «Bu vapura binmeğe pek mi önem veriyorsunuz?» diye sormakla yetindi.

Küçük ve tombul ellerine dayadı başını. Kâğıtlarımı bir bir gözden geçirdi. İskambil kâğıtlarına bakan bir falcıyı andırıyordu:

«Bir mülteci fişiniz var. Saar bölgesinden Fransa'da bir köye göç etmişsiniz. Bu durumunuza göre ülkemizden ayrılabilmeniz hükûmetimizin iznine bağlı. Fakat kâğıtlarınızdaki doğum yerinize göre siz Almansınız. Bu durumda ise Alman komisyonundan izin almanız gerekir. Biraz sabırlı olun rica ederim. Bütün kâğıtların doğruluk derecesini kestirebilecek kadar bilgim vardır. Sizinkilerin doğru olduğunu pek sanmıyorum. Bir dakika, tedirginleşmeyin! Teker teker doğru, kâğıtlarınız. Fakat bütünüyle yetersiz. Bunun nedenini pek söyliyemiyeceğim. Bir incelemem gerekir. Amma şu sıra hiç hevesim yok. Fakat bir sorumu sizin cevaplamanız gerekiyor. Bazı tehlikeleri göze almamı istiyorsunuz benden. Bu durumda ben de siz-

den biraz güven isterim. Siz de biraz tehlikeyi göze alıp gerçeği söyleyin; Almanlar neden size düşman? Bunu ilgilendiğimden soruyorum, sadece?»

Hayret etmiştim. Benim çoktan eskimiş, yıkılmış hikâyemi son yıllarda kimse dinlemez olmuştu. Sadece şu kadın, görevi gereği hergün yüzlerce benzeri hikâye dinliyen bu şişman kadın, hâlâ ilgiyle, hattâ bir çeşit saygıyla kulak veriyordu, başımdan geçmiş olanlara.

Ben: «Bir kamptan kaçtım», dedim. «Ren nehrini yüzerek geçtim.»

Bir süzdü. Ciddî ve gerçek yüzü bakışlarında okunuyordu: «Bir bakayım, ne yapabilirim!» derken.

Pek utanmıştım. Burada biri bana ilk defa yardım elini uzatıyordu, ben ben olduğum için. Fakat ne varki, bu yardım da başkasına yarıyordu. Küçük ve tombul elini tutup: «Sizden bir ricam daha var», dedim. «Yarın ya da öbür gün biri size gelip de beni sorarsa, gidip gitmediğimi, ya da yola çıkıp çıkmayacağımı öğrenmek isterse, hiç bir bilgi vermeyin! Gevşemeyin, sakın! Bugün buraya uğramış olduğumu saklayın! Tanınmadan yolculuk etmek istediğimi anlıyorsunuz, elbette.»

VIII

Fakat ilk defa olarak ve bundan ötürü de pek büyük bir korkuya kapıldım, burada kalıvereceğim diye. Yürekden bağlı olduklarımın çoğu gitmişti Marsilya'dan. Onlardan ilerde olmamı önceleri pek büyültmüştüm, ama beni birden geçivermişlerdi. Marie'nin yüzünün, boşlukta uçuşan kar taneleri örneği gittikçe küçülüp, uzaklaştığını ve silindiğini görür gibi oluyordum. Son gemiye bin-

mek, ya da burada kalmaktan birini seçmek durumuna düşersem, ne yapacaktım? Kalanlarla dolu evlerin çevremi sardığını ve bacaların dumanlarını görmez olmuştum. Fabrikalardaki ve değirmenlerdeki işçileri, balıkçıları, berberleri ve pidecileri de görmüyordum. Okyanusda küçük bir adada, hattâ şu koskoca evrende küçücük bir yıldızda tek başıma kalmış gibi görüyordum, kendimi. Dört kollu dev bir yengeçi andıran kapkara gamalı haçla yapyalnız kalmıştım.

Akılları başlarından gitmiş kişileri barındıran kutsal bir tapınağa koşar gibi, Amerikan seyahat bürosuna gittim. Korsikalı hemen bana döndü —oysa parmaklığın önünde tedirgin bir kalabalık vardı— ve gülümseyerek: «Liman rıhtımındaki Arap kahvesinde, aradığın», dedi. Ben: «Portekizliyi aramıyorum», cevabını verdim. «Sizi arıyorum. Ben de yola çıkmak istiyorum.» Hayâl kırıklığı ve alaycılık karışımı bir bakışla beni süzdükten sonra: «Öyle ise sıraya girmelisiniz!» dedi.

Sıraya girdim ve yalvaranları, gözdağı verenleri, rica edenleri, rüşvet teklif edenleri, birbirine kenetlenmiş parmakların çatırdısını saatler saati dinledim. Ne var ki bugün bütün bunlar beni heyecanlandırıyordu. Sonunda parmaklığın önüne ulaştım. Dosyamı çıkaran Korsikalı esnedi ve kurşun kalemi ile kulağını karıştırdıktan sonra: «Daha pek çok zamanınız var», dedi. «Lizbon'dan kalkan American Export vapurunda ancak üç-dört ay sonra bir yer bulabileceksiniz.»

Ben: «Bu hafta yola çıkmak istiyorum», diye haykırdım. «Martinque adasına giden vapurla.»

«Ne ile dediniz? Fakat sizin bilet paranız Lizbon'da. Parayı buraya gönderseler bile, gelinceye kadar vapur çoktan kalkmış olur. Hem bu durumda dolarlarınız da

elden gider ve beş para etmez Franklarla kalıverirsiniz. Bundan ötürü değerini iyice yitirmiş paranız Lizbon'dan kalkacak vapura bilet almağa da yetmeyecekdir. Ne diye böyle saçma işlere kalkışıyorsunuz?»

«Bana borç para verin, ben gittikten sonra buraya gelecek paraya karşılık. O paranın küçük bir parçasını istiyorum. Kalanı sizin olsun.»

Korsikalı'nın yine üzerimde dolaşan bakışlarını uzaklaştırmam gerekiyor gibime geldi. Yumruklarım ile vurdum parmaklığa. Korsikalı omuz silkti ve hafifçe bir gülüp: «Olmaz!» dedi. «Gerçi bir defa yaptım bunu, ama ters gitti. Borç parayı verdiklerimi liman komisyonu geri çevirdi. Bütün bir aile perişan oldu. Bilet paraları kalmamıştı. Hepsini bir başka kampa gönderdiler. Kimisini Gurs, kimisini Rieucros, kimisini Argelès kampına. Bulundukları kamplardan bana hâlâ öfkeli mektuplar yazarlar, yanlış öğüdü veren benmişim gibi! Hayır, bu işi bir daha yapamam.»

Kendimden geçerek: «Beni anlayın!» dedim. «Bu gemi ile yola çıkmak zorundayım. Son gemi bu olabilir!»

Korsikalı güldü: «Son gemi mi?» derken. «Belki de! Öyle ise ne olur! Neden ille de bu gemide bulunmalısınız? Kalabalık ve iyi bir toplumla birlikte kalıyorsunuz burada. Bu kıtanın bütün tayfaları ile. Ben rastgele bir seyahat bürosunun sıradan bir memuruyum. Önceden adınızı yazdırmış olmanız, bizi yükümlü kılmaz.»

Yüzümün korkunçluğu karşısında bir adım gerilediı:

«Hem de şu Martinque'e yola çıkacak gemi ile! Bundan saçma şey olamaz. Bu size göre bir vapur değil. Kötülerin kötüsü bir gemi. Gitmek istediğiniz yere sizi ulaş-

tıramaz asla.» Korsikalı dosyamı yerine koyduktan sonra benimle bir daha ilgilenmedi.

Oteldeki odama dönünce öfkemden kafamı duvara vurdum. Bilet parasını bulmak için adam soyabilirdim. Marie'nin yola çıkabileceğine hiç bir gün pek inanmamıştım. Oysa yolculuğu şimdi kesinleşmişti. Portekiz'de beni bekleyen paramın belgesini görünce borç veren biri bulunurdu, belki! Ne varki gece olmuştu ve bütün kapılar kapanmıştı çoktan.

ONUNCU BÖLÜM

I

Bruleurs des Loups kahvesine gittim. Bu çetin günün içki yasağına rastlaması benim için pek kötü idi. Sigara içiyor ve kuruyordum. Bazı bir korkuya kapılıyordum, Marie'nin bineceği vapur, en son gemi olabilir diye. Bazı bazı da yatışıyordum, sağ duyu için değer taşımayan belli belirsiz bir güvenle.

Birden biri omuzuma dokundu. Hekim masanın önünde durmaktaydı. İzin filân istemeden masama otururken beni düşünceli düşünceli bir süzdü ve: «Sizi her yerde aradım» dedi.

«Beni mi? Ne diye?»

O: «Olağanüstü bir şey yok!» diye devam etti. Fakat bakışlarının bir hali, bu defa hattâ kendisi için bile olağanüstü bir şey olduğunu ele veriyordu: «Marie valilikten gelince eşyaları toplamağa başladı? Beni üç defa gönderdi Transports Maritimes'e, vapur kalkacak mı ve bu arada bir terslik olmuş olmasın, yerlerimiz ayrılmış mı, diye sordurmağa. Şimdiye kadar yolculukdan nasıl çekindi ise, şimdi de üstüne düşüyor. Çıkış vizesini de aldı. Fakat valiliğin yabancılar dairesinde birşeylerle karşılaşmış gibime geliyor!»

Ürküntümü belli etmedim ve: «Orada ne ile karşılaşmış olabilir!» dedim. «İstediği çıkış vizesini aldı, hem de çabucak.»

«Öyle ya! Kocasının çıkış vizesi daha önceden hazırmış. Marie memuru sıkıştırmış olmalı. Açıkca bir şey söylememişlerdir elbette. Öyle olsa bana anlatırdı. Belki de yeni bir umutlanma. Belki de bir gülümseyişden. Belki de üstü kapalı bir sözden, fakat belki de sadece kendi hayâl gücü, ya da bir başkası ile karıştırmaktan. Fakat bu kadarı bile yetti, Marie'nin eve koşup, çılgınca yol hazırlığı yapmasına. Denizin öte kıyısında belirli bir saatte bekleniyormuşcasına!»

«İsteğiniz yerine geldi. Marie yolculuğa çıkıyor ve bundan ötürü belki de pek fazla mutlu değilsiniz. Fakat Marsilya'da bulunamayan bir erkeğin koskoca bir kıtada bulunabilmesinin çok daha güç olduğunu düşünerek yatışmalısınız.»

Sertçe bir bakışla süzdükten sonra: «Yanılıyorsunuz.» dedi. «Yanılmaktan başka bir şey de elinizden gelmiyor. Siz böylesiniz. Marie yola çıkmağa neden ötürü karar almış olursa olsun ben pek memnunum. Rahata kavuşacağına, gemi rıhtımdan ayrılır ayrılmaz rahatlıyacağına, hattâ iyileşeceğine inanıyorum. Denize bir açılsın, bu ülkeyi bir arkada bıraksın, geçmişini bir daha dönmemek üzere arkasında bıraksın, nasıl olsa iyileşir. Buradan neden ötürü uzaklaşmış olursa olsun, asla eline geçmek istemiyen bir erkeği aranmaktan vazgeçecektir. Aranmamaktan, başını dinlemekten gayrı hiç bir isteği olmayora benziyen bir erkeği aramaktan vazgeçecektir.»

Benim kafamdan geçenlerin tıpkı tıpkısını konuşuyordu. Bundan ötürü de öfkelendim. Hiç beklenmezken, çekişmeyi hemen hemen kazanmıştı. Parası ve kâğıtları vardı. Ondan daha atik ve kurnaz olan ben yola çıkmağa hazır durumda değildim hâlâ. Yüksek sesle: «Bunu hiç de bilemezsiniz» dedim. «O adam bir daha aranılmaktan

belki de mutlu olurdu!»

«Ömrünüz boyunca bir an bile görmediğiniz bir adam yüzünden Marie'yi tedirginleştirmeyin! Onun susuşu dirençli ve kararı keskin görünüyor bana.»

Birlikte döndük. Bomboş Belsunce'dan geçerken hiç konuşmadık. Balıkçı ağlarına ayaklarımız takılmasın diye yere dikkatle basıyorduk. Ömürleri boyunca balık avlamış ve her zaman için balık tutacak olanların ağları, kurumaktaydı. Ağır taşlar koymuşlardı ağların üstlerine... Hekim, Relais sokağına saptı. Ben de bir sürü sokaktan geçip, Korur sokağına gittim.

II

Gün ağırırken Cumhuriyet caddesindeydim. Fakat, Transports Maritimes kepenklerini açsa diye yıldızlar kaybolmadan koşan tek insan ben değildim. Soğuktan titreşen erkekler ve kadınlar, savaş başlamak üzere ve Lizbon limanı kapatılmış, Cebelüttarık kapatılacak, bundan böyle hiç bir gemi yola çıkamıyacak diye yanıp yakınıyorlardı.

Gemi acentasının gişesi arkasında sesimin daha başka çıktığını farkettim. Yalvaran bir sesle konuşuyordum.

Memur: «Böyle oyunlara aldırdığımız yok.» cevabını verdi. «Öğleye kadar mühletiniz var. Daha önceden yazdırılmış olan yer ayırtmalar o saatten sonra iptal edilecek.»

Gişenin önünden henüz uzaklaşmamıştım. Fakat yalvaran insan seslerini duyunca, yola çıkmak nöbetine böylesine kendimi kaptırmış olduğumdan utanç duydum. Bu sırada bileğimden yakalıyan biri: «Demek yola çıkmak

istiyorsunuz?» diye sordu. Öfkeyle bir bakınca, bizim Dazlak kafalı transit vize avcısını gördüm ve: «Vizem de var, transitim de.» dedim. «Çıkış vizemi de bekliyorum. Fakat biletim yok.»

O: «Sizin biletiniz var.» dedi. «Fakat bunu henüz bilmiyorsunuz.» Ben: «Yazık ki, biletim yok.» deyince: «Biletiniz var!» dedi, sert sert. «İşte bilet! Kendi biletimi geri vermek kararına vardım. Bunu size bırakacağım.»

Şaşkınlığımı hiç belli etmedim.

Adam, her zamankinden daha heyecanlıydı. Verdikleri büyük kararı bir başkasına ilk anlatan insanlar gibi:

«Size her şeyi anlatacağım. Vapur biletini değişmemizi kutlamağa dâvet ediyorum sizi. Gerçi ben de yola çıkacağım, fakat tam ters yönde.»

Beni gişeye doğru sürükledi. Elinden kurtulup: «Yanılıyorsunuz!» diye haykırdım. «Bu biletin parasını ödemeğe yetecek param yok. Garantiyi ödiyecek param da yok. Bu olmadan da çıkış vizesi vermiyorlar. Çıkış vizesiz de bilet verilmiyor.»

Bileklerimden sımsıkı yakalayıp: «Tek engel buysa!» dedi. «Sizin para bana burada gerekli değil. Paranın Fransa dışında bulunması benim daha işime gelir.»

Yüreğim küt küt atıyordu. Fakat bileğimi hâlâ bırakmamıştı. O, sakin ve kararlı bir bir anlatırken, çekişmesini sonuna kadar sürdürmüş ve en sonunda kazanmış olduğunu kavradım.

«Yol paranızın önceden ödendiğini belirten bir mektup var cebinizde. Yol paranız Lizbon'da duruyor.»

Oturdu ve hesaplamağa başladı. Ayakta duruyordum, şaşkın şaşkın. Sonunda: «Bilete ve valiliğe ödiye-

ceklerinizden sonra da Lizbon'da daha epiyce paranız kalacak. Bire altı üzerinden hesaplıyorum, kuru. İyi mi? Bana borçlu olacağınız para pek önemsiz. Zira o külüstür gemiyle yolculuk çok ucuz. Lizbon'da hesabınızdan bu miktar paranın benim hesabıma geçirilmesi için şu makbuzu imzalarsınız.»

Bir kâğıt tomarı olan paraları cebime koydum. Böyle çok parayı bir arada görmemiştim, hiç. Dazlak kafalı: «Valiliğe gitmeğe yetecek kadar ancak vaktiniz var. Sizi burada bekliyeceğim. Çıkış vizesiyle dönünce benim biletin size devrini yaptırırız.»

Bütün bunlar olurken, hattâ paraların hesaplanması ve benim imzalamam sırasında bile sol bileğimi hiç bırakmamıştı. Bileğim avucunda kalmıştı, kelepçeliymişcesine. Şimdi, bileğimi bırakmış ve arkaya yaslanmıştı. Yumurta biçimi ve saçsız başına baktım. Buz gibi gri gözleri üzerimde dolaştı: «Daha ne bekliyorsunuz?» dedi. «Ben biletimden bir dakikada kurtulabilirim. İstersem yüz kere. İşte bakın!»

Cumhuriyet caddesinden Transports Maritmies'e doğru yaklaşan insanları şöyle bir gösterdi. Bazıları bavullarıyla gelmekteydi. Böyleleri biletlerini daha önceden ayırtmış ve çıkış vizeleri ceplerinde bulunanlar olmalıydı. Heyecandan rengi kaçmış yüzlerinde, ayrılış düşünceleri uçuşuyordu. Fakat hiç bir şeyleri hazır olmıyanlar da vapur acentasının önünde toplanmaktaydı. Böyleleri ilk sözleri ağızdan çıkarken, dudaklarının ve ellerinin titremesinden anlaşılıveriyordu. Alınyazıları arkalarını bırakmıyor gibi bir halleri vardı. Ölüm şu rıhtımın köşesinde onları bırakırken: «Bir biletsiz çıkmayın acentadan, karışmam ha!» diye gözdağı vermiş sanılırdı! Ellerini kavuşturmuş bu umut, para ve gerekli kâğıt yoksunu in-

sanlar, bu gemi en son gemiymiş ve bundan böyle denizaşırı yolculuğa çıkacak hiç bir vapur yokmuş gibi, gişeye saldırıyorlardı.

Dalgın dalgın: «Fakat siz yolculuğa çıkmıyor musunuz?» diye mırıldandım.

O: «Ben yerime dönüyorum. Ben dönebilirim.» dedi. «Gerçi bir Ghetto orası, amma döneceğim yine de. Siz ise dönemezsiniz. Sizi kurşuna dizerler.»

Haklıydı. Biletini şöyle bir sallıyacak olsa, bu bir sürü perişan insan, dize gelirdi önünde.

Kararlı bir sesle: «Valiliğe gidiyorum.» dedim. Yine tuttu, bileğimden. Beni dışarıya çıkarıp ıslıkla bir taksi çağırdı ve itip bindirdi, parayı da ödedi.

Marsilya Valiliğini bilirsiniz. Yabancılar dairesinin koridorlarında kadınlı, erkekli bir kalabalık sabahtan akşama kadar bekleşir durur. Bir polis onları uzaklaştırır amma, çıkış vizesi kısmına sokulmanın bir yolunu bulmakta gecikmezler. Bir mûcize sonucu o gün bir kaç saat erken açılacakmış gibi. Yolculuk nöbetine tutulmuş insanlar kuyruğunda her bir tekin başından pek çok şey geçmiştir. İnsanlık tarihinde başka hiç bir neslin başına böylesi gelmemiştir. Hemen de anlatmağa başlarlar, yüzde yüz ölümden en azından üç defa kurtulduklarını. Fakat onun yanındaki de, yüzde yüz ölümden kurtulmuştur, pek kulak vermez anlatılanlara. Az öteye yerleşir amma, orada da bir başkası anlatmağa başlar, yüzde yüz ölümden nasıl kurtulduğunu. Bu sırada bir şehre bomba düşer. Oysa o şehre gitmek istemişlerdir, barışa kavuşmak için. Ya da son bir sığınak saydıkları bir ülkenin sınırlarını kapattığını bildiren telgraf gelir, vize yanar. Hile ve çeşitli aşağılık hareketlerle ilk on kişi arasına sokulup çıkış vizesi başaramadan Transports Maritimes'e

dönemezsin. Yoksa, yolcu listesini kapanmış bulursun ve bundan sonra hiç birşeyin bir yararı dokunmaz sana!

İlk on kişi arasındaydım. Daha kapı eşiğindeyken, Nadine'in arkadaşı Rosalie'ye bakındım. Hemen gördüm. Dosyalar yığılı bir masanın arkasındaydı. Yuvarlak kafasını ellerine dayamıştı. Onunla rahatça konuşabilmek için, parmaklığın çok uzağında durdum. Beni görünce: «Herşeyi hazırladınız mı?» dedi. «Parayı denkleştirebildiniz mi?» Küt parmaklarıyla paraları saydı, yüzüme hiç bakmadan. Sonra: «Tanınmadan yolculuk etmek istediğinize göre çok dikkatli davranmanızı öğütlerim.

Bu sözlerimle pek iyi anlatamadım. Vapurda polis de var. Bir sivil komiser birlikte yolculuk ediyor. Kabinesine çekilip dosyaları inceliyecek. İşte böyle bir gemi. İki ay önce bir olay geçmişti. Kâğıtları sahte bir İspanyol, biraz kılık değiştirmiş olarak o vapurla yolculuk ediyordu. Kız kardeşi de vapurdaydı. Erkek kardeşinin ölümü söylentisini her yerde yaymıştı. Adam, önce İspanya'dan, sonra da bir kamptan kaçmıştı. Siyahlar giymiş olan kız kardeşi, onun yıldırım savaşında öldüğünü anlatıyordu. Fakat adamın bir gemiye kapağı atabildiğini öğrenince sevincini gizliyemedi. Yolcular arasında her zaman yeterince hafiye bulunduğunu unutmamalısınız! O gemiyle de bir komiser yolculuk etmekteydi. Adamı komisere curnal ettiler. Serüven de böylece sona ermiş oldu. Casablanca'ya vapur uğradığında güverteye çıkan adamı Francocular'a teslim ettiler. Kendinizi iyi kollayın!»

Bileti bana bırakan adam acentanın kapısında duruyordu, döndüğümde. Bileğimden yakaladı yine ve gişeye sürükledi. Bileti parmakları arasında evirip çeviren genç memurun yüzünde, şaşıp kalmış bir anlatım vardı. Ya-

nımdaki: «Bir diyeceğiniz var mı?» diye sordu «Kimin yolculuğa çıkacağı sizi ilgilendirmez!»

«Hiç ilgilendirmez. Fakat şu biletin üçtür el değiştirmesine şaşıyorum. Bir bilet uğrunda insanlar dize gelip yalvar yakar olurken bu biletin üçtür el değiştirmesi..!»

Acentadan çıkınca Cumhuriyet caddesinde ilk rastladığımız en pis bir kahveye girdik. O: «Aix'de Alman komisyonuna çıkarılmıştım.» diye anlattı. «Üç subay yapıyordu sorgumu. Dilekçemi okuyan bir subay güldü ve pek anlıyamadığım bir küfür mırıldandı. Öteki, memlekete neye döndüğümü sordu. Beni özel törenle karşılayacaklarını hayâl etmiş değildim, elbette: «Söz konusu olan, nasıl karşılanacağım değil.» dedim. «Önemli olan, ayak basacak bir toprak. Bunun anlamını kavramalısınız!»

Alman, biraz şaşaladıktan sonra, varlıklı olup olmadığımı sordu. Cevap olarak: «Buenos Aires'de bir kızım var.» dedim. «Bir tarihte orada kısa bir süre sevmiş olduğum bir kadından. Paralarımı o kızıma transfer ettirdim. Paralarım için boşuna tedirgenleşmeyin, zira ben kendim tedirginleşmiyorum!» Üçüncü Alman herşeyi dinliyor ve susuyordu. Üçüncüye umut bağlamıştım. Bugün konuşulabilecek durumda olan insanlar, susmasını bilen kişiler. İşte böylece, dilekçem onaylandı ve müsbet karara bağlandı.»

Biraz içti ve şunları ekledi sözlerine:

«Akla gelebilecek bütün ülkelerde otuz yıldır sürttüm, durdum. Herkeslerin kendi toprağında ağaç yetiştirdiği yıllarda. Şimdi onlar göç ediyorlar ve ben memleketime dönüyorum.»

III

Joliette rıhtımına gittim. Liman Başkanlığı önünde durdum. Binlerce kişinin amacı olduğu düşünülünce, liman dairesi tenha sayılırdı. Burası bütün salonların, odaların en sonuncusuydu. Burada da bekleyip geçebilmiş olanlar için daha başka bir bekleme salonu yoktu. Bundan ötesi denizdi.

Bir İspanyol ailesi göründü. Oğullarını iç savaşta ve karısını Pyréneleri geçerken yitirmiş olan yaşlı İspanyolu da onlarla birlikte görünce, şaşırdım. Dinçleşmiş görünüyordu. Okyanosun ötesinde bir yerlerde bütün yakınlarına kavuşuverecekmiş gibi bir hali vardı.

Oteldeki yeni komşularım olan yaşlı karı koca da görünmüştü, irili ufaklı bir sürü paketle. Buraya girebilecek durumda pek az sayıda insanın arasında bulunduklarının farkında bile değillerdi. Pek çoklarının yarıda bıraktığı konsolosluk yolunu, bir sürü yüklerine rağmen, el ele ve çocuksu çocuksu yürüyerek, arkada bırakmışlardı. Sorulardan kaçınmak için arkamı döndüm.

Liman başkanı kapısını açtı ve kocaman masasının arkasına süzülüverdi. Sincaba benziyen ufak tefek biriydi ve denizden nefret eden bir hali vardı. Kâğıtlarımı bir koku almak ister gibi uzun süre gözden geçirdi ve sonunda: «Mülteci kâğıdınız nerede?» diye sordu. Yvonne'dan sağladığım kâğıdı bulup uzattım. Hemen dosyaya girdi ve kâğıdıma liman başkanlığı damgası vuruldu. Yola çıkar duruma girmiştim.

IV

Liman dairesinden çıkınca rıhtımın en sonunda buldum kendimi. Büyük hangar görüşü engelliyordu. Büyük

denizin başlangıç noktası olan sular, pek derin değildi. Hangarlar ve vinçlerin bulunduğu mendirekten görülebilen ufuk, bir karıştı. Epiyce çökmüş ve yaşlı bir gemici birkaç adım ötemde hareketsiz durmuş, gözlerini hiç ayırmadan denize bakıyordu. Gözleri benim gözlerimden daha keskin olmalı, diye aklımdan geçirdim. Zira benim göremediğim bir şeyi görüyora benziyordu. Fakat hangarla mendirek arasındaki çizgiden, gökyüzüyle denizin birleştiği yerden - bizleri vahşi dağ çizgilerinden daha çok heyecanlandıran o çizgiden - daha başka birşey görmediğini farketmekte geçikmedim.

Rıhtım boyunca yürüdüm. Buradan hemen yola çıkma isteği, bir sıtma nöbeti gibi sarsmağa başlamıştı. Şimdi artık çıkabilirdim, yolculuğa. Şimdi, ya da hiç bir zaman. Gemiye binince, Marie'nin yanındaki adamı uzaklaştıracaktım. Onları bir araya getirmiş olan rastlantıyı hükümsüz kılacaktım. Sivastopol bulvarındaki o umutsuz, anlamsız ve amaçsız anın rastlantısını sonunda geride bırakacaktım ve yeniden başlıyacaktım herşeye. Hayatın bir defa yaşanıldığı ve tek yanlılığı üzerine acımasız kuralı alaya alacaktım. Fakat kalırsam da, hiç değişmiyecektim. Yavaş yavaş ihtiyarlıyacaktım. Biraz daha yüreklenecek, biraz daha güçten düşecek, biraz daha güvenilmez biri olacaktım. Evet, ya şimdi yola çıkabilirdim, ya da hiç bir zaman. Hangarın arkasındaki iskelede küçük ve pırıl pırıl bir vapur duruyordu. 8000 tonluk kadardı. Adını seçemiyordum, ama belki de Montréal'di. Bana doğru ağır ağır yaklaşan gemiciye sordum, vapurun Montréal olup olmadığını. O, vapurun Marcel Millier olduğunu söyledi. Montréal buradan bir saat kadar ötede 40 numaralı hangarın önünde idi. Oysa beni götürecek

vapurun bu olduğunu, alın yazımın bu gemiye bağlı olduğunu sanmıştım. Asıl vapur ise çok uzaktaydı.

V

Relaie sokağına gittim. Hekimin Marie'yi gizlediği o ine ulaşmak için merdiveni üçüncü ve son defa tırmandım. Onlara şimdi hiç bir şey açmayacak ve gemide önlerine çıkıverecektim. Büyücülüğün en başarılısı ve ustacası böyle olurdu. Fakat ayrılış oyunu oynamağa şu anda yeterince güçlümüydüm, kestiremedim.

Soba yanmıyordu; bir kaç gündür soğuk kırılmıştı ve kış uzaklaşmağa başlamıştı. Kapıyı vurunca bir el uzandı dışarıya, mavi ipekliler arasında. Marie beni görünce bir adım geriledi. Biraz durgun ve ciddi görünen yüzüne bir anlam veremedim. Sert bir sesle: «Neden geldin?» diye sordu. Bavullar yerlerde idi, hekimin tek başına yola çıkacağı o günkü gibi. Bugün oda daha da karmakarışıktı.

Yüreğim çarpa çarpa, fakat umursamaz görünerek: «Sana yol hediyesi bir şapka getirdim de...» dedim.

Güldü ve ilk defa olarak beni öptü, hafifçe ve çabuk. Aynanın karşısına geçip, şapkayı başına koydu ve sonra: «Yakıştı bile!» dedi. «Ne tuhaf buluşların var! Neden tam da yola çıkacağım bu kış tanıştık birbirimizle. Çok daha önce tanışmalıydık.»

«Hakkın var Marie,» dedim. «Köln'deki sıraya ben oturmalıydım, o adam yerine.»

Eşya topluyormuş gibi öteye döndü. Bavullarını kilitlerken kendisine yardımcı olmamı rica etti.

Kapalı bavulların üstüne yanyana oturduk. Ellerini ellerime bıraktı ve: «İçimde şu korku olmasaydı», dedi.

«Neden bu korkum? Yola çıkmam gerektiğini biliyorum. Yola çıkmak istiyorum. Ve çıkacağım da. Fakat bazı bazı bir korku düşüyor içerime, olağanüstü ve çok önemli bir şeyi unutmuşum gibime geliyor. Bavulları yeniden boşaltıp, herşeyleri altüst etmek ve fırlatmak istiyorum. Herşey beni buradan uzaklara iterken, düşünüp duruyorum. Alıkoyan acaba ne? diye».

Tam sırası diye aklımdan geçirdim ve: «Belki de ben», dedim. O: «Seni bir daha göremeyeceğime inanamıyorum. Sana bunu açıklamaktan hiç bir utanç duymuyorum», cevabını verdi. «Tanıdığım en son erkek değil, fakat ilk erkek senmişsin gibi geliyor bana! Daha çocukluğumda, memleketimde yanımdaymışsın sanıyorum. Güneş yanığı ve hırçın oğlan çocuğu yüzleri arasında seni görüyorum; kızları âşık etmeyen, fakat aşkın ne olduğunu düşündüren o çocuk yüzleri arasında. Serin avlumuzda zıp-zıp oynadığımız oğlanlar arasında sen de varmışsın gibime geliyor. Oysa seni tanıyalı daha pek az oldu. Hem de pek şöylesine. Nereden geldiğini ve nedenini bilmiyorum. Bir vize damgası, bir konsolosun iki dudağı arasından çıkacak bir söz, insanları böylesine ömür boyunca ayırmamalı idi. Ölümden gayrı hiç bir şey. Ne ayrılış, ne de yola çıkış olmalıydı.»

Sevincimden içim içime sığmıyordu: «Bunların çoğu bizlere bağlı», dedim. «Fakat gemide ortaya çıkıvermeme öteki ne derdi?»

Marie: «Evet, öyle... öteki!..» dedi.

Daha ateşli ve heyecanlı devam ettim: «Ona mesleği kalıyor, yolculuğunun amacı..» diye. «Mesleğinin mutluluktan çok daha önemli olduğunu bize kendisi söyledi idi.»

Başını kolumun arasına koydu ve: «Ah, öteki mi!» dedi. «Birbirimizi suçlamayalım karşılıklı. Bizi neyin ayır-

dığını biliyorsun. Son dakikalarda birbirimizi aldatmayalım.»

Yüzümü saçlarına sürdüm. Hayatta olan ben nasıl da canlı idim ve ölmüş olan o nasıl da ölü idi, hissetmekteydim.

Başımı omuzuna dayadım. Gözlerimiz kapalı dakikalarca kaldık. Altımızdaki bavulun sallandığını sandım. Hafifçe yol alıyorduk. Bütün bunlar tam bir barışın en son dakikaları idi, benim için. Doğruyu söyleyebileceğimi sezdim birden ve: «Marie!» diye seslendim.

Başını geriye çekiverdi.

Sert sert bir süzdü. Yüzü kireç gibi olmuştu. Sesimin ahengi, belki de yüzümün anlatımı, hayatına önemle tesir edecek inanılmaz şeylerle karşılaşmak üzere bulunduğunu açıklamıştı. Bir vuruyu önlemek ister gibi ellerini kaldırıverdi.

Ağır: ağır: «Yola çıkmazdan önce sana gerçeği söylemeliyim.», dedim. «Kocan öldü. Almanlar Paris'e girdiğinde Vaugirard'daki otelde canına kıydı.»

Ellerini indirdi ve kucağına bıraktı, gülümsedi. Sonra: «Öğütlerinize ne derece bel bağlamak gerektiği anlaşılıyor,» dedi. «Sizlerin o güvenilir bilgilerinizin değeri ortaya çıkıyor. Oysa ben kcamın yaşadığına dünden beri iyice güvenliyim. Senin büyük gerçeğin demek buymuş!»

Onu bir süre süzdükten sonra; «Sen hiç bir şey bilmiyorsun», dedim. «Ne biliyorsun ki!»

«Onun hayatta olduğunu biliyorum şimdi. Çıkış vizesi almak için valiliğin yabancılar dairesine gitmiştim. Oradaki bayan memurlardan biri bana yardım etti, işlerimi bitirdi. Tuhaf bir görünüşü vardı. Ufak tefek ve tombuldu. Fakat bakışlarında bu ülkede rastlamadığım bir iyi yüreklilik okunuyordu. Herkese akıl veriyor ve

elinden gelen yardımı yapıyordu. Bütün dosyaları avucunun içi gibi biliyordu. O kadının herkese yardım etmek istediği hemen belli oluyordu. Almanların eline düşer, ya da boş yere bir kampa atılıp mahvoluruz diye tasalandığı pek belli idi. Dosyalarını düzenli tutmaktan gayrısını umursamayanlardan olmadığı hemen anlaşılıyordu. O kadın bütün bir milleti kurtaran insanlardandı.»

Umutsuzlukla: «İyi anlatıyorsun onu!» dedim. «Kadını olduğu gibi gözümde canlandırabiliyorum.»

«Bütün cesaretimi topladım. Başka zaman sormaktan pek çekinirdim. Sorularla işleri büsbütün karıştırmaktan pek korkardım. Fakat bütün kâğıtlarımın cebimde bulunduğu o sırada hiç bir şeyi bozamazdım, artık. Ben de sordum kadından. Sorumu bekliyormuş gibi bir baktı yüzüme. Bana cevap vermeğe izinli olmadığını söyledi. O zaman zorladım kadını. Yalvarıp yakardım, bir şeyler biliyorsa söylesin, diye.. Hiç değilse, kocamın hayatta olup olmadığını söylemesi için. Bunun üzerine, elini saçlarımda dolaştırıp: «Tedirginleşme yavrum!» dedi. «Belki de yolculuk sırasında kavuşursunuz, sevdiğiniz kişiye!»

Marie, kurnaz kurnaz gülümseyip yandan bir süzdükten sonra önümde durdu ve: «Sen hâlâ inanmıyorsun belki?» dedi. «Hâlâ mı inanıyorsun o söylentilere? Sen ne biliyorsun, zaten! Sen ne bilirsin? Onu ölmüş olarak kendi gözlerinle gördün mü hiç?»

Elimde olmadan: «Hayır!» demek zorunda kaldım.

Pek kısa süren alaycı sorusundaki belli belirsiz ve fakat aşırı korkuyu, soluğu kesilmişliği sonradan farkedebildim. Marie kendini topladı ve neşeli neşeli: «Beni burada alıkoyacak hiç bir şey kalmadı!» dedi. «Yolculuğa çıkış şimdi pek kolay olacak!»

Bu sözleri karşısında vazgeçiverdim, çekişmekten

Ölüyle başa çıkamıyacaktım. Ölümsüzlüğe kavuşmuştu, o. Benden daha güçlüydü. Buradan uzaklaşmaktan gayrı yapacağım yoktu. Neyle karşı çıkabilirdim ona? Marie'yi neyle inandırabilirdim? Ne diye inandırmalıydım? Hem, pek saçma da görünse, onun çılgınlığı bir an için bana da geçmişti. Bu ölü üzerine ne biliyordum ben? Ters bir otelci karının gevezeliklerinden gayri hiç bir şey! Gerçekten yaşıyorsa hâlâ, ne olacaktı durum? Achselroth onu ya sahiden görmüşse? Hayır, o bizden büsbütün ayrılmamıştı. Arkasına gizlendiği ve açtığı deliklerden bizi rahat rahat gözlediği gazete yaprağı girmişti, aramıza. Bizler ona bakınca daha da kaygulu değil miydik?

Hekime merdivende rastladım. Mont-Ventoux'da son bir defa üçümüz birlikte birşeyler içmeğe dâvet etti. Bugün içki yasağı var gibilerden bir şeyler mırıldandığımı, sanıyorum.

VI

Cumhuriyet caddesine gittim. Transports Maritimes açılmıştı. Gişeye yaklaştım, bileti geri verip veremiyeceğimi sordum. Gişedeki memurun ağzı ve gözleri ardına kadar açıldı. Fısıltıyla söylediklerimi memur daha iyice kavramadan, bir bilet geri veriliyor söylentisi bekleşenler arasında yayılıvermişti. Evet, bu söylenti şehre yayılıvermişti, inanılmaz bir hızla. Zira birden kapılara saldırdılar. Gişenin arkasındakilerin birbirlerinin kaburgalarını kırmasına kıl payı kaldı. En bitkin ve zayıflar bile, son bir umudun verdiği gözü dönmüşlükle saldırdılar, bir bilet geri veriliyormuş diye. Fakat memur kollarını kaldırıp lânet etmekle yetindi. Böylece de söylenti sona erdi, insanlar büzülüp uzaklaştılar ve memur benim bileti küçük bir yan çekmeye sakladı. Anlamıştım. Geriye verilecek ilk

bilet için adını yazdırmış ve bunun için de bir şeyler ödemiş biri için çoktan düşünülmüştü. Bütün bu insanların asla ödiyemiyeceği bir parayı ödiyen o adam, bir bilet için hiç bir zaman sıraya girmeyip adını önceden yazdırmakla yetinen güçlü bir kişi olmalıydı.

Çekmeyi kilitliyen memur alnını kırıştırdı ve hiç bir kaybı göze alamıyan biri gibi, gülümsemesini tuttu.

VII

Bütün gece uyanık yattım. Sevgili karısını ve asla göremiyeceği karnında bir çocuğu bırakıp yarın yolculuğa çıkacak genç adamın yan odadan sevgi dolu sözleri duyuluyordu. Hava zifiri karanlıktı, daha. Bir zamanlar gözden çıkarmış oldukları oğullarına gidecek yaşlı karı kocanın heyecanlı sesleri geldi merdivenden. Giyindim. Aşağıya indim.

Source kahvesi yeni açılıyordu. İlk müşteriydim. Acı bir kahve içip Belsunce'u geçtim. Ağları yaymışlardı kurutmak için. Koca alanın ortasında pek zavallı görünen bir iki kadın, ağ yayıyordu. Şimdiye kadar hiç görmemiştim bunu. Nasıl olduğunu görmek için durup bakmak gerekirdi. Sadece geçip gidenler için dünyanın bütün şehirleri kendilerini hiç ele vermezler. Ağların üstünden dikkatle yürüdüm. İlk dükkânlar açılmış ilk gazete satıcıları haykırmağa başlamıştı.

Gazete satıcısı çocuklar, Belsunce alanındaki balıkçı kadınlar, dükkânlarını açan satıcı kadınlar, ilk vardiyeye giden işçiler, yer yerinden oynasa hiç bir zaman buralardan uzaklaşmıyan büyük yığının kişileriydi. Yolculuğu düşünmeği; bir ağaç, ya da bir çalı yığını gibi, akıllarına bile getirmezlerdi. Hem akıl etseler de biletleri yoktu. Savaşlar onların üzerinden geçip giderdi, yangınlar ve güç-

lülerin öçleri gibi. Gelmiş geçmiş bütün ordulârın yerinden ettiği insanların yığını ne denli kalabalık da olsa, her şeye rağmen yerinde kalmışlarla ölçülünce, pek küçüktü. Onlar yerlerinde kalmasaydı, benim durumum nice olurdu! Uğradığım bütün şehirlerde ben ne yapardım! Ben öksüze onlar baba ve analık etmişlerdi! Kardeş yoksunu bana erkek ve kız kardeş olmuşlardı.

Bir delikanlı sevgilisi kıza yardım ediyordu ağır kapı kanadını yerine oturtması için. Delikanlı daha sonra da, pide pişirilecek küçük sobanın hazırlanmasında kıza inanılmaz bir çabuklukla yardım etti. Pide yiyecek müşteriler sökün etmişti. Kapısında kırmızı ampul yanan komşu evden üç orospu, bir otobüs şoförü ve iş adamlarıydı gelenler. Pide pişiren kadın güzel olmadığı halde güzeller güzeli gibi görünüyordu. Eski masalların hep genç kalan kadınlarını andırıyordu. Bugün çoktan unutulmuş yabancı milletler buradan geçerken o, deniz kıyısındaki bu tepede ve dünya kuruldu kurulalı hiç değişmemiş fırınında hep pide pişirmişti. Bundan böyle de pide pişirecek, başka milletler gelse de!

Marie'yi görmeği özlemem, isteğimden ağır basıyordu. Vedalaşmak için, Mont-Ventoux'ya gittim. Marie, ilk gelişte benim oturduğum yerde oturuyordu. Öylesine mutlu bir görünüşü vardı, ki, ben bile gülümsedim. Bizi biri gözleseydi, Marie'nin elinde salladığı beyaz kâğıdı ortak mutluluğumuzun bir belgesi sanardı. Oysa bu kâğıt, gerekli bütün damgalarla bezenmiş yola çıkış belgesiydi.

Marie, beni görünce: «İki saate kadar yola çıkıyorum.» diye seslendi. Bir sevinç rüzgârı saçlarını uçuruyor, göğsünü ve yüzünü gerginleştiriyordu: «Yazık ki, hangara girmene izin vermezler. Fakat şimdi burada da vedalaşırız, pekâlâ.»

Ben oturmamıştım, daha. Ayağa kalktı ve ellerini omuzuma koydu. Hiç bir şey hissetmiyordum. Sadece bir acının önsezisi vardı içimde. Belki de öldürücü olabilecek bir acı.

Marie: «Bana karşı ne iyi davranmıştın!» dedi ve buralılar gibi, sağlı sollu iki yanağımdan öptü, çabuk çabuk. Ben de başını ellerimin arasına alıp onu öptüm. Tam bu sırada masamıza yaklaşan hekim: «Ne o, ayrılışı mı kutluyorsunuz?» dedi. Marie: «Evet, birlikte birşeyler içmek istedik!» cevabını verdi. Fakat hekim: «Yazık ki, buna vakit yok.» dedi. «Hemen, Transports Maritimes'e gitmelisin! Eşya sigortası için imza vermen gerekiyor. Burada kalmak niyetinde değilsen...»

Durumundan çok güvenli olduğu belliydi. İkimizde bir süzdük, kadını. Sevinci uçuvermişti. Bellisiz bir alayla karışık bir sesle: «Seninle dünyanın öteki ucuna kadar gideceğime söz vermiştim bir tarihte...» dedi. Hekim: «Şu halde hemen Transports Maritimes'e koş ve kâğıtları imzala!» demekle yetindi.

Marie, elimi sıktı ve sahiden de gitti. Beni bir daha görmemek üzere. Bir vuru, ya da kurşundan sonra, şimdi dayanılmaz bir acı duyacağım diyen biri gibi hissettim kendimi. Fakat hiç bir acı duymadım. Amma en son sözlerinin uyumunu bir süre daha duydum; dünyanın öbür ucuna kadar, diye.

Gözlerimi kapadım. Sarmaşıkları sararmış ve yeşil boyalı bir çit canlandı hayalimde. Çitin ötesini göremiyordum. Çabuk çabuk güz bulutlarından gayrısını göremiyordum. Pek küçük yaşta olmalıydım. Dünyanın öteki ucu bu olacak, diye düşündüm.

Hekim: «Size borçluluğumu belirtmekten gayrı şey gelmez elimden!» dedi. «Bize yardım ettiniz.» Ben: «Bu-

nun bir rastlantı olduğuna hiç kuşkunuz olmasın.» cevabını verdim.

Hemen uzaklaşmadı yanımdan. Gözlerimin içine baktı uzun süre. Belki de bir şeyler söyliyeceğimi sanmıştı, yüzümdeki bir belirtiden. Fakat ben hiç bir şey söylemeyince, hafif eğildi ve gitti.

Yalnızdım, artık. Masama oturdum. Her şeylere bir anda son veren o kısa, kuru ve nazik eğiliş neşelendirmişti beni. Fakat hüzünlü bir neşelenişti. Zira ömrüm boyunca hiç görmediğim o ölü için birden bir tasa duymuştum. Ne diye tam da bu sıra! Ben ve o birlikte kalmıştık burada. Savaşın ve ihanetin allak bullak ettiği bu ülkede hiç kimse yoktu onun yasını tutacak, en son bir saygı denilen o duyguyu gösterecek.

Mont-Ventoux iyice dolmuştu. Kahvenin havasını dolduran o saçma söylentiler kulağıma çarpıyordu. Asla yola çıkmayacak gemiler, limana varmış, ya da batmış gemilerin hikâyeleri anlatılıyordu. İngilizlere, de Gaulles'e hizmete gitmek istiyen, fakat belki de uzun yıllar için kamplara dönmek zorunda kalan insanların hikâyeleri. Çocuklarını savaşta kaybetmiş anaların ve karılarını bırakıp yola çıkmak istiyen erkeklerin hikâyeleri. Finikelilerden ve Yunanlılardan, Giritlilerden ve Yahudilerden, Etrüsklerden ve Romalılardan beri anlatıla anlatıla eskitilemiyen yüz yılların hiç değişmiyen liman hikâyeleri.

O anımda ilk defa olarak herşeyi ciddî ciddî düşündüm. Geçmiş ve yarın, anlaşılmazlık bakımından birbirinin tıpkı tıpkısıydı. Konsolosluklarda Transit ve konuşma dilinde bugün denilen durum da daha farklı değildi. Sonuç - bu sezişe sonuç diyebilirsek - burnumun bile kanamayacağıydı.

VIII

Kalktım. Yorgundum. Dizlerim ağrıyordu. Korur sokağına gittim. Yatağıma uzanıp cigara içtim. Fakat az sonra yine tedirginleştim ve şehre döndüm. Çevremdeki insanlar durmamacasına Montreal'den konuşuyordu. Bugün yola çıkan ve belki de en son vapur olan Montreal'den. Fakat ikindi üzeri bütün o gevezelikler birden kesiliverdi. Montreal'in yola çıkmış olduğu su götürmez bir gerçekti. Fakat sonra yeniden başladı gevezelikler. Bundan sonra yola çıkacak ve belki de yine en son vapur olacak bir başka gemi üzerine.

Mont-Ventoux kahvesine gittim. Eski bir alışkanlıkla yüzüm kapıdan yana, oturdum. Bundan böyle hep yalnız kalacağını kavramamışa benziyen kalbim, yine beklemekteydi. Marie geri gelebilir, diye bekliyordu, daha. Hâlâ ölüye bağlı olan şu son gördüğüm Marie'yi değil, ilk defa bir Mistral rüzgârının bana itiverdiği ve genç hayatımı sert ve tadına varamadığım mutluluklarla allak bullak eden ötəki Marie'yi.

Biri omuzumu yakalamıştı. Achselrothe'un dostu şişko muzikacıydı. Onunla birlikte Kûba'ya gidip dönmüş olan adam. Kısaca: «Beni de yüzüstü bıraktı.» dedi. «Kim?» diye sordum. O: «Achselroth! diye açıkladı». Müziğini bitirmek budalalığını yaptım. Bundan böyle ona gerekli değilim. Fakat beni böyle eli böğrümde bırakıp savuşabileceğini aklıma bile getirmemiştim, bir gün bile. Bilseniz ona ne bağlıydım! Çocukluğumdanberi. Üzerimde öyle bir gücü vardı ki! Nedenini bilemiyorum.»

Oturdu. Başını ellerinin arasına alıp düşüncelere daldı. Garson dirseklerinin arasına bir kadeh Fine bırakınca kendini topladı:

«Nasıl oldu bu iş? Pek çok parası olduğundan hiç kuşkum yok. Limandaki vapur acentalarına para dağıttı, memur ve hizmetli herkese para yedirdi, bir sürü vize aldı ve bir o kadar da transit Uzak görüşlülük buna derler. Beni birlikte götüreceğine pek ciddî söz vermişti. Fakat şimdi hatırlıyorum, aynı insanla ikinci bir yolculuk yapmamak gerektiğini ileri sürmüş olduğunu. Hele, bizimki gibi ters gitmiş bir yolculuktan sonra. Martinique adasına giden vapurun yolcularından biri biletini geri vermiş olmalı! Bir bilet de onun eline geçti. Montreal da yolculuk ediyor.»

Gereken büyük hayreti gösteremedim. Onu yatıştıracak bir başka söz bulamadığımdan: «Ne diye üzülüyorsunuz? Kurtuldunuz ondan.» dedim «Ta çocukluğunuzdan beri onun sözünden hiç çıkmadığınızı söylüyorsunuz. İşte bu durumdan kurtuldunuz, sonunda.»

«Fakat ben ne olacağım şimdi? Almanlar yarın Rhone nehrinin ağzını işgal edebilirler. Oysa ben, üç aydan önce yola çıkamam. O zamana kadar bir kampa atabilirler beni, ya da bombalanmış bir şehirde bir avuç kül kalır ardımdan!»

Adamı yatıştırmak için: «Bunlar hepimizin, başına gelebilir!» dedim «Eninde sonunda burada tek başınıza kalmıyorsunuz.»

Sözlerim pek sudan da olsa, can kulağıyla dinledi. Çevresine bir baktı. Sanırım ilk defa o gün çevresini gözden geçirdi. Yalnız kalmış olmak sözünün anlamsızlığını ilk defa o gün anladı. Hiç bir zaman tazeliğini yitirmiyen ve mezara kadar bize akıl veren, bizimle gevezelik eden, küfürler eden, alaya alan, yol gösteren, yatıştıran ve herşeyden önce yatıştıran o binlerce sesli koroya ilk defa kulak vermekteydi. Denizi ve iskelenin ışıklarını da ilk

defa görür gibiydi. Oysa ışıklar, pencerelere vurmuş akşamın loş parıltısından da soluktu. Onu aslı yüzüstü bırakmıyacak olan bütün bunları ilk defa görmekteydi. Rahat bir soluk aldı:

«Achselroth'un belki de pek acelesi vardı. Zira son günlerde pek hoşuna giden o genç kadının montreal'le yolculuk edeceğini haber almıştı. Weidel'in karısını demek istiyorum. Siz de biliyorsunuz, Weidel'in o vapurla yola çıkmadığını.»

Cevap vermek için kendimi bir topladım:

«Birlikte yola çıkmıyan biri daha var demek! Fakat siz nasıl bilebiliyorsunuz bunu?»

Umursamazlıkla: «Biliniyor.» dedi «Vizesi var amma, yola çıkmadı. İşin içinde bir iş olmalı, değil mi? Vizesi olup da yola çıkmamak ne demek! Fakat ona uygun bir davranış. Hiç umulmıyan davranışları vardır, Weidel'in. Belki de karısı yüzüstü bıraktığı için o vapurla yolculuk etmiyor. Genç kadın başka bir erkekle dolaşıyordu. Dostları, karısı, hatta zaman bile yüzüstü bıraktı, diye yolculuktan vazgeçmiştir belki! Böyle şeylerle uğraşacak yaradılışta adam değildir, bilir misiniz? Böyle şeylere değer vermez. Daha yüceltici şeyler için mücadele eder.»

Gülmemi güçlükle tutarak: «Nelerle mücadele eder?» diye sordum.

«Ana dilinin her kelimesi, her cümlesi için. O küçük ve bazıları biraz acayip, fakat iyi işlenmiş hikâyelerinin çocuklardan büyüklere kadar herkes tadına varsın diye. Milleti için bir şeyler yapmak değil mi bu? Şu sıra kendi insanlarından ayrılmış, mücadelede şimdilik yenilgiye uğramış olması onun suçu değil. Hikâyeleriyle birlikte bir köşeye çekildi. Hikâyeleri de, kendi de on yıl, yüz yıl bek-

liyebilir. Hem onu az önce gördüm de.»

«Nerede?»

«Rıhtıma karşı vitrinin arkasında oturuyordu. Gördüm sözü aşırı kaçtı elbette. Arkasına gizlendiği gazeteyi gördüm.»

Şöyle bir doğrulup biraz yana eğildikten sonra: «Gitmiş!» dedi «Kadın buradan uzaklaşınca ortaya çıkacaktır, belki!»

Şaşkınlığımı gizlemek için, aklıma hemen geliveren bir şeyi söyledim:

«Paulchen de her halde gitmiştir buralardan? Becerikli oğlandır ve epiyce de sözü geçiyor.»

Güldü ve: «Kendi dosyasını düzeltecek kadar sözü geçmiyor, galiba!» dedi «Marsilya'da zorunlu konukluk kâğıdına *vize ve transit alabildi.* Fakat Marsilya'dan çıkarılmış bir kişinin kâğıtlarına liman başkanlığı damgası vurmuyorlar. Oysa en gerekli belge, o damganın bulunduğu küçük kâğıt. Paulchen hiç bir gün ne doğru dürüst bir yolculuğa çıkabilecek, ne de doğru dürüst Marsilya'da kalabilecek.»

IX

Ertesi sabah Binnet'lere gittim. Son günlerdeki allak bullak durumlarım sırasında onlara gitmiyeli epiy olmuştu. Oğlan, yüzü pencereden yana oturmuştu. Okul ödevlerini yapıyordu. Sesimi duyunca döndü ve gözlerini açа açа beni uzun uzun süzdü. Sonra birden bana atılıp ağladı ve ağladı. Saçlarını okşadım. Şaşırmıştım. Bu gözyaşlarını nasıl dindireceğimi kestiremedim. Yanımıza gelen Claudine: «Gittin sanıyordu.» dedi. Oğlan, kollarımın arasından kurtuldu ve biraz utangaç bir gülümseyişle:

«Hepinizi buralardan gitti sanmıştım!» dedi. - «Nerden aklına geliyor böyle şeyler? Burada kalacağımı sana söz vermiştim.»

Küçüğün gönlünü almak için, gezmeğe götürdüm. Yukarıya doğru yürüdük, Canebière'in güneşli yanında. Sonunda, Orman Perisi kahvesine girdik, Meksika konsolosluğu görünüyordu. Büyük giriş kapısına baktım. Kadınlı erkekli bir sürü İspanyol itişe kakışa bekliyor ve polisler nöbet tutuyordu. Bir kâğıtla mürekkep isteyip şunları yazdım:

«Her Weidel vizesini, Transit vizesini, çıkış vizesini ve yolculuk için almış olduğu parayı size vermeğe beni görevlendirdi. Onun müsveddelerini de size göndermekle onur duyarım. Bunları, saklıyacaklarını sandığım yakın dostlarına vermenizi rica ederim. Müsveddeleri bitiremedi Herr Weidel. Yola çıkmasına engel olan neden yüzünden.»

Hepsini bir paket ettim ve bunları götürüp Kançilara kendi eliyle vermesini küçükten rica ettim. Tanımadığı birinin verdiğini ve kendisine götürmemi istediğini söyleyecekti. Küçüğün alanı geçip İspanyolların arasına karıştığını izledim. Yarım saat sonra çıktı konsolosluktan; ağaçların arasında yürüyerek yaklaştığını pencereden görünce pek sevindim. Heyecanla: «Ne dedi?» diye sordum. Küçük: «Önce güldü, sonra 'Ben önceden anlamıştım,' dedi,» diye cevapladı.

Çocuğun bu sözlerinden hafif bir tedirginlik duydum. Kançılar daha ilk başvurduğum gün o uyanık gözleriyle dosyayı süzerken bütün hikâyemi okuyuvermiş gibime gelmişti.

Çocuğu evine bıraktığımda Binnet'yle karşılaştım. Beni görünce: «Dostum François'den sana bir haber ge-

tirdim.» dedi. Ben: «François adında birini tanımıyorum.» cevabını verdim.» O: «Elbette tanıyorsun François'yi.» diye direndi. «Bir tarihte onun Denizciler Birliği bürosuna gitmiştin o ufak tefek Portekizliyle. Tek bacaklı bir Almana yardım etmişti. O Alman senin dostundu. Gideceği yere vardığından ötürü teşekkür ediyor. Sana da teşekkürleri var. Okyanusun ötesine vardığından ötürü pek memnun. Orada başka, genç ve yepyeni milletler bulduğunu yazıyor. Bütün bunları görebildiğine seviniyor. Onu burada beklemen gerekiyor.»

Binnet, bir yandan sabunlanırken: «Burada kalman en doğrusu senin için.» diye devam etti. Oralarda ne işin var? Bizim başımıza gelen senin de başına gelir.» Kuru bir sesle: «Bana bunları mı haber yolladı?» dedim. Binnet: «Yok canım!» dedi. «Bunları ben söylüyorum. Sen yabancımız değilsin. Hepimiz söyliyebiliriz sana bunları.»

X

Vapur yola çıkalı bir gün bile geçmemişti ki, Marcel'den bir mektup aldım. Çiftliğe gelebileceğimi, hatta bunu pek istediklerini, zira ilkbahar işlerinin başladığını yazıyordu. Yolculuğumun ayrılık anlamına gelmediğini söyleyip Binnet'nin oğlanı yatıştırdım. Marsilya'nın çok yakınında bulunan çiftliğe dilediği gün kolayca gelebileceğini de söyledim.

Tarım işlerini pek sevmem. Ne de olsa şehirliyimdir. Fakat Marcel'in akrabaları, Paristekiler kadar iyi yürekli. İş de pek ağır değil. Bir dağ yamacında olan köy denizden pek uzak sayılmaz. Bir kaç haftadır oradayım. Öylesine sessiz bir yer ki, yıllar olmuş geleli sanıyorum. Yvonne'a mektup yazdım gezi-belgesi için bir daha teşek-

kür ettim. Zira kanun hâlâ yürürlükte. Bir yerden bir yere gidebilmek, izne bağlı.

Hepsi de tastamam olan yeni kâğıtlarımı yanıma alıp köyün belediye başkanına gittim. Kışı bir başka eyalette geçirmiş ve şimdi yaz işi için denize yakın gelmiş Saar göçmenlerinden biriyim diye tanıttım kendimi. Verdiğim bilgilerden beni Binnetler'in uzak akrabalarından biri sandı. Böylece bu aile ve bu millet, yeni bir duruma kadar, bana bir barınak sağladı. Tohum ekmek ve tırtıl toplamak işlerine yardım ediyorum. Naziler buraları da işgal ederse bu ailenin oğullarıyla beni de angaryada çalıştırırlar, ya da bir yerlere sürgün ederler. Onların başına gelen benim de başıma gelir. Naziler kendi milletlerinden olduğumu hiç anlamayacaklar. Ben buradakilerle felâketleri de mutlulukları da paylaşacağım. Direnç gerektiğinde Marcel'le birlikte silâha sarılacağım. Beni bir kurşunla yere serseler bile büsbütün öldüremiyecekler gibime geliyor.

Bu ülkeyi, işini, insanlarını, dağlarını, şeftalilerini ve üzümlerini iyi tanıdığımı sanıyorum. Tanış bir toprak için kanını akıtan biri, arkasında bir şeyler bırakıverdiğini sanır. Kökleri kazınmak istenen ağaçlar ve çalılar gibi.

Dün yine Marsilya'ya gittim, Claudine'in küçüğüne biraz zerzevat ve yemiş götüreyim de beslenmesine yardımım dokunsun diye. Zira şehirde soğan bile bulunmıyor. Önce Mont-Ventoux'da biraz oturdum. Bir sürü liman gevezelikleri kulağıma çarptı amma hiç biriyle ilgilenmedim. Bir zamanlar buna benzer bir sürü gevezelik duymuş gibi hayal meyal bir şeyler hatırladım. Bu sırada kulağıma çarpan bir haberden, Montréal gemisinin battığını öğrendim. Binlerce yıl önce yola çıkmış ve hep denizlerde dolaşan bir masal gemisiymiş gibime geldi. Fakat geminin batmış olduğu haberi, bundan sonra yola çı-

kacak bir başka vapur için sürüyle mültecinin ad yazdırmağa koşmalarına engel olmadı. Çok geçmeden bütün bunlardan öylesine usandım ki, kahveden çıkıp Pideciye girdim.Kapıya arkam dönük oturdum. Zira şimdi kimseyi beklemiyordum, artık. Fakat kapının her açılışında yine bir kımıldanıyordum, eskiden olduğu gibi. Başımı arkaya çevirmemek için kendimi zor tutuyordum. Amma karşımdaki duvara vuran incecik gölgeyi her defasında inceden inceye gözden geçiriyordum. Marie yine ortaya çıkabilirdi. Gemisi batanların bir mucizeyle kurtulup burunları bile kanamadan bir kıyıda ortaya çıkıvermesi gibi. Ya da, kurbanlar adıyarak ve ateşli dualar ederek bir ölünün gölgesni öteki dünyadan geri getirir gibi. Karşımdaki duvara vuran bir gölgenin titrek parçaları canlanmağı bir daha denediler. Bu gölgeyi sığındığım o ıssız köyde, bütün umutları ve tehlikeleriyle, saklıyabilirdim, gerçekten yaşıyanların hayatını yakından görsün diye.

Lambanın yön değişmesi, ya da kapının kapanmasıyla duvardaki gölge de silikleşiyordu, kafamın içindeki hayal gibi. Açıkta yanan ateşi görüyordum şimdi, bakmağa doyamadığım ateşi. Bir tarihte yine bu masada onu ürkerek beklediğim gibi bir duygu hissettiğimi hayal edebilirdim, pek pek. O hâlâ bu şehrin sokaklarını dolaşmakta, alanlarda ve merdivenlerde, otel, kahve ve konsolosluklarda sevgilisini hâlâ aranmaktadır. Sadece bu şehirde değil, tanıdığım bütün Avrupa şehirlerinde, hatta hiç tanımadığım kıtaların en yabancı şehirlerinde de arıyordur. Hiç ara vermeden. Ben yorulurum beklemekten amma, o, bir türlü bulunmaz ölüsünü aranmaktan hiç yorgun düşmiyecek.

SON

TRANSİT TRANSİT TRANSİT

ANNA SEGHERS

1928
KLEIST Ödülü

1951
LENİN BARIŞ

1947
G. BUCHNER

1951
DEVLET SANAT

1954
VATAN HİZMETİ
ŞEREF MADALYASI
ALMIŞTIR

İnsanlık tarihinde misli görülmemiş bir vahşetin ve kıyıcılığın tertipçileri dünyayı kana ve ateşe boğdular.

İkinci Dünya Savaşında 36 milyon insan öldü.

Bu savaşın kundakçıları faşistler ve nazilerdi.

Bu barbarlığa karşı yiğitçe savaşanların önsafında yeralan ve bugün yaşıyan sosyalist yazarların en büyüklerinden biri olan ANNA SEGHERS'in KALEMİNDEN "TRANSİT" TE çağımızın en dehşetli faciasının ilginç bir yanını okuyacaksınız.

FAHİR ONGER YAYINLARI

Cağaloğlu, Ceridehane Sokak No. 11/10 P.K. 918 — İTSANBUL

BOZAK Matbaası — İstanbul — 22 57 26

12,5 Lira